

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO TELEVİZYON SİNEMA ANABİLİM DALI**

**FARKLI DİL VE LEHÇELERDE TELEVİZYON
YAYINCILIĞI: DOĞU VE GÜNEYDOĞU
ANADOLU'DA TRT KURDÎ ALGISI**

DOKTORA TEZİ

**Mustafa AK
2502130289**

DANIŞMAN: Prof. Dr. Seçkin ÖZMEN

İSTANBUL-2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : MUSTAFA AK Numarası : 2502130289

Anabilim Dalı /
Anasanat Dalı / Programı : RADYO TV SİNEMA/ DOKTORA Danışmanı : PROF. DR. SEÇKİN ÖZMEN

Tez Savunma Tarihi : 02.08.2019 Saati : 11:00

Tez Başlığı : FARKLI DİL VE LEHÇELERDE TELEVİZYON YAYINCILIĞI: DOĞU VE GÜNEYDOĞU ANADOLU'DA TRT KURDI ALGISI

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 50. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. SEÇKİN ÖZMEN		Kabul
2- PROF. DR. ERGÜN YOLCU		
3- PROF. DR. FİLİZ AYDOĞAN BOSCHELE		
4- PROF. DR. ŞEBNEM ÇAĞLAR		Kabul
5- DOÇ. DR. NEBAHAT AKGÜN ÇOMAK		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-DOÇ. DR. GİZEM PARLAYANDEMİR		Kabul
2- DR. ÖĞR. ÜYESİ VELİ BOZTEPE		Kabul

ÖZ

FARKLI DİL VE LEHÇELERDE TELEVİZYON YAYINCILIĞI: DOĞU VE GÜNEYDOĞU ANADOLU'DA TRT KURDÎ ALGISI

MUSTAFA AK

Kuruluşundaki adı TRT Şeş (6) olan TRT Kurdî kanalı Türkiye'nin farklı dil ve lehçelerde yayın yapan ilk devlet kanalı oldu. “*Farklı Dil Ve Lehçelerde Televizyon Yayıncılığı: Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da TRT Kurdî Algısı*” adını verdiğimiz bu çalışmamızda, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesindeki televizyon izleyicilerinin, TRT Kurdî’nin yayınlarına karşı tutumları, kanalın algılanışı, zihinlerde uyandırdığı izlenim ve kanalı izleyenlerin beklentilerine karşılık verip vermediğine yönelik sorular sorularak kanalın Avrupa Birliği’nin “*farklı dil ve lehçelerdeki yayıncılık*” politikalarına uygun yayıncılık yapıp yapmadığının saptanması amaçlandı.

Araştırmamızın birinci bölümde Avrupa Birliği Türkiye ilişkileri, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde “*farklı dil ve lehçelerde yayıncılık*” konusunda attığı adımlar ve ilk Kürtçe yayın yapan TRT Kurdî kanalının yayın hayatına başlaması konuları irdelendi. Çalışmamızın ikinci bölümünde ise “*Kullanımlar ve Doyumlar*” kuramı ile ilgili bilgiler verilerek, kuramın ortaya çıkışı, gelişimi, yaklaşımın temel kavramları ve televizyonla olan ilişkisi hakkında açıklamalar yapıldı. Çalışmamızın üçüncü bölümünde ise Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde yüz yüze anket yöntemiyle yapılan alan araştırmasının sonuçları paylaşıldı. Anket çalışması, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşayan televizyon izleyicilerinin TRT Kurdî kanalını izlemelerinde hangi tercihlerin rol oynadığını ölçmek için, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde Kürt kökenli vatandaşların yoğun olarak yaşadığı *Malatya, Muş, Şırnak, Adıyaman, Diyarbakır* ve *Hakkâri* illerinde uygulandı.

Anahtar Kelimeler: *TRT Kurdî, Avrupa Birliği, Televizyon Yayıncılığı, Dil ve Lehçe, Kullanımlar ve Doyumlar, Televizyon İzleyicisi*

ABSTRACT

TELEVISION BROADCASTING IN DIFFERENT LANGUAGES AND DIALECTS: TRT KURDÎ PERCEPTION IN EASTERN AND SOUTHEASTERN ANATOLIA

MUSTAFA AK

TRT Kurdî channel, previously also known as TRT Şeş (6) was the first state channel broadcasting in different languages and dialects in Turkey. The title of this study is “*Television Broadcasting in Different Languages and Dialects: TRT Kurdî Perception in Eastern and Southeastern Anatolia*”. Study aims to investigate whether the channel is broadcasting in accordance with the policies of “*broadcast in different languages and dialects*” of the European Union, by surveying television’s audience in Eastern and Southeastern Anatolia and asking questions about TRT Kurdî’s attitudes towards broadcasts, the perception of the channel, the impression it creates in the minds and whether the channel meets the expectations of the audience.

The first part of the study focuses on the European Union-Turkey relations, steps taken in “*broadcasting in different languages and dialects*” in Turkey's accession process to the European Union, and the launch of the first Kurdîsh-language TRT Kurdî channel. The second part of the study explains the “*Uses and Gratifications*” theory, gives information how the theory emerged, developed, basic concepts of the theory, and its relationship with television. The third part of the study shares the results of the field survey conducted by face-to-face survey method in Eastern and Southeastern Anatolia. The survey was conducted in *Malatya, Muş, Şırnak, Adıyaman, Diyarbakır*, and *Hakkâri* provinces where the Kurdîsh citizens live intensively, in order to measure which preferences play role in watching TRT Kurdî channel.

Keywords: *TRT Kurdî, European Union, Television Broadcasting, Language and Dialect, Uses and Gratifications, Television Audience*

ÖNSÖZ

TRT Kurdî kanalının 1 Ocak 2019 tarihinde yayın hayatına başlamasının Türkiye’de bir anlamda dönüm noktası olduğunu söylemek yanlış olmaz. Çünkü Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunda bu yana ilk defa devlet eliyle “*farklı dil ve lehçelerde yayın*” yapan bir televizyon kanalı kuruldu. Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren tek dile yönelik izlenen politikalar nedeniyle Türkçe dışındaki diğer anadillerde görsel-işitsel yayıncılığa izin verilmedi. 1990'lara kadar devam eden bu süreç Avrupa Birliği’ne üyelik yolunda AB’nin dayatmaları sonucu yapılan yasal değişikliklerle değişime uğradı. Başlangıçtan itibaren benimsenen tek dile yönelik politikaları yavaş yavaş terk edilmeye başlandı. Öncelikle, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda daha sonra yasalarda değişiklikler yapıldı ve bu değişikliklere uygun yönetmelikler çıkarılarak, Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde yayıncılığın önü açıldı. 1 Ocak 2009’da ise devlet televizyonu olan TRT bünyesinde TRT 6 (TRT Şeş) şimdiki adıyla TRT Kurdî kanalı kurularak tam gün Kürtçe yayın yapan bir televizyon kanalı kuruldu.

Kürtçenin devletin resmi kanalında 24 saat kesintisiz kullanılmaya başlanması hiç şüphesiz incelenmeye değer bir konudur. Yapılan literatür taramasında TRT Kurdî kanalına yönelik araştırma ve çalışmaların oldukça az olması bu araştırmanın çıkış noktasını oluşturdu. Sonuçta TRT Kurdî’nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da yaşayan izleyiciler tarafından nasıl algılandığını ortaya koyan bu çalışma çıktı. Uzun bir araştırmanın ürünü olan ve TRT Kurdî’nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da yaşayan vatandaşlar tarafından izlenme ve algılanma biçimi ile AB’nin “*farklı dil ve lehçelerde yayıncılık*” konusundaki görsel-işitsel medya politikalarının paralelinde yayın yapıp yapmadığı ve izleyicilerin ihtiyaçlarına cevap verip vermediğinin saptanmasına yönelik olan bu çalışma, alanında yapılan ilk çalışmalar arasında yer alacaktır.

Öte yandan çalışmama katkıda bulunan isimleri buradan anmadan ve teşekkür etmeden geçemeyeceğim. Çalışmamın başlangıcından bitene kadar emeğini ve kıymetli desteğini esirgemeyen saygıdeğer hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Seçkin ÖZMEN’e teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca, yorum ve önerileriyle bana yol gösteren ve çalışmamı bitirme konusunda beni cesaretlendiren tez izleme üyeleri Prof. Dr. Ergün YOLCU ve Prof. Dr. Filiz Aydoğan BOSCHELE’ye çok teşekkür ederim. Ayrıca tez savunma jürisinde yer alan Prof. Dr. Şebnem ÇAĞLAR, Doç. Dr. Nebahat AKGÜN ÇOMAK, Doç. Dr. Gizem PARLAYANDEMİR ve Dr. Öğr. Üy. Veli BOZTEPE’ye teşekkür ederim.

Üniversite hocalarım dışında çalışmanın sonuçlanmasında çok değerli katkıları olan kişileri de buradan anmak ve kendilerine teşekkür etmek istiyorum. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesindeki alan araştırması için illerdeki anketörleri ayarlayan ve koordinasyonu sağlayan Murat AYHAN'a, Diyarbakır'daki anketler için emek veren eğitimci Güzin AYHAN'a, anket verilerinin girişini yapan Hatice POLAT'a, çalışmamı bitirme konusunda beni her daim cesaretlendiren değerli dostum Ufuk SEZER'e teşekkürü borç bilirim.

Ayrıca, beni yetiştirip büyüten ve bugünlere getiren annem Zeynep AK ve babam Musa AK'a, her daim yanımda olan maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen abim Bahattin AK, ablalarım Hatice AK ve Nigar AK'a teşekkür ediyorum. Son teşekkürüm de çalışmamın en başından sonuna kadar hep yanımda olan sevgili eşim Merve AK ve tez çalışmam sırasında bana zaman zaman tatlı zorluklar yaşatan kızım Zeynep Nisa'ya...

MUSTAFA AK
İSTANBUL - AĞUSTOS 2019

Eşim Merve ve kızım Zeynep Nisa'ya...

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xvi
RESİMLER LİSTESİ.....	xvii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xviii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİ, AVRUPA BİRLİĞİ DİL ve MEDYA POLİTİKALARININ TÜRK MEVZUATINA YANSIMALARI ve TRT KURDİ KANALININ KURULMASI

1.1. AVRUPA BİRLİĞİ’NİN KURULUŞU ve TARİHÇESİ	7
1.2. TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNİN TARİHSEL SÜRECİ	11
1.3. AVRUPA BİRLİĞİ DİL ve GÖRSEL-İŞİTSEL MEDYA POLİTİKALARI.....	15
1.3.1. Avrupa Bölgesel veya Azınlık Dilleri Sözleşmesi.....	16
1.3.2. Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi.....	18
1.3.3. Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi	20
1.3.4. Avrupa Birliği Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi	21
1.3.5. MEDYA Programları.....	23
1.3.6. Avrupa Birliği Dil ve Medya Politikalarının Değerlendirilmesi	24
1.4. AVRUPA BİRLİĞİ MEDYA POLİTİKALARININ TÜRK MEVZUATINA YANSIMALARI	25
1.4.1. Avrupa Birliği Türkiye İlerleme Raporlarında Ana Dilde Yayıncılık Konusu	26
1.4.2. 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu	30
1.4.3. Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde Onaylanması	30
1.4.4. 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun	32
1.4.5. 4079 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun.....	34

1.4.6. 4771 Sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun	35
1.4.7. Radyo ve Televizyon Yayınlarının Dili Hakkında Yönetmelik	36
1.4.8. 4928 Sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun	37
1.4.9. Türk Vatandaşlarının Günlük Yaşamlarında Geleneksel Olarak Kullandıkları Farklı Dil ve Lehçelerde Yapılacak Radyo ve Televizyon Yayınları Hakkında Yönetmelikler	38
1.4.10. 6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun	40
1.4.11. TRT Kurdî Kanalının Yayın Hayatına Başlaması	41

İKİNCİ BÖLÜM

BİR YAKLAŞIM OLARAK KULLANIMLAR VE DOYUMLAR KURAMI

2.1. KULLANIMLAR ve DOYUMLAR KURAMININ ORTAYA ÇIKIŞI ve GELİŞİMİ.....	61
2.2. KULLANIMLAR ve DOYUMLAR KURAMI AÇISINDAN TELEVİZYON.....	66
2.3. KULLANIMLAR ve DOYUMLAR KURAMININ ÖNEMLİ KAVRAMLARI	69
2.3.1. Aktif İzleyici Kavramı	69
2.3.2. Gereksinimler ve Güdüler Kavramı	71
2.3.3. Aranılan ve Elde Edilen Doyum Kavramı	73

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DOĞU ve GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİNDEKİ TRT KURDÎ KANALINA YÖNELİK ALAN ARAŞTIRMASI

3.1. METEDOLOJİ	76
3.1.1. Araştırmanın Amacı, Soruları ve Hipotezleri	76
3.1.2. Örneklem ve Yöntem	78
3.1.3. Verilerin Toplanması ve Analizi.....	80
3.2. ARAŞTIRMANIN BULGULARI	80
3.2.1. Deneklerin Sosyo-Demografik Özellikleri	80
3.2.1.1. İllere Göre Dağılım	81
3.2.1.2. Cinsiyet.....	81
3.2.1.3. Yaş.....	82
3.2.1.4. Eğitim Düzeyi	82
3.2.1.5. Meslek	83

3.2.1.6. Günlük Hayatta Kullanılan Dil	83
3.2.1.7. Kimlik Aidiyeti	84
3.2.2. Deneklerin Televizyon İzleme Alışkanlıkları	84
3.2.2.1. Günlük Televizyon İzleme Süresi	84
3.2.2.2. Günlük Televizyon İzleme Süresi ve Yaş	85
3.2.2.3. Günlük Televizyon İzleme Süresi ve Cinsiyet	85
3.2.2.4. Günlük Televizyon İzleme Süresi ve Eğitim Düzeyi	86
3.2.2.5. İzleyicilerin Televizyon Kanalı Tercihi	87
3.2.2.6. İzleyicilerin Televizyon Programı Tercihi	88
3.2.3. Deneklerin Televizyon İzleme Motivasyonları	88
3.2.3.1. Televizyon İzleme Motivasyonları ve Cinsiyet	94
3.2.3.2. Televizyon İzleme Motivasyonları ve Yaş	96
3.2.3.3. Televizyon İzleme Motivasyonları ve Eğitim Düzeyi	97
3.2.4. TRT Kurdî Kanalını İzleyenlere İlişkin Araştırma Sonuçları	99
3.2.4.1. Sosyo-Demografik Özellikler	100
3.2.4.2. TRT Kurdî Kanalının İzlenme Saatleri	101
3.2.4.3. İzleyicilerin TRT Kurdî Kanalındaki Program Tercihleri	103
3.2.4.4. TRT Kurdî Kanalının Program Türlerinin İzlenme Sıklığı	103
3.2.4.5. TRT Kurdî Kanalının Program İçeriğinin Yeterli Bulunması	104
3.2.4.6. TRT Kurdî Kanalında Kullanılan Kürtçenin Anlaşılması	106
3.2.4.7. TRT Kurdî Kanalındaki Kürtçenin Doğru Kullanılması ve Programların Kaliteli Bulunması	108
3.2.4.8. TRT Kurdî Kanalının Haber Programlarındaki Bölgeyle İlgili Haberlerin Yeterli Bulunması	109
3.2.4.9. TRT Kurdî Kanalının Haber Programlarındaki Haberlerin Güvenilir Bulunması	111
3.2.4.10. TRT Kurdî Kanalındaki Haber Programlarının Bölgeyi Doğru Yansıtması	112
3.2.4.11. TRT Kurdî Kanalının Kürtçeye Katkısı	114

3.2.4.12. TRT Kurdî Kanalının Kürt Kültürü, Adet, Gelenek ve Göreneklere Katkısı.....	116
3.2.4.13. TRT Kurdî Kanalının Kürt Kültürünü Gelecek Nesillere Aktarması	117
3.2.4.14. TRT Kurdî Kanalındaki Dizi ve Karakterlere Yakınlık Duyma	119
3.2.4.15. TRT Kurdî Kanalındaki Programların Kürtçeyi ve Kürt Kimliğini Doğru Yansıtması.....	120
3.2.4.16. TRT Kurdî Kanalının Kürtçe Kanal Olarak Beklentiyi Karşılamaı	122
3.2.5. TRT Kurdî Kanalını İzlemeyenlere İlişkin Araştırma Sonuçları.....	124
3.2.5.1. Sosyo-Demografik Özellikler	124
3.2.5.2. İzleyicilerin Günlük Televizyon İzleme Süresi.....	125
3.2.5.2. TRT Kurdî Kanalının İzlenmemesinin Nedenleri.....	128
SONUÇ	130
KAYNAKÇA	140
EKLER.....	153
ÖZGEÇMİŞ.....	158

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: TRT Kurdî Kanalı Yayın Akışı (14-21 Şubat 2019)	50
Tablo 2: İllere Göre Dağılım	81
Tablo 3: Cinsiyete Göre Dağılım	81
Tablo 4: Yaş Gruplarına Göre Dağılım	82
Tablo 5: Eğitim Düzeyine Göre Dağılım	82
Tablo 6: Mesleklere Göre Dağılım	83
Tablo 7: Günlük Hayatta Kullanılan Dile Göre Dağılım	83
Tablo 8: Kimlik Aidiyetine Göre Dağılım	84
Tablo 9: Günlük Televizyon İzleme Süresi	85
Tablo 10: Yaş Gruplarına Göre Günlük Televizyon İzleme Süresi	85
Tablo 11: Cinsiyete Göre Günlük Televizyon İzleme Süresi	86
Tablo 12: Eğitim Düzeyine Göre Günlük Televizyon İzleme Süresi	86
Tablo 13: İzleyicilerin Televizyon Kanalı Tercihi	87
Tablo 14: İzleyicilerin Televizyon Programı Tercihi	88
Tablo 15: Televizyon İzleme Motivasyonları Ölçeği İle İlgili Soruların Dağılımı	89
Tablo 16: Televizyon İzleme Motivasyonları Puanları İle İlgili İstatistikler	91
Tablo 17: Cinsiyete Göre Televizyon İzleme Motivasyonları	94
Tablo 18: Yaş Gruplarına Göre Televizyon İzleme Motivasyonları	96
Tablo 19: Eğitim Düzeyine Göre Televizyon İzleme Motivasyonları	98
Tablo 20: İzleyicilerin TRT Kurdî Kanalını İzleme Durumuna Göre Dağılımı	99
Tablo 21: TRT Kurdî Kanalını İzleyenlerin Demografik Özellikleri	100
Tablo 22: TRT Kurdî Kanalının İzlenme Saatleri	101
Tablo 23: Cinsiyete Göre TRT Kurdî Kanalının İzlenme Saatleri	102
Tablo 24: Yaş Gruplarına Göre TRT Kurdî Kanalının İzlenme Saatleri	102
Tablo 25: İzleyicilerin TRT Kurdî Kanalındaki Program Tercihleri	103
Tablo 26: TRT Kurdî Kanalındaki Program Türlerinin İzlenme Sıklığı	103
Tablo 27: Cinsiyete Göre TRT Kurdî Kanalındaki Program Türlerinin İzlenme Sıklığı	104
Tablo 28: Yaş Gruplarına Göre TRT Kurdî Kanalındaki Program Türlerinin İzlenme Sıklığı	104
Tablo 29: TRT Kurdî Kanalının Program İçeriğinin Yeterli Bulunması	105

Tablo 30: Cinsiyete Göre TRT Kurdî Kanalındaki Program İçeriğinin Yeterli Bulunması	105
Tablo 31: Yaş Gruplarına Göre TRT Kurdî Kanalındaki Program İçeriğinin Yeterli Bulunması.....	105
Tablo 32: Eğitim Düzeyine Göre TRT Kurdî Kanalındaki Program İçeriğinin Yeterli Bulunması.....	106
Tablo 33: TRT Kurdî Kanalındaki Kürtçenin Anlaşılması	106
Tablo 34: Cinsiyete Göre TRT Kurdî Kanalındaki Kürtçenin Anlaşılması	107
Tablo 35: Yaş Gruplarına Göre TRT Kurdî Kanalındaki Kürtçenin Anlaşılması	107
Tablo 36: TRT Kurdî Kanalındaki Kürtçenin Doğru Kullanılması ve Program Kalitesi	108
Tablo 37: Cinsiyete Göre TRT Kurdî Kanalındaki Kürtçenin Doğru Kullanılması ve Program Kalitesi.....	108
Tablo 38: Yaş Gruplarına Göre TRT Kurdî Kanalındaki Kürtçenin Doğru Kullanılması ve Program Kalitesi.....	109
Tablo 39: TRT Kurdî Kanalındaki Haber Programlarında Bölgeyle İlgili Haberlerin Yeterli Bulunması	109
Tablo 40: Cinsiyete Göre TRT Kurdî Kanalındaki Haber Programlarında Bölgeyle İlgili Haberlerin Yeterli Bulunması	110
Tablo 41: Yaş Gruplarına Göre TRT Kurdî Kanalındaki Haber Programlarında Bölgeyle İlgili Haberlerin Yeterli Bulunması	110
Tablo 42: TRT Kurdî Kanalının Haber Programlarındaki Haberlere Güvenme.....	111
Tablo 43: Cinsiyete Göre TRT Kurdî Kanalının Haber Programlarındaki Haberlere Güvenme.....	111
Tablo 44: Yaş Gruplarına Göre TRT Kurdî Kanalının Haber Programlarındaki Haberlere Güvenme.....	112
Tablo 45: Eğitim Düzeyine Göre TRT Kurdî Kanalının Haber Programlarındaki Haberlere Güvenme.....	112
Tablo 46: TRT Kurdi Kanalındaki Haber Programlarının Bölgeyi Doğru Yansıtması	113
Tablo 47: Cinsiyete Göre TRT Kurdi Kanalındaki Haber Programlarının Bölgeyi Doğru Yansıtması	113
Tablo 48: Yaş Gruplarına Göre TRT Kurdi Kanalındaki Haber Programlarının Bölgeyi Doğru Yansıtması	113
Tablo 49: Eğitim Düzeyine Göre TRT Kurdi Kanalındaki Haber Programlarının Bölgeyi Doğru Yansıtması	114

Tablo 50: TRT Kurdî Kanalının Kürtçe'ye Katkısı	114
Tablo 51: Cinsiyete Göre TRT Kurdî Kanalının Kürtçeye Katkısı.....	115
Tablo 52: Yaş Gruplarına Göre TRT Kurdî Kanalının Kürtçeye Katkısı	115
Tablo 53: TRT Kurdî Kanalının Kürt Kültürü, Adet, Gelenek ve Göreneklere Katkısı	116
Tablo 54: Cinsiyete Göre TRT Kurdî Kanalının Kürt Kültürü, Adet, Gelenek ve Göreneklere Katkısı.....	116
Tablo 55: Yaş Gruplarına Göre TRT Kurdî Kanalının Kürt Kültürü, Adet, Gelenek ve Göreneklere Katkısı.....	117
Tablo 56: TRT Kurdî Kanalının Kürt Kültürünü Gelecek Nesillere Aktarmaya Katkısı	117
Tablo 57: Cinsiyete Göre TRT Kurdî Kanalının Kürt Kültürünü Gelecek Nesillere Aktarmaya Katkısı.....	118
Tablo 58: Yaş Gruplarına Göre TRT Kurdî Kanalının Kürt Kültürünü Gelecek Nesillere Aktarmaya Katkısı.....	118
Tablo 59: Eğitim Düzeyine Göre TRT Kurdî Kanalının Kürt Kültürünü Gelecek Nesillere Aktarmaya Katkısı.....	119
Tablo 60: TRT Kurdî Kanalındaki Dizi Karakterlerine Yakınlık Duyma	119
Tablo 61: Yaş Gruplarına Göre TRT Kurdî Kanalındaki Dizi Karakterlerine Yakınlık Duyma	120
Tablo 62: Cinsiyete Göre TRT Kurdî Kanalındaki Dizi Karakterlerine Yakınlık Duyma	120
Tablo 63: TRT Kurdî Kanalındaki Programların Kürtçe ve Kürt Kimliğini Doğru Yansıtması.....	120
Tablo 64: Cinsiyete Göre TRT Kurdî Kanalındaki Programların Kürtçe ve Kürt Kimliğini Doğru Yansıtması.....	121
Tablo 65: Yaş Gruplarına Göre TRT Kurdî Kanalındaki Programların Kürtçe ve Kürt Kimliğini Doğru Yansıtması	121
Tablo 66: Eğitim Düzeyine Göre TRT Kurdî Kanalındaki Programların Kürtçe ve Kürt Kimliğini Doğru Yansıtması	122
Tablo 67: TRT Kurdî Kanalının Kürtçe Kanal Olarak Beklentiyi Karşılamaı.....	122
Tablo 68: Cinsiyete Göre TRT Kurdî Kanalının Kürtçe Kanal Olarak Beklentiyi Karşılamaı.....	122
Tablo 69: Yaş Gruplarına Göre TRT Kurdî Kanalının Kürtçe Kanal Olarak Beklentiyi Karşılamaı.....	123

Tablo 70: Eğitim Düzeyine Göre TRT Kurdî Kanalının Kürtçe Kanal Olarak Beklentiyi Karşılması	123
Tablo 71: İzleyicilerin TRT Kurdî Kanalını İzlenme Durumuna Göre Dağılımı	124
Tablo 72: TRT Kurdî Kanalını İzlemeyenlerin Sosyo-Demografik Özellikleri	125
Tablo 73: Günlük Televizyon İzleme Süresi.....	126
Tablo 74: Cinsiyete Göre Günlük Televizyon İzleme Süresi.....	126
Tablo 75: Yaş Gruplarına Göre Günlük Televizyon İzleme Süresi	127
Tablo 76: Eğitim Düzeyine Göre Günlük Televizyon İzleme Süresi	127
Tablo 77: TRT Kurdî Kanalının İzlenmemesinin Nedenlerine Göre Dağılımı.....	128
Tablo 78: Cinsiyete Göre TRT Kurdî Kanalının İzlenmemesinin Nedeni.....	128
Tablo 79: Yaş Gruplarına Göre TRT Kurdî Kanalının İzlenmemesinin Nedeni	129
Tablo 80: Eğitim Düzeyine Göre TRT Kurdî Kanalının İzlenmemesinin Nedeni.....	129

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Kullanımlar ve Doyumlar Modelinin Öğeleri	62
Şekil 2: Kullanım ve Doyum Araştırması İçin Paradigma	63
Şekil 3: İzleyici Aktivite Tipolojisi.....	70

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1: Sabah Haberleri/ Nûçeyên Sibe.....	55
Resim 2: Günaydın Programı/Rojbaş	55
Resim 3: Seksenler Dizisi/Salên Heştêyan.....	56
Resim 4: Zazaca Haber/Ajansa Zazaki.....	56
Resim 5: Sorani Haber/Hewalî Soranî.....	57
Resim 6: Ana Haber Bülteni/Nuçe	57
Resim 7: Kanaat Önderleri Programı/Aqilmend	58
Resim 8: Futbol Zamanı Spor Programı/ Dema Futbolê.....	58

KISALTMALAR LİSTESİ

AAET: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu

AB: Avrupa Birliği

AET: Avrupa Ekonomik Topluluğu

AKÇT: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu

AK PARTİ: Adalet ve Kalkınma Partisi

ANAP: Anavatan Partisi

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

DTP: Demokratik Toplum Partisi

EFTA: Avrupa Serbest Ticaret Birliği

F: Frekans

HDP: Halkların Demokratik Partisi

IMF: Uluslararası Para Fonu

MAD: Madde

N: Yüzde

NATO: Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü

OECD: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü

RTÜK: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclis

TDK: Türk Dil Kurumu

TRT: Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu

YÖK: Yüksek Öğretim Kurumu

YSK: Yüksek Seçim Kurulu

GİRİŞ

Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT) bünyesinde kurulan TRT Şeş (6) , Türkçe dışında “*farklı dil ve lehçelerde*” yayın yapan ilk devlet televizyon kanalı oldu. Test yayınlarına 25 Aralık 2008'de başlanan TRT Şeş (6), 1 Ocak 2009'dan itibaren normal yayına geçti. Kuruluşunda TRT Şeş (6) adı verilen kanalın ismi 1 Ocak 2015 tarihinde ise TRT Kurdî olarak değiştirildi.

Ülkemizde, Türkçe dışındaki dillerde yayıncılıkla ilgili çalışmalar “*Avrupa Birliği'ne (AB) Üyelik Süreci*” sırasında gündeme geldi. TRT Kurdî kanalı da bu süreçte AB'nin istekleri doğrultusunda yasal değişikliklerin yapılmasıyla kuruldu. Bunun için kanalın kurulma sürecinin iyi anlaşılabilmesi için Türkiye'nin AB ile olan ilişkilerinin tarihsel sürecine ve yayıncılık alanında attığı adımlara bakılması gerekmektedir.

Türkiye'nin AB serüveni 1959 yılında başladı. Kuruluşundaki adı “*Avrupa Ekonomik Topluluğu*” (AET) olan AB, 1958 yılında kuruldu. Türkiye, topluluğa ortaklık için ilk başvurusunu 1959 yılında yaptı. Türkiye'nin başvurusunu değerlendiren topluluk, Türkiye'ye resmi üyeliğe kadar uygulanacak geçici bir ortaklık anlaşması önerdi ve 12 Eylül 1963'de karşılıklı imzalar atıldı. 1 Aralık 1964'de yürürlüğe giren ve “*Ankara Anlaşması*” adı verilen anlaşmayla Türkiye-AB ilişkileri resmen başlamış oldu (www.ab.gov.tr).

Türkiye'nin birlikle ilişkileri bir süre duraksadı. Sorunların giderilmesinin ardından tam üyelik için ilişkilere hız veren Türkiye, 1980 yılından sonra birliğe tam üye olabilmek için girişimlerde bulundu. Türkiye'nin bu girişimleri sonuç verdi ve 1999 yılında Helsinki'deki “*AB Devlet ve Hükümet Başkanları*” toplantısında Türkiye'nin adaylığı onaylandı.

Helsinki Zirvesi'nden sonra AB ile ilişkileri koordine eden kurumlar kurularak, her bakanlıkta AB ile ilişkileri düzenleyen birimler göreve başladı. 29 Haziran 2011'e gelindiğinde ise hem Türkiye'nin AB ile ilişkilerinin daha sağlıklı yürütülmesini sağlamak hem de üyelikle ilgili faaliyetlerini eş güdümlü yürütmek amacıyla “*Avrupa Birliği Bakanlığı*” kuruldu.

AB'nin yapısı dikkate alındığında; ekonomik, siyasal ve kültürel bir örgütlenme modeli ortaya çıkmaktadır. Aday ülke olan Türkiye bu yapıda yerini alabilmek için, söz konusu alanlarda önüne konan kriterlere uyum sağlayabilme çabası içindedir.

Türkiye'nin üyelikle ilgili yasalarını uyumlaştırma sürecinde medya alanında da değişikliklere gidildi. AB, Türkiye'nin müktesebata uyum alanında kaydettiği ilerlemeleri veya bu alanda gözlemlediği eksiklikleri yıllık bazda değerlendirdiği ilerleme raporlarında “*farklı dil ve lehçelerde yayıncılık*” konusuna sık sık atıfta bulundu. 1998 yılından itibaren AB'nin Türkiye'ye ilişkin yayınlandığı ilerleme raporlarına bakıldığında Türkiye'nin azınlık politikalarına çeşitli eleştiriler getirilerek resmi diller dışındaki dillerde yayınların yapılmasının gerekli olduğu vurgulandı. 2000 yılında Avrupa Birliği'nin yayınladığı ilerleme raporunun “*Siyasal Kriterler*”in içindeki “*İnsan Hakları ve Azınlıkların Korunması*” bölümünde yer alan:

"Türkiye, Ulusal Azınlıkların Korunması İçin Avrupa Konseyi Çerçeve Sözleşmesi'ni henüz imzalamamıştır ve Lozan Antlaşması ile tarif edilenlerden başka azınlıkları tanımamaktadır¹. Türkiye'nin, kültürel bir kimliğe ve ortak geleneklere sahip herhangi bir etnik grubu “ulusal azınlık” olarak kabul etmeye istekli olup olmamasından bağımsız olarak, bu tür grupların mensupları, hâlâ açıkça bazı temel haklardan yoksun bırakılmaktadır. Ana dillerinde yayın yapma, ana dillerini öğrenme veya ana dillerinde eğitim alma hakkı gibi, etnik kökenleri ne olursa olsun bütün Türklerin sahip olması gereken kültürel haklar garanti edilmiş değildir. Ayrıca, bu vatandaşlara, bu konulardaki görüşlerini ifade etme fırsatları verilmemektedir."

ifadeleri bu durumu açıkça ortaya koymaktadır (AB İlerleme Raporu, 2000, s. 15).

AB'nin talepleri doğrultusunda Türkiye, 2000 yılından itibaren “*azınlık hakları*”, “*ifade özgürlüğü*”, “*kişi hak ve hürriyetleri*”, “*farklı dil ve lehçelerde yayıncılık*” konularında çeşitli yasal ve kanuni değişiklikler yaparak bu alanlarda büyük ilerlemeler kaydetti. Buna göre; 2001 yılında Kürtçe konuşmayı ve şarkı söylemeyi yasaklayan kanun yürürlükten kaldırıldı. 2002 yılında, “*3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun*”un 4'üncü maddesinin 1. fıkrasına “*...Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde de yayın yapılabilir.*” hükmü eklenerek “*farklı dil ve lehçelerde yayın*” yapılmasına imkân tanındı. 2003 yılında aynı kanunun 4'üncü maddesinde yapılan değişiklikle, TRT ile birlikte özel medya kuruluşlarına da Türkçe dışındaki dillerde yayın izni tanındı. 2004'te yayınlanan “*Kamu ve Özel Televizyonlarda Yapılacak Farklı Dil ve Lehçelerde Yayının Yönetmeliği*” ile

¹ Lozan Antlaşması'na göre Türkiye Cumhuriyeti Ermeniler, Museviler ve Rumları azınlık olarak tanımaktadır. (AB İlerleme Raporu, 1998, s. 16).

Radyo 1 ve TRT 3'te “Boşnakça”, “Arapça”, “Çerkezce” ve “Kırmançi” dillerinde yayınlar başladı. Yayınların süresi televizyonda günde en çok 45 dakika haftada en fazla 4 saat, radyoda ise günde en çok 60 dakika haftada ise en fazla 5 saatle sınırlı tutuldu. 1 Ocak 2009'da TRT Şeş (6) yayın hayatına girdi. 1 Nisan 2009'da TRT'nin Kürtçe ve Ermenice radyoları yayınlarına başladı.

Türkiye, 31 Temmuz 1959'da ortaklık başvurusunda bulunduğu birliğe üye olmak için birçok adım attı. 2009 yılına gelindiğinde ise farklı dil ve lehçelerde yayıncılığın önü açılarak ilk devlet televizyon kanalı TRT Şeş (6) kuruldu. 1 Ocak 2009 resmi yayınlarına başlayan kanalın açılışı İstiklal Marşı ile yapıldı. Kanalın açılışında dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ile dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın mesajları yayınlandı.

Peki, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşayan vatandaşların kanalın kurulmasına tepkisi ne oldu? O dönemde gazetelerde yer alan haberlere göre bölge insanlarının tepkisi olumluydu.

“TRT'nin Kürtçe yayın yapan kanalını merakla izleyen bazı vatandaşlar, bu yayının gecikmiş de olsa olumlu bir adım olduğunu belirterek, “Keşke 10-15 yıl önce TRT Kürtçe yayın yapsaydı. Bu kadar acı çekilmeden. Ama yine de olumlu bir adımdır. Önemli olan yayınların objektif ve yanlı olmamasıdır. Eğer, tarafsız bir yayın yaparsa başarılı olacağına inanıyoruz. Kendi kültürümüzü, edebiyatımızı, folklorümüzü, filmler, çizgi filler, tartışma programlarını görmek istiyoruz” diye konuştular” (Hürriyet, 2009).

“Farklı Dil ve Lehçelerde Televizyon Yayıncılığı: Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da TRT Kurdî Algısı” adı verilen bu çalışmanın amacı, TRT Kurdî kanalının AB'nin “farklı dil ve lehçelerde yayıncılık” konusundaki görsel-işitsel yayıncılık politikaları ve amaçlarına uygun bir yayıncılık yapıp yapmadığını ortaya koymak ve TRT Kurdî'nin bir Kürtçe kanal olarak Kürt kökenli televizyon izleyicilerinin ihtiyaçlarına cevap verip vermediğini saptamaktır. Eğer izleyicilerin ihtiyaçlarına cevap vermiyorsa önerilerde bulunmaktadır. Çalışmanın amacına yönelik olarak, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesindeki televizyon izleyicilerinin Kürtçe yayın yapan TRT Kurdî kanalının yayınlarına karşı tutumları, kanalın algılanışı, zihinlerde uyandırdığı izlenim, kanalı izleyenlerin beklentilerine karşılık verip vermediği ve kanalın izlenmemesinin nedenleri ile “Kullanımlar ve Doyumlar” kuramına göre televizyon izleyicilerinin televizyon izleme motivasyonları, kanal ve program tercihleri,

araştırılmıştır. Buna göre araştırmamızın amacının saptanması için temel sorular şu şekilde sıralanmaktadır;

- Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki televizyon izleyicilerinin televizyon izleme tercihleri ve motivasyonları nelerdir?
- TRT Kurdî kanalı AB'nin "*farklı dil ve lehçelerde yayıncılık*" konusundaki görsel-ışitsel yayıncılık politikalarına uygun yayıncılık yapıyor mu?
- TRT Kurdî bir Kürtçe televizyon kanalı olarak televizyon izleyicilerinin ihtiyaçlarına yeterli düzeyde cevap veriyor mu?

Çalışmamız üç bölüme ayrılmaktadır. Araştırmamızın birinci bölümde "*AB-Türkiye ilişkileri*", "*Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinde farklı dil ve lehçelerde yayıncılık konusunda attığı adımlar*" ve ilk Kürtçe yayın yapan "*TRT Kurdî kanalının yayın hayatına başlaması*" konuları irdelenmiştir. TRT Kurdî kanalının açılmasının temelinde Türkiye'nin üyelik sırasında yaptığı yasal değişiklikler yatmaktadır. AB, üyelik süreci sırasında Türkiye'den birçok alanda reformlar yapmasını istemiştir. Türkiye'de üyelik için birçok alanda yasal değişikliklere giderek devlet mekanizmalarındaki işleyişleri AB'ye uyumlu hale getirmeye çalışmıştır. Bu değişikliklerden biri de "*farklı dil ve lehçelerde yayıncılık*" alanında olmuştur. Türkiye Avrupa Birliği'nin dayatmalarıyla 2000 yılından itibaren "*farklı dil ve lehçelerde yayıncılık*" konusuna eğilerek yasal değişikliklere gitti. Bu süreçte yasaklar kaldırılarak ana dil dışındaki dillerde yayıncılığın önü açıldı. 2009 yılına gelindiğinde ise televizyon ve radyolar yayın hayatına başladı. Çalışmamızın birinci bölümünde Türkiye'deki yayıncılık politikası açısından büyük bir değişim olarak nitelendirilen bu sürece nasıl gelindiği üzerinde durulurken, yayıncılık açısından hangi değişimleri beraberinde getirdiği açıklanmaya çalışılmaktadır.

Çalışmamızın ikinci bölüm ise araştırmamızın kuramsal çerçevesini oluşturmaktadır. İletişim araştırmacıları 20'nci yüzyılın başından itibaren medya ve izleyicilere yönelik araştırmalara başladılar. İlk araştırmalar incelendiğinde medyanın etkileri araştırılarak, "*Medya insana ne yapar?*" sorusuna cevap aranmaya çalışıldı. 1959 yılına gelindiğinde ise psikolog Elihu Katz çalışmalarında iletişim araştırmacılarının "*Medya insana ne yapar?*" sorusu yerine "*İnsanlar medya ile ne yapar?*" sorusu sormasını gerektiğini dile getirerek "*Kullanımlar ve Doyumlar*" kuramını ortaya attı. Bu kuramı benimseyen araştırmalar daha çok insanların medya araçlarıyla ne yaptığı sorusuyla ilgilenir. Bu kuramdan yola çıkılarak

yapılan araştırmalarda medyanın bireylerin hangi ihtiyaçlarını doyuma ulaştırdığı başlıca incelemesi konusu olur.

“*Kullanımlar ve Doyumlar*” kuramı varsayımlarını “*aktif izleyici*” görüşü üzerine temellendirir. Bu nedenle “*aktif izleyici*” kavramı bu yaklaşımın en temel kavramlarından biridir. Aktif izleyici savında, bireylerin farklı ihtiyaçları ve doyumları vardır. Bireyler de bu doyumlarını gidermek için ihtiyaç ve ilgilerini karşıladığını düşündüğü iletişim aracına yönelir. Birey, ne okuyacağına, ne dinleyeceğine veya ne izleyeceğine kendisi karar verir. “*Aktif izleyici*” yaklaşımı, izleyiciyi; kendisi karar veren, seçim yapabilen ve arayan kişi durumuna getirmiştir. Örneğın, haber ihtiyaını gidermek isteyen birey, haber programlarını tercih ederken, kùltür-sanat ihtiyaını doyuma ulaştırmak isteyen kişi kùltür-sanat programlarını izleyerek bu ihtiyaçlarını doyuma ulaştırabilir.

“*Aranan ve Elde Edilen Doyum*” kavramı “*Kullanımlar ve Doyumlar*” kuramının diğeri önemli kavramıdır. “*Aranan doyum*” kavramı ile açıklanmak istenen insanlar medya araçlarını bazı ihtiyaçlarını doyuma ulaştırmak için kullanır. Bu nedenle de ihtiyaını karşılayacağı bir kitle iletişim aracına yönelerek doyumlarını gidermeye çalışır. Yani “*aranan doyum*” bireyin elde etmeyi arzuladığı doyumlar olarak tarif edilebilir. “*Elde edilen doyum*” ise belirlediği kitle iletişim aracına yönelen bireyin elde ettiğı doyum olarak ifade edilmektedir.

“*Kullanımlar ve Doyumlar*” kuramındaki kavramlardan bir diğeri de “*Gereksinimler*”dir. Buna göre bireylerin çeşitli gereksinimleri vardır. Bu gereksinimler kimi zaman dostluk ve arkadaşlık edinme isteğı olabilirken kimi zamanda gündelik sorunlardan kaçma ve duygusal olarak rahatlama isteğı olabilmektedir. Bu nedenle de birey bu gereksinimleri karşılamak amacıyla kitle iletişim araçlarını kullanır. Böylelikle birey gereksinimlerini karşılama yoluna gider.

İkinci bölümünde “*Kullanımlar ve Doyumlar*” kuramı ile ilgili bilgiler verilerek, yaklaşımın ortaya çıkışı, gelişimi ve yaklaşımın temel kavramları hakkında açıklamalar yapılmaktadır. Böylece Doğı ve Güneydoğı Anadolu bölgesinde yaşayan Kürt kökenli vatandaşların televizyon izlemelerinde hangi tercihlerin rol oynadığının daha da iyi anlaşılması sağlanacaktır.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde ise Doğı ve Güneydoğı Anadolu bölgesinde anket yöntemiyle yapılan alan araştırmasının sonuçları paylaşılmaktadır. Çalışmamızda Doğı ve

Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşayan televizyon izleyicilerinin TRT Kurdî kanalını izleme ve izlememelerinde hangi tercihlerin rol oynadığını ölçmek için Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde Kürt kökenli vatandaşların yoğun olarak yaşadığı Malatya, Muş, Şırnak, Adıyaman, Diyarbakır ve Hakkâri illeri örneklem olarak seçildi. Türkiye'nin bütün bölgelerindeki illerde Kürt kökenli vatandaşlar yaşamaktadır. En yoğun Kürt nüfusu ise Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesindedir ve Kürt kökenli vatandaşlar en çokta bu iki bölgede yaşamaktadır. Nüfusun daha çok bu bölgelerde toplanması nedeniyle Kürtçe, Kürt kökenli vatandaşlar arasında yaygın olarak kullanırken, Kürt kültürü, adet, gelenek ve görenekler de varlığını devam ettirmektedir. Nüfus yoğunluğunun bu bölgelerde olması, dilin günlük yaşamda kullanılması, kültür, gelenek ve göreneklerin varlığının devam etmesi nedeniyle TRT Kurdî kanalının açılması bölge insanını daha çok ilgilendirmektedir. Bu amaçla araştırmamız Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesiyle sınırlı tutulmuştur. Anket yapılacak iller ise siyasi partilerin aldıkları oyların bölgedeki illerin dağılımına göre belirlenmiştir. Bunun içinde 24 Haziran 2018 tarihinde yapılan 27'nci dönem milletvekili genel seçimleri temel alınmıştır. Halkların Demokratik Partisi'nin (HDP) en yüksek oy aldığı Hakkâri, Muş, Diyarbakır, Şırnak, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AK Parti) en yüksek oy aldığı Adıyaman ve yine AK Parti'nin en yüksek oy aldığı, Cumhuriyet Halk Partisi'nin de (CHP) ikinci en yüksek oy aldığı Malatya illeri örneklem olarak seçilmiştir. Bu illerde anket yöntemi uygulanarak televizyon izleyicilerinin televizyon ve TRT Kurdî kanalını izleme motivasyonları, program tercihleri ve beklentilerini belirlemeye yönelik hazırlanan sorulara cevaplar arandı. Deneklerin belirlenmesinde ise “*Tesadüfî Örneklem Yöntemi*” uygulanmıştır. Alanda anket çalışması 18 yaş üstü, Kürtçe bilen her yaştan, farklı meslek ve eğitim durumuna sahip izleyicilerle Aralık 2018 – Ocak 2019 tarihleri arasında yapıldı. Son olarak alan araştırmasının bulguları paylaşıldı. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki izleyicilerin TRT Kurdî kanalını izlemede hangi tercihlerin rol oynadığını ölçmeye yönelik olan bu çalışma bir içerik araştırmasından öte bir algı ölçümü araştırması olduğu için, kanalın programları ve içeriği değerlendirmeye alınmamıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİ, AVRUPA BİRLİĞİ DİL ve MEDYA POLİTİKALARININ TÜRK MEVZUATINA YANSIMALARI ve TRT KURDİ KANALININ KURULMASI

TRT Kurdî kanalı, yaptığı Kürtçe yayınla Türkiye’de Türkçe dışında “*farklı dil ve lehçelerde yayın*” yapan ilk devlet televizyon kanalı oldu. İlk test yayınlarına 25 Aralık 2008’de başlanan TRT Kurdî, 1 Ocak 2009’dan itibaren normal yayınlarına başladı. Türkiye’de Türkçe dışındaki “*farklı dillerde televizyon yayıncılığı*” ile ilgili çalışmalar AB’ye üyelik sırasında gündeme geldi. TRT Kurdî kanalı da Türkiye’nin Avrupa Birliği üyeliği yolunda AB’nin istekleri doğrultusunda yasal değişikliklerin yapılmasıyla kuruldu. TRT Kurdî kanalının kurulması çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır. Bu amaca yönelik hazırlanan çalışmanın bu bölümünde ilk olarak AB’nin medya politikalarını daha iyi değerlendirmek amacıyla AB’nin kuruluşu ve Türkiye-AB ilişkilerinin tarihsel gelişimine yer verildi. Daha sonrada AB’nin dil ve medya alanında getirdiği düzenlemeler, uygulamalar ve bunların Türk mevzuatına yansımaları ele alındı. Son olarak ise TRT Kurdî kanalının kurulmasının hangi aşamalardan geçtiği açıklandı.

1.1. AVRUPA BİRLİĞİ’NİN KURULUŞU ve TARİHÇESİ

Dünya tarihinin en büyük felaketlerinden biri olarak değerlendirilen, 1939’da başlayıp 1945’e kadar süren İkinci Dünya Savaşında 27 milyonu cephede olmak üzere 65 milyon insan hayatını kaybetti (Sariahmetoğlu ve Kemaloğlu, 2016: 8). Ölümlemler konusunda Avrupa başı çekti. Sovyetler Birliğinde yaklaşık 20 milyon insan hayatını kaybederken bu sayı Polonya’da 4.3 milyon, Almanya’da 4.2 milyon, Yugoslavya’da 1.7 milyon, Fransa’da 600 bin, İtalya’da 410 bin (Mee, 1984:17).

İkinci Dünya Savaşı’nın yıkıcı etkisi insan ölümleri ile sınırlı kalmadı. Savaş ülkelerin ekonomilerine de büyük bir darbe vurdu. Avrupa ekonomileri büyük bir çöküş ile karşı karşıya kaldı. Almanya’nın savaş sonrasındaki ulusal geliri savaş öncesindeki ulusal gelirinden üçte iki oranında düştü. İtalya’da ki durum Almanya’ninkinden farklı değildi. Savaş sonrasında İtalya gayri safi milli hasılası büyük bir gerileme yaşayarak geçmiş yıllara göre yüzde 40 azaldı. Savaşa giren diğer Avrupa ülkelerinde de benzer bir durum söz konusuydu (Kennedy, 2001: 435-435). Ekonomide büyük tahribata yol açan savaş Avrupa’da çok sayıda

kenti de yerle bir etti. Savaş sonunda kentlerin alt yapısı, binalar, köprüler ve yollar büyük zarar görerek kullanılamaz hale geldi. Savaş nedeniyle tarımsal üretim gerilerken fabrikalar üretim yapamaz hale geldi.

İkinci Dünya Savaşıyla büyük bir yıkım yaşayan Avrupa, böyle bir durumla tekrar karşılaşmamak ve barışın tesisi için arayışlar içine girdi. Bunun bir sonucu olarak ülkelerin bir araya gelerek başta ekonomi olmak üzere çeşitli alanlarda işbirliklerin başlatılması dillendirildi. Bu iş birliği fikrinin hayata geçirilmesi ise Avrupa endüstrisinin yapı taşlarını oluşturan demir-çelik ve kömür sayesinde oldu. Dönemin en önemli sanayi hammaddeleri olan ve aynı zamanda Avrupa ekonomisini ayakta tutan demir-çelik ve kömürün paylaşımı Avrupalı ülkeler arasında zaman zaman sorunlara yol açıyordu. Liderlere göre bu sektörlerde işbirliğine gidilmesi sanayinin büyümesini daha da hızlandıracaktı. Bunun sonucunda da Avrupa, tarihinde ilk defa barışçıl bir yöntemle birleşip bütünleşebilecekti. Bu da kendilerine büyük zararlar vermiş olan savaşların bir daha çıkmaması anlamını taşıyordu. (Özülker, 2008:6-7).

Avrupalı liderleri iş birliğine iten bir diğer nedende Avrupa'nın savaşlar nedeniyle büyük güç kaybederek dünya çapında siyasal yönden zayıflamasıyla Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği'nin güçlenmesi gösterilmektedir (Borchardt, 1995: 5). Bu durum ekonomik ve siyasi olarak zayıflayan Avrupa'nın neden olduğu uluslararası ilişkiler boşluğunun ABD ve Sovyetler tarafından doldurulması anlamını taşımaktaydı. Bu amaçlar doğrultusunda 1951 yılında Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg tarafından “*Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu*”nu (AKÇT) kuran “*Paris Antlaşması*” ile 1957 yılında “*Avrupa Ekonomik Topluluğu*”nu (AET) ve “*Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu*”nu (AAET) kuran “*Roma Antlaşması*” imzalandı.

Avrupa bütünleşmesi, Paris ve Roma anlaşmalarının ardından çeşitli genişleme ve derinleşme süreçlerinden geçti. İlk hedef olarak üye devletler arasında ürün, insan gücü, para, hizmet ve sermayenin vergiden muaf ve serbest bir şekilde dolaşacağı bir ortak yapı kurulması kararlaştırıldı. Bu amaçla 1968 yılında “*Gümrük Birliği*” kuruldu.

“*Gümrük Birliği*” hedefinin gerçekleşmesinin ardından Avrupa Topluluğu'nun genişleme süreci başladı. Birleşik Krallık, İrlanda, Danimarka ve Norveç, 1961 yılında topluluğa üyelik başvurusunda bulundu. Fakat Fransa tarafından İngiltere'nin topluluğa üyeliği engellendi. İngiltere, 1967 yılında Norveç, İrlanda ve Danimarka ile birlikte ikinci

defa üyelik başvurusunda bulundu ve başvurusu bir kez daha reddedildi. Danimarka, İngiltere, ve İrlanda, 1 Ocak 1973'te AT'ye girdi. Bununla birlikte Norveç'te yapılan referandumda %53.49 oranında “*Hayır*” oyu çıkınca Norveç AT'nun genişleme sürecinin dışında kaldı (Borchardt, a.g.e.: 18). Böylece AT'nun birinci genişlemesi gerçekleşti. AT'nun ikinci genişlemesi 1981'de Yunanistan'ın, üçüncü genişlemesi ise Portekiz ve İspanya'nın 1986 yılında birliğe girmesiyle yaşandı. Yunanistan AT'nun 10'nuncu, İspanya 11'nci, Portekiz ise topluluğun 12'nci üyesi oldu.

AT'nun genişlemesi devam ederken Gümrük Birliği'nin tam anlamıyla uygulanamadığı için yeterli faydayı sağlayamadığı ortaya çıktı. Etkin kararların alınamaması, ekonomide yaşanan daralma ve ülkelerin aldığı tedbirler nedeniyle bir “*Ortak Pazar*” kurulmadı. Bu soruna çözüm bulmak isteyen üye devletler 1986 yılında “*Avrupa Tek Senedi*” anlaşmasını imzaladı. Bu anlaşmayla “*Avrupa İç Pazarı*”nın gerçekleştirilmesi için gerekli hukuki ve politik alt yapı kurularak ortaklığın hızlı bir biçimde kurulması amaçlandı. “*Avrupa Tek Senedi*”; diğer bir deyişle “*Ortak Pazar'dan İç Pazar'a*” geçişi temsil eden anlaşma olarak kabul gördü (Turhan, 1988: 321).

“*Avrupa Tek Senedi*”nin imzalanmasının ardından üye devletler tarafından 1992 yılında “*Maastricht Antlaşması*” imzalandı. “*Avrupa Tek Senedi*”den sonra AB'ye giden yoldaki ikinci büyük ilerleme olan anlaşmayla ekonomik ve parasal birlik, izlenecek politikalar ve yapılması gereken değişiklikler ayrıntılı olarak düzenlendi. Bu antlaşma ile 1999'a kadar ortak para birimine geçiş, AB ortak vatandaşlığı, ortak güvenlik ve çeşitli konulardaki işbirliği düzenlemelerinin oluşturulmasına karar verildi (Aytaç, 2006: 140).

Maastricht Anlaşması'nın 1-B maddesinde birliğin hedefleri şu şekilde sıralandı;
" ... bu anlaşma hükümleri uyarınca iç sınırın olmadığı bir alan oluşturulması, ekonomik ve sosyal bütünlüğün güçlendirilmesi, tek para biriminin oluşturulması da dahil ekonomik ve parasal bir birliğin kurulması yolu ile dengeli ve sürekli bir ekonomik ve sosyal kalkınmanın gerçekleştirilmesi..."

Maastricht Antlaşmasıyla Avrupa Topluluğu'nun yeni adı “*Avrupa Birliği*” oldu. Anlaşma ile üç ayaklı “*Avrupa Birliği yapısı*” oluşturuldu. Yapının birinci ayağını “*Avrupa Toplulukları*”, ikinci ayağını “*Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası*”, üçüncü ayağını ise “*Adalet ve İçişleri*” oluşturdu (Tekinalp/Tekinalp, 2000; 15).

Maastricht Antlaşması'nın imzalanmasından bir yıl sonra Kopenhag'ta düzenlenen AB Hükümetler ve Liderler Zirvesi'yle topluluğa katılacak olan ülkelerin değerlendirilmesinde kullanılacak kriterler belirlendi ve kabul edildi. “Kopenhag Kriterleri” üç ana başlıktan oluştu. “Demokrasi”, “hukukun üstünlüğü”, “insan hakları ve azınlık haklarını güvence altına alan kurumların varlığı” siyasi kriterleri; “rekabete dayalı bir serbest piyasa ekonomisinin varlığı” ekonomik kriterleri; “üyelik için gereken mevzuatları yerine getirebilmek” ise topluluk mevzuatının benimsenmesi kriterlerini oluşturdu (TBMM, 17.02.2018).

Bir yandan yapılan anlaşmalar ve alınan kararlarla AB'nin kurumsal yapısı güçlendirilirken diğer yandan da birliğin genişlemesi devam etti. 1995 yılında AB'nin dördüncü genişlemesi yaşandı. İkinci Dünya Savaşı sırasında tarafsızlık politikası izleyen “Avrupa Serbest Ticaret Birliği” (EFTA) üyesi Avusturya, İsveç ve Finlandiya AB'ye girmek için başvuruda bulundu. Tarafsızlık politikası, güçlü ekonomi ve gelişmiş bir demokrasiye sahip olmaları bu üç ülkenin AB'ye girmesini kolaylaştırdı (Dağdemir, 1998, s. 11). Üç ülke 1995'te AB'nin yeni üyeleri oldu.

AB'nin üye ülkelerinin genişleme sonrasında attığı diğer en önemli adım ekonomik alanda oldu. 1999 yılında bankalar arası işlemlerde “kaydi para”² olarak kullanılan “Euro”, 1 Ocak 2002'den sonra piyasalara sürülerek kağıt para olarak kullanılmaya başladı. Böylece AB ortak para birimine geçmiş oldu.

2004 yılına gelindiğinde ise AB en büyük büyümesini yaşadı. Slovenya, Slovakya, Macaristan, Polonya, Malta, Litvanya, Letonya, Çek Cumhuriyeti, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Estonya'nın da aralarında bulunduğu 10 ülke AB'ye girdi. AB'nin 2007 yılında, Bulgaristan ve Romanya ile üye sayısı 27'ye, 2013 yılında Hırvatistan ile üye sayısı 28'e yükseldi.

2009'da Avrupa Birliği'nin derinleşme sürecindeki son ve önemli aşama yaşandı. 2007 yılında imzalanıp 2009 yılında yürürlüğe giren “Lizbon Antlaşması” ile birliğin karar alma organlarının daha işlevsel hale getirilerek birliğin daha etkili bir hale getirilmesinin adımları atıldı. Ayrıca AT'yi kurana antlaşmanın adı “Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma” adını aldı (Mor, 2010: 528-532).

²Kaydi para: Bankalar aracılığı ile nakit kullanmaksızın uygulanan satın alma gücünü ifade eden terimdir. Satın alma gücü, devlet hazinesi ve merkez bankası tarafından bastırılmış madenî paralardan ve kâğıt paralardan ibaret değildir. Nakit kullanmak zorunluluğu olmaksızın satın alma gücünün olmasıdır. Hesaptan hesaba nakil yapmak, çek vermek ve takas usulünden faydalanmak suretiyle gerçekleştirilen ödemelerin satın alma gücü, kaydı paradır.

https://www.iktisatsozlugu.com/nedir-285-KAYDI%20PARA#.Ww_rGYUzaUl

Kuruluşundan günümüze kadar Avrupa devletleri başta siyasi ve ekonomik olmak üzere her alanda iş birliği içinde bulundu. Kuruluşunda sadece 6 üyesi bulunan birliğe en son Hırvatistan'ın 2013 yılında katılımıyla üye sayısı 28 oldu. Bugün itibariyle AB'nin üyeleri; *“Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Lüksemburg, Hollanda, İngiltere, İrlanda, Danimarka, Yunanistan, İspanya, Portekiz, Çek Cumhuriyeti, Avusturya, Finlandiya, İsveç, Macaristan, Polonya, Slovenya, Slovakya, Estonya, Letonya, Litvanya, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Malta, Bulgaristan, Romanya ve Hırvatistan”*dır.

İnsan hak ve hürriyeti, demokrasi, toplumsal huzur, refah ve hukukun üstünlüğü, AB'nin temellerini oluşturdu. Avrupa Birliği Anlaşması'nın 2'nci maddesine göre; *"Birlik, insan onuruna saygı, özgürlük, demokrasi, eşitlik, hukukun üstünlüğü ve azınlıklara mensup kişilerin hakları da dahil olmak üzere insan haklarına saygı değerleri üzerine kuruludur. Bu değerler, çoğulculuk, ayrımcılık yapmama, hoşgörü, adalet, dayanışma ve kadın-erkek eşitliğinin hâkim olduğu bir toplumda üye devletler için ortaktır."* ifadeleri AB'nin değerlerini göstermektedir (AB Genel Sekreterliği, 2011: 3).

1.2. TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNİN TARİHSEL SÜRECİ

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan bu yana yönünü batıya dönerek batı ile ilişkilerine önem verdi. Osmanlı İmparatorluğu döneminde özellikle de 1839'da Tanzimat Dönemiyle başlayan *“batılılaşma”* süreci Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla devam etti. Cumhuriyetin kurulması sonrasında ise Mustafa Kemal Atatürk süreci devam ettirince, *“batılılaşma”* bir hedef halini aldı. Türkiye Cumhuriyeti bu hedef doğrultusunda batı ile ilişkilerine hız verdi. Bu amaçla Türkiye NATO, Avrupa Konseyi, OECD, IMF, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü gibi batılı ülkeler tarafından oluşturulan uluslararası örgütlenmelere üye oldu. Batılılaşma hedefinin bir devamı olarak da Türkiye'nin AB ile ilişkileri başladı (Dağcı, 2008: 9-11).

Tercihini batıdan yana kullanan Türkiye, 1952 yılındaki NATO üyeliğinden sonra ekonomik olarak güçlenmek için 1959 yılında AET'ye ortaklık için başvuru yaptı. Bunun yanı sıra aynı dönemde Yunanistan'ın Türkiye'den önce başvuru yapması ile dönemin Demokrat Parti hükümetinin Yunanistan'ı yalnız bırakmamak gerektiği düşüncesi Türkiye'nin başvurusunda bir diğer önemli etken oldu (Dağcı, a.e 12). Gereken incelemeleri yapan AET

Konseyi, 11 Eylül 1959'da Türkiye ile görüşmelerin başlaması kararını aldı (Ceyhan, 1991:23).

27 Mayıs 1960 askeri darbesi AET ile ilişkileri bir süre kesintiye uğrattı. Askeri darbe sonrasında AET, Türkiye'de yaşanan siyasal gelişmelerden dolayı ilişkilerini bir süre yavaşlatma kararı aldı (Çayhan ve Güney, 1996: 97). Ortaklık Anlaşması imzalanana kadar AET ile Türkiye arasında on tur görüşme yapıldı. Görüşmeler sonrasında Türkiye ile 12 Eylül 1963 tarihinde Ankara Anlaşması imzalandı. Böylece Türkiye AT'ye "Ortak Üye" oldu. Anlaşma, tarafların parlamentolarınca da onaylanarak 1 Aralık 1964'de uygulamaya girdi (Sönmezoğlu, 2006: 88).

Ankara anlaşmasıyla Türkiye ile topluluk arasında bir ortaklık kurularak bir Gümrük Birliği'nin kurulması karara bağlandı. Anlaşmanın amacı 2'nci maddede; *"Türkiye ekonomisinin hızlandırılmış kalkınmasını ve Türk halkının çalıştırılma seviyesinin ve yaşama şartlarının yükseltilmesini sağlama gereğini tümü ile göz önünde bulundurarak, Taraflar arasındaki ticari ve ekonomik ilişkileri aralıksız ve dengeli olarak güçlendirmeyi teşvik etmektir. Tespit edilen bu amaçların gerçekleştirilmesi için 3., 4. ve 5. maddelerde gösterilen şartlara ve usullere göre bir gümrük birliğinin gittikçe gelişen şekilde kurulması öngörülmüştür."*³ şeklinde ifade edildi.

Türkiye-AT ilişkileri Ankara Antlaşması'na göre üç aşamadan geçti. *"Hazırlık Dönemi"*, *"Geçiş Dönemi"* ve *"Son Dönem"*. *"Hazırlık dönemi"*; Ankara Anlaşması ile başlayıp, 1973'te *"Katma Protokol"*ün imzalanmasıyla sona eren dönemdir. Bu dönemde Avrupa Birliği müktesebata uyum için çalışmalar yapıldı. *"Geçiş dönemi"*; 1973'te *"Katma Protokol"*ün imzalanmasıyla başlamış olup taraflar arasında hizmetlerin serbest dolaşımı süreçlerinin başlatılması ve sanayi ürünlerinin dolaşımının hedeflendiği Gümrük Birliği'nin oluşturulması planlandı. Geçiş dönemi 31 Aralık 1995'de Gümrük Birliği'ne geçişle sona erdi. Son dönem ise Ankara Antlaşması'nda *"Son dönem gümrük birliğinin dayanak ve Akit Tarafların ekonomi politikaları arasındaki koordinasyonun güçlendirilmesini gerektirir"*⁴. şeklinde vurgulandı. Ortaklık Anlaşması'nda anlaşmanın içeriği ve Gümrük Birliği'nin esasları belirlendi.

1970-1980 yılları arasında Türkiye'nin yaşadığı iç sorunlar nedeniyle Türkiye-AT ilişkileri yavaşladı. 12 Eylül 1980 yaşanan askeri darbe ile de ilişkiler bir kez daha kesintiye

³ Ankara Anlaşması Madde: 2 (1964)

⁴ Ankara Antlaşması (1964) Madde 5

uğradı. 13 Aralık 1983'te Turgut Özal başbakanlığında kurulan Anavatan Partisi Hükümeti'yle (ANAP) birlikte AT ile ilişkiler tekrar canlandırılmaya çalışıldı. ANAP hükümetinin dış politikadaki birinci amacı AT ile ilişkileri yeniden düzeltmekti. Türkiye bunun için, 14 Nisan 1987'de AT'ye tam üyelik başvurusunda bulundu (Bozkurt, 1992:39).

Türkiye'nin tam üyelik başvurusuyla ilgili Avrupa Komisyonu kararını 2 yıl sonra açıkladı. Kararda yeni bir üyenin kabul edemeyeceği, Türkiye ile üyelik müzakerelerine başlanılamayacağı vurgulandı. Kararda Türkiye'nin, 1980 askeri darbesinden sonra kaydettiği ekonomik, siyasi ve sosyal ilerlemeler olduğu ancak halen çözmesi gereken sorunların bulunduğu ifade edildi. Raporda özet olarak Türkiye'nin içinde bulunduğu koşulların üyelik için yeterli olmadığı belirtildi (Redmond, 1993: 47-48). Avrupa Komisyonu her ne kadar Türkiye'nin üyelik başvurusunu askıya alsa da kapıları tam kapatmadı. Komisyon uzun süredir işlemeyen ortaklık ilişkilerinin geliştirilmesine ve Gümrük Birliği'ne geçiş için çalışmalar yapılmasına karar verdi. 6 Mart 1995 tarihinde toplanan Avrupa Ortaklık Konseyi, Gümrük Birliği'ne 31 Aralık 1995 tarihinde geçilmesini kabul etti ve karar aynı tarihte yürürlüğe girdi. 1 Ocak 1996 yılında Gümrük Birliği'nin başlamasıyla Ankara Anlaşması'nda belirtilen “*Son Dönem*”e geçildi. Kararla birlikte Gümrük Birliği'nin esasları da belirlendi. Anlaşma, 64 madde, 10 ekten meydana geldi (Dağcı, a.e: 17-18).

Türkiye, Gümrük Birliği ile ilgili üstlendiği yükümlülüklerini yerine getirmek için çalışmalarını sürdürürken AB de genişleme konusunda adımlar atmaya devam ediyordu. Bu amaçla 12-13 Aralık 1997 tarihlerinde Lüksemburg'da düzenlenen zirvede aday ülkeler belirlendi. Zirvede, Kıbrıs Rum Kesimi, Macaristan, Polonya, Estonya, Çek Cumhuriyeti ve Slovenya ile görüşmelerin Nisan 1998'de başlayacağı; Romanya, Slovakya, Letonya, Litvanya ve Bulgaristan ile üyelik görüşmelerine daha sonra başlanılacağı kararlaştırıldı. Zirvede Türkiye'nin üyeliği ile ilgili ise bir karar çıkmadı (Barchard, 1998:1). Bu durum üzerine Türkiye AB ile ilişkilerini askıya aldı.

ANAP hükümetinin ilişkileri askıya alma resti sonrasında AB, Türkiye'nin üyeliğine yönelik yumuşama yoluna gitti. 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki'deki toplantıda Türkiye'ye aday ülke statüsü verildiği açıklandı ve diğer aday ülkelere olduğu gibi Türkiye içinde hazırlanan “*Katılım Ortaklığı Belgesi*” 8 Mart 2001 tarihinde kabul edildi. Belge, bir anlamda Türkiye'nin adaylığı süresince izleyeceği yol haritasını çizdi. Ortaklık belgesinin amacı, Türkiye'nin adaylık yükümlülükleri, uyum sürecinde yapılması gereken mevzuat değişiklikleri, kısa-orta vadeli öncelikleri, sağlanacak mali yardımların şartları, Avrupa

Birliği'nin öncelikleri ve Türkiye'nin bu öncelikleri hayata geçirmek konusundaki adımlarıyla ilgili bir perspektif ortaya koymaktır. Türkiye'de bu amaçla istenenleri hayata geçirmek için 19 Mart 2001'de “AB Müktesebatı'nın Üstlenilmesine İlişkin Ulusal Programı” kabul etti (Dağcı, 2008: 20-21). Ulusal Program büyük çapta bir ekonomik-siyasi reform süreci öngörmektedir. Türkiye böylelikle adaylık sürecinde birliğe üye olabilmek içi kapsamlı bir programı yürürlüğe koymuş oldu.

NATO üyeliğinin ardından ekonomik kalkınma sağlayacağı düşüncesiyle AET'ye ortaklık başvurusunda bulunan Türkiye'nin AB ile ilişkileri 2004'de önemli bir noktaya geldi. Lüksemburg'da düzenlenen devlet başkanları toplantısı, 17 Aralık'ta Türkiye açısından önemli bir kararın altına imza attı. Toplantıda 3 Ekim 2005'te Türkiye ile müzakerelere başlanması kararı alındı ve müzakerelerin içeriğini belirleyen “Müzakere Çerçeve Belgesi” onaylandı. Tam üyelik görüşmelerinin başlayabileceğini açıklayan bu karar Türkiye-AB ilişkilerindeki en önemli dönüm noktası oldu. Türkiye'nin AB'ye “Katılım Müzakereleri” 35 başlık altında toplanmaktadır. Bu başlıklar ekonomi, siyaset, sosyal ve hukuk başta olmak üzere kurumsal ve toplumsal yaşamın bütün alanlarını ilgilendirmektedir. Bu süreçte başlıklar aday olan ülkelerin açılış kriterlerini gerçekleştirme durumuna göre açılır veya “geçici” olarak kapatılır. Sadece bir üyenin itirazı başlıkların açılmasına veya kapanmasına neden olabilir.

1959 yılında ortaklık başvurusunda bulunan, 1999 yılında aday ülke statüsü kazanan, 2005 yılında da üyelik görüşmelerine başlayan Türkiye, AB macerasında kamusal ve toplumsal alanlarda büyük dönüşümler yaşadı. Avrupa Birliği'ne uyum için ardı ardına köklü yasal değişikliklere gidildi. Bu sayede de Türkiye, demokrasi ve insan hakları alanlarında önemli mesafeler kat etti. AB yasalarına uyum sürecinde önemli değişikliklerin yapıldığı alanlardan biri de medya ve yayıncılık alanlarında oldu. AB Komisyonu, Türkiye için yayınladığı ilerleme raporlarının kiminde “farklı dil ve lehçelerde yayıncılık” konusuna atıfta bulundu. Özellikle 1998 yılından itibaren AB'nin Türkiye'ye ilişkin yayınlandığı ilerleme raporlarına bakıldığında “farklı dil ve lehçelerde” yayınların yapılmasının gerekli olduğu vurgulandı. 2000 yılında Avrupa Birliği'nin yayınladığı ilerleme raporunun “Siyasal Kriterler”in içindeki “İnsan Hakları ve Azınlıkların Korunması” bölümünde yer alan: “Ana dillerinde yayın yapma, ana dillerini öğrenme veya ana dillerinde eğitim alma hakkı gibi, etnik kökenleri ne olursa olsun bütün Türklerin sahip olması gereken kültürel haklar garanti edilmiş değildir. Ayrıca, bu vatandaşlara, bu konulardaki görüşlerini ifade etme fırsatları verilmemektedir.” (AB İlerleme Raporu, 2000: 15) şeklindeki ifadelerle “farklı dil ve

lehçelerde yayın” yapılması için yasal düzenlemelerin gerekli olduğu ifade edildi. AB’ye üyeliği hedef edinen Türkiye’de AB’nin talepleri doğrultusunda yasal değişiklikler yapmaya başladı. 2001 yılında Kürtçe konuşma ve şarkı söylemeye yasak getiren kanun iptal edildi. 2002 yılında, “*farklı dil ve lehçelerde yayın*” yapılmasına olanak sağlandı. 2003 yılında TRT ile birlikte özel medya kuruluşlarına Türkçe dışında kullanılan dil ve lehçelerde yayın izni verildi. 2004’te Radyo 1 ve TRT 3’te “*Boşnakça, Arapça, Çerkezce ve Kurmançî*” dillerinde yayınlar başladı. 1 Ocak 2009’da da TRT Şeş (6) şimdiki adıyla TRT Kurdî yayın hayatına girdi.

TRT Kurdî kanalının kurulması bir anlamda Avrupa Birliği’nin dayatmaları doğrultusunda gerçekleşti. Bu amaçla da TRT Kurdî kanalının kurulması sürecine geçmeden önce, konunun ve yapılan değişikliklerin daha da iyi anlaşılabilmesi için AB’nin azınlık ve etnik kimliklere yönelik dil ve medya alanında getirdiği düzenlemeler ve uygulamalara bakmak gerekir. Çalışmamızın sonraki bölümünde bu konudan yapılan mevzuatlar hakkında bilgiler verilecektir.

1.3. AVRUPA BİRLİĞİ DİL ve GÖRSEL-İŞİTSEL MEDYA POLİTİKALARI

1980’lerin başında itibaren kablo ve uydu yayıncılığında önemli gelişmeler yaşandı. Buna bağlı olarak televizyon yayıncılığı da hızlı bir gelişme gösterdi. Gerek teknolojik gelişmeler gerekse ABD’nin medya sektöründeki hâkimiyeti AB’yi medya alanında politikalar oluşturmaya sevk etti. Siyasi ve ekonomik bütünleşmeyi büyük oranda sağlayan AB’de sıra kültürel bütünleşmeye geldi. Kurulmaya çalışılan kültürel bütünleşmenin oluşmasında medyanın etkili olabileceğinin farkına varan AB, Avrupa medyasını ve kültürünü oluşturmak için politikalar üretmeye başladı (Tursun, 2004: 20). AB medya politikaları Roma Anlaşması olarak ta bilinen Avrupa Topluluğu Kurucu Anlaşması’nda “*Kültür ve Görsel-İşitsel Politika*” başlığıyla düzenlendi. AB medya politikalarını özellikle televizyon alanında oluşturdu. Bunun amacı Avrupa kültürü oluşturmada televizyonun büyük rol oynayacağı düşüncesi idi (Morley, Robinson, 1997: 113).

Medya yoluyla kültürel bütünleşmeyi sağlama yolunda adımlar atmaya başlayan birlik, dil ve görsel-ışitsel medya politikaları oluşturmaya başladı. Bu amaçla AB, atılan adımlar ve çıkardığı politikalarla farklı kültürler, diller ve anlayışlar arasında karşılıklı etkileşimi

geliştirerek ırk, dil, din ve cinsiyet ayrımı olmaksızın yüksek bir Avrupalılık bilincinin oluşturulmasını amaçladı (Kihtir, 2005: 106).

Yukarıdaki bilgiler ışığında AB'nin radyo ve televizyon yayıncılığı çerçevesinde kültür politikalarının temelini oluşturan ve “*farklı dil ve lehçelerde yayın*” konusuna da dayanak teşkil eden mevzuat ve politikalar bulunmaktadır. Bu bölümde AB'nin kültür politikalarının oluşmasına katkı sağlayan mevzuat çalışmalarından bu çalışmanın konusunu ilgilendiren politikalardan bahsedilecektir.

1.3.1. Avrupa Bölgesel veya Azınlık Dilleri Sözleşmesi

“*Avrupa Bölgesel veya Azınlık Dilleri Sözleşmesi*”, Avrupa Konseyi'nin attığı en önemli adımlardan biridir. Avrupa kültürel mirasının çeşitliliğinin artması, gelişmesi ve korunması Avrupa Konseyi'nin sosyo-kültürel temel amaçları arasındadır. Avrupa ülkelerinin demografik yapılarına bakıldığında nüfuslarında çeşitli etnik gruplar olduğu için farklı diller konuşulmaktadır (Karaman, 2004: 152). Bu durumu göz önünde bulunduran Avrupa Konseyi'nde azınlıkların ve farklı etnik grupların dillerinin durumuyla ilgilenmiştir. Konsey, bu durumu bir kültürel zenginlik olarak değerlendirip hukuksal zemine oturtup garanti altına almak için “*Avrupa Bölgesel ve Azınlık Dilleri Sözleşmesi*”ni imzaladı. Sözleşme uzun bir hazırlık süreci geçirdi. Sözleşme, 5 Kasım 1992 yılında imzalanıp, 1 Mart 1998'de yürürlüğe girdi. Sözleşmede bölgesel veya azınlık dili; “*Geleneksel olarak vatandaşları oldukları bir devletin sınırları içinde yaşayan, ülke nüfusu içinde küçük bir grubu oluşturan ve devletin resmi dilinden farklı dil konuşan*”⁵ (Council of Europe, 1992) şeklinde tanımlandı.

Sözleşme, toplam beş bölümden oluşmaktadır. Şartın bir ile altıncı maddelerinin yer aldığı birinci bölümünde genel maddeler, ikinci bölümde taraf devletlere ile bölgesel ve azınlık dillerine uygulanabilir amaç ve esaslar bulunmaktadır. Üçüncü bölüm de azınlık dillerinin kamu hayatında kullanımını teşvik edecek önlemler, dördüncü bölümde taraf devletlerin sözleşmeyi nasıl uygulayacaklarına ilişkin hükümler yer almakta. Beşinci bölümde ise nihai hükümler bulunmaktadır.

“*Avrupa Bölgesel ve Azınlık Dilleri Sözleşmesi*”nin amacı adından da anlaşıldığı üzere Avrupa'daki dilleri korumak ve gelişmesine katkıda bulunmaktır. Sözleşmenin giriş bölümünde sözleşmenin amacı; “*... bölgesel veya azınlık dillerinin korunması ve teşvik*

⁵ Ayrıntılı Bilgi İçin Bakınız:

<https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/0900001680695175>

edilmesinin, resmi dillere ve resmi dilleri öğrenme ihtiyacına zarar vermemesi gerektiğini düşünülerek; Avrupa'nın farklı ülkelerinde ve bölgelerinde, bölgesel veya azınlık dillerinin desteklenmesi ve korunmasının, ulusal egemenlik ve toprak bütünlüğü çerçevesinde kültürel çeşitlilik ve demokrasi ilkelerine dayalı bir Avrupa inşa etmeye önemli katkıları olacağı düşünülerek; Avrupa Devletlerinin farklı bölgelerinde özel koşullar ve tarihi gelenekler olduğu dikkate alınarak bu anlaşmaya varılmıştır." (Council of Europe,1992) şeklinde açıklanmıştır.

Sözleşme ile bir yandan Avrupa kültürel mirasının sürdürülmesi amaçlanırken diğer yandan dillerin özel ve kamusal alanda kullanılmasının önünü açmak, dillerin kullanımına saygı duyulmasına sağlamak ve dillerin koruma altına alınarak geliştirilmesi için tedbirlerin alınması hedeflenmiştir. Öte yandan sözleşme, resmi dilleri kapsam dışı bırakırken, azınlık ve bölgesel dilleri kapsamına almıştır. (Karagül, 2004: 156-157).

*"Avrupa Bölgesel ve Azınlık Dilleri Sözleşmesi"*nde bölgesel ve azınlık dillerinin korunması ve yaygınlaştırılmasına yönelik medya konusunda alınması gereken tedbirlerde açıklanmıştır. Sözleşmenin "*Medya*" başlıklı 11'inci maddesi Avrupa devletlerinin diller için medya konusunda atması gereken adımları sıralamıştır. Sözleşmeye göre " *taraflar ...bölgesel veya azınlık dillerde yayın yapan en az bir radyo istasyonu ve bir televizyon kanalı kurulmasını sağlamak ve teşvik etmek, bölgesel veya azınlık dillerde programlar hazırlamasını sağlayacak düzenlemeler yapmak, radyo ve TV programları yayınlanmasını desteklemek, işitsel ve görsel çalışmaların üretilmesini ve dağıtılmasını teşvik etmek, bölgesel veya azınlık dillerinde en azından bir gazetenin kurulmasını ve devam etmesini sağlamak, gazete makaleleri yayınlanmasını teşvik etmek, bölgesel veya azınlık dillerini kullanan medyanın üstlendiği ek maliyetleri karşılamak ve dillerinde hazırlanan görsel-işitsel ürünlere mali yardımda bulunmak için mevcut önlemleri uygulamak*" (Council of Europe,1992: Article 11) durumundadır.

Genel olarak değerlendirildiğinde "*Avrupa Bölgesel ve Azınlık Dilleri Sözleşmesi*"nin amacı bölgesel ve azınlık dillerinin özel ve kamusal alanda kullanımının garanti altına alınması, korunması ve geliştirilmesini sağlamaktır. Bunun için sözleşme, bölgesel ve azınlık dillerinin özel ve kamusal alanda kullanımını koruyucu ve düzenleyici maddeleri içermektedir. Sözleşme ayrıca ulusal egemenlik ve toprak bütünlüğünü esas alan bir yaklaşımla hazırlanmıştır. Sözleşmede, ülkelerin resmi dilleriyle diğer diller arasındaki

ilişkilerin dostane bir şekilde değerlendirileceği, bu dillerin korunmasının resmi dilleri öğrenmeyi olumsuz etkilemeyeceğinin altı çizilmiştir.

Öte yandan sözleşmeye Türkiye imza atmamıştır. Türkiye gibi sözleşmeyi imzalamayan AB üyesi ve aday ülkeleri de vardır.

1.3.2. Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi

AB tarafından imzalanan bir diğer sözleşmede “*Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi (Framework Convention For The Protection Of National Minorities And Explanatory Report)*”dır⁶. 8-9 Ekim 1993 tarihlerinde Viyana’da gerçekleşen Avrupa Konseyi’nin Birinci Devlet ve Hükûmet Başkanları Zirvesi’nde yayımlanan bildiriyle ortaya çıkan sözleşme, 10 Kasım 1994 yılında imzalanmış 12 devletin onayıyla da yürürlüğe girmiştir. Sözleşmeyi Avrupa Konseyi’ne üye 47 devletten çoğu parlamentosunda onaylayıp imzalarken, 4 devlet imzalamış fakat parlamentosunda onaylamamıştır. Öte yandan Türkiye’nin de aralarında bulunduğu 4 devlet ise sözleşmeyi imzalamayıp onaylamamıştır⁷. Beş bölüme ayrılan sözleşme toplam 32 maddeden oluşmaktadır. Birinci bölümü temel ilkeler, ikinci bölümü ulusal azınlıkların haklarına yönelik prensipler, üçüncü bölümü sözleşmenin yorumlanması ve uygulanması, dördüncü bölümü sözleşmenin uygulanma yöntemi, son bölümü ise sözleşmenin geçerlilik kazanması ile ilgili hukuki hükümler oluşturmaktadır.

Sözleşmenin ön sözünde gerçek demokrasiye sahip toplumların, her türlü kimliğe saygı göstermesinin yanında bunların korunması ve geliştirilmesinin ancak elverişli ortamların oluşturulması ile sağlanabileceği ifade edilmiştir. Sözleşmeye göre, etnik ve kültürel çeşitlilik bölünme kaynağı olarak görülmemiş, toplumlar için birer zenginlik olduğu vurgulanmıştır. Sözleşmenin birinci bölümü ulusal azınlıkların sahip olması gereken hakların vasıflarıyla ilgili ilkeleri içermektedir. 1’inci maddeye göre azınlıkların haklarının korunması uluslararası insan haklarının korunmasının ayrılmaz bir parçası olduğu belirtilmektedir. Bu madde ulusal azınlıklar meselesinin devletlerin içişleri alanında kalmadığı uluslararası bir sorun niteliği taşıdığına işaret etmektedir (Council of Europe, 1995: 2).

Kimlik hakkının düzenlendiği 5’inci madde ulusal azınlığa mensubiyeti fertlerin kültür ve kimliklerinin korunmasını güvence altına almayı amaçlamaktadır. Bu maddeye göre

⁶ Sözleşmenin Tam Metni: <https://rm.coe.int/16800c10cf>

⁷ Ayrıntılı Bilgi İçin Bakınız: <https://www.coe.int/en/web/minorities/etats-partie>

devletler ulusal azınlıkların din, dil, gelenek ve göreneklerini sürdürme ve korumaları için gereken tedbirleri almak için gereken koşulları oluşturmayı sağlamak durumundadır. Ayrıca taraf devletler ulusal azınlıkların asimilasyonuna neden olacak politika ve uygulamalardan kaçınması gerekmektedir (Council of Europe, 1995: 3).

Sözleşmenin ikinci bölümünde yer alan 9’uncu maddede ulusal azınlıkların medya ile ilgili hakları yer almaktadır ve devletlere önemli görevler yüklemiştir. Sözleşmeye göre, taraflar ulusal bir azınlığa mensup fertlerin fikir özgürlüğü kapsamında, kendi dillerinde ifade özgürlüğü, görüş edinme hakkı, haber hürriyeti konusunda garanti verir. Ayrıca ulusal azınlığa mensup fertlerin medyaya ulaşmada ayrımcılığa tabi tutulmayacakları, kendi yazılı basın kurma ve kullanmalarının engellenmeyeceği belirtilmiştir. Yine sözleşmeye göre ulusal azınlıkların radyo ve televizyon kurma ve bu alanlardaki yayıncılığın yasal çerçevede ve mümkün olduğu ölçüde sağlanması gerektiği ifade edilmiştir. Son olarak ta taraf devletlerce ulusal azınlıkların her türlü medyaya ulaşmasını kolaylaştırmak, hoşgörünün geliştirilmesi ve kültürel çoğulculuğu sağlayıcı yasal tedbirlerin alınması gerektiği vurgulanmıştır (Council of Europe, 1995: 4).

“*Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi*” de “*Avrupa Bölgesel ve Azınlık Dilleri Sözleşmesi*” gibi ulusal azınlıkları koruyucu ve kollayıcı tedbirler almıştır. Timisi, (2003,104)'ye göre; sözleşmede medya ile ilgili özellikle de radyo ve televizyon yayıncılığı konusunda doğrudan alınacak tedbirler yer almasa da iletişim özgürlüğünün herkes için olduğu kadar ulusal azınlıklar ve etnik yapılar içinde demokratik bir hak olduğu vurgulanmıştır.

Sözleşmenin 10’uncu ve 11’nci maddeleri ise azınlık dillerinin kullanılması ile ilgili prensipleri açıklamaktadır. Buna göre, taraflar ulusal azınlıkların kendi dillerini kamusal alanda özgürce kullanabilmelerine yönelik konular düzenlenmiştir. Sözleşme de kamusal alanın azınlıkların kendi kimliklerini koruyabilmeleri, dillerini konuşabilmeleri ve kendilerini ifade edebilmeleri için temel araç olduğu belirtilmiştir. Bu nedenle de her bireyin kendi dilini, serbestçe her yerde sözlü ve yazılı olarak kullanma hakkı taahhüt altına alınmıştır (Council of Europe, 1995: 4-5).

Öte yandan “*Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi*”nin imzalanmasının ardından AB Danışma Komitesince “*Çerçeve Sözleşme Kapsamında Ulusal Azınlıklara Mensup Bireylerin Dil Hakları Temalı Rapor’u* (The Language Rights of Persons Belonging

to National Minorities Under the Framework Convention) yayınladı. Azınlık dillerinin medyada kullanılmasının toplumsal uyumun kuvvetlendirilmesi konusunda katkılarının olacağının vurgulandığı raporda, azınlık dilleriyle programlar yapılması, programların düzenli olarak yayınlanması, programların kaliteli ve ilgi çekici olarak hazırlanması, geniş kitlelere ulaştırılmasının sağlanması, yayın kurullarında azınlık temsilcilerine yer verilmesi, azınlık dillerine yönelik yayınların çevirisi konusunda bütçe desteği verilmesi tavsiye edildi (CoE Thematic-3, 2012).

1.3.3. Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi

“Avrupa Birliği Sınır Aşırı Televizyon Direktifi”, 3 Ekim 1989 tarihinde Avrupa Birliği tarafından oluşturuldu. Aynı yıl Avrupa Konseyi tarafından da “Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi” imzalandı. Direktif, 30 Haziran 1997 yılında ortak bir görsel-işitsel yayıncılık oluşturmak amacıyla güncellenerek “Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi”yle birleştirildi ve “Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi”⁸ adını alarak uluslararası bir anlaşmaya dönüştürüldü (Çakır, Gülnar, 2007:210). Televizyon yayınlarının AB içinde serbest dolaşımını hedefleyen sözleşme, içerik konusunu da düzenleyerek AB görsel-işitsel yayıncılık sektörünün geliştirilmesi ve yayın kuruluşların Avrupa tek pazarının getirdiği avantajlardan yararlanabilmeleri imkanına kavuşmasını hedeflemiştir. (Tursun, 2004: 22).

Ön sözünde de ifade edildiği gibi sözleşme; Avrupa halkları arasında ilişkileri güçlendirmek, haberleşme ve ifade özgürlüğünü garanti altına almak, fırsat eşitliğini sağlamak, bilgi ve düşünceleri özgürce ifade etmek ve paylaşmak, görsel-işitsel programların üretimine olanak sağlayarak toplumların başta kültür ve eğitim olmak üzere çeşitli alanlardaki beklentilerini karşılamak, görsel-işitsel yayıncılıkta şahıs, mal, hizmet ve sermayenin serbest dolaşımını sağlamak, ortak kültür mirası oluşturmak ve bunu yaşatmak amacıyla hazırlanmıştır (European Convention on Transfrontier Television, 2002) .

Sözleşme, AB’nin birliktelik hedeflerine yönelik olarak ortak bir görsel-işitsel yayıncılığı hedeflemektedir. Sözleşme ayrıca Avrupa menşeli TV programlarının üretimi ve dağıtımı, yayıncılıkta uygulanacak kurallar, kamuoyunun olaylara erişiminin sağlanması,

⁸ Avrupa Birliği’nin oluşturduğu “Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi” ile Avrupa Konseyi’nin “Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi” birbirinden farklı sözleşmelerdir. “Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi”, “Avrupa Birliği Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi”nden beş ay önce imzaya açılmıştır. Her iki sözleşme televizyon programlarının Avrupa’da sınır ötesi serbest dolaşımını sağlamak gibi pek çok benzer amaç ve prensip içerdiği için iki metin 30 Haziran 1997 yılında birleştirilerek tek metin haline getirildi. (Sarp, 2004:57).

televizyon reklamcılığı, çocukların korunması, tele-alışveriş ve sponsorluk gibi konularda hükümler barındırmaktadır (Çakır, Gülnar, a.e: 210).

Yedi ana bölüm ve yirmi yedi maddeden oluşan sözleşmeye göre; yayıncı kuruluşlar haber, spor, reklamlar ile teleteks ve tele-alışveriş dışındaki yayınlarının büyük bölümünü Avrupa menşeli yapımlara ayırmakla yükümlüdürler. Aynı zamanda yayın kuruluşları yayın bütçelerinin bir bölümünü bağımsız yapımcıların ürettiği Avrupa kökenli yapımlara ayırmak durumundadır (Kihtir, 2006: 85).

Sözleşmenin 4'üncü dördüncü bölümü ise reklam ve sponsorlukları düzenlemektedir. Buna göre; reklamlar ve tele-alışveriş programlarının diğer televizyon programlarında farklı olduğu belirtilmeli ve bilinçaltına yönelik mesajlar içermemelidir. Ayrıca reklamlar ve tele-alışveriş programları en az 20 dakika arayla diğer programların arasına yerleştirilebilir ve birbirinden bağımsız bölümlerden oluşan programlarda veya spor müsabakalarında devre veya bölüm aralarında gösterilebilir. Dini içerikli programlarda reklam ve tele-alışveriş yayını yapılmaz. Haber programları, haber bültenleri, belgesel, çocuk ve dini programların süresi 30 dakikadan az ise reklam ve tele-alışveriş yayınlanamaz. Ayrıca bir saatlik yayın dilimin en fazla yüzde 5'inde reklam verilebilir. Haber programlarına sponsorluğa izin verilmezken, sponsorların yayıncılara müdahalesi yasaklanmıştır (Çakır, Gülnar, a.e: 211)

Sözleşmenin içeriğine bakıldığında yalnızca televizyon yayıncılığıyla ilgili maddeler yer almaktadır. Cep telefonu ve internetin ortaya çıkması böylece görsel-ışitsel yayıncılığın kapsamının gelişmesiyle birlikte sözleşme 2007 yılında güncellenerek her türlü kitle iletişim araçlarını da içine alarak “*Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi*” adını aldı.

Türkiye, sözleşmeyi 7 Eylül 1992'de imzaladı ve 4 Kasım 1993 tarihli ve 3915 sayılı kanunla onayladı.

1.3.4. Avrupa Birliği Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi

Gerek yayıncılık alanındaki teknolojik gelişmeler gerekse görsel-ışitsel yayıncılık konusunda piyasada oluşan yeni beklentiler Avrupa Komisyonu'nu bu alanda gerekli tedbirlerin alınması konusunda adımlar atmaya sevk etti. Taraf devletlerin ilgili birimleriyle çalışmalar sonrasında “*Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi*” güncellenerek Avrupa Parlamentosu tarafından Kasım 2007'de kabul edilip, 19 Aralık 2009'da yürürlüğe giren

“Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi (Audiovisual Media Services Directive)”⁹ adıyla yeni bir yönerge yayınlandı. Yayıncılık alanındaki teknolojik gelişmeler ve yeni arayışlar sonucunda ortaya çıkan yönergenin gerekliliği ön sözün de " ... görsel-işitsel yayıncılıktaki yeni teknolojiler, beklentiler, bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaşması, teknolojik gelişmelerin yeni iş modelleri ortaya çıkarması, yayıncılığın ticari yönü, yayıncılık hizmetlerindeki rekabet, kültürel ve dilsel çeşitliliği de göz önüne alarak yeni bir düzenleyici çerçevenin ortaya çıkarılmasını gerekli kılmaktadır." (Official Journal of the European Union, 2010: L 95/1) şeklinde vurgulandı.

Otuzaltı maddeden oluşan “Görsel İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi”, “Sınırsız Televizyon Direktifi”nin güncelleştirilmiş ve günün koşullarına göre düzenlenmiş halidir. Bu amaçla ilk olarak tanımlar kısmına eklemeler yapıldı. Tanımlar kısmında medya ile ilgili yeni kavramlar açıklanırken, mevcut kavramların ise tanımları yeniden düzenlendi. “Program”, “Editöryal Sorumluluk”, “Medya Hizmet Sağlayıcısı”, “İsteğe Bağlı Görsel-İşitsel Medya Hizmeti”, “Görsel-İşitsel Ticarî İletişim”, “Gizli Görsel-İşitsel Ticarî İletişim” ve “Ürün Yerleştirme” kavramları tanımlar kısmına eklenerek anlamları açıklandı (Official Journal of the European Union, 2010: L 95/2).

Avrupa Komisyonu “Görsel İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi'nin” maddelerini hazırlarken bu alanı bir anlamda yeniden düzenledi. Buna göre görsel-işitsel medya hizmetleri, geleneksel televizyon yayıncılığıyla seyircilere iletilen “doğrusal hizmet” ve isteğe bağlı televizyonda olduğu gibi belli bir programın istenildiği zaman seyredilmesi için sunulan “doğrusal olmayan hizmet”ler olarak ikiye ayırdı. Yönerge reklamlar konusunda da yeni düzenlemeler getirdi. *Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi*'nde yer alan 24 saatlik yayın akışlarına getirilen üç saatlik reklam kısıtlaması yürürlükten kaldırıldı. Bununla birlikte haber bültenleri, sinema filmleri ve çocuk yapımlarında yarım saatte sadece bir defa reklam verilmesi hükmüne bağlandı. Yönerge ile ilk defa “ürün yerleştirme” kavramı kullanıldı ve sinema filmlerinde ürün yerleştirmeye belirli kurallar getirilerek kullanıma olanak sağlandı. Ancak belgeseller ve çocuk programları bunun dışında tutuldu. Öte yandan çocukların korunmasına yönelik olarak alkol reklamlarına kısıtlama getirildi. Yönerge ile ayrıca görsel-işitsel medyada ırk, din ve cinsiyet ayrımcılığı yapan programlar yasaklandı (Çakır, 2007: 201-202).

⁹ Yönergenin Tam Metni İçin Bakınız:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32010L0013&from=EN>

“Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi” ile “Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi” bir anlamda yeniden düzenlendi. Yönerge ile görsel-işitsel medya alanı kapsamlı bir değişikliğe uğradı. Daha önce bu alanda yapılan düzenlemelerde olduğu gibi bu yönergede Avrupa'nın görsel-işitsel modeline uyumlu şekilde hazırlandı. Yönerge de temel hak ve özgürlüklere yapılan vurgu daha da arttı. Bu da AB'nin kültürel bütünleşmeyi sağlamak ve yüksek bir Avrupalılık bilincinin oluşturulması konusunda büyük bir aşama kaydettiğini ortaya koymaktadır.

1.3.5. MEDYA Programları

“MEDYA Programı”, AB'nin görsel-işitsel politikasının oluşturulması ve geliştirilmesi sürecinde attığı önemli adımlardan bir diğeridir. Avrupa Komisyonu tarafından 1987-1990 yılları arasında pilot uygulama olarak başlayan “MEDYA Programı”, Avrupa görsel-işitsel sektörün geliştirilmesi, yapısal eksiklerinin giderilmesi, sektörün dünya çapında rekabet gücünün geliştirilmesi ve program kapasitelerinin artırılmasını hedefleyen bir destekleme programıdır.

MEDYA programı pilot uygulamasının görsel-işitsel sektörde olumlu sonuçlar vermesiyle 1991 yılından itibaren dört MEDYA programı hazırlanarak uygulamaya konuldu. Bu programlardan ilki “MEDYA I” programı oldu. Avrupa Komisyonu'nun görsel-işitsel sektörün geliştirilmesi için başlattığı ilk çalışma olan MEDYA I programı 1990-1995 yılları arasında kapsamaktadır. 200 milyon Euro'luk bütçeye sahip programın amacı Avrupa görsel-işitsel sektörün uluslararası rekabet gücü arttırmak, yapımcı ve dağıtım firmalarının dünya pazarlarındaki payını artırmaktır. 200 milyon bütçeye sahip olan MEDYA I programı 1995 yılında sona erdi (Ulusay, 2003: 65).

Avrupa Konseyi MEDYA I programının olumlu katkılarının ardından Avrupa görsel-işitsel-sektörün daha da geliştirilmesi adına “MEDYA II” programını uygulamaya koydu. 1996-2000 yılları arasında kapsayan program, görsel-işitsel sektörün geliştirilmesi için bu alandaki profesyonellere gereken yardımların yapılması amacını taşımaktadır. Avrupa Konseyi bu amaçla da programa 310 milyon Euro kaynak ayırdı. MEDYA II programı özellikle Avrupa görsel-işitsel sektördeki yapımların üretimi, dağıtımı ve yapımcıların eğitimi konularıyla ilgilendi. Program ile görsel-işitsel sektörün gelişmesi için başta maddi olmak üzere gerekli yardımları yaparak yapımların sayısını arttırmak, yapımcıları cesaretlendirmek, yapımcıların yatırım yapmalarını teşvik etmek, Avrupalı yapımların uluslararası dağıtımını

kolaylaştırmak ve yapımların dil çeşitliliğini desteklemek amaçlanmıştır (Karadağ, 2006: 106-107).

2000 yılında MEDYA II programının tamamlanmasının ardından 31 Aralık 2000 tarihinde, 2001-2005 yıllarını kapsayan MEDYA Plus programı yürürlüğe girdi. Avrupa Konseyi MEDYA Plus programında yapım, dağıtım ve geliştirme için 350 milyon Euro, profesyonellerin eğitimi içinde 50 milyon Euro, kaynak ayırdı. 29 Nisan 2004 tarihinde alınan kararla MEDYA Plus programının süresi 1 yıl daha uzatıldı ve bütçesi de yükseltildi (MEDYA Plus (2001-2006)). MEDYA Plus programı “*Medya Eğitim ile Medya Gelişimi*”, “*Dağıtım ve Tanıtım*” olmak üzere iki bölümden oluştu. Program ile Avrupa görsel-ışitsel sektörünün Avrupa ve uluslararası alanda rekabet gücünün artırılmasını amaçlandı. Ayrıca sektördeki yapısal eksikliklerin tamamlanması, yeni teknolojilerin kullanılmasının teşvik edilmesi, görsel-ışitsel yapımlarının üretimi, reklamı ve dağıtımının desteklenmesi hedeflendi (Kıhtır, 2005a: 108).

Avrupa Komisyonu, MEDYA Plus programının ardından 2007-2013 yıllarını kapsayan MEDYA 2007 programını uygulamaya koydu. Avrupa görsel-ışitsel sektörünü desteklemeye yönelik eğitim programlarının dördüncüsü olan “*MEDYA 2007*” ile sektördeki yapımların geliştirilmesi, yeni projelerin üretiminin teşvik edilmesi, desteklenmesi ve dağıtım konusunun daha da iyileştirilmesi hedeflendi. MEDYA 2007 programı ile ayrıca Avrupa’nın kültürel çeşitliliğini korumak, görsel-ışitsel sektör ürünlerini bir miras olarak görüp bu mirası korumak, Avrupa vatandaşlarına bu mirasın ulaşımını sağlamak, Avrupa yapımlarının gerek birlik içinde gerekse uluslararası alanda dolaşımını ve sektörün rekabet gücünü arttırmak amaçlanmıştır (Çakır, Gülnar, a.e: 211). MEDYA 2007 programına bakıldığında diğer üç programdan ayrı olarak kültürel kimliğe destek amacı ön plana çıkmaktadır.

1.3.6. Avrupa Birliği Dil ve Medya Politikalarının Değerlendirilmesi

Yukarıda açıkladığımız Avrupa Birliği’nin dil ve medya politikalarına baktığımızda birliğin üzerinde durduğu en önemli konu ifade ve iletişim özgürlüğüdür. İfade ve iletişim özgürlüğünün temelleri 1950 yılında imzalanan “*Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*”ne kadar uzanmaktadır. Sözleşmenin 10’ncu maddesine göre ifade özgürlüğünün herkesin hakkı olduğu, bu amaçla insanların kanaat, haber ile görüş alma ve görüş vermede özgür olduklarını ve bu haklara kimsenin müdahalede bulunamayacağını altı çizilmiştir (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi: Mad.10).

Avrupa Birliği'nin dil ve medya politikaları incelendiğinde “bölgesellik” ve “yerellik” olguları ön plandadır. Avrupa Birliği bu amaçla yerel dil ve kimliklerle ilişkili olarak yayıncılık alanında düzenlemeler yapmıştır. Yerel ve azınlık dillerini koruyarak Avrupa kültür mirasının çeşitliliğinin artması, gelişmesi ve korunması için 5 Kasım 1992’de “*Avrupa Bölgesel veya Azınlık Dilleri Sözleşmesi*”ni, 10 Kasım 1994 yılında ise “*Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi*”ni imzalamıştır. Sözleşmelerle Avrupa kültürel mirasının sürdürülmesi amaçlanırken yerel ve azınlık dillerin özel ve kamusal alanda kullanılmasının önünü açmak, dillerin kullanımına saygı duyulmasına sağlamak ve dillerin koruma altına alınarak geliştirilmesi için tedbirlerin alınması hedeflenmiştir. Ayrıca sözleşmelerdeki çeşitli maddelerle medya alanındaki politikaların da çerçevesi çizilmiştir. Örneğin “*Avrupa Bölgesel veya Azınlık Dilleri Sözleşmesi*”nin 11’inci maddesiyle azınlık dillerinde yayın yapılması için kitle iletişim araçlarının kurulması ve maddi olarak desteklenmesi gerektiğinin altı çizilmiştir.

Bu konudaki bir diğer önemli hususta Avrupa Birliği'nin ortak bir yayıncılık politikası oluşturmak olduğu ifade edilebilir. 3 Ekim 1989 tarihinde imzalanan Sınır Aşırı Televizyon Direktifi ile başlayan ve MEDYA programlarıyla devam eden sözleşmelerle Avrupa Birliği içinde görsel-işitsel sektör alanında ortak bir yayıncılık amaçlanmıştır. Gerek AB üyelerinden gerekse birliğe üye olacak devletlerden bu alandaki mevzuatlarını belirtilen sözleşmelerde yer alan ifade özgürlüğü, haber alma-verme hürriyeti, ayrımcılığın önlenmesi, Avrupalı yapımların teşvik edilmesi, yapımların uluslararası alanda rekabetinin güçlendirilmesi, reklamcılık ve tele alışveriş, küçüklerin korunması gibi alanlarda uyumsuzlukların giderilmesi için uyumlaştırma üzerinde durulmuştur.

AB’nin dil ve medya politikaları konusundaki bir diğer konuda “*kamu yayıncılığı*”dır. Kamu yayıncılığının amacı, kamunun başta azınlıklar olmak üzere toplumun tüm kesimlerine seslenerek çok kültürlülüğü yansıtmak, tarafsız haber ve programlarla geniş bir kamusal tartışma forumunun oluşmasını sağlamaktır (Bzila, 2003: 34).

1.4. AVRUPA BİRLİĞİ MEDYA POLİTİKALARININ TÜRK MEVZUATINA YANSIMALARI

AB, Türkiye'nin müktesebata uyum alanında kaydettiği ilerlemeleri, siyasi ve ekonomi başta olmak üzere birçok alanda gözlemlediği eksiklikleri yıllık olarak değerlendirdiği ilerleme raporlarında, “*farklı dil ve lehçelerde yayıncılık*” konularına sık sık atıfta bulundu. AB'nin

1998 yılından itibaren yayınlandığı ilerleme raporlarına bakıldığında Türkiye'nin ana dil dışında farklı dil ve lehçelerde özellikle de Kürtçe dilinde yayınların yapılmasının gerekli olduğu ifade edildi. Türkiye'de AB'nin bu taleplerini dikkate alarak 2000 yılından itibaren azınlık hakları, farklı dil ve lehçelerde yayıncılık konularında mevzuat değişiklikleri yaparak bu alanlarda ilerlemeler kaydetti. Buna göre; 2001 yılında Kürtçe konuşma ve şarkı söylemeyi yasaklayan kanun kaldırıldı. 2002 yılında, "3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun"un 4'üncü maddesinin 1'inci fıkrasına "...Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde de yayın yapılabilir." hükmü eklenerek resmi dil dışındaki dillerde yayın yapılmasına olanak sağlandı. 2003 yılına gelindiğinde ise aynı kanunun 4'üncü maddesinde yapılan değişiklikle, TRT'ye tanınan resmi dil dışındaki dillerde yayın imkânı diğer radyo ve televizyon kuruluşlarına da verildi. 2004'te yayınlanan "Kamu ve Özel Televizyonlarda Yapılacak Farklı Dil ve Lehçelerde Yayının Yönetmeliği" ile Radyo 1 ve TRT 3'te Boşnakça, Arapça, Çerkezce ve Kırmançi dillerinde yayınlar başladı. 1 Ocak 2009'da, TRT Şeş (6) yayın hayatına girdi. 1 Nisan 2009'da TRT'nin Kürtçe ve Ermenice radyoları yayınlarına başladı.

Çalışmamızın bu bölümünde AB'nin farklı dil ve lehçelerde yayıncılık konularına da sık sık atıfta bulunduğu ilerleme raporları ve Türkiye'nin bu alanda yaptığı mevzuat değişiklikleri açıklanacaktır.

1.4.1. Avrupa Birliği Türkiye İlerleme Raporlarında Ana Dilde Yayıncılık Konusu

Avrupa Birliği, Türkiye için ilk ilerleme raporunu 1998 yılında yayınladı. Rapor, "Siyasi kriterler", "Ekonomik kriterler", "Üyelik yükümlülüğünü üstlenme yeteneği" ve "Ortak dış ve güvenlik politikası" olmak üzere dört bölümlerinden oluştu. Raporda medya ve yayıncılık konusu siyasi kriterler altında yer alan "Ekonomik, sosyal ve kültürel haklar" başlığı içinde yer aldı. Raporda, "1991 yılında, Türkçeden başka dillerdeki yayınlarla ilgili yasanın kaldırılması, Kürtçe dâhil yabancı dillerde yayın yapılabilmesini mümkün kıldı. Kürtçe, kültürel faaliyetler çerçevesinde artık yasak değildir fakat siyasî iletişim veya eğitim alanlarında kullanılamaz. Kürt dillerinden herhangi birinde radyo ve televizyon yayıncılığı yasaktır." (Türkiye İlerleme Raporu 1998, ab.gov.tr: 15) şeklindeki değerlendirme ile Kürtçe dilinde radyo ve televizyon yayıncılığının yasak olduğu vurgulandı.

1999 yılında yayınlanan ilerleme raporunda siyasi olmayan Kürtçe televizyon yayınlarına hoşgörüyle yaklaşılmasına rağmen resmî olarak izin verilmediği ifade edilirken (Türkiye İlerleme Raporu 1999, www.ab.gov.tr: 14), 2000 yılındaki raporda radyo ve televizyon yayıncılığı ile eğitim konularında iyileştirme olmadığı eleştirisi dile getirildi. Ayrıca hangi etnik kökene sahip olursa olsun bütün Türklerin ana dillerinde eğitim ve yayıncılık alanlarında sahip olması gereken hakların garanti edilmediği belirtildi. Öte yandan Kürtçe bazı yayınlara zaman zaman müsamaha gösterilmesinin olumlu bir gelişme olduğu kaydedildi (Türkiye İlerleme Raporu 2000, www.ab.gov.tr: 14-15).

2001 yılında yayınlanan raporda ise anayasal değişiklikler yapılarak bazı dillerin kullanımını yasaklayan hükümlerin değiştirilmiş olmasıyla Türkçe dışındaki dillerin kullanımına olanak sağlanabilmesinin olumlu bir gelişme olduğu belirtildi. Aynı zamanda Türkçe dışındaki dillerde iletişim özgürlüğüne müdahale edilmesinin önüne geçilebilmesi için sınırlayıcı mevzuat ve uygulamaların değiştirilmesi gerektiğinin altı çizildi. Öte yandan RÜTÜK Kanunu'nda Türkçe dışındaki dillerde de radyo ve televizyon yayıncılığının yapılabilmesi için gerekli değişikliklerin yapılması gerektiği şart koşuldu (Türkiye İlerleme Raporu 2001, ab.gov.tr: 28).

2002 yılı raporunda ise anadilde yayıncılık konusundaki değerlendirmeler “*Kültürel ve Görsel-İşitsel Politika*” başlığı altında yapıldı. 2002 yılında RTÜK kanununa günlük hayatta kullanılan farklı dil ve lehçelerde yayın yapılmasına imkân veren bir fıkranın eklenmesiyle Kürtçe, Lazca ve Çerkezce gibi dillerde yayıncılığa olanak tanınmasının olumlu bir adım olduğu, değişikliğin Türkiye’yi Avrupa standartlarına yaklaştırdığı kaydedildi (Türkiye İlerleme Raporu 2002, ab.gov.tr: 94). 2003 yılı raporunda 2002 yılındaki değişikliğe vurgu yapılarak 2003 yılında “*Radyo ve Televizyon Kuruluşlarının Kurulması ve Yayınları Hakkında Kanun*”un 4’üncü ve 32’nci maddelerinde değişiklikler yapılarak “*farklı dil ve lehçelerde yayın*” imkânının özel medya kuruluşlarına da tanındığı ifade edildi. Öte yandan yasal değişikliğe rağmen resmi makamlarca TRT’nin yeterli personelinin için farklı dil ve lehçelerde henüz yayın yapılamadığı vurgulandı (Türkiye İlerleme Raporu 2003, ab.gov.tr: 98-99).

2004 yılındaki raporda Türkiye’nin görsel-işitsel medya alanında büyük ilerlemeler kaydettiği açıklandı. Raporda 2004 yılında yeni bir yönetmeliğin yürürlüğe girdiği, ana dil dışındaki dillerdeki yayınlara ulusal ölçekte izin verildiği belirtildi. 2004 yılında çıkartılan bu yönetmelik öncesinde sadece TRT bu yayınları yapabilirken, yönetmelik ile özel yayıncılara

da bu imkânın tanındığı vurgulandı. Raporda, farklı dil ve lehçelerdeki yayınların sürekliliğinin önemi vurgulanırken, yayınların sadece yetişkinlere yönelik ve yayın saatlerinin sınırlı olması raporda eleştirilen konular oldu (Türkiye İlerleme Raporu 2004, ab.gov.tr: 112-113).

2005 yılı raporunda ise “Kültürel ve Görsel-İşitsel Politika” başlığı “Bilgi Toplumu ve Medya” adını aldı. Raporda yayınlar konusundaki ilerlemenin çok yavaş olduğu ifade edildi. Raporda, “Türkçe dışındaki diller ve lehçelerdeki yayınlarla ilgili bir uygulama yönetmeliğinin Ocak 2004’de yürürlüğe konmasına rağmen, o tarihten bu yana lisans alan özel yayıncı olmamıştır.” ifadeleri kullanıldı. Raporda, Haziran 2004’den itibaren Radyo 1 ve TRT 3’ün Boşnakça, Arapça, Çerkezce, Kırmence ve Zazaca, dillerinde yaptığı yayınlar memnuniyetle karşılanırken, yayınların süresi ve kapsamının sınırlı olduğu belirtildi. Raporda RTÜK’e de eleştiriler getirildi. Raporda, “Yerel ve bölgesel ölçekte 11 özel yerel televizyon ve radyo istasyonunun Türkçe dışındaki dillerde yayın yapmak için gerekli izni almak amacıyla başvuruda bulunduğu ancak RTÜK’ün lisans vermeden önce Türkiye’nin değişik bölgelerinde yerel dillerin kullanımına ilişkin ulus çapında bir Profil Çalışması’nın tamamlanmasında ısrarlı davranması, herhangi bir yerel yayının gerçekleştirilmesini önlemiştir.” (Türkiye İlerleme Raporu 2005, ab.gov.tr: 88) denildi.

2006 yılı raporunda da Türkiye’ye bazı eleştiriler getirildi. Raporda, Türkiye’nin AB “Görsel-İşitsel Müktesebatı”yla uyumunun sınırlı kaldığı belirtildi. 2005 yılı raporunda olduğu gibi 2006 yılı raporunda da “Türk Vatandaşlarının Günlük Yaşamlarında Geleneksel Olarak Kullandıkları Farklı Dil ve Lehçelerde Yapılacak Radyo ve Televizyon Yayınları Hakkındaki Yönetmelik”e vurgu yapılarak yayınların sürelerinin halen kısa olduğu ifade edildi. Raporda canlı yayınların yasak kapsamında olmamasına rağmen yayınların Türkçe altyazıyla ve tercümeyle verilmesi zorunluluğunun yayınları güç hale getirdiği ifade edildi (Türkiye İlerleme Raporu 2006, ab.gov.tr: 41-42).

2007 yılı raporunda görsel-işitsel medya politikası alanında müktesebata uyumla ilgili hiçbir ilerleme kaydedilmediği (Türkiye Düzenli Raporu 2007, ab.gov.tr: 43) ifade edilirken 2008 yılı raporunda bu alanda ilerleme olduğu vurgulandı. Raporda Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin (TBMM) TRT Yasası’nda değişikliğe giderek TRT’ye Türkçe dışındaki dillerde yayın yapma imkânının sağlanması olumlu bir adım olarak görüldü (Türkiye İlerleme Raporu 2008, ab.gov.tr: 51).

2009 yılı raporunda ise görsel işitsel politika konusundaki olumlu gelişmelere dikkat çekildi. Raporda TRT 6 televizyon kanalı ve TRT 6 radyonun 24 saat Kürtçe yayına başlaması ile yine TRT'nin günde 2 kez yarım saat Ermenice yayına da yer vermesi olumlu gelişmeler olarak vurgulandı. Öte yandan raporda AB müktesebatına uyum açısından gelişme kaydedilmediği, vatandaşlığa dayalı ayrımcılık yapılmaması konusunda sorunların bulunduğu belirtildi. Ayrıca özel televizyon kanallarında, içerik ve zaman sınırlamasının yanı sıra çeviri zorunluluğu da devam ettiği vurgulandı. Yayıncılara göre kısıtlamaların Kürtçe televizyon ve radyo yayıncılığını teknik ve ticari olarak zorlaştırdığı bu nedenle 6 özel yayın kuruluşuna yayıncılık lisansı verilmesine rağmen 2009'da sadece bir TV ve iki radyo kanalının Kürtçe yayın yaptığının altı çizildi (Türkiye İlerleme Raporu 2009, ab.gov.tr: 50).

2010 yılı raporunda ise 2009 yılında özel medya kuruluşlarının süre kısıtlaması olmadan 24 saat kesintisiz yayın yapılmasına imkân sağlayan yönetmeliğin yürürlüğe girmesi olumlu bir gelişme olarak değerlendirildi. Yönetmelik ile altyazı ve çeviri zorunluluğunun ortadan kaldırılmasının yayıncılığı kolaylaştırdığı belirtildi. Raporda çocuklara yönelik eğitim programlarındaki kısıtlamaların kaldırıldığı, farklı dil ve lehçelerde yayın yapan radyo ve televizyon sayısının arttığı ifade edildi. Ayrıca RTÜK'ün Kürtçe'nin “Kırmançi” ve “Zazaca” lehçelerini konuşan personeller alması olumlu gelişmelerden biri olarak değerlendirildi (Türkiye İlerleme Raporu 2010, ab.gov.tr: 57).

“Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun”a atıf yapılan 2011 yılı raporunda kanun ile farklı dil ve lehçede yayınlar yapılmasının önü açıldığı vurgulandı. Raporda farklı dil ve lehçelerde özel yayıncıların içerik, süre, altyazı ve çeviri zorunluluğu olmadan yayınlarını rahatlıkla yapmaları olumlu gelişmeler olarak değerlendirildi. Farklı dil ve lehçelerde yayıncı sayısının 18'e yükseldiği belirtilirken yayınlarda daha çok Kürtçe'nin Kırmançi lehçesi kullanılırken, bazı zamanlarda Zazaca ve Arapça yayınlar yapıldığının altı çizildi (Türkiye İlerleme Raporu 2011, ab.gov.tr: 65).

2012 yılı raporunda farklı dil ve lehçelerde yayın yapan, özel kuruluşların yayınlarını sorunsuz şekilde devam ettirdikleri ifade edildi. Yayıncı sayısının 25'e yükseldiği belirtilirken, maddi kaygılar, teknik sorunlar ve insan kaynağına duyulan ihtiyacın ulusal yayınlar için engeller oluşturduğunun altı çizildi (Türkiye İlerleme Raporu 2011, ab.gov.tr: 54). 2013 ve 2018 yılları arasında yayınlanan beş raporda da benzer ifadeler kullanılarak farklı dil ve lehçelerde yayın yapan yayıncıların yayınlarını sorunsuz şekilde devam ettirdikleri ifade edildi.

1.4.2. 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu

1983 yılında 2932 sayılı “*Türkçeden Başka Dillerle Yapılacak Yayınlar Hakkında Kanun*” yürürlüğe konuldu (2932 Sayılı Kanun, 1983). Yasa ile yasak kapsamına giren dillere ilişkin esas ve usuller belirlendi. Yasanın 2’nci maddesi ile “*Türk Devleti tarafından tanınmış bulunan devletlerin birinci resmi dilleri dışındaki herhangi bir dille düşüncelerin açıklanması, yayılması ve yayınlanması*” yasaklandı. Böylece bağımsız devletlerin resmi dilleri dışında kalan anadilleri konuşmak resmi olarak yasak kapsamına alındı. Bu kanunla başta Kürtçe olmak üzere Türkçe dışındaki diller yasaklandı. Yasanın 3’ncü maddesinde ise “*Türk vatandaşlarının anadili Türkçe’dir*” hükmü yer aldı. Yine aynı maddenin A fıkrasıyla “*Türkçeden başka dillerin anadili olarak kullanılmasına ve yayılmasına yönelik her türlü faaliyette bulunulması*” yasaklandı. B fıkrasıyla da “*Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde, mahallin en büyük mülkî amirinden izin alınmadıkça bu Kanunla yasaklanmamış olsa bile Türkçeden başka dille yazılmış afiş, pankart, döviz, levha ve benzerlerinin taşınması, plak, ses ve görüntü bantları ve diğer anlatım araç ve gereçleriyle yayım yapılması, ...*” yasak kapsamına alındı. Yasanın 4’üncü maddesiyle de yasağa uymayanlara hapis ve ağır para cezası verileceği hüküm altına alındı.

3713 sayılı “*Terörle Mücadele Kanunu*”¹⁰ 12 Nisan 1991 yılında mecliste kabul edildi. Kanunun 23’ncü maddesin E fıkrası ile 2932 sayılı “*Türkçeden Başka Dillerle Yapılacak Yayınlar Hakkında Kanun*” iptal edildi. Böylece Türkçe dışındaki dillere yönelik yasak ortadan kalktı.

1.4.3 Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde Onaylanması

AB’nin görsel-işitsel yayıncılık alanında attığı en önemli yasal düzenlemelerden biri olarak değerlendirilen “*Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi*”, “*Sınır Aşırı Televizyon Direktifi*” ile 1989 yılında imzalandı. “*Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi*” 30 Haziran 1997 yılında ortak bir görsel-işitsel yayıncılık oluşturmak amacıyla “*Sınır Aşırı Televizyon Direktifi*” ile birleştirildi ve uluslararası bir anlaşmaya dönüştürüldü (Çakır, Gülnar, a.e: 210). AB içinde televizyon yayınlarının serbest dolaşımını hedefleyen sözleşme ile başta yayınların içeriği olmak üzere AB görsel-işitsel yayıncılık sektörünün geliştirilmesi ve yayıncıların Avrupa tek pazarının getirdiği olanaklardan yararlanabilmeleri amaçlandı.

¹⁰ “3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun tam metni için bakınız.”

http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/20843_1.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/20843_1.pdf

Sözleşme, 7 Eylül 1992 tarihinde Türkiye tarafından imzalandı ve 4 Kasım 1993 tarihinde TBMM tarafından 3915 sayılı kanun¹¹ ile onaylandı. Sözleşme ile ilgili onay kararı 11 Kasım 1993 tarihinde, Türkçe ve İngilizce metinleri ise 12 Aralık 1993 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlandı. Sözleşmenin önsözünde “Avrupa Konseyi'nin hedefinin, ortak mirasları olan idealleri ve ilkeleri korumak ve gerçekleştirmek üzere, üyeleri arasında daha sıkı bir birliğe ulaşmak olduğunu, insan onuru ve eşitliğinin, bu ilkelerin temel unsurlarını oluşturduğunu dikkate alarak...” ifadeleriyle sözleşmenin onaylanmasındaki amaç ifade edildi. Önsözde ayrıca “İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması'na İlişkin Sözleşme”nin 10'ncu maddesine atıf yapılarak herkesin ifade özgürlüğü hakkına sahip olduğu bununda demokratik bir toplumun temel ilkesi, toplumun ve bireylerin gelişmesinde öncü rol oynadığı ifade edildi. Yine önsözde ifade özgürlüğünün yayıncılık faaliyetleri için temel koşullardan biri olduğu, toplumun bütün kesimleri için fırsat eşitliği sağladığı ve kanaatlerini özgürce dile getirebilmelerine olanak sağladığı belirtildi. Önsözde bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelere vurgu yapılarak bu gelişimin sınırlar olmaksızın ifade özgürlüğünü daha da ileriye taşıyacağı inancı dile getirildi. Önsözde ayrıca sözleşmenin görsel-işitsel sektörde faydalar sağlayacağı, yapım ve program çeşitliliğinin artacağı vurgulanarak “...böylece Avrupa mirası ve bu mirasın görsel-işitsel eserlerinin yaratılmasını geliştirmek isteğiyle ve bu kültürel amaca ulaşabilmek için üstün nitelikte programların üretimi ve dağıtımını artırmak suretiyle toplumun siyasal, eğitim ve kültürel alanlardaki beklentilerine cevap vermeye kararlı olacağı...” belirtildi. Önsözde son olarak sözleşmenin görsel-işitsel sektördeki gelişmelerin artacağı, iletişim alanında cinsiyet eşitliğinin sağlanacağı, radyo ve televizyonların uydu kullanım kapasitelerinin ve Avrupa menşeli yapımların artacağı beklentisi dile getirildi (3915 nolu kanun, 1993: 1).

“Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi” Türkiye için büyük önem taşımaktadır. Sözleşme yayıncılık konusunda tarafların uyulması gereken uluslararası bir hukuk düzenlemesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylece bu alandaki yasal düzenlemelere uluslararası bir nitelik kazandırmak amaçlanmaktadır. “Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi”nin içinde yer aldığı 3915 sayılı yasanın gerek başta tanımlar olmak üzere

¹¹ Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun'un tam metni için bakınız:

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc077/kanuntbmmc077/kanuntbmmc07703915.pdf

içeriğine bakıldığında sözleşmede yer alan düzenlemeler ya aynen alınmış ya da genel niteliği ile uyumlu olmasına çalışılmıştır (Aziz, 1995: 33-34).

“Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi”nin TBMM’de onaylanması ayrıca Türkiye’de yayıncılıkla ilgili çıkartılacak yasal düzenlemeler için bir temel teşkil ederek yasaların Avrupa Birliği standartlarında çıkartılmasına ve görsel-işitsel alandaki eksiklerin giderilmesine ön ayak oldu. Ayrıca sözleşme TRT Kurdî kanalının kurulmasına giden yolda atılan ilk adım olarak ta değerlendirilebilir.

1.4.4. 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun

“Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi”nin TBMM’de onaylanmasının ardından bir diğer önemli gelişme 8 Temmuz 1993 yılında 3984 sayılı “Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun”un¹² çıkarılması oldu. Yasa ile ilk kez özel radyo ve televizyonların yayınları düzenlendi.

20’nci yüzyılda iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerin toplumsal, ekonomik ve hukuksal etkileri 3984 sayılı yasanın çıkarılmasındaki en büyük etken oldu. 20. yüzyıl, iletişim teknolojilerinde yaşanan baş döndürücü gelişmelere sahne oldu. Gazete, radyo ve televizyon gibi günlük hayatta kullanılan geleneksel iletişim araçlarına yeni iletişim teknolojileri eklendi. İletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelere bazı ülkeler toplumsal, teknik ve hukuksal olarak kısa sürede uyum sağlarken Türkiye’nin de dâhil olduğu bazı ülkeler ise uyum konusunda bazı sorunlar yaşadı. İletişim teknolojilerindeki yeniliklerin toplumlar tarafından benimsenip kullanılmaya başlanılmasına rağmen bu gelişmelerin sunduğu hizmetlerle ilgili yasal düzenlemelerin yapılamaması bu sorunların ortaya çıkmasına neden oldu.

Aziz’e (1994, 1-2) göre 1990 yılı başlarında ekonomik ve siyasi yapıdaki sorunlar özellikle alınan yanlış siyasi kararlar, Türkiye’nin yeni teknolojilere teknik ve hukuksal olarak uyumunu zorlaştırdı. Buna göre yeni iletişim teknolojilerinin Türkiye’ye gelmesiyle birlikte bu teknolojilerin kullanımının hızla artması karşısında ilgili kurumların özellikle de siyasi yapının gerekli önlemleri almamasıyla toplumsal ve yasal hazırlıklar yapılmadı. Türkiye görsel-işitsel yayıncılık konusunda bir anlamda kaos yaşadı. Anayasal güvence

¹² 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun’un tam metni için bakınız: <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21911.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21911.pdf>

altında olan TRT yayınları dışında hiçbir yasal statüsü bulunmayan radyo ve televizyonların yayına başlaması, bir anlamda TRT'nin yayın tekeli delmeleri özellikle hukuki sorunlara neden oldu. Bunun sonucunda da anayasanın 133'ncü maddesinin değiştirilmesi gündeme geldi ve 8 Temmuz 1993'de 1982 Anayasası'nın 133'ncü maddesi değiştirildi. Bu maddenin değiştirilmeden önceki hali şu şekildedir;

"Madde 133. Radyo ve Televizyon istasyonları, ancak Devlet eli ile kurulur ve idareleri tarafsız bir kamu tüzel kişiliği halinde düzenlenir. Kanun, Türk Devletinin varlık ve bağımsızlığını, ülkenin bölünmez bütünlüğünü, toplumun huzurunu genel ahlaki ve Anayasa'nın 2'nci maddesinde belirtilen Cumhuriyetin temel niteliklerini koruyacak tarzda yayın yapmasını düzenler ve kurumun yönetim ve denetiminde, yönetim organlarının oluşturulmasında ve her türlü radyo ve televizyon yayınlarında tarafsızlık ilkesini gözetir."

8 Temmuz 1993'de kabul edilen Anayasa'nın 133'ncü maddesi ise şöyledir:

"... Radyo ve televizyon istasyonlarını kurmak ve işletmek kanunla düzenlenecek şartlar çerçevesinde serbesttir. Devletçe kamu tüzel kişiliği olarak kurulan tek radyo ve televizyon kurumu ile tüzel kişilerden yardım gören haber ajanslarının özerkliği ve yayınlarının tarafsızlığı esastır."

Bu değişiklik, yayıncılıktaki TRT tekeli kırarak özel radyo ve televizyon kanallarını yasal hale getirdi.

Anayasanın 133'ncü maddesinin değiştirilmesiyle 1994 yılında 3984 sayılı *"Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun"* adıyla 51 maddeden oluşan yeni bir yasa çıkarıldı ve özel radyo ve televizyon yayınlarının durumu ilk kez düzenlendi. Yasada özel yayıncıların kuruluş, işleyiş, yayın ilkeleri ve yükümlülükleri ile ilgili ayrıntılı düzenlemeler yer aldı.

3984 sayılı yasada yayınların hangi dilde yapılacağı yasanın 4'ncü maddesinde düzenlendi. Buna göre; *"Radyo ve televizyon yayınlarının Türkçe yapılması, ancak, evrensel kültür ve bilim eserlerinin oluşmasında katkısı olan yabancı dillerin öğretilmesi veya bu dillerde haber iletilmesi amacıyla bu dillerin kullanılabilmesi, Türkçeyi aşırılığa kaçmadan, özellikleri ve kuralları bozulmadan konuşma dili olarak kullanmak; millî birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak çağdaş eğitim ve bilim dili halinde gelişmesini ve zenginleşmesini sağlamak esasına uygun olmak suretiyle yapılır."*

Buradan da anlaşılacağı gibi yasa farklı dil ve lehçelerde yayınlara izin vermiyor, yayınların sadece Türkçe yapılmasına olanak tanıyordu. Ama 3984 sayılı kanun yerel dillerde özellikle de Kürtçe yayının gündeme gelmesi konusunda büyük önem taşıdı. Kanun mecliste görüşüldüğü sırada dönemin SHP Tunceli Milletvekili Kamer Genç, yasada yer alan "...yabancı diller..." ifadesinin "yerel ve yabancı diller..." olarak değiştirilmesi için önerge verdi. Fakat uzun tartışmalar sonucunda önerge kabul edilmedi (Aziz, a.e: 11). Aziz'e göre yasaya eklenmek istenen radyo ve televizyonlarda "yerel dillerle yayın yapılması" ilkesi, eski Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın başlattığı ve yoğun tartışmaların yapıldığı bir konudur. Aziz bu durumu ise şöyle açıklıyor: "Yerel dillerden kastedilen ise Kürtçe'dir. Bu durum ise, Anayasa'nın 3. maddesinde öngörülen "...Dili Türkçedir" hükmüne aykırı olarak yorumlandığından reddedilmiştir. Güneydoğu Anadolu'da kürt kökenlilerin yoğun olarak bulunduğu bölgelerde, Türkçe bilmemeden ötürü yayınların izlenememesi, izlense bile anlaşılabilmesi, kullanılamaması gibi nedenlerden ötürü, yayınların işlevsel olması için yerel dillerde de (şimdilik kürtçe) yayın yapılması hem kamuoyunda tartışılmış hem de Meclis'de önerge olarak verilmiştir."

3984 sayılı "Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun", yayınların sadece Türkçe yapılmasına imkân tanınmasına rağmen meclisteki görüşmeler sırasında "yabancı diller" ifadesinin gündeme gelmesi büyük önem taşımaktadır. Yapılan tartışmalar ve verilen önergelerle Kürtçe dili bağlamında ana dil dışındaki dillerde yayın yapılması konusu gündeme gelerek bu alanda değişiklikler yapılmasının gerekliliği ortaya çıktı.

1.4.5. 4079 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun

Gerek AB medya politikalarına uyum gerekse farklı dil ve lehçelerdeki yayınlara temel teşkil etmesi açısından yapılan önemli yasal değişikliklerden bir diğeri de 4709 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun"dur.¹³ 17 Ekim 2001 tarihinde yürürlüğe giren yasa ile 1982 Anayasası'nın 26'ncı ve 28'inci maddelerindeki bazı fıkralarda değişikliklere gidildi.

¹³ 4709 Sayılı Kanun'un tam metni için bakınız:

<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2001/10/20011017m1.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2001/10/20011017m1.htm>

26'ncı maddenin; *“Düşüncelerin açıklanması ve yayılmasında kanunla yasaklanmış olan herhangi bir dil kullanılamaz. Bu yasağa aykırı yazılı veya basılı kâğıtlar, plâklar, ses ve görüntü bandları ile diğer anlatım araç ve gereçleri usulüne göre verilmiş hâkim kararı üzerine veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde kanunla yetkili kılınan merciin emriyle toplattırılır. Toplatma kararını veren merci bu kararı, yirmidört saat içinde yetkili hâkime bildirir. Hâkim bu uygulamayı üç gün içinde karara bağlar.”* şeklinde açıklanan üçüncü fıkrası 4709 sayılı kanun ile anayasadan kaldırıldı. Ayrıca 26'ncı maddeye *“Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunla düzenlenir.”*(4079 sayılı yasa, Mad.9) şeklinde bir ek yapıldı.

28'nci maddeye gelindiğinde ise *“Kanunla yasaklanmış olan herhangi bir dilde yayım yapılamaz.”* ifadelerinin yer aldığı ikinci fıkra 4709 sayılı kanunla tamamen kaldırıldı (4079 sayılı yasa, Mad.10).

4079 sayılı kanunun 26'ncı ve 28'inci maddelerinde yapılan değişikliklere baktığımızda, 26'ncı maddenin üçüncü fıkrasındaki *“Düşüncelerin açıklanması ve yayılmasında kanunla yasaklanmış olan herhangi bir dil kullanılamaz.”* ve 28'inci maddedeki *“Kanunla yasaklanmış olan herhangi bir dilde yayım yapılamaz.”* ifadelerinin yer aldığı ikinci fıkranın kaldırılmasıyla ifade özgürlüğü ve görsel-işitsel yayıncılık üzerindeki dil şartı da kaldırıldı. Böylece farklı dil ve lehçelerde yayıncılık yapılması konusunda önemli bir adım daha atıldı.

1.4.6. 4771 Sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun

Radyo ve televizyonlarda farklı dil ve lehçelerdeki yayınlar yapılmasıyla ilgili bir diğer önemli adım 4771 sayılı *“Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun”*unun çıkartılması oldu. 9 Ağustos 2002'de yürürlüğe giren yasayla, 3984 sayılı *“Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun”*da değişiklik yapıldı. Bu yasayla 3984 sayılı yasanın 4'üncü maddesine *“Ayrıca, Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde de yayın yapılabilir. Bu yayınlar, Cumhuriyetin Anayasada belirtilen temel niteliklerine, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne aykırı olamaz. Bu yayınların yapılmasına ve denetimine ilişkin usul ve esaslar, Üst Kurulca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.”* (4771 sayılı yasa, mad. 8) hükmü eklendi. Bu yasayla farklı dil ve lehçelerdeki yayınlara olanak tanındı.

1.4.7. Radyo ve Televizyon Yayınlarının Dili Hakkında Yönetmelik

4771 sayılı kanunun hemen ardından “*Radyo ve Televizyon Yayınlarının Dili Hakkında Yönetmelik*”¹⁴ 18 Aralık 2002’de yürürlüğe girdi.

Yönetmeliğin 2’nci maddesinde, “3984 sayılı *Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunun 4771 sayılı Kanunla değişik 4 üncü maddesine dayanılarak hazırlanmıştır.*” (Mad. 2) denildi. Yönetmeliğin 4’üncü maddesine göre “*Yayınların Türkçe yapılması esastır*”.

5’inci maddenin birinci fıkrasına göre ise; “*Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde de yayın yapılabilir.*” ifadesi yer aldı. Bu fıkra ile farklı dillerdeki yayıncılığın önü açıldı. 5’inci maddenin ikinci fıkrasında, “*Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerdeki yayın, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu tarafından yapılır. Bu dil ve lehçelerde yetişkinler için haber, müzik ve kültürel alanda bir veya birkaç dil veya lehçede yayın yapılabilir. Bu dil ve lehçelerin öğretilmesine yönelik yayın yapılamaz.*” (Mad.5) hükmü ile bu yayınların TRT tarafından yapılacağı, yayınların nasıl ve hangi alanlarda olması gerektiği vurgulandı. Bu fıkra ile ayrıca Türkçe dışında başka dil ve lehçelerin öğrenilmesine yönelik yayınlar yapılması yasaklandı (Erdem, 2003: 50).

5’inci maddenin üçüncü fıkrasında, “*Üst Kurul ile TRT arasında düzenlenecek bir protokolle Radyo ve Televizyon Üst Kurulu’nun maddi katkıları ve TRT’nin olanakları ölçüsünde, mülki amirlerin görüş ve talepleri de dikkate alınarak, bu dil ve lehçelerde yayın yapılması ve bu yayınların izleyici-dinleyici profiline belirlenmesine yönelik çalışma yapılması sağlanır.*” hükmü yer alırken, beşinci fıkrada, “*Bu dil ve lehçelerde yapılacak radyo yayınları günde kırkbeş dakikayı ve haftada toplam dört saati, televizyon yayınları günde otuz dakikayı ve haftada toplam iki saati aşamaz. Televizyon yayınlarında içerik ve süre açısından bire bir olmak kaydıyla, programlar Türkçe alt yazıyla, radyo yayınlarında ise programın yayınlanmasını takiben Türkçe tercümesi verilmek suretiyle yapılır.*” hükmüyle yayınların süresi ve ne şekilde yapılacağı karara bağlandı. Böylece yayınların süresine kısıtlama getirildi. Kimi hukukçulara göre bu kısıtlama kanunda yer almayan bir sınırlayıcı hüküm durumundadır (Erdem, a.e: 50). Öte yandan yönetmelikte yer alan yayınların Türkçe alt yazıyla verilmesi hükmü yayıncılar açısından sorunlara neden oldu. Özellikle çeviri

¹⁴ “Radyo ve Televizyon Yayınlarının Dili Hakkında Yönetmelik” tam metni için bakınız: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2002/12/20021218.htm#37>

zorluğu nedeniyle canlı yayınlar yapılması olanaksız hale geldi. Yaşanan bu sorun Avrupa Birliği Türkiye İlerleme Raporları'nda da sık sık dile getirildi. 2009 yılında çıkartılan yeni yönetmelikle özel yayıncılar için altyazı ve çeviri zorunluluğunun ortadan kaldırıldı. 2010 yılı ilerleme raporunda, bu durumun yayıncılığı kolaylaştırdığı belirtildi.

Yönetmeliği 8'inci maddesinin ikinci fıkrasındaki, *“Bu yayınlar süresince, diğer yayınlar için kullanılan stüdyo düzeni değiştirilemez. Program sunucu ve spikerleri çağdaş kıyafetler içinde olmak zorundadırlar.”* hükmü ile yayınların şekli karara bağlandı. Bu hükümle herhangi bir terör örgütünün izlerini taşıyan, onu anımsatan ve onun propagandasını yapan kıyafetlerin giyiminin önüne geçmek amaçlandı.

1.4.8. 4928 Sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun

*“Radyo ve Televizyonların Yayınlarının Dili Hakkındaki Yönetmelik”*in çıkmasının ardından TRT, farklı dil ve lehçelerde yayınlara hemen başlamadı. TRT, yönetmelikte yer alan bazı hükümlerin anayasaya aykırı olduğu, TRT Kanunu'nda gerekli değişikliklerin yapılmadığı, TRT kanunu varken RTÜK'e, TRT'yi denetim yetkisi verilemeyeceği gerekçeleriyle Danıştay'a dava açtı. TRT'yi haklı bulan Danıştay, anadilde yayının TRT' den yapılmasını öngören yönetmeliğin yürütmesini durdurdu (Radikal, 2003). Karar ile TRT'nin farklı dil ve lehçelerde yayın yapması ertelendi.

Danıştay kararı, bir dizi tartışmayı da beraberinde getirdi. Başlıca tartışma konusu radyo ve televizyonlarda Kürtçe dâhil anadil ve lehçelerdeki yayınların kim tarafından yapılacağı oldu. Özel televizyonlarda bu yayınların yapılmasını isteyenler, TRT'den yayın yapılmasının ikinci bir resmi dil algılamasına neden olacağını vurgularken, TRT'den yapılmasını isteyenler ise kolay denetim nedeniyle bu yayınların kamu televizyonları tarafından yapılmasının daha doğru olacağı görüşünde birleşti (Bila, 2003). Kubilay (2005, 77-78) bu durumu şöyle açıklamaktadır; *“Anadilde yayıncılık tartışmasının temel olarak Kürtçe yayın tartışması olarak algılanması, meselenin ulusal güvenlik ve ulusal bütünlükle ilişkilendirilmesinde temel etken olmuş, dolayısıyla yayınların denetlenmesi isteği ön plana çıkmıştır. Öte yandan özel yayın kuruluşlarının görevlendirilmesini isteyenler ise kamu yayıncılığının resmen ikinci dil kabulü anlamına geleceğini öne sürmüştür.”*

19 Haziran 2003 tarihinde 6'ncı uyum paketiyle yeni bir düzenleme yapılarak "4928 Sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun"¹⁵ çıkartıldı. 3984 sayılı kanunun 4'ncü maddesinin 1'inci fıkrasının 4'üncü cümlesi "... Ayrıca, kamu ve özel radyo ve televizyon kuruluşlarınca Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde de yayın yapılabilir." (4928 sayılı kanun, Mad. 14) şeklinde değiştirildi. Ayrıca bu kanuna eklenen geçici madde ile RTÜK'e yönetmelik hazırlama yetkisi verildi.

4928 sayılı yasa ile böylece TRT'nin dışındaki diğer kuruluşlar da anadilde yayın yapma hakkı elde etti. Kanunda yerel veya ulusal ifadelerinin yer almamasıyla yerel veya bölgesel kanallar da anadilde yayıncılık imkânına kavuştu (Kubilay, a.e: 77).

1.4.9. Türk Vatandaşlarının Günlük Yaşamlarında Geleneksel Olarak Kullandıkları Farklı Dil ve Lehçelerde Yapılacak Radyo ve Televizyon Yayınları Hakkında Yönetmelikler

4928 sayılı yasanın çıkmasının ardından yukarıda saydığımız gelişmeler sonrasında RTÜK yeni bir yönetmelik hazırladı. "*Türk Vatandaşlarının Günlük Yaşamlarında Geleneksel Olarak Kullandıkları Farklı Dil ve Lehçelerde Yapılacak Radyo ve Televizyon Yayınları Hakkında Yönetmelik*"¹⁶ 25 Ocak 2004 tarihinde yürürlüğe girdi. Yönetmeliğin ikinci maddesinde "Bu yönetmelik 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunun 4928 sayılı Kanunla değişik 4 üncü maddesine ve Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesinde öngörülen hükümlere dayanılarak hazırlanmıştır." (Madde 2, 2004) hükmüyle yönetmeliğin nasıl hazırlandığı yer aldı. Yeni yönetmelikle ayrıca bir önceki yönetmelik olan "*Radyo ve Televizyon Yayınlarının Dili Hakkında Yönetmelik*" iptal edildi (Mad.11).

Yeni yönetmelikle sadece TRT'nin elinde bulunan anadilde yayın yapma hakkı "Kamu ve özel ulusal radyo ve televizyon kuruluşlarınca Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde de bu Yönetmelik hükümleri doğrultusunda Üst Kurul'dan izin almak suretiyle yayın yapılabilir." hükmü ile ulusal bütün medya kuruluşlarına da verildi. Bir önceki yönetmelikte olduğu gibi bu yönetmelikte de anadillerin öğretilmesine yönelik yayınlar yasaklanırken, yayınların yalnızca yetişkinlere

¹⁵ "4928 Sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun"un tam metni için bakınız:

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/07/20030719.htm>

¹⁶ "Türk Vatandaşlarının Günlük Yaşamlarında Geleneksel Olarak Kullandıkları Farklı Dil ve Lehçelerde Yapılacak Radyo ve Televizyon Yayınları Hakkında Yönetmelik" tam metni için bakınız:

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/11/20091113-13.htm>

yönelik yapılacağı yinelenildi (Mad.5, Fıkra 2-3). Yeni yönetmelikle yayınların süresinde de artışa gidildi. Radyolara günlük en fazla 1 saat, haftada toplam 5 saat, televizyonlara ise günde en fazla 45 dakika, haftada toplam 4 saat yayın yapma hakkı verildi (Mad.5, Fıkra 4). Ayrıca yine yayın kuruluşları yayınları Türkçe alt yazıyla veya Türkçe tercüme ile vermekle yükümlü tutuldu (Mad.5, Fıkra 5).

Yönetmelik ile yayın kuruluşlarına bazı mecburiyetler getirildi. Program türleri, program içerikleri, kullanılacak dil, programların yayın akışındaki yeri, aylık ve yıllık planlamalar, başta sorumlu müdür olmak üzere çalışacak personelin kanun ve yönetmeliklerde aranan vasıfları taşımaları konularında yayıncılar zorunlu tutuldu (Mad.6, A-B fıkrası). Yönetmelik yayın süresince stüdyo düzeni, yayın logosu, program simgesi, program tanıtım sesi ve görüntüleri dışında hiçbir işaret veya simgeye yer verilmemesi konusunda mecbur tutuldu. Yayın kuruluşları gerektiğinde yalnızca Türkiye Cumhuriyeti'nin simgesi durumundaki görüntü ve işaretleri kullanılabilecek (Mad.8, Fıkra 2).

Yeni yönetmelik Ocak ayında çıkmasına rağmen farklı dil ve lehçelerde yayınlar Haziran ayında ancak başladı. Daha önce Danıştay'a yürütmeyi durdurma davası açan TRT, yeni yönetmelik ile önünde yasal engel bulunmamasıyla farklı dil ve lehçelerde yayın yapma kararı aldı ve Çerkezce, Arapça, Boşnakça, Kırmanci ve Zazaca dillerinde yayınlara başladı. Yönetmelikteki hüküm uyarınca televizyondaki yayınların süresi en fazla 45 dakikayı haftada 4 saati, radyodaki yayınların süresi ise günde 60 dakika ve haftada 5 saatle sınırlı tutuldu. Radyo-1 ve TRT-3'deki yayınlar, Pazartesi günleri Boşnakça, Salı günleri Arapça, Çarşamba günleri Kırmanci, Perşembe günleri Çerkezce, Cuma günleri de Zazaca dilinde yapıldı.

Yönetmelik ile özel kanallara yayın yapma hakkı tanınırken hiçbir özel ulusal yayıncı kuruluş yayın için başvuruda bulunmadı. Sadece yerel ve bölgesel bazda yayın yapan 11 medya kuruluşu yayın izni için başvuruda bulundu (Çakır, Gülnar, a.e: 218). Bunlardan da Diyarbakır'dan "Gün TV" ve "Söz TV", Şanlıurfa'dan "Medya FM", Kürtçe'nin Kırmanci lehçesinde 23 Mart 2006'da yayına başladı (Hürriyet, 2006).

Bu yönetmelikten 5 yıl sonra 13 Kasım 2009'da aynı adla bir yönetmelik daha yayınlandı. Yönetmeliğin 10'uncu maddesinde "25/1/2004 tarihli ve 25357 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Türk Vatandaşlarının Günlük Yaşamlarında Geleneksel Olarak Kullandıkları Farklı Dil ve Lehçelerde Yapılacak Radyo ve Televizyon Yayınları Hakkında

Yönetmelik yürürlükten kaldırılmıştır.” hükmü ile bir önceki yönetmelik yürürlükten kaldırıldı (Mad. 10).

Yeni yönetmelik ile birçok kısıtlama yürürlükten kaldırıldı. Bir önceki yönetmelikte yer alan *“Bu dil ve lehçelerde sadece yetişkinler için haber, müzik ve geleneksel kültürün tanıtımına yönelik yayınlar yapılabilir. Bu dil ve lehçelerin öğretilmesine yönelik yayın yapılamaz.”* hükmü yeni yönetmelikte yer almadı. Böylece yayınlar yetişkinler dışında çocuklar ve gençler içinde yapılabilir hale geldi.

Yine eski yönetmelikte yer alan *“... Kamu ve özel ulusal yayın lisansı sahibi radyo ve televizyon kuruluşları, bu dil ve lehçelerdeki yeniden iletim konusu yayınları da dahil olmak üzere; radyo kuruluşları günde 60 dakikayı aşmamak üzere haftada toplam beş saat, televizyon kuruluşları ise günde 45 dakikayı aşmamak üzere haftada toplam dört saat yayın yapabilirler.”* hükmünün kaldırılmasıyla gerek özel gerekse kamu yayıncılarının önündeki saat sınırlaması kaldırıldı. Böylece yayınlar 24 saat yapılabilir hale geldi.

Yönetmelikle *“Bu dil ve lehçelerde yeniden iletim konusu yayınlar dahil, televizyon yayını yapan kuruluşlar bu yayınlarını içerik ve süre açısından bire bir olmak kaydıyla, Türkçe alt yazıyla vermekle veya hemen akabinde Türkçe tercümesini yayınlamakla, radyo yayını yapan kuruluşlar ise programın yayınlanmasını takiben Türkçe tercümesini yayınlamakla yükümlüdürler.”* hükmünün kaldırılmasıyla yayıncıların önündeki en büyük engellerden biri olan ve yayıncılığı zorlaştıran altyazı ve tercüme sorunu da böylelikle ortadan kalktı. Bu durum Avrupa Birliği Türkiye İlerleme Raporları’nda da sık sık dile getirilmişti. Raporlarda altyazı ve çevirinin yayıncıları zorladığı ifade edilmişti. Yeni yönetmelikle bu zorunluluğun ortadan kalması 2010 yılı ilerleme raporunda olumlu karşılanmış, bu durumun yayıncılığı kolaylaştırdığı belirtilmişti.

Yeni yönetmelik ile *“Yayın kuruluşları farklı dil ve lehçelerde yaptıkları yayın süresince stüdyo düzeni, mevcut logo, ses efekti ve tanıtıcı ses işaretleri dışında simgelere yer vermemekle yükümlüdürler. Gerektiği takdirde, sadece Türkiye Cumhuriyeti’nin simgesi niteliğindeki görüntü ve işaretler kullanılabilir.”* hükmü de kaldırıldı.

1.4.10. 6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun

Konumuz açısından bir diğer önemli kanunda *“6112 Sayılı Radyo Ve Televizyonların Kuruluş Ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun”*dur. Kanun, 3 Mart 2011’de yürürlüğe girdi.

Türkiye, 6112 sayılı yasayı hem yayın teknolojilerinde yaşanan değişimlere ayak uydurabilmek hem de “3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun”u Avrupa Birliği’nin “Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Direktifi” ile uyumlu hale getirmek amacıyla hazırladı.

Yeni kanunun ile “3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun” yürürlükten kaldırıldı (6112 sayılı kanun, Mad:48). Kanunu amacı ise; “... radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetlerinin düzenlenmesi ve denetlenmesi, ifade ve haber alma özgürlüğünün sağlanması, medya hizmet sağlayıcılarının idarî, malî ve teknik yapıları ve yükümlülükleri ile Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun kuruluşu, teşkilâtı, görev, yetki ve sorumluluklarına ilişkin usul ve esasları belirlemektir.” (Mad:1) hükmü ile açıklandı. Bu madden yola çıkarak kanun, geleneksel yayıncılık ve izleyicinin kontrolünün daha çok olduğu isteğe bağlı yayıncılık hizmetlerini düzenlemektedir.

Yeni kanunda yayınların dili 5’inci maddede ele alındı. Yayınların dili; “Yayın hizmetlerinin Türkçe yapılması esastır. Ancak Türkçe dışındaki dil ve lehçelerde de yayın yapılabilir. Yayınlar seçilen dilin kurallarına uygun olarak yapılmak zorundadır. Bu yayınlara ilişkin usul ve esaslar Üst Kurulca yönetmelikle belirlenir.” şeklinde düzenlendi. Burada üzerinde durulması gereken nokta daha önce 3984 sayılı kanunda “... farklı dil ve lehçelerde...” ibaresinin yerini daha kapsayıcı olan “... Türkçe dışındaki dil ve lehçelerde de...” ibaresi almıştır. Bununla daha genel bir çerçeve çizilerek Türkçe dışında bütün dillerdeki yayınlara izin verilmiştir.

1.4.11. TRT Kurdî Kanalının Yayın Hayatına Başlaması

Çalışmamızın buraya kadar olan bölümüne kadar AB yolundaki Türkiye’nin adaylık sürecinde birçok alanda olduğu gibi farklı dil ve lehçeler konusunda görsel-ışitsel alanda attığı adımlar, yasal değişiklikler ve TRT Kurdî kanalının kurulmasına giden yasal ve hukuki süreçler hakkında bilgiler verildi.

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan itibaren bir ulus devlet anlayışı benimseyerek ona uygun dil politikaları oluşturmaya çalıştı. Bu dil politikalarının temelini ise Türkçe üzerine inşa etti. Türkiye’nin adaylık statüsü almasının ardından geçmişten buyana izlenen dil politikalarının yerini yeni dil politikaları almaya başladı. AB’ye üyelik sürecinde gerekli yasal değişiklikler yapılarak, Türkçe dışında farklı dil ve lehçelerde görsel-ışitsel yayıncılığın önü açıldı. 1 Ocak 2009 tarihine gelindiğinde ise, TRT bünyesinde Kürtçe yayın yapan

kuruluşundaki adı TRT 6 olan TRT Kurdî kanalı yayınlarına başladı. Böylece Kürtçe, TRT Kurdî kanalıyla devletin resmî televizyonunda kullanılmaya başladı. Çalışmamızın bu bölümünde TRT Kurdî kanalının yayın hayatına başlaması ve Kürtçe'nin görmezden gelinen dilden devletin kanalında kullanılan dile evriminin tarihi arka planı hakkında bilgiler verilecektir.

Dünyada konuşulan dil sayısı devlet sayısından fazla olduğu için “ulus” ve “dil” arasındaki ilişki devletleri resmi olarak çok dil ya da tek dil seçeneklerinden birini seçmeye mecbur kıldı (Sadoğlu, 41: 2003). Çok dillilik daha çok federal devletler tarafından benimsendi. Federal devletler birden fazla dili resmi olarak tanıyarak o dillerin devletin çoğu organlarında ve hayatın her alanında kullanılmasına olanak sağlamaktadır (Esman, 384: 1992). Resmi olarak çok dilliliği benimseyen ülkelerden biri de Irak'tır. Irak Anayasası'nın birinci maddesine göre Irak Cumhuriyeti bir federal devlettir. 4'üncü maddeye göre ise Arapça ve Kürtçe devletin resmi dilleridir. Resmi gazete iki dilde yayınlanır. Millet Meclisi, Bakanlar Kurulu, mahkemeler, gibi resmî sıfat taşıyan kurumlarda resmî dillerden biri veya her ikisi kullanılabilir.¹⁷

Tek dil ise ulus devletler tarafından benimsenmiştir. Ulus devlet modeline sahip ülkelerde halkın çoğunluğunun konuştuğu dil, resmî dil olarak kabul edilmiştir. Bu devletler en önemli özelliği farklılıkları reddeder, yok sayar veya görmezden gelir. Ulus devletler farklılıkları devlete karşı tehdit olarak algılayarak güvenliğe dayalı stratejiler izleyerek azınlık dillerinin gelişmesini önlemek ve unutulmasını sağlamak için zaman zaman asimilasyoncu politikalara başvurur (Sadoğlu, a.g.e, 42).

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan itibaren ulus-devlet modelini benimsemiş ülkelerden biridir. Bu nedenle ulusal birliği sağlamak adına “tek dil”e yönelik bir politika güdüldü. Lozan Antlaşmasının 39'uncu maddesine göre azınlık olarak tanınan gayrimüslimlerin de, Müslümanlarla aynı medeni ve siyasi haklara sahip olduğu vurgulanarak, özel yâda iş yaşamlarında, din, basın-yayın ve toplantılarda istedikleri dili konuşabilecekleri hükmü yer alır. Ayrıca mahkemelerde kendi dillerinde konuşabilmeleri için gerekli imkânların sağlanacağı da garanti altına alınmıştır (www.ismetinonu.org.tr). Bu madde ile Türkçe dışında farklı dilleri konuşan azınlıkların dilsel hakları koruma altına alınmasına rağmen Türkiye Cumhuriyeti'ni yönetici elitleri tarafından her defasında tek dil

¹⁷ Irak Anayasası'nın Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM) tarafından Türkçe'ye çevrilen tam metnine bu linkten ulaşılabilir. https://issuu.com/cagdaulusalcizgi/docs/20101224_irakanayasasi

vurgusu yapıldı. Nitekim Mustafa Kemal tarafından kendi el yazısıyla kaleme alınan “*Medeni Bilgiler*” kitabında da şöyle bir tanım yapmıştır; “*Türk milletinin dili, Türkçe’dir. Türk dili dünyada en güzel, en zengin ve en kolay olabilecek bir dildir. Onun için her Türk, dilini çok sever ve onu yükseltmek için çalışır. Bir de, Türk dili, Türk milleti için kutsal bir hazinedir. Çünkü Türk milleti geçirdiği sonu olmayan tehlikeler içinde, ahlakının, geleneklerinin, hatıralarının, menfaatlerinin, kısaca, bugün kendi milliyetini oluşturan her şeyin dili sayesinde korunduğunu görüyor. Türk dili, Türk milletinin kalbidir; zihnidir* (İnan, 2010: 41).”

Türkiye, uzun yıllar birbirinden farklı etnik unsurun bir arada yaşadığı Osmanlı İmparatorluğu’nun kültürel mirası üzerine kurulmasına rağmen toplumsal değişim konusunda ciddi sorunlar yaşadı. Bu sorunların başında da etnik kimlikler gelmektedir. Ulus devlet modeli nedeniyle yeni rejimde Osmanlı İmparatorluğu bünyesindeki etnik, mezhepsel, kültürel ve dilsel yönden farklı unsurların tek kimlikli toplumsal bir yapıya dönüştürülmesi amaçlanmış, bu nedenle farklılıklara karşı hep mesafeli davranılmış, görmezden gelinmiştir. Bu durumun en somut örneği ise Kürt meselesidir (Arsan, 2014: 21).

Kürt kökenli vatandaşlar, Türkiye’deki en fazla nüfusa sahip etnik ve dilsel azınlığı oluşturmaktadır (Kurban, 2017: 13). Bazı kaynaklara göre Ortadoğu’da 30 milyondan fazla Kürt kökenli nüfus bulunmaktadır. Kürt kökenli vatandaşlar, Türkiye nüfusunun yaklaşık olarak yüzde 18’ni oluşturmaktadır (Council of Foreign Relations, 2017). Kürt kökenli vatandaşların konuştuğu dil Kürtçedir. En çok konuşulan lehçe ise Kırmançi ve Zazaca lehçeleridir. Türkiye’de Kürt kökenli vatandaşlar bütün bölgelerde yaşamalarına rağmen en fazla nüfus Doğu ve Güneydoğu Anadolu’dadır. Kürt kökenli vatandaşlar, 1950’lerin sonlarından itibaren, gönüllü ve ekonomik nedenlerden dolayı özellikle batı bölgelerine göç ederken, 1980’lerden itibaren yaşanan terör olayları nedeniyle 1 milyondan fazla kişi Türkiye’nin batısı ve güneyindeki şehirlere göç etmiştir (Kurban, a.e: 13).

Kürtçe, Türkiye’de tarihten bu yana Türkçeden sonra en çok konuşulan dil olmuştur. Türk Ulusu inşa etmenin ve ulusal birliği sağlamanın yolunun dilde birlikten geçtiğini savunan Cumhuriyet rejimi, Türkçeyi Türklüğün en önemli öğelerinden birisi olduğunu öne sürdü. Bu nedenle tek dil politikasının önündeki en büyük engel olarak görüldüğü için Kürtçeyi görmezden geldi. Ayrıca, Kürt kökenli vatandaşların Cumhuriyetin ilanından sonra siyasi ve hukuki haklarının yanı sıra etnik varlıkları da görmezden gelinmeye başlandı.

Cumhuriyetin ilk yıllarında ortaya atılan Türkiye'de yalnızca Türklerin yaşadığı görüşü uzun yıllar varlığını sürdürdü (Yeğen, 2003: 128; aktaran Kubilay, 2005: 69).

Devletin Kürt etnik yapısı ve Kürtçeye karşı takınmış olduğu yok saymacı tavır Türk Dil Kurumu'nun (TDK) Türkçe sözlüklerinde de kendisini ortaya koydu. 1959-1969 yılları arasında yayımlanan TDK sözlüklerinde Kürtlerin aslında Türk olduğu, dillerini değiştirdiği, Türkiye, Irak ve İran'da yaşadıkları ve bozuk bir Farsça ile konuştukları ifade edildi. 1974 yılındaki TDK sözlüğünde benzer bir tanıma yer verilerek yine Kürtlerin soylarının Türk olduğu vurgulandı. Sözlüklerde verilen tanımlara göre Cumhuriyet rejimine göre Kürtlerin sadece dilleri değişmiş Türkler olduğu varsayıldı. (Kubilay, 2005: 69). Günümüzdeki TDK tarafından yayınlanan Büyük Türkçe Sözlükte ise Kürt kelimesi için “*Ön Asya'da yaşayan bir topluluk ve bu topluluktan olan kimse.*” (www.tdk.gov.tr) tanımı yapılıyor. Bu tanıma baktığımızda ise önceki tanımlamalardan farklı olarak Kürtlerin kökeninin Türk olduğu bilgisi yer almamaktadır. Buna göre günümüzde Kürtlerin ayrı bir etnik grup olarak tanındığı ifade edilebilir.

1980'li yıllara gelindiğinde ise dilsel farklılıkların etnik temelli bir bölücülüğe yol açıp ulusal bütünlüğün ortadan kalkacağı düşüncesiyle yasal önlemlere başvuruldu. Askeri yönetim tarafından 1982 Anayasası ile Türkçe dışındaki diller kanunla yasaklandı. Anayasanın 26'ncı maddesiyle “*Düşüncelerin açıklanması ve yayılmasında kanunla yasaklanmış olan herhangi bir dilin kullanılamaz*”, 28'inci maddesiyle de “*Kanunla yasaklanmış olan herhangi bir dilde yayım yapılama*” hükümleri getirildi.¹⁸

1983 yılında ise yine askeri yönetim tarafından yürürlüğe konulan 2932 sayılı “*Türkçeden Başka Dillerle Yapılacak Yayınlar Hakkında Kanun*” ile yasak kapsamına giren dillere ilişkin usuller belirlendi. 2'nci madde uyarınca “*Türk Devleti tarafından tanınmış bulunan devletlerin birinci resmi dilleri dışındaki herhangi bir dille düşüncelerin açıklanması, yayılması ve yayınlanması*” yasaklandı. Böylece bağımsız devletlerin resmi dilleri dışında kalan anadilleri konuşmak resmi olarak yasak kapsamına alındı. Bu kanunla Türkçeden sonra en çok konuşulan Kürtçe yasaklanan dillerden birisi oldu. Yasanın 3'üncü maddesinde ise “*Türk vatandaşlarının anadili Türkçe'dir*” hükmü yer aldı. Yine aynı maddenin A fıkrasıyla “*Türkçeden başka dillerin anadili olarak kullanılmasına ve yayılmasına yönelik her türlü faaliyette bulunulması*” yasaklandı. B fıkrasıyla da “*Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde, mahallin en büyük mülkî amirinden izin alınmadıkça bu Kanunla*

¹⁸ “1982 Anayasası” tam metni için bakınız. <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17844.pdf>

yasaklanmamış olsa bile Türkçeden başka dille yazılmış afiş, pankart, döviz, levha ve benzerlerinin taşınması, plak, ses ve görüntü bantları ve diğer anlatım araç ve gereçleriyle yayım yapılması, ..." yasak kapsamına alındı. Yasanın 4'üncü maddesiyle de yasağa uymayanlara hapis ve ağır para cezası verileceği hüküm altına alındı.

1990'lı yıllar ise Türkiye'de farklı etnik yapılara devletin yaklaşımında ve söyleminde büyük bir dönüm noktası oldu. Özellikle "*Türklerin dağda kalanı*" olarak adlandırılan Kürtlerin etnik varlıkları tanınmaya başladı. Bu dönemde devletin en yüksek tepesinden dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal tarafından ilk defa "*Kürt Sorunu*" gündeme getirilerek sorunun çözümü için adımlar atılması gerektiği vurgulandı. Turgut Özal ayrıca, farklı dil ve lehçeler özellikle de Kürtçe üzerindeki yasağın kaldırılmasını savundu. Özal, 24 Ocak 1991'de Çankaya Köşkü'nde gazetecilerle yapmış olduğu görüşmede bu durumu şu sözlerle vurguladı; "*Kürt-Türk farkını kaldırmamız lazım. Asimilasyon olmaz. ...Yıllardır takip edilen bir politika var. Kürt denilmemiş. İlk defa bir başbakan olarak Kürt kelimesini ben kullandım. Bu laflar söylendiğine göre bir şeyler yapılacak tabii. Ama kolay değil. Resmi dil Türkçe'dir. Vazgeçilemez. Ama adam kendi dilini kullanacak.*" (Cemal, 2015: 126). Cumhurbaşkanı Özal'ın bu açıklamalarının ardından 2932 sayılı yasanın yürürlükten kaldırılması gündeme geldi. "*3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu*" mecliste kabul edilerek yürürlüğe girdi. 3713 sayılı kanunun 23'ncü maddesinin E fıkrası ile 2932 sayılı "*Türkçeden Başka Dillerle Yapılacak Yayınlar Hakkında Kanun*" yürürlükten kaldırıldı. Böylece Türkçe dışındaki dillere özellikle de Kürtçeye yönelik yasak ortadan kalktı.

Dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın açıklamalarının ardından bir diğer önemli açıklama da dönemin Başbakan'ı Süleyman Demirel'den geldi. DYP-SHP koalisyonunun kurulmasının ardından Başbakan Süleyman Demirel ve Başbakan Yardımcısı Erdal İnönü 1991 yılında bakanlar, komutanlar ve gazetecilerle Güneydoğu gezisine çıktı. Süleyman Demirel Diyarbakır'da gazetecilerin sorularını cevaplandırırken hükümetin sorun karşısında gerçeklerle yüzleşmesi gerektiğini söyledi. Demirel, ayrıca Türkiye'nin Kürt realitesini tanımak zorunda olduğunu vurguladı (Yayman, 2011: 38-40).

"2932 sayılı Türkçeden Başka Dillerle Yapılacak Yayınlar Hakkında Kanun"un yürürlükten kaldırılması sonrasında Kürtçe başta olmak üzere anadilde konuşmak, şarkı söylemek, kaset ve plak çıkarmanın önündeki engeller de kalktı. Fakat bu serbesiyet anadilde eğitim ve yayıncılık alanlarında kendisini gösteremedi (Kubilya, a.e: 74-75). Ayrıca 2932 sayılı kanun yürürlükten kaldırılmasına rağmen Kürtçe konuşmaya kısıtlama getiren

"Kanunla yasaklanmış herhangi bir dilin... kullanılmayacağı" ifadesinin yer aldığı anayasanın 26'ncı ve 28'inci maddeleri ile "...siyasi partiler "Tüzük ve programlarının yazımı ve yayınlanmasında, kongrelerinde, açık veya kapalı salon toplantılarında, mitinglerinde, propagandalarında Türkçeden başka dil kullanamazlar; Türkçeden başka dillerde yazılmış pankartlar, levhalar, plaklar, ses ve görüntü bantları, broşür ve beyannameler kullanamaz ve dağıtamazlar." ifadelerinin yer aldığı "Siyasî Partiler Kanunu"nun 81'inci Maddesi yürürlükte kalmaya devam etti (Oran, 2003: 73-74).

Devletin anadil politikasında ikinci önemli dönüm noktası 1999 yılı Aralık ayında düzenlenen ve Türkiye'ye AB'ye "aday statüsü" verildiği Helsinki Zirvesi'yle oldu. Türkiye'nin adaylığının kabul edilmesinin ardından Türkiye çalışmalara hız verdi. AB ile ilişkileri koordine eden kurumlar kurularak, her bakanlıkta AB ile ilişkileri düzenleyen birimler göreve başladı. Türkiye bu yapıda yerini alabilmek için, söz konusu alanlarda önüne konan kriterlere uyum sağlayabilme ve Avrupa Birliği müktesebatını yerine getirme çabası içine girdi. "Uyum Yasaları" yasal değişikliklere gidilerek yeni yönetmelikler çıkarıldı. Böylece adım adım farklı dil ve lehçelerde eğitim ve yayıncılığın önü açıldı.

AB'ye uyum kapsamında "Türkiye'nin 2001 yılı Ulusal Programı" yürürlüğe girdi. Anayasada ifade, haberleşme ve düşünce özgürlüğü başta olmak üzere pek çok alanda kapsamlı değişiklikler yapıldı. Öncelikle farklı dil ve lehçelerde yayıncılığın yapılmasına olanak sağlamak amacıyla dil yasağının kaynağını oluşturan anayasanın 26'ncı maddesindeki "Düşüncelerin açıklanması ve yayılmasında kanunla yasaklanmış olan herhangi bir dil kullanılamaz" hükmü ile 28'inci maddesindeki "Kanunla yasaklanmış olan herhangi bir dilde yayım yapılamaz" ifadesi anayasadan kaldırıldı.

Anayasa değişikliğinin ardından 9 Nisan 2002 tarihinde yürürlüğe giren "4748 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun"un 7'nci maddesi¹⁹ ile "5680 sayılı Basın Kanunu"nda²⁰ "Kanunla yasaklanmış herhangi bir dille yayım yapılması" ibaresinin geçtiği 16'ncı maddesinin 5'nci fıkrası yürürlükten kaldırıldı.

¹⁹4748 sayılı "Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun"un tam metni için bakınız:

<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2002/04/20020409.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2002/04/20020409.htm>

²⁰5680 sayılı "Basın Kanunu"nun tam metni için bakınız:

<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18220.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18220.pdf>

Basın Kanunda yapılan değişikliğin ardından 3984 sayılı kanununda düzenlemelere gidildi. 4771 sayılı “Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun”un 8’inci maddesi ile 3984 sayılı kanunun 4’üncü maddesinin birinci fıkrasına “Ayrıca, kamu ve özel radyo ve televizyon kuruluşlarının Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde de yayın yapılabilir.” hükmü eklendi. Böylece anadilde yayıncılık serbest hale geldi.

Farklı dil ve lehçelerde yayınların yapılmasını sağlayan AB’ye üyelik süreci yolundaki çalışmalar 2002 yılındaki genel seçimler sonrasında iktidar olan AK Parti tarafından da devam ettirildi. Avrupa Birliği Uyum Paketleri’ndeki şartların yerine getirilmeye çalışılmasıyla çoğu alanda olduğu başta eğitim ve yayıncılık olmak üzere gerekli bütün alanlarda adımlar atılmaya devam etti. Bu amaçla, 30 Temmuz 2003 tarihinde kabul edilen 4963 sayılı kanunla²¹ 1983 yılında çıkarılan “2923 sayılı Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi ile Türk Vatandaşlarının Farklı Dil ve Lehçelerinin Öğrenilmesi Hakkında Kanunun”da değişikliğe gidildi. Buna göre 2923 sayılı yasanın 2’nci maddesinin A ve C bentlerinde değişiklik yapılarak şu hükümler eklendi;

“a) ... Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerin öğrenilmesi için, 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu hükümlerine tâbi olmak üzere özel kurslar açılabilir; bu kurslarda ve diğer dil kurslarında aynı maksatla dil dersleri oluşturulabilir. ... Bu kursların ve derslerin açılmasına ve denetimine ilişkin esas ve usuller, Millî Eğitim Bakanlığınca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir. c) Türkiye’de eğitimi ve öğretimi yapılacak yabancı diller, Bakanlar Kurulu kararıyla tespit edilir.”

Yapılan bu kanun değişikliğiyle farklı dil ve lehçelerde özel kursların önü açıldı. Yasanın çıkmasının ardından ilk Kürtçe kurs Şanlıurfa’da açıldı. “Özel Urfa Kürt Dili ve Eğitim Merkezi” adını alan kurs 3 Nisan 2004 yılında öğretime başladı. Toplam 40 öğrencinin yer aldığı kursta, Cuma, Cumartesi ve Pazar günleri haftalık 15 saat ders verildi. Kursta Kürtçe öğretiminin tamamlanması ise 180 saati alacak şekilde düzenlendi (Hürriyet, 2004).

25 Ocak 2004 tarihinde ise “Türk Vatandaşlarının Günlük Yaşamlarında Geleneksel Olarak Kullandıkları Farklı Dil ve Lehçelerde Yapılacak Radyo ve Televizyon Yayınları Hakkında Yönetmelik” yürürlüğe girdi ve çeşitli yayın kuruluşları yayın yapmaya başladı.

²¹ 4963 Sayılı “Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun” için bakınız: Kabul Tarihi: 30.07.2003 <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4963.html>

Yeni yönetmelikle bir önceki yönetmelik olan “*Radyo ve Televizyon Yayınlarının Dili Hakkında Yönetmelik*” yürürlükten kaldırıldı. Yeni yönetmelik ile anadilde yayın yapma hakkı tüm radyo ve televizyonlara da tanındı. Bir önceki yönetmelikte olduğu gibi bu yönetmelikte de anadillerin öğretilmesine yönelik yayınlar yasaklanırken, yayınların sadece yetişkinlere yönelik olacağı yinelenildi. Yeni yönetmelikle yayınların sürelerinde de artışa gidildi. Ayrıca yine yayın kuruluşları yayınları Türkçe alt yazıyla veya Türkçe tercüme ile vermekle yükümlü tutuldu. TRT, yeni yönetmelikle Çerkezce, Arapça, Boşnakça, Kırmancî ve Zazaca dillerinde yayınlara başladı.

11 Haziran 2008 yılında ise 5767 sayılı kanunla TRT’ye Türkçe dışında farklı dil ve lehçelerde de yayın izni verildi. Bunun sonucunda da 01 Ocak 2009 tarihinde kuruluşundaki adı TRT 6 (Şeş) olan TRT Kurdî kanalı konu sınırlaması olmaksızın, 24 saat ve altyazısız yayın hayatına başladı.

Öte yandan 2009 yılı AK Parti hükümetinin özellikle Kürt kökenli vatandaşlara yönelik “*Demokratik Açılım*” başlattığı bir yıl oldu. “*Barış Süreci*” olarak ta adlandırılan bu dönemde 24 saat kesintisiz farklı dil ve lehçelerde yayıncılık başta olmak üzere anadilde ifade özgürlüğü konularında adımlar gündeme geldi. Bu açıdan TRT Kurdî kanalının Avrupa Birliği üyelik müzakerelerinin yanında AK Parti hükümetinin başlattığı “*Demokratik Açılım*”ın gelişmelerinden bir olduğunu da söylemek yanlış olmaz.

TRT Kurdî, Türk televizyon tarihinde bir ilk olma özelliği taşımaktadır. Çünkü ilk defa bir kanalda farklı dil ve lehçelerde 24 saatlik yayın yapılmaya başlanıldı. Bu durum üstelik devlet eliyle gerçekleştirildi. Kanalin ilk açılışı İstiklal Marşı’yla oldu. Dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan’ın konuşması, Kürtçe dublajlı ve Türkçe altyazılı olarak verildi. Kanalin yayın hayatına başlamasını büyük bir açılım olarak gördüğünü ifade eden Başbakan Erdoğan konuşmasında, “*Birlik ve bütünlüğümüz daha da güçlendirecek, demokrasimizi derinleştirecek bir adımdır bu.*”²² ifadelerini kullandı. Erdoğan 4 dakika 15 saniyelik konuşmasını Kürtçe, “*TRT 6 bi xêr be/TRT6 hayırlı olsun.*” diyerek bitirdi.

TRT’de tüm gün Kürtçe yayın yapan resmi bir kanala geçiş Türkiye’de farklı tepkilerle karşılandı. Akademisyen ve gazeteci Prof. Dr. Hüseyin Yayman kanalın kuruluşunu devrim olarak nitelendirerek TRT’nin alkışlanacak bir adım attığını söyledi: “*TRT’nin 24 saat kesintisiz Kürtçe yayın yapan bir kanala sahip olması yakın dönem tarihi göz önüne*

²² Erdoğan’ın konuşmasının tamamı için bakınız. <https://www.youtube.com/watch?v=gN1jBX00ctQ>

getirildiğinde gerçekten önemli bir devrim. TRT'nin bu işi derin ve sessiz bir biçimde yürüttüp kanalı açmış olması gerçekten alkışlanacak bir olay” (Yeni Şafak, 2009).

Dönemin Demokratik Toplum Partisi (DTP) Genel Başkanı Ahmet Türk ise kanalın açılışı konusunda şüpheci bir yaklaşım sergilemekteydi: *“Kürtlerin inkâr edilmediği bir süreçteyiz. Kitlesel bir yayın istiyoruz. TV Şeş bir seçim yatırımdır. Açılan televizyonun seçim yatırımı olmasını da istemiyoruz. Halkımızın her türlü sorunun da o kanalda anlatılmasından yanayız” (Milliyet, 2008).*

Gazeteci Mehmet Ali Birand ise devletin nihayetinde Kürtleri ve Kürtçeyi resmen tanıdığını ve kendi vatandaşları olarak kabul ettiği görüşündedir. Gazeteci yazar Altan Tan’a göre ise Kürtlerin bir televizyona ihtiyacı yok. Tan, TRT Kurdî ile Kürtlerin oyalanmaya çalışıldığı eleştirisini yöneltmekte. Öte yandan TRT Kurdî kanalına yönelik getirilen eleştirilerden biri de devletin propagandasının Kürtçe yapıldığı. Bu eleştiri AK Parti hükümeti tarafından ise yalanlandı. Dönemin Van Milletvekili Hüseyin Çelik TRT Kurdî’nin bir propaganda kanalı olmadığını kanalda herkese hitap eden farklı nitelikte programlar olduğunu vurguladı. Çelik, *“Kesin olan bir şey var ki, TRT Şeş propaganda kanalı değildir. Bunu kim söylemişse yalan söylemiştir. Bu PKK’nın propagandası olabilir.”* ifadelerini kullandı (Geçer, 2013, s. 159-166).

Peki, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşayan vatandaşların kanalın kurulmasına tepkisi ne oldu? O dönemde gazetelerde yer alan haberlere göre bölge insanların tepkisi olumluydu.

“TRT'nin Kürtçe yayın yapan kanalını merakla izleyen bazı vatandaşlar, bu yayının gecikmiş de olsa olumlu bir adım olduğunu belirterek, “Keşke 10-15 yıl önce TRT Kürtçe yayın yapsaydı. Bu kadar acı çekilmeden. Ama yine de olumlu bir adımdır. Önemli olan yayınların objektif ve yanlı olmamasıdır. Eğer, tarafsız bir yayın yaparsa başarılı olacağına inanıyoruz. Kendi kültürümüzü, edebiyatımızı, folklorümüzü, filmler, çizgi filler, tartışma programlarını görmek istiyoruz” diye konuştular” (Hürriyet, 2009).

TRT 6 (Şeş) ile Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk defa TRT bünyesinde, tümüyle Kürtlere yönelik kesintisiz Kürtçe yayın yapan bir kanal kuruldu. 2015 yılı Ocak ayında ise kanalın ismi TRT Kurdî olarak değiştirildi.

TRT bünyesinde 24 saat kesintisiz yayın yapan TRT Kûrdî kanalı Kürtçe'nin Kırmanci, Sorani ve Zazaca lehçelerinde yayın yapmaktadır. Fakat programların çoğunda, Türkiye'de ağırlıklı olarak konuşulan Kırmanci lehçesi kullanılmaktadır. Ayrıca programlarda zaman zaman Türkçe ve Türkçe altyazıda kullanılmaktadır. TRT Kurdî kanalında, tümüyle Kürtçe çekilmiş programların yanı sıra, Kürtçe dublajlı, Türkçe altyazılı ve canlı yayınlanan programlar bulunmaktadır. Örneğin 14-21 Şubat 2019 tarihleri arasındaki yayın akışına baktığımızda “*Can û Ceger/ Can Ve Ciğer*” adlı dizi tamamıyla Kürtçe çekilmiş bir dizi iken daha önceden TRT 1 kanalında yayınlanmış olan “*Seksenler*” adlı dizi, “*Salên Heştêyan*” adıyla Kürtçe dublajlı olarak TRT Kurdî kanalında yayınlanmaktadır (Tablo 1). Yine müzik programı “*Sosin / Yasemin Çiçeği*” ve gezi programı “*Bıgeyr Bivin/Gezelim Görelim*” Kürtçe çekilen programlar arasındadır. Ayrıca “*Bêasteng/Engelsiz*” adlı program ise hem Kürtçe hem de Kürtçe dublajlı olarak izleyicilerle buluşmaktadır. Öte yandan gerek ana haber gerekse tartışma programları başta olmak üzere birçok program da canlı yayınlanmaktadır. Bununla birlikte, bazı programlar ise Türkçe alt yazıyla verilmektedir.

TRT Kurdî kanalının yayın akışına baktığımızda geniş bir program yelpazesine sahiptir. Kanalda başta haber olmak üzere, çocuk, eğitim, kültür-sanat, müzik, dizi, spor, sinema ve eğlence programları yer almaktadır. Kanalın Pazartesi günleri açılışı sabah 6.00’da İstiklal Marşı ile diğer günlerde ise Kuran hatmi ile yapılmaktadır.

Tablo 1: TRT Kurdî Kanalı Yayın Akışı (14-21 Şubat 2019)

14 Şubat Perşembe	15 Şubat Cuma
06:00 Hatim Ramazan 2018 - Xitma Quranê	06:00 Hatim Ramazan 2018 - Xitma Quranê
07:00 Engelsiz - "BÊASTENG"	07:00 İlahi Saati - "Zubde"
07:30 Sabah Haberleri "Nûçeyên Sibe"	07:30 Sabah Haberleri "Nûçeyên Sibe"
08:50 Sabah Haberleri Spor "Nûçeyên Sibe Spor"	08:50 Sabah Haberleri Spor "Nûçeyên Sibe Spor"
09:00 Biz Bir Aileyiz "MA YEW AÎLEYÊ "	09:00 Kaside - "Qesîde"
10:00 Günaydın"ROJBAŞ"	10:00 Günaydın"ROJBAŞ"
12:00 Gezelim Görelim "Bıgeyr Bivin"	11:30 Birgün - "Rojek"
12:30 Can Ve Ciğer "Can û Ceger"	12:30 Can Ve Ciğer "Can û Ceger"
13:30 Haber 13:30 "Nûçe 13:30"	13:30 Haber 13:30 "Nûçe 13:30"
13:50 Spor Haberleri "Nûçeyên Sporê"	13:50 Spor Haberleri "Nûçeyên Sporê"
13:55 Hava Durumu "Rewşa Hewayê"	13:55 Hava Durumu "Rewşa Hewayê"
14:00 Seksenler - "Salên Heştêyan"	14:00 Seksenler - "Salên Heştêyan"

15:30 Gurbet "Xerîbî "	15:40 Vizyon 2019
16:00 Siz Ne Diyorsunuz " Hun Dibêjin Çi"	16:00 Siz Ne Diyorsunuz " Hun Dibêjin Çi"
16:35 İlahi Saati - "Zubde"	16:30 İlahi Saati - "Zubde"
16:55 Hava Durumu "Waziyetê Hewa"	16:55 Hava Durumu "Waziyetê Hewa"
17:00 Zazaki Haber	17:00 Zazaki Haber
17:20 Zazaki Spor "Wexte Sporî "	17:20 Zazaki Spor "Wexte Sporî "
17:25 Sosyal Medya "Medyaya Civaî"	17:25 Sosyal Medya "Medyaya Civaî"
17:55 Hava Durumu "Keş û Hewa"	17:55 Hava Durumu "Keş û Hewa"
18:00 Sorani Haber	18:00 Sorani Haber
18:25 Yasemin Çiçeği - "Sosin"	18:25 Vakit Nasıl Geçti "Wext Çawa Derbas Bû"
19:25 Hava Durumu "Rewşa Hewayê"	19:15 Vizyon 2019
19:30 Ana Haber "Nûçe"	19:25 Hava Durumu "Rewşa Hewayê"
20:05 Spor	19:30 Ana Haber "Nûçe"
20:15 Kaside - "Qesîde"	20:05 Spor
21:15 O Dönem Geçti "Ew Dem Borî"	20:15 Nehir - "Rûbar"
21:50 Vizyon 2019	21:15 Gezelim Görelim "Bıgeyr Bıvin"
22:00 Memleket Memleket - "Welat û Welat"	21:50 Vizyon 2019
22:35 Türkülerimiz - Kilam û Stran	22:00 Seyda "Seyda"
23:00 Dış Politika "Çardor"	22:50 Kaside Klip
00:30 Sosyal Medya "Medyaya Civaî"	23:00 Toplum ve Siyaset "Civak û Siyaset"
01:00 Siz Ne Diyorsunuz " Hun Dibêjin Çi"	00:30 Sosyal Medya "Medyaya Civaî"
01:30 Yasemin Çiçeği - "Sosin"	01:00 Siz Ne Diyorsunuz " Hun Dibêjin Çi"
02:30 Kaside - "Qesîde"	01:30 Gezelim Görelim "Bıgeyr Bıvin"
03:30 Memleket Memleket - "Welat û Welat"	02:00 Can Ve Cîger "Can û Ceger"
04:00 Seksenler - "Salên Heştêyan"	03:00 Nehir - "Rûbar"
05:30 İlahi Saati - "Zubde"	04:00 Seksenler - "Salên Heştêyan"
	05:30 İlahi Saati – "Zubde"

16 Şubat 2019 Cumartesi	17 Şubat 2019 Pazar
06:00 Hatim Ramazan 2018 - Xitma Quranê 07:00 Vakit Nasıl Geçti "Wext Çawa Derbas Bû" 08:00 Nehir - "Rûbar" 09:00 Hafta Sonu "Dawiya Hefteyê" 10:45 Hafta Sonu Spor "Dawiya Hefteyê Spor" 11:00 Sağlıklı Hayat - "Heyat û Sihet" 12:00 Yerel Gündem "Rojeva Herême" 13:30 Haber 13:30 "Nûçe 13:30" 13:50 Spor 13:55 Hava Durumu "Rewşa Hewayê" 14:00 Yasemin Çiçeği - "Sosin" 15:00 Coşkulu Şarkılar "Şahiya Stranan" 16:45 Vizyon 2019 16:55 Hava Durumu 17:00 Zazaki Haber 17:20 Zazaki Spor 'Wexte Sporî ' 17:25 Memleket Memleket - "Welat û Welat" 17:55 Hava Durumu "Keş û Hewa" 18:00 Sorani Haber 18:25 Engelsiz - "BÊASTENG" 18:55 O Dönem Geçti "Ew Dem Borî" 19:25 Hava Durumu "Rewşa Hewayê" 19:30 Ana Haber "Nûçe" 20:05 Spor 20:15 Ozan "Dengbêj" 23:00 Zümrüt - ü Anka - "Zimrûdê Enqa" 00:30 Sağlıklı Hayat - "Heyat û Sihet" 01:30 Engelsiz - "BÊASTENG" 02:00 Zümrüt - ü Anka - "Zimrûdê Enqa" 03:30 Ozan "Dengbêj"	06:00 Hatim Ramazan 2018 - Xitma Quranê 07:00 Biz Bir Aileyiz "MA YEW AİLEYÊ " 08:00 Yolcu "Rêwî " 09:00 Hafta Sonu "Dawiya Hefteyê" 10:45 Hafta Sonu Spor "Dawiya Hefteyê Spor" 11:00 Yol Gösteren "RÊNAS " 12:00 Nehir - "Rûbar" 13:00 Haber 13:30 "Nûçe 13:30" 13:25 Maç Başlıyor 13:30 TFF 3.Lig Futbol Karş. 14:15 Devre Arası 14:30 TFF 3.Lig Futbol Karş. 15:15 Maç Sonu 15:25 Ozan "Dengbêj" 16:30 Yurttan Haberler "Ji Welêt Xeber" 16:55 Hava Durumu "Waziyetê Hewa" 17:00 Zazaki Haber 17:20 Zazaki Spor 'Wexte Sporî ' 17:25 Gezelim Görelim "Bıgeyr Bivin" 17:55 Hava Durumu "Keş û Hewa" 18:00 Sorani Haber 18:25 Müzakere - "Ha Sebena" 19:25 Hava Durumu "Rewşa Hewayê" 19:30 Ana Haber "Nûçe" 20:05 Spor 20:15 Berdan Mardinî Show "Mardinî Show" 22:15 Gurbet "Xerîbî " 22:40 Türkülerimiz - Kilam û Stran 23:00 Futbol Zamanı "Dema Futbolê" 01:00 Birgün - "Rojek" 02:00 Berdan Mardinî Show "Mardinî Show" 04:00 Yasemin Çiçeği - "Sosin" 05:00 Yol Gösteren "RÊNAS "

18 Şubat 2019 Pazartesi	19 Şubat 2019 Salı
06:00 İstiklal Marşı ve Günün Program Akışı 06:02 Hatim Ramazan 2018 - Xitma Quranê 07:00 Gezelim Görelim "Bıgeyr Bıvin" 07:30 Sabah Haberleri "Nûçeyên Sibe" 08:50 Sabah Haberleri Spor "Nûçeyên Sibe Spor" 09:05 Kur'an Okumaları - "Xwendina Quranê" 09:50 Vizyon 2019 10:00 Günaydın"ROJBAŞ" 12:00 O Dönem Geçti "Ew Dem Borî" 12:30 Can Ve Ciğer "Can û Ceger" 13:30 Haber 13:30 "Nûçe 13:30" 13:50 Spor Haberleri "Nûçeyên Sporê" 13:55 Hava Durumu "Rewşa Hewayê" 14:00 Seksenler - "Salên Heştêyan" 16:00 Siz Ne Diyorsunuz " Hun Dibêjin Çi" 16:30 Türkülerimiz - Kilam û Stran 16:55 Hava Durumu "Waziyetê Hewa" 17:00 Zazaki Haber 17:20 Zazaki Spor "Wexte Sporî" 17:25 Sosyal Medya "Medyaya Cîvakî" 17:55 Hava Durumu "Keş û Hewa" 18:00 Sorani Haber 18:25 Biz Bir Aileyiz "MA YEW AÎLEYÊ" 19:25 Hava Durumu "Rewşa Hewayê" 19:30 Ana Haber "Nûçe" 20:05 Spor 20:15 Yolcu"Rêwî" 21:15 Kanaat Önderleri - "Aqilmend" 23:15 Futbol Sahası "Qada Futbolê" 00:45 Türkülerimiz - Kilam û Stran 01:00 Kanaat Önderleri - "Aqilmend" 01:00 Kanaat Önderleri - "Aqilmend" 02:40 Siz Ne Diyorsunuz " Hun Dibêjin Çi" 03:10 Yolcu"Rêwî" 04:10 Seksenler - "Salên Heştêyan"	06:00 Hatim Ramazan 2018 - Xitma Quranê 07:00 O Dönem Geçti "Ew Dem Borî" 07:30 Sabah Haberleri "Nûçeyên Sibe" 08:55 Sabah Haberleri Spor "Nûçeyên Sibe Spor" 09:05 Yolcu"Rêwî" 10:00 Günaydın"ROJBAŞ" 12:00 Memleket Memleket - "Welat û Welat" 12:30 Can Ve Ciğer "Can û Ceger" 13:30 Haber 13:30 "Nûçe 13:30" 13:50 Spor Haberleri "Nûçeyên Sporê" 13:55 Hava Durumu "Rewşa Hewayê" 14:00 Seksenler - "Salên Heştêyan" 16:00 Siz Ne Diyorsunuz " Hun Dibêjin Çi" 16:30 Yurttan Haberler "Ji Welêt Xeber" 16:55 Hava Durumu "Waziyetê Hewa" 17:00 Zazaki Haber 17:20 Zazaki Spor "Wexte Sporî" 17:25 Sosyal Medya "Medyaya Cîvakî" 17:55 Hava Durumu "Keş û Hewa" 18:00 Sorani Haber 18:25 Suriye Gündemi - Rojeva Sûriyê 19:25 Hava Durumu "Rewşa Hewayê" 19:30 Ana Haber "Nûçe" 20:05 Spor 20:15 Alkış "Çepik" 22:15 Virgöl "BÊHNOK" 23:15 Vizyon 2019 23:30 Ev Sineması Kuşağı "Saruhan" 01:00 Suriye Gündemi - Rojeva Sûriyê 02:00 Alkış "Çepik" 04:00 Seksenler - "Salên Heştêyan"

20 Şubat 2019 Çarşamba	21 Şubat 2019 Perşembe
06:00 Hatim Ramazan 2018 - Xitma Quranê 07:00 Memleket Memleket - "Welat û Welat" 07:30 Sabah Haberleri "Nûçeyên Sibe" 09:00 Sabah Haberleri Spor "Nûçeyên Sibe Spor" 09:10 Kur'an Okumaları - "Xwendina Quranê" 10:00 Günaydın"ROJBAŞ" 12:00 Gurbet"Xerîbî" 12:35 Can Ve Ciğer "Can û Ceger" 13:30 Haber 13:30 "Nûçe 13:30" 13:50 Spor Haberleri "Nûçeyên Sporê" 13:55 Hava Durumu "Rewşa Hewayê" 14:00 Seksenler - "Salên Heştêyan" 16:00 Siz Ne Diyorsunuz " Hun Dibêjin Çi" 16:30 Türkülerimiz - Kilam û Stran 16:55 Hava Durumu 17:00 Zazaki Haber/Ajansa Zazaki 17:20 Zazaki Spor 'Wexte Sporî' 17:25 Sosyal Medya "Medyaya Civaî" 17:55 Hava Durumu "Keş û Hewa" 18:00 Sorani Haber 18:25 Birgün - "Rojek" 19:25 Hava Durumu "Rewşa Hewayê" 19:30 Ana Haber "Nûçe" 20:05 Spor 20:15 Vakit Nasıl Geçti "Wext Çawa DerbasBû" 21:00 Yöresel Oyunlarımız - "Heftok" 21:30 Coşkulu Şarkılar "Şahiya Stranan" 23:05 Türkülerimiz - Kilam û Stran 23:30 Gündem Ötesi - "Efsûnî" 01:00 Sosyal Medya "Medyaya Civaî" 01:30 Siz Ne Diyorsunuz " Hun Dibêjin Çi" 02:00 Coşkulu Şarkılar "Şahiya Stranan" 03:35 Seksenler - "Salên Heştêyan" 05:35 İlahi Saati - "Zubde"	06:00 Hatim Ramazan 2018 - Xitma Quranê 07:00 Engelsiz - "BÊASTENG" 07:30 Sabah Haberleri "Nûçeyên Sibe" 08:50 Sabah Haberleri Spor "Nûçeyên Sibe Spor" 09:00 Biz Bir Aileyiz "MA YEW AİLEYÊ" 10:00 Günaydın"ROJBAŞ" 12:00 Gezelim Görelim "Bıgeyr Bıvin" 12:30 Evlere Şenlik "Sebra Malan" 13:30 Haber 13:30 "Nûçe 13:30" 13:50 Spor Haberleri "Nûçeyên Sporê" 13:55 Hava Durumu "Rewşa Hewayê" 14:00 Seksenler - "Salên Heştêyan" 15:50 Vizyon 2019 16:00 Siz Ne Diyorsunuz " Hun Dibêjin Çi" 16:35 İlahi Saati - "Zubde" 16:55 Hava Durumu "Waziyetê Hewa" 17:00 Zazaki Haber 17:20 Zazaki Spor 'Wexte Sporî' 17:25 Sosyal Medya "Medyaya Civaî" 17:55 Hava Durumu "Keş û Hewa" 18:00 Sorani Haber 18:25 Yasemin Çiçeği - "Sosin" 19:25 Hava Durumu "Rewşa Hewayê" 19:30 Ana Haber "Nûçe" 20:05 Spor 20:15 Kaside - "Qesîde" 21:15 O Dönem Geçti "Ew Dem Borî" 21:50 Vizyon 2019 22:00 Memleket Memleket - "Welat û Welat" 22:35 Türkülerimiz - Kilam û Stran 23:00 Dış Politika "Çardor" 00:30 Sosyal Medya "Medyaya Civaî" 01:00 Siz Ne Diyorsunuz " Hun Dibêjin Çi" 01:30 Yasemin Çiçeği - "Sosin" 02:30 Kaside - "Qesîde" 03:30 Memleket Memleket - "Welat û Welat" 04:00 Seksenler - "Salên Heştêyan"

Kaynak: <https://www.trt.net.tr/televizyon/akis.aspx?kanal=trt-Kurdî&gun=2>

TRT Kurdî kanalında hafta içi her gün saat 07.30'da “*Sabah Haberleri/ Nûçeyên Sibe*” ekranlara gelmektedir (Resim 1). Bir saat yirmi dakika süren haber programında Türkiye ve dünyadaki bir gün önceki gelişmeler izleyicilere aktırılmaktadır. Programda ayrıca önemli görülen olaylar hakkında bilgi almak için muhabirlerle canlı bağlantılar gerçekleştirilirken stüdyo konuklarıyla da gelişmeler yorumlanmaktadır.

Resim 1: Sabah Haberleri/ Nûçeyên Sibe

Kaynak: <https://twitter.com/trtKurditürkce/status/1045178721529868288>

Yine hafta içi her gün saat 10.00'da “*Günaydın/Rojbaş*” programı TRT Kurdî Diyarbakır stüdyosundan canlı olarak yayınlanmaktadır (Resim 2). Kadınlar için hazırlanan program iki saat sürmektedir. Program boyunca başta sağlık ve eğitim olmak üzere katılan konukların aracılığıyla birçok konu hakkında bilgiler verilmektedir. Sanatçıları katıldığı programda yöresel şarkı ve türküler seslendirilmektedir. Ayrıca programda Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya özgü yemek kültürü ve el sanatları konusunda öğretici ve bilgilendirici bölümler yer almaktadır.

Resim 2: Günaydın Programı/Rojbaş

Kaynak: <https://twitter.com/trtKurditürkce/status/1072740583414923264>

Kanalın yayın akışında saat 12.00'den 14.00'e kadar sırasıyla kültür-sanat, gezi, eğlence, haber, spor haberleri ve hava durumu programları yayınlanırken saat 14.00'de ise daha önceden TRT 1 kanalında yayınlanmış olan “Seksenler” adlı dizi, “*Salên Heştêyan*” adıyla Kürtçe dublajlı olarak TRT Kurdî kanalında yayınlanmaktadır (Resim 3).

Resim 3: Seksenler Dizisi/Salên Heştêyan

Kaynak: <https://trtKurdî.com.tr/rezefilm/salen-hesteyan/bes/salen-hesteyan-besa-41>

“*Seksenler/Salên Heştêyan*” adlı dizinin ardından yine kültür-sanat, gezi, eğlence, haber, spor haberleri ve hava durumu programları yayınlanmakta, saat 17.00’de Kürtçe’nin Zazaca lehçesinde “*Haber/Ajansa Zazaki*” haber programı (Resim 4), saat 18.00 yine Kürtçe’nin Sorani lehçesinde “*Haber/Hewali Sorani*” haber programı (Resim 5) ve hava durumu ekranlara gelmektedir. Bu durum kanalın özellikle haberler programlarını verirken Kürtçe’nin Kırmançi lehçesi yanında Zazaca ve Sorani lehçelerini de kullanmaya dikkat ettiğini göstermektedir.

Resim 4: Zazaca Haber/Ajansa Zazaki

Kaynak: <https://twitter.com/TRTKurdîTV/status/794538266200592384>

Resim 5: Sorani Haber/Hewalî Soranî

Kaynak: <https://twitter.com/TRTKurdîTV/status/687287199969210368>

Kanalda, 19.30'da “Ana Haber /Nûçe” (Resim 6) yayınlanırken, gece 00:00-06:00 saatleri arasında bir gün önce yayınlanmış programlar ekranlara gelmektedir.

Resim 6: Ana Haber Bülteni/Nuçe

Kaynak: <https://twitter.com/TRTKurdîTV/status/1147535679280357376>

Ayrıca Perşembe ve Cuma günleri, “Kaside/Qesîde”, “Îlahi Saati/Zubde” ve bazı günlerde de “Kanaat Önderleri/Aqilmend” gibi dini içerikli programlar yayınlanmaktadır (Resim 7). “Kanaat Önderleri/Aqilmend” adlı programda Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesindeki kanaat önderleri ve din âlimleri ile bölge sorunları, toplumsal barış ve dini konular konuşulmaktadır. Din ve dini ritüellerin Kürt toplumu içinde önemli bir yere sahip olması nedeniyle bu tür içeriklerin olduğu programlar TRT Kurdî kanalında önemli yer tutmaktadır.

Resim 7: Kanaat Önderleri Programı/Aqilmend

Kaynak: <https://twitter.com/trtKurdîturkce/status/1074733683867820034>

Kanalda ayrıca Pazar günleri gündüz “Türkiye Futbol Federasyonu (TFF) 3. Lig Futbol Karşılaşmaları” yayınlanırken akşamda dünya ve Türkiye futbolunun konuşulduğu “Futbol Zamanı/ Dema Futbolê” adlı spor programı ekranlara gelmektedir (Resim 8).

Resim 8: Futbol Zamanı Spor Programı/ Dema Futbolê

Kaynak: <https://twitter.com/trtKurdîturkce/status/1130201458438094848>

TRT Kurdînin yayın akışında programların yayınlandığı saatler bakımından sıralamasına baktığımızda TRT bünyesindeki diğer kanallar ile diğer özel kanallarla benzer olduğu söylenebilir. Örneğin diğer kanallarda olduğu gibi kadın programları öğleden önce, kültür-sanat gezi ve diziler öğleden sonra, ana haber programı akşam, spor programı ise hafta sonu belli saatlerde ekranlara gelmektedir. Öte yandan programların içeriğine baktığımızda ise daha çok Kürt kültürüne yönelik olduğu ifade edilebilir. Örneğin “Günaydın/Rojbaş” programında yöresel şarkı ve türküler seslendirilmekte, Doğu ve Güneydoğu Anadolu’ya

özgü yemek kültürü ve el sanatları konuları işlenmektedir. Bu durum kanalın hedef kitlesinin Kürt vatandaşlar olması nedeniyle programların Kürt kültürüne göre oluşturulmuş olması gösterilebilir.

Öte yandan vurgulanması gereken bir diğer husus ise, Türkiye dışında birçok ülkede Kürtçe yayın yapan kanalların olması. Örneğin, Irak Federal Kürt bölgesinde *Kürdistan TV*, *Rudaw*, *Gali Kürdistan*, *Vaar TV*, *Kürt Sat*, *Speeda TV*, *KNK* ve *Zagros TV* gibi kanallar yayınlarını Kürtçe yapmaktadırlar. Bu kanallar ayrıca Türkiye’de büroları bulunmakta olup yasalara uygun olarak faaliyet göstermektedirler. Yine İran’nın kamusal kanalı olan İran Radyo Televizyon Kurumu (İRİB)’na bağlı olan *Sahar TV*’de günün belli saatlerinde Kürtçe yayınlar yapılmaktadır. Bunların yanında, Avrupa ülkelerinde uydu aracılığıyla yayın yapan illegal kanallar da bulunmaktadır. Daha çok terör örgütü PKK’nın propagandasını yapan *Med TV* ve *Roj TV*’nin kapatılmasının ardından açılan *NUÇE TV* yayınlarını bu şekilde sürdürmektedir (Ay, 2017: 180-181).

İKİNCİ BÖLÜM

BİR YAKLAŞIM OLARAK KULLANIMLAR VE DOYUMLAR KURAMI

Yaşadığımız çağda büyük teknolojik gelişmelere şahit olmaktadır. Her geçen gün yeni teknolojiler ortaya çıkarken var olan teknolojilerde yeni özellikler ekleniyor. Teknolojide yaşanan gelişmeler bütün alanları etkilediği gibi kitle iletişim araçlarının gelişimini etkiledi. Kitle iletişim araçlarında yaşanan teknolojik gelişmeler de bireysel ve toplumsal yaşamda büyük değişim ve dönüşümlere neden oldu. Özellikle insan hayatını kolaylaştıran teknolojik gelişmeler boş zamanların artmasını sağlayarak insanların gündelik yaşamlarını değiştirmesinin yanında sosyal yaşam anlayışlarında farklı arayışlara girmesine neden oldu. Bunun sonucunda da bireyler televizyon, bilgisayar ve sosyal medya mecralarında daha fazla vakit geçirmeye başladı.

20'nci yüzyılın başlarından itibaren kitle iletişim araçlarının etkileri konusunda araştırmalar yapılarak çeşitli kuramlar geliştirildi. 1940'ların başında radyo araştırmaları, 1950'lerde gazete okuyucusuyla ilgili araştırmalar, ilerleyen yıllarda ise televizyonun yaygınlaşmasıyla birlikte televizyona yönelik araştırmalar yapılmaya başlandı. Özellikle farklı cinsiyet, yaş ve meslek gruplarının televizyonu nasıl kullandıkları ve günlük yaşamla olan ilişkileri araştırıldı (Lull 2001: 128).

Televizyonun etkilerine yönelik araştırmalar sonrasında ortaya çıkan “*Kullanımlar ve Doymalar*” kuramıyla “*İnsanlar neden televizyon izler?*” sorusuna cevap arandı. İzleyicilerin kitle iletişim araçlarını aktif bir şekilde kullandığını savunan “*Kullanımlar ve Doymalar*” kuramı insanların neden televizyon izledikleri sorusunun cevabını araştırırken televizyon izleme etkinliği sırasında insanların pasif durumda olmadıklarını tam tersine aktif olduklarını savunmaktadır (Mutlu, 1999: 81). Ayrıca insanların belli ihtiyaçları vardır ve kitle iletişim araçlarını kullanmalarının en önemli nedeni de bu ihtiyaçlarını giderme isteğidir. Bunun sonucunda da bireyler belli bir doyum elde ederler. İzleyicinin aktif bir konumda olduğunu savunan kurama göre izleyicinin hangi tür gereksinimini nasıl bir doyumla karşılayacağı konusunda etkin durumdadır. Birey bu yolla kendi sosyal gerçekliğini de kendisi oluşturarak tutum ve davranışları bağlamında yeni değerlerin yaratılmasını sağlar (Lull, a.e: 197-198).

Çalışmamızın bu bölümünde Kullanımlar ve Doymalar kuramı ile ilgili bilgiler verilerek, yaklaşımın ortaya çıkışı, gelişimi, yaklaşımın temel kavramları ve televizyonla olan

ilişkisi hakkında açıklamalar yapılacaktır. Bu sayede Doğu ve Güneydoğu bölgesindeki televizyon izleyicilerinin televizyon izleme tercihleri ve motivasyonlarının daha iyi anlaşılması amaçlanmaktadır.

2.1. KULLANIMLAR ve DOYUMLAR KURAMININ ORTAYA ÇIKIŞI ve GELİŞİMİ

“*Kullanımlar ve Doyumlar*” kuramı bireylerin sosyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarından yola çıkarak bireylerin kitle iletişim araçlarının içeriklerinin tüketimi üzerinde odaklanarak kitle iletişim araçlarıyla olan ilişkisini ortaya koymaya çalışmaktadır.

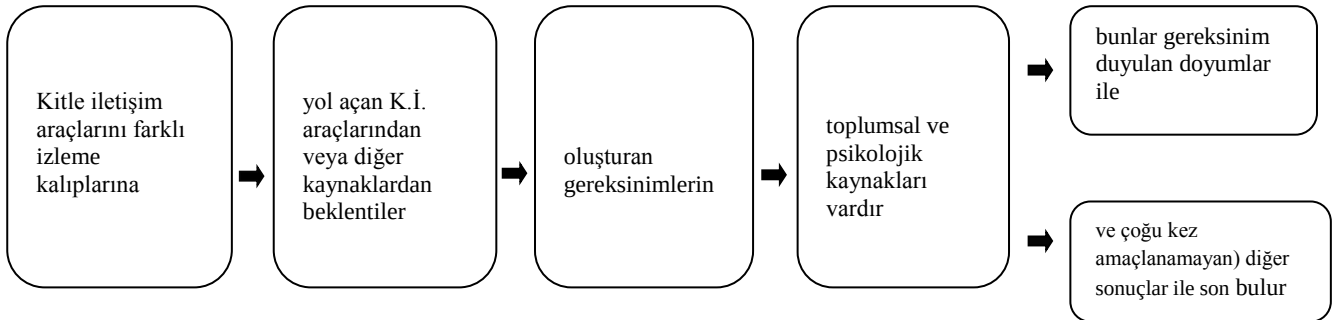
“*Kullanımlar ve Doyumlar*” kuramı 1959 yılında Psikolog Elihu Kartz tarafından ortaya atıldı. Katz, kitle iletişim araçları konusundaki araştırmaların “*Medya insana ne yapıyor?*” sorusuna odaklandıklarını, fakat “*İnsanlar medya ile ne yapıyor?*” sorusunun sorulması gerektiğini vurguladı. Katz'a göre bireylerin birtakım ihtiyaçları vardır. Kitle iletişim araçları da insanların ihtiyaçlarını karşıladığı alanlardan biridir ve insanlar bu ihtiyaçlarını gidermek için beklentiler içine girerler. “*Kullanımlar ve Doyumlar*” kuramına göre, izleyicilerin kitle iletişim araçlarının içeriklerini kullanmalarının nedeni birtakım ihtiyaçlarını gidermek isteğidir. Bu kullanımın sonucunda izleyici medya içeriklerini kullanarak bu yöndeki ihtiyaçlarını giderir ve belli bir doyuma ulaşır. Bu yaklaşımda kitle iletişim araçlarıyla izleyici arasında işlevsel bir ilişki olduğu varsayılır (Yaylagül: 2006: 62). Öte yandan bireylerin kimi zaman bu beklentileri karşılanırken kimi zamanda beklentileri karşılanmaz.

“*Kullanım ve Doyumlar*” kuramının temelleri 1940’larda ortaya çıkan “*Uygulamalı Toplumsal Araştırmalar Bürosu*”nun çalışmalarına kadar uzanır. Cantril ve Allport’un 1935 yılında radyo dinleyicilerine yönelik çalışması, Waples, Berelson ve Bradshaw’ın 1940 yılında okuma ile ilgili araştırması, Herzog’un 1940 ve 1944 yıllarında radyodaki yarışmaların ve arkası yarın programlarının dinleyenler üzerindeki etkisine yönelik yaptığı çalışma, 1942 yılında Suchman’ın radyoda, klasik müzik dinleyenlere yönelik araştırması, Wolfe ve Fiske’nin 1949 yılında çocukların karikatürlere olan ilgisi üzerine yaptıkları çalışmalar, Berelson’un 1949 yılında gazete okuyanlara yaptığı çalışmalar ve Lazarsfeld ve Stanton’un 1942, 1944 ve 1949 yılında yaptıkları farkı medya türlerine yönelik araştırmalar örnek olarak gösterilebilir (Ruggiero, 2000: 4). Yapılan bu çalışmalar “*Kullanımlar ve Doyumlar*” kuramına bir anlamda temel teşkil etti.

Kuramın 1959 yılında Psikolog Elihu Katz tarafından ortaya atılmasının ardından kitle iletişim çalışmalarında kullanımı ise 1974 yılında Jay G. Blumler ve Elihu Katz'ın editörlüğünü yaptığı “*Kitle İletişimi Kullanımı (The Uses of Mass Communication)*” başlığıyla yayınlanan makalelerle başladı. Bu makaleler dizisinde Katz ve Blumler (1974), iletişim araştırmacılarının “*Medya insana ne yapıyor?*” cevabını aradığı çalışmaları irdeledi. İkiliye göre, araştırmalar izleyicinin sosyal ve psikolojik yönünü göz ardı etmekte. İkili ayrıca araştırmaların “*Medya insana ne yapıyor?*” sorusu yerine “*İnsanlar medya ile ne yapıyor?*” sorusuna odaklanılması gerektiğini vurgulayarak gerekçelerini ortaya koymaya çalıştılar.

Katz ve Blumler göre, insanların bireysel ve toplumsal kaynaklı ihtiyaçları bulunmakta. İhtiyaçlar beklentiye neden olurken, kitle iletişim araçları veya diğer kaynaklarda insanları farklı izleme kalıplarına götürür ve insanlarda bu ihtiyaçlarını gidermeye çalışırlar. Bu ihtiyaçlarından bazılarını giderirler. Ancak gereksinim duyulan doyumlara ulaşılmaya çalışılırken çoğu zaman amaçlanmayan yâda beklenmeyen sonuçlar da elde edilir (McQuail & Windahl, 2005:167). McQuail & Windahl yukarıdaki tanımlamayı alttaki şekilde formüle etmiştir. (Şekil 1).

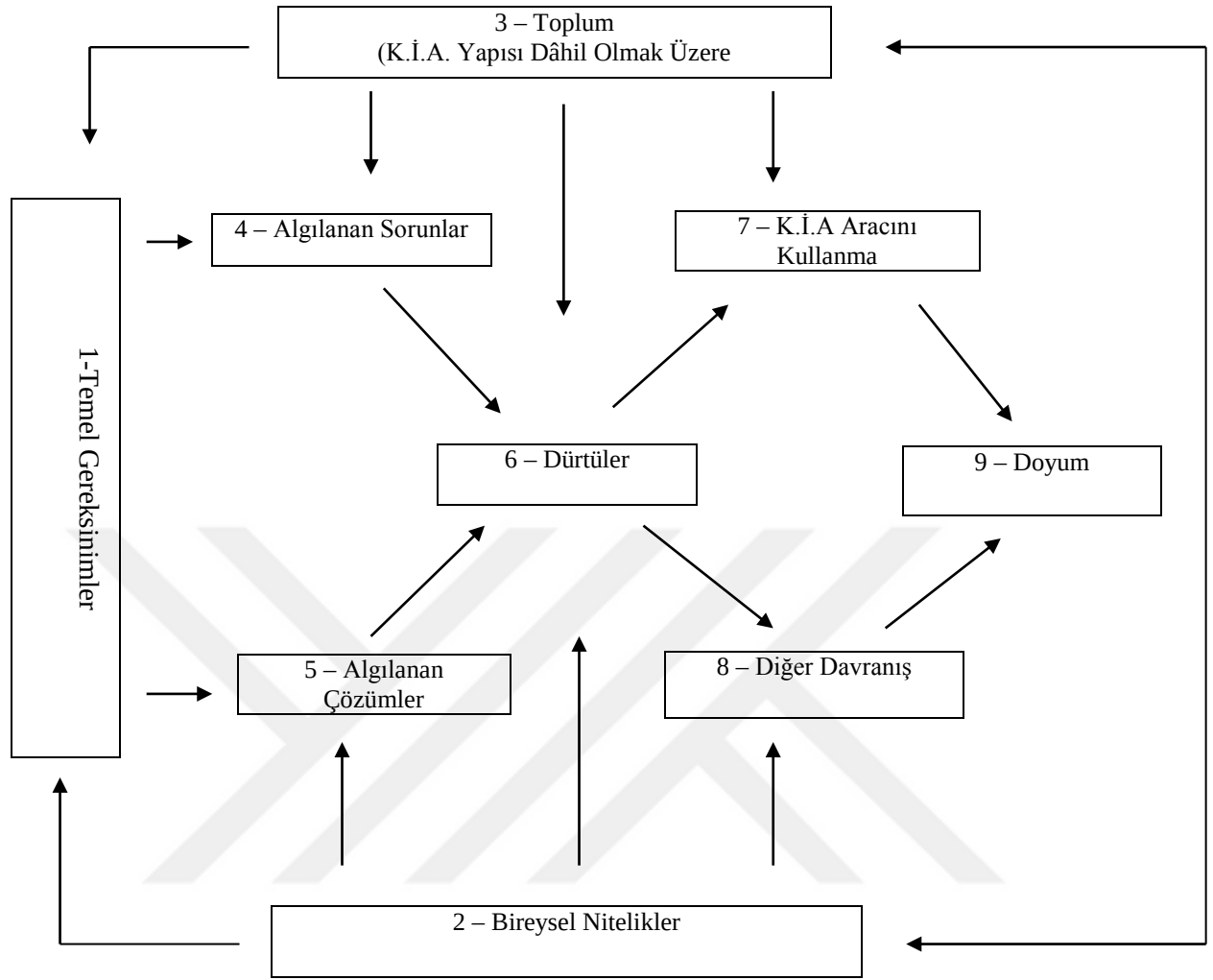
Şekil 1: Kullanımlar ve Doyumlar Modelinin Öğeleri

Kaynak: McQuail & Windahl 2005:168

Yukarıda yer alan “*Kullanımlar ve Doyumlar Modeli’nin Öğeleri*” modeli Rosengren tarafından “*Kullanım ve Doyum Araştırması İçin Paradigma*” isimli modelle daha da zenginleştirildi (Şekil 2).

Şekil 2: Kullanım ve Doyum Araştırması İçin Paradigma

Kaynak: Rosengren'den aktaran McQuail & Windahl 2005:169

“Kullanım ve Doyum Araştırması İçin Paradigma” modelinde Rosengren bireylerin gereksinimlerinden yola çıktı. Modelin başlangıç noktasını bireylerin (1) temel gereksinimleri oluşturur. (4) Gereksinimler sorun olarak algılanırsa eyleme geçilir. (5) Soruna yönelik çözümlerin neler olabileceği algılanır. (3) Gereksinimlerin karşılanmasında gelişmişlik düzeyi gibi toplumsal özellikler ve (2) kişilik gibi bireysel özellikler biçimlendirici rol oynar. (7) Algılanan sorunlar ve olabilecek çözümler, kitle iletişim araçlarını veya (8) diğer davranış türlerini kullanmak için (6) dürtülerin meydana gelmesini sağlar (McQuail & Windahl, 1969). Sonunda da (9) doyum elde edilir.

Resengreen'in “Kullanım ve Doyum Araştırması İçin Paradigma”sını kısaca özetlemek gerekirse; bireylerin toplumsal, psikolojik gereksinimleri doğrultusunda kendilerine uygun içeriklerini araştırmaları, bulmaları ve kullanma düzeyleri üzerinde durur. Algılanan

sorunların çözümüne yönelik kitle iletişim aracına yönelim gerçekleşir ve medya içeriği belirlenir. Medya içeriği sorunların çözümüne yardım edecek şekilde seçilir ve kullanılır. Sonuçta da birey belli bir doyum elde eder. Örneğin, eğlence gereksinimi bulunan birey bunu bir sorun olarak algılar ve çözümüne yönelik araştırmalarda bulunur. Bunun içinde kitle iletişim araçlarını kullanarak hangi programı izleyeceğini belirler ve eğlence ihtiyacını doyuma ulaştırır.

“*Kullanımlar ve Doyumlar*” kuramına yönelik araştırmalar 1960 ve 1970’lerde yoğunluk kazandı. Araştırmaların ortak özelliğine göre; sosyal ve psikolojik ihtiyaçları olan birey doyum sağlamak için kitle iletişim araçlarına yönelmekte ve belirlediği içerikleri tüketerek doyum sağlamakta. Örneğin eğlenceye ihtiyacı olduğunu düşünen birey belirlediği bir yapıyı izleyerek eğlence ihtiyacını gidermiş olurken, bilgiye ihtiyacı olan bir kişi ise farklı medya içeriğine yönelerek bilgi ihtiyacını gidermekte (Yaylagül, 2006: 62-63).

Kuramla ilgili çalışmalarda bulunan araştırmacılar izleyicilerin ihtiyaç ve gereksinimleri ile ilgili bir sınıflandırma yapmanın gerektiğini ortaya koydular. 1961 yılındaki çalışmalarında Schramm, Lyle ve Parker, “*ani gelişen*” ve “*ertelenen*” doyumlardan bahsederken Weiss ise 1971 yılında “*bilgisel-eğitimsel*” ve “*fantazyacı-kaçışçı*” şeklinde bir sınıflandırma yaptı (Küçük Kurt ve diğerleri, 2009: 38).

1970 ve 1980’lerden itibaren araştırmacılar en çokta televizyon üzerine yoğunlaştılar. 1972 yılındaki çalışmalarında McQuail ve Brown bir sınıflandırma yaptı. Araştırmacılar, izleyicilerin eğlence, kişisel ilişkiler, kişisel kimlik ve gözetim ihtiyaçlarından hangisini daha çok doyurma yoluna gittiklerini araştırdı. Çalışmaya göre televizyon; günlük rutinlerden kaçış, problemleri unutmak, stresten çıkış, bilgiye ulaşmak ve tartışmalara katılmak için çevremizdekilerden daha çok kitle iletişim araçlarıyla daha fazla vakit geçirerek kişisel ilişkilerde parasosyal etkileşim²³ imkânını sağlamakta (Küçük Kurt ve diğerleri, a.e: 38).

90’lı yılların başından itibaren ise kurama yönelik çalışmalar daha çok televizyon içerikleri ile bilgisayar kullanımı ve doyumlarına yoğunlaştı. Özellikle televizyon izleyicilerinin izledikleri haber, eğlence vb. programlarda elde ettikleri doyum olgusu ve psikolojik unsurlar araştırıldı. 1991 yılında Joseph C. Conway ve Alan M. Rubin’in “*Televizyon İzleme Motivasyonlarının Psikolojik Öngörülleri (Psychological Predictors of Television Viewing Motivation)*” ile 1994 yılında Stephanie O’Donohoe’nin “*Reklam Kullanım ve Doyumları (Advertising Uses and Gratifications)*” adlı çalışmalar bu

²³ İzleyiciler ve dinleyicilerin medyada sunulanları tüketerek medya figürleri ile tek yönlü bir ilişki kurmaları.

araştırmalara örnek olarak gösterilebilir. Yine bu dönemde araştırmacılar bilgisayar kullanımının artmasına bağlı olarak bireylerin bilgisayar kullanımı ve doyumlarıyla ilgili çalışmalar yapmaya başladı (Ayhan ve Çavuş, 2014: 40).

Günümüzde ise büyük bir teknolojik gelişme yaşanmakta. İnternetin yaygınlaşması ve akıllı telefonların kullanımının artması geleneksel medya uygulamalarını geliştirirken, sosyal medya gibi yeni medya uygulamalarının da ortaya çıkmasını sağladı. Teknolojik gelişmeler, medya algısında köklü değişikliğe yol açarak medya kültürünü etkilemesi iletişim çalışmalarını da etkiledi. Araştırmacılar da “*Kullanımlar ve Doyumlar*” kuramına yönelik çalışmalarını da bu yöne kaydirdi.

2000’li yıllardan itibaren araştırmacılar özellikle de internet ile sosyal medya kullanımı ve doyumlarına ilişkin çalışmalar yapmaya başladı. Çalışma alanlarını internet kullanımının yaygın olduğu gençler üzerinde yoğunlaştıran çoğu araştırmacı gençlerin internet kullanım motivasyonlarına ilişkin tespitlerinin sonuçlarını yayınladılar. Papacharissi ve Rubin (2000) “*İnternet Kullanımının Öngörüler (Predictors of Internet Use)*” adlı çalışmada üniversite öğrencilerinin internet kullanımını faydalar ve memnuniyetler perspektifinden inceledi. Araştırmacılar çalışmalarında “*zaman geçirme*”, “*elverişlilik*”, “*eğlence*”, “*kişilerarası fayda*” ve “*bilgi arama*” olmak üzere 5 temel faktör ortaya koydu. Webster ve Lin’in (2002) yaptığı “*İnternet İzleyicileri: Kitle Davranışı Olarak Web Kullanımı (The Internet Audience: Web Use as Mass Behavior)*” adlı çalışmada kullanıcıların internet sitelerine maruz kalma düzeyleri sınıandı. Kaye ve Johnshon (2002) “*Online and in the Know: Uses and Gratifications of the Web for Political Information*” adlı internet ortamında siyasi ve politik konuları takip eden kullanıcılar üzerinde yaptığı çalışmada “*rehberlik*”, “*bilgi arama-gözetim*”, “*eğlence*” ve “*sosyal fayda*” olmak üzere 4 farklı motivasyonun politik tutumlara bağlı olarak şekillendiğini ortaya koydu. Zhang, Tang ve Leung (2001) tarafından Facebook kullanımı üzerine yapılan araştırmada, psikolojik özelliklerin Facebook kullanımına etkisi araştırıldı. Facebook kullanımında “*sosyal gözetim*”, “*eğlence*”, “*tanınma*”, “*duygusal destek*”, “*iletişim ağı genişletme*” ve “*sosyal ağları sürdürme*” doyumlarının giderildiği ortaya çıkartıldı. Zhang ve Zhang (2013), internet kullanıcılarının internet haber sitelerinin kullanımları üzerine yaptığı araştırmada bilgi ve deneyim olmak üzere iki farklı doyum türüne ulaştı. Bilgi ile ilgili doyumlar; “*gözetim*”, “*statü*”, “*görüş*” ve “*sosyal fayda*”; deneyimle ilgili doyumlar ise; “*katılım*”, “*özgürlük*”, “*doğallık*”, “*ustalık*” ve “*içsel keyif*”. Ayrıca bu dönemde yeni iletişim teknolojilerin olumsuz yönleri ile ilgili birçok çalışma yapıldı (Ayhan ve Çavuş, a.e: 41-42).

“*Kullanımlar ve Doyumlar*” kuramı ülkemizde de ilgi gören kuramların başında gelmektedir. Birçok araştırmacı bu kuramdan yola çıkarak araştırmalar yapmış durumdadır. 2019 yılı Nisan itibariyle “*Kullanımlar ve Doyumlar*” kelimeleri kullanılarak Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) web sitesindeki tez merkezi veri tabanında araştırma yaptığımızda karşımıza 23 doktora tezi ve 43 yüksek lisans tezi olmak üzere toplamda 66 adet araştırma yapıldığı ortaya çıktı (YÖK Tez Merkezi, 2019). Verilere göre “*Kullanımlar ve Doyumlar*” kuramına yönelik ilk çalışma Özakgün (1995) tarafından yapılmış olan “*Yaygın Çiftçi Eğitimi Projesi: Kullanımlar Ve Doyumlar Yaklaşımı Açısından Bir Alan Çalışması*” isimli doktora çalışmasıdır. Ayrıca Koçak'ın (2001) “*Televizyon İzleyici Davranışları-Televizyon İzleyicilerinin Tercihleri Ve Doyumları Üzerine Teorik Ve Uygulamalı Bir Çalışma*” adlı doktora çalışması ve Çakır'ın (2005) “*Bir Sosyal Etkinlik Olarak Eğlence Ve Televizyon (Konya Örneği)*” isimli doktora araştırması bu alanda yapılan ilk çalışmalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2. KULLANIMLAR ve DOYUMLAR KURAMI AÇISINDAN TELEVİZYON

“*Kullanımlar ve Doyumlar*” kuramına yönelik yapılan ilk dönem çalışmalarda araştırmacılar, bireylerin motivasyonları ve elde ettikleri doyumlara yönelik çeşitli kategoriler oluşturdu. Kimi araştırmacıya göre insanlar kitle iletişim araçlarını, kaçış, bilgi edinme, rahatlama ve hayal kurma motivasyonlarının tatminine yönelik kullanırken, kimi araştırmacı ise insanların kaçış, sosyal prestij ve toplumsal sorunları yorumlamak amacıyla kitle iletişim araçlarına yöneldiklerini ortaya koydu. Araştırmaların ortak özelliği ise kitle iletişim araçlarının tüketimi sırasında insanlar toplumsal ve psikolojik ihtiyaçlarını tatmin etmekte.

1944 yılında Herzog, radyoda arkası yarı programlarını dinleyen ev kadınlarına yönelik yaptığı araştırmada elde edilen doyuma yönelik “*bilgi edinme*”, “*hayal kurma*” ve “*rahatlama*” olmak üzere 3 faktör ortaya koydu. Daha sonraki çalışmalarda ise radyonun yerini televizyon aldı. Schramm, Lyle ve Parker 1961 yılındaki çocukların televizyon izlemeleriyle ilgili yaptığı araştırmada çocukların televizyon izleme nedenlerinin “*bilgi*” ve “*kaçış*” olduğunu belirtti. Katz ve Foulkes'e göre ise insanlar “*kaçış*” için televizyonu tercih etmekte. Katz, Gurevitch ve Haas ise 1973 yılındaki araştırmalarında kitle iletişim araçlarını bireylerin kişisel ilişkiler için kullandıklarını ortaya koyarak 14 ihtiyaç listesini 5 kategoride

grupladı. Bunları “kaçış”, “sosyal gereksinimler”, “kişisel gereksinimler”, “duygusal gereksinimler” ve “bilişsel gereksinimler” olarak sıraladılar. (Koçak, 2001: 60)

1970’li yıllara gelindiğinde ise McQuail, Blumler ve Brown (1972), televizyon programlarına yönelik izleyicilerin elde ettikleri doyumları kategorileştirdi. Bunlar; “oyalanma”, “kişisel ilişkiler”, “kişisel kimlik/bireysel psikoloji” ve “gözetim” dir.

Televizyon, insanlar için oyalayıcı, eğlendirici bir işlev görmektedir. İnsanlar televizyon izleyerek oyalanmanın yanı sıra günlük sıkıntı ve streslerinden uzaklaşmaktadır. Televizyon izleme motivasyonları ve doyumlarına yönelik yapılan araştırmalar insanların televizyon izlemesinin en önemli nedenlerinin oyalanmak, gerilimden kurtulmak, rahatlamak, günlük dertlerden kurtulmak ve sorunları unutmak olduğunu ortaya koymaktadır. Kişisel ilişkiler noktasında ise insanlar televizyon programlarında görünen kişi ve karakterlerle kimi zaman güçlü bir bağ kurmakta, televizyonda yer alan kişi ve karakterlerle kendini özdeşleştirmektedir. Zamanla da bu karakterler ve kişiler gerçek kişilerin yerine geçerken, böylece dostluk ve arkadaşlığın yerini de televizyon almaktadır. Kişisel kimlikte ise insanlar televizyon aracılığıyla gerçeği keşfederken, gözetim motivasyonunun altında ise insanların televizyon aracılığıyla dünyada olup bitenden haberdar olma istediği yatmaktadır.

McQuail, Blumler ve Brown’dan sonra Greenberg 1974 yılında televizyonla ilgili öğrencilere yönelik yaptığı araştırmada 7 faktörlü “kaçış”, “öğrenme”, “alışkanlık”, “rahatlama”, “arkadaşlık”, “uyanma” ve “zaman geçirme” motivasyonlarını, Rubin 1979’daki araştırmasında 6 faktörlü “kaçış”, “rahatlama”, “öğrenme”, “zaman geçirme”, “arkadaşlık ve uyanma” motivasyonlarını, Palmgreen ve Rayburn ise yine 1979 yılındaki araştırmasında 7 faktörlü “eğlence”, “arkadaşlık”, “rahatlama”, “öğrenme”, “iletişim yararı”, “unutma” ve “zaman geçirme” motivasyonlarını belirledi (Koçak, a.e: 61).

1981 yılında ise Rubin çalışmasında televizyon izleme ile izleme düzeyi, yaş ve program tercihleri arasındaki ilişkiyi inceledi. Rubin bireylerin “bilgi”, “kaçış”, “zaman geçirme”, “uyanma”, “arkadaşlık”, “eğlence”, “sosyal etkileşim”, “içerik” ve “rahatlama” motivasyonları için televizyonu tercih ettiğini ortaya koydu. 1982 yılında Rubin ve Rubin tarafından yapılan araştırmada ise yaşlı bireylerin sosyo-demografik özellikleri ile televizyon izleme motivasyonları arasında ilişki olduğunu saptadı. Buna göre yaşlı bireyler “rahatlama”, “eğlence”, “arkadaşlık” ve “bilgi”ye yönelik ihtiyaçlarının doyumu için televizyon izlemektedir. 1983 yılında ise Rubin iki tür televizyon izleyicisi olduğunu saptamıştır. Bir grup için televizyon, “eğlenme” ve “kaçış” aracı iken diğer grup izleyici için

“bilgi edinme” aracıdır. Ayrıca yine aynı dönemde yapılan çalışmalarda bireylerin temel olarak “kaçış”, “eğlence”, “oyalanma”, “kişisel ve sosyal ilişkiler”, “bilgi edinme”, “kişisel kimlik” ve “değerler” faktörlerinden dolayı televizyon izledikleri saptandı (Koçak, a.e: 68-69).

Teknolojinin gelişimi ve sosyal ağların ortaya çıkışıyla birlikte insan hayatında önemli bir yere sahip birçok yapı form değiştirerek internet ve sosyal ağlara taşındı. Her yaştaki bireyler için farklı anlamlar taşıyan, özellikle de boş zaman ve eğlence ihtiyacının doyuma ulaştırılmasını sağlayan oyunlarda bunlardan biri. Farklı farklı biçimleri bulunan ve her yaştaki bireylerin oynadığı ve bir kültür biçimine dönüşen oyunlar, dijital teknolojinin gelişmesiyle geleneksel formlarından çıkarak sanal dünyaya taşındı. Gençler başta olmak üzere bireyler vakitlerini bilgisayar karşısında geçirerek sosyal paylaşım ağları aracılığıyla para kazanmak, statü sahibi olmak ve ödül kazanmak gibi motivasyonlarla sanal dünyada oyunlar oynamaya başladı. Toplumsal koşulların değişmesiyle kişilerin de başta televizyon olmak üzere kitle iletişim araçlarından beklentileri, motivasyonları ve tatminine çalıştıkları doyumlarda çeşitlenmiştir. Kars’a (2003) göre bu motivasyon ve doyumlar şunlardır;

- Bilgi sahibi olmak
- Eğlenmek
- Merakın tatmini
- Deneyimlerin paylaşılması
- Özdeşleşme
- Dünya hakkında bilgi edinmek
- Otorite yüceltilmesi veya küçültülmesi,
- Güzelin denenmesi,
- Dalgınlık ve oyalama,
- Duygu ve katılımın deneyimlenmesi,
- Taklit edilecek modeller bulmak,
- Adalet inancının pekişmesi

- Romantik aşka inanmak,
- Mucizelere inanmak,
- Başkasının hatasını görmek,
- Tarihe katılmak,
- Hoşa gitmeyen duygulardan arınmak,
- Cinsel dürtülere suç oluşturmeyen koşullarda boşalım bulmak,

2.3. KULLANIMLAR ve DOYUMLAR KURAMININ ÖNEMLİ KAVRAMLARI

Çalışmamızın buraya kadar ki kısmında “*Kullanımlar ve Doyumlar*” kuramının tarihçesi, kurama yönelik çalışmalar, Katz ve Blumler’in “*Kullanımlar ve Doyumlar Modeli*”, Resengreen’in “*Kullanım ve Doyum Araştırması İçin Paradigma Modeli*”, günümüzde kurama yönelik yapılan çalışmalar ve kuramın televizyonla olan ilişkisi hakkında bilgiler verildi. Bu bilgiler incelendiğinde karşımıza bazı kavramlar çıkmaktadır. Örneğin daha önceki araştırmalarda pasif olarak kabul edilen izleyici “*Kullanımlar ve Doyumlar*” kuramında aktif olarak kabul edilmektedir. Ayrıca, psikolojik ve toplumsal ihtiyaçları bulunan birey, kitle iletişim araçlarındaki içerikleri tüketerek doyum sağlamaktadır. Çalışmamızın bundan sonraki bölümünde kuramının önemli kavramları hakkında bilgiler verilecektir.

2.3.1. Aktif İzleyici Kavramı

“*Aktif izleyici*” kurama yönelik araştırmalar içinde en önde gelen kavramdır. İlk dönem iletişim araştırmalarına göre bireyler, kitle iletişim araçları karşısında pasif konumdadır ve iletişim tek yönlüdür. Bu doğrultuda gelen mesajlar karşısında pasif konumda olan izleyici mesajları olduğu gibi alır. İlerleyen dönemlerde yapılan araştırmalarda izleyicilerin gönderilen mesajlar karşısında pasif olmadığı tam tersine aktif olduğu görüşleri ortaya atıldı. Böylece kurama yönelik çalışmaların hep merkezinde olan “*aktif izleyici*” kavramı ortaya çıktı.

“*Aktif izleyici*” kavramına göre, sosyal ve psikolojik ihtiyaçları olan birey kendine uygun gördüğü kitle iletişim araçlarına yönelip belirlediği içerikleri tüketerek gereksinimlerini doyuma ulaştırır. Buna göre farklı doyumları olan birey her bir doyumunun

tatmini için kendi seçimini yapar. Birey, kendine uygun olduğunu ve doyumlarını gidereceğini düşündüğü araçlara yönelir (Erdem, 2010: 103).

Bu süreçte bireyin seçiminde ve elde etmek istediği doyumda kişisel özellikleri ve içinde yaşadığı toplumsal koşullar etkilidir (McQuail, 1997: 71). Bu süreç, izleyeninin bilinçli bir faaliyeti olup “*fayda*”, “*amaç*”, “*seçicilik*” ve “*etkiye kapalı olma*” izleyici aktivitesini oluşturan temel unsurlardır. “*Fayda*”, bireylerin iletişim kurmalarındaki nedenlerine, “*amaç*”, iletişimin amaçlanan yapısına, “*seçicilik*”, ilişki ve beklentilerine dayanan etkileşim tercihine,” *etkiye kapalı olma*” ise etkilere karşı durabilmektir. (Blumler, 1979: 10, aktaran Koçak a.e: 73).

Levy ve Windahl (1985, 112) yaptıkları çalışmalarda aktif izleyici etkinliğiyle ilgili iki boyutlu bir tipoloji ortaya koydu. Aktif izleyici tipolojilerinin ilk boyutu izleyicinin hangi süreçte aktifliğinin oluştuğuyla ilgilidir. Bu aşamalar; “*izleme öncesi*”, “*izleme sırasında*” ve “*izleme sonrası*”dır. İzleyicilerin ne zaman aktifleştiği sorgulanmaktadır. İkinci boyutta ise izleyicilerin aktif katılımını “*seçicilik*”, “*ilgi*” ve “*fayda*” değerleri belirlemektedir. Levy ve Windahl’ın iki boyutlu tipolojisi şu şekilde gösterilmektedir (Şekil 3);

Şekil 3: İzleyici Aktifliği Tipolojisi

İZLEYİCİ YÖNELİMLERİ	İLETİŞİM ZİNCİRİ		
	<i>İzleme Öncesi</i>	<i>İzleme Sırasında</i>	<i>İzleme Sonrası</i>
<i>Seçicilik</i>	Seçici İzleme Arayışı	Seçici Algı	Seçici Anımsama
<i>İlgi</i>	İzleme Beklentisi	Dikkat Anlam Yaratma Parasosyal Etkileşim Özdeşleşme	Uzun Dönem Özdeşleşme Fantezi Kurma
<i>Fayda</i>	Değiş-Tokuş Aracı	Elde Edilen Doyumun Kullanımı	Konu Kullanımı Kanaat Önderliği

Kaynakça: Levy ve Windahl, 1985: 113

Şekil 3’te yer alan etkinlikleri açıklayacak olursak (Levy ve Windahl, a.e: 113-115, Bulduklu, 2010: 39-41).

İzleme öncesi seçicilik, bireylerin hangi içerikleri izlemek istediğine karar vermesini yansıtır.

İzleme sırasındaki seçicilik, izleyicilerin medya içeriklerinden bazısına daha çok dikkat kesilirken bazısına kayıtsız kalmaları sürecidir.

İzleme sonrasında seçicilik, izleyicilerin izleme sonrasında aklında kalanlardır. İzleyiciler izleme sırasında dikkat kesildiği içerikleri daha fazla hatırlamaktadır.

İzleme öncesi ilgi, izleyicilerin bir medya içeriğiyle ilgili izleme beklentisine girmesidir. Örneğin izlediği bir dizinin sonraki bölümünü izleme istediği izleyicinin izleme öncesi ilgisini yansıtır.

İzleme sırasında ilgi, izleyici bir medya içeriğini izlediği sırada ona dikkat kesilmesi, anlam yaratması, parasosyal etkileşim kurması ve kendini o durumla özdeşleştirme sürecidir. Örneğin bir dizi izleyen izleyici dizideki bir karakterle kendisini özdeşleştirme ve o dizideki sahnelerde anlamlar çıkarması bu süreci ifade eder.

İzleme sonrasında ilgi sürecinde, izleyicinin ilgisinin izleme sonrasında da devam etmesidir. Örneğin dizi izleyenlerin akıllarında diziyle ilgili çıkarımlarda bulunması ve oradaki karakterlerin yerine kendisini koymaya devam etmesidir.

İzleme öncesi fayda sürecinde bireylerde medya içeriklerinden çeşitli faydalar elde edeceği inancı vardır.

İzleme sırasında fayda, bireyler içerikleri tükettikleri sırada çeşitli faydalar elde eder. Örneğin, çocuk eğitimi konusunda bir içerik izleyen ebeveynler çocuk yetiştirme konusunda faydalı bilgiler elde edebilir.

İzleme sonrasında fayda süreci ise izleme sürecine katılan bireyin, istediği içeriğe yönlendirilerek izleme sonunda doyumlar elde etmesidir.

2.3.2. Gereksinimler ve Güdüler Kavramı

“Kullanımlar ve Doyumlar” kuramının temel kavramlarından bir diğeri de *“Gereksinimler ve güdüler”* kavramıdır. Bireylerin psikolojik ve toplumsal kaynaklı ihtiyaç ve gereksinimleri vardır. Bireylerin kitle iletişim araçlarına yönelmek istemesi de bu ihtiyaç ve gereksinimleriyle ilgilidir. Birey, gereksinimlerini kişisel olarak veya çevresinden karşılamakta yetersiz kalması durumunda bu gereksinimlerini karşılamak için kitle iletişim araçlarına yönelir. Böylece, belirlediği içeriği seçer ve gereksinimlerine cevap veren içerikleri tüketmeye başlar (Rosengren, a.e: 270). Bunun sonucunda da birey, ihtiyacını gidermiş ve

doyma ulaşmış olur. Bu yaklaşımda kitle iletişim aracındaki içerik ile birey arasında fonksiyonel bir ilişki olduğu varsayılır (Yaylagül, a.e:62).

Araştırmacılara göre birey saygınlık, güven kazanma, kişiliğin güçlendirilmesi, gündelik sorunlardan kaçış, rahatlama, eğlence, bilgi ve arkadaşlık gibi gereksinimlerinden dolayı kitle iletişim araçlarına yönelir ve içeriklerini tüketir (Gökçe, 2002: 202). Bazı araştırmacılar ise gereksinimleri listeleyerek 5 kategoride topladı (Kuyucu, 2016:303). Bunlar;

1. **Bilişsel ihtiyaçlar:** Bilgi elde etme
2. **Duygusal ihtiyaçlar:** Haz veren duygusal deneyimler
3. **Kişisel bütünleşme ihtiyaçları:** Kararlılık, güvenilirlik ve statüyü sağlamlaştırma
4. **Sosyal bütünleşme ihtiyaçları:** Aile ve arkadaşlarla ilişkileri güçlendirme
5. **Gerginlikten kaçış ihtiyacı:** Kaçış, kurtuluş ve oyalanma, eğlence

Anık'a göre ise (2003:72-73) insanların kitle iletişim araçlarına yönelmesindeki en büyük etken psikolojik gereksinimleridir. Anık, bu etkenleri şu şekilde sıralamaktadır;

- Eğlence programları izleyerek rahatlama ve günlük sıkıntılardan kaçış.
- Yalnızlıktan kurtulmak için arkadaş edinme gereksinimi.
- İtibar görme, takdir görme, çeşitli beceri ve başarılar kazanma gereksinimi.
- Onaylanma, doğru yolda olduğundan emin olma ihtiyacı.

Katz ve diğerleri (1974, a.e: 27), medyayla ilişkili olarak ortaya çıkan gereksinimlerin giderilmesinde etkili olacak beş sosyal unsuru alttaki şekilde sıralamışlardır:

1. Kitle iletişim araçları, gerilime yol açan toplumsal koşullardan kurtulma ve rahatlamayı sağlar.
2. Birey kitle iletişim araçları aracılığıyla bilgilenme gereksinimini doyuma ulaştırmak için bilgiyi nasıl elde edebileceğini öğrenir.

3. Kitle iletişim araçları, bireylerin toplumsal ihtiyaçlarını doyuma ulaştırma olanağı sağlar.
4. Medya, belirli değerlerin güçlenmesini sağlar.
5. Topluma ait değerlerin gözetlenmesi, denetlenmesi ve bilinmesini kolaylaştırır.

Yukarıda belirtildiği gibi “*Kullanımlar ve Doyumlar*” kuramında aktif olarak kabul edilen bireyler çeşitli gereksinimleri için kitle iletişim araçlarına yönelir. Birey medya içeriğini kendisi belirler. Tercih edilen kitle iletişim aracı ise cinsiyet, yaş, eğitim durumuna göre değişiklik gösterir (Kuyucu, a.e: 303).

2.3.3. Aranan ve Elde Edilen Doyum Kavramı

“*Kullanımlar ve Doyumlar*” kuramının temel kavramlarından bir diğeri de “*Aranan ve elde edilen doyum*” kavramıdır. Kitle iletişim araçlarından elde edilecek doyumdaki temel düşünce; izleyicilerin kitle iletişim araçlarını daha önce kullanmasıyla elde ettiği deneyimleri tekrar yaşayacağı düşüncesidir. Bir anlamda ödül olarakta adlandırılabilir bu durum bireyler tarafından değerlendirilen psikolojik etkiler olarak düşünülebilir (McQuail & Windahl, 2005:170-171).

Bireyler kitle iletişim araçları içeriklerini çeşitli gereksinimlerini gidermek için kullanır. Bu da bireylerin belli doyumlar aradığını gösterir. Gereksinimler ve güdüler sonucu ortaya çıkan aranan doyumlar kitle iletişim aracını kullanma davranışından önce gelir (Erdoğan ve Alemdar, 2010: 156).

Kurama yönelik çalışmalarda aktif izleyici olan kitle iletişim araçları kullanıcıların hangi ihtiyaçlarını doyuma ulaştırmak istediğini bulmak amacıyla araştırmalar yapılmıştır. Yapılan bazı araştırmalarda “*Neden televizyon izlenir?*” sorusuna cevap aranmaya çalışılmış ve araştırmalar sonucunda bireylerin günlük sorunlardan kaçış için televizyona yöneldikleri ortaya koyulmuştur. McQuail ve arkadaşlarının yaptıkları çalışmalar sonucunda izleyicilerin aradıkları doyumları şöyle sınıflanmıştır (Erdoğan ve Alemdar, a.e: 156):

- **Vakit geçirme:** Sorunlarda kurtulma istediği.
- **Kişisel ilişki:** Başkalarıyla ilişki kurmak.
- **Kişisel özdeşlik:** Bilgi alma, değerleri desteklemek ve gerçekleri aramak.

- **Gözlem veya gözetme:** Çevreyi tanımak, olaylar ve ürünlerle ilgili bilgi edinmek.

Kurama göre kitle iletişim araçları, bir anlamda bireylerin psikolojik ve toplumsal ihtiyaçların doyum aracı olarak işlev görmektedir, izler kitleyi bilgilendirme, eğlendirme ve vakit geçirmesine olanak sağlamaktadır. Örneğin bilgi ihtiyacının doyumunu için televizyona yönelen birey bunu karşılamak için bilgi yarışması veya kültüre programlarına yönelerek doyuma ulaşmaya çalışır.

Kullanımlar ve Doyumlar kuramına yönelik çalışmalara bakıldığında “*aranan doyum*” ve “*elde edilen doyum*” birbirinden ayrılmaktadır. “*Aranan doyum*” bireylerin kitle iletişim araçlarından elde etmeyi beklediği doyumlar iken, “*elde edilen doyum*” ise bireylerin kitle iletişim araçlarındaki içerikleri tüketmesi sonucu elde ettikleri doyum olarak ifade edilir. Şayet birey aradığı doyumunu istediği şekilde elde ederse kitle iletişim aracının kullanımı artık tüketim alışkanlığına dönüşebilir. Şayet birey aradığı doyumunu istediği şekilde elde edemezse kitle iletişim aracını kullanmaktan vazgeçecektir ve başka araçlar aramaya başlayacaktır (Köseoğlu, 2012: 65).

Elde edilen doyumlar konusunda araştırmacılar tarafından farklı sınıflandırmalar yapılmıştır. McQuail kitle iletişim araçlarından elde edilen doyumları şu şekilde sıralamıştır (McQuail, 1994:320 aktaran Koçak, a.e: 72).

- Bilgi sahibi olmak
- Kişisel güveni arttırmak
- Toplumu ve dünyayı tanımak
- Kişisel değerlere destek bulmak
- Kişisel yaşama anlam katmak
- Empati kurmak
- Sosyal temas için bilgi edinmek
- Başkalarıyla bağlantıda olduğunu hissetmek
- Sorunlardan uzaklaşmak
- Hayali bir dünya kurmak ve içinde yaşamak

- Zaman geçirmek
- Duygusal yönden rahatlama elde etmek

“*Kullanımlar ve Doyumlar*” kuramına göre bireylerin yaşamlarını sürdürebilmesi için psikolojik ve toplumsal gereksinimlerinin karşılanması gerekir. Bazı araştırmacılara göre kitle iletişim araçlarının doyum sağladığı ihtiyaçlar şu şekildedir (Canöz,2011: 115-116):

Kaçış İhtiyacı: Sorunlardan kaçış. Rahatlama isteği

Bilişsel İhtiyaçlar: Enformasyon ve kanaat elde etmek.

Duygusal İhtiyaçlar: Duygusal deneyimleri güçlendirmek.

Bilişsel-Duygusal İhtiyaçlar: Güvenlik kontrolü ve kendini güvende hissetmek. Bu ihtiyaçlar bilişsel ve duygusal unsurların bir araya gelmesiyle oluşur.

Bütünleştirici İhtiyaçlar: Kişinin çevresiyle bağlarını güçlendirmesi.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DOĞU ve GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİNDEKİ TRT KURDÎ KANALINA YÖNELİK ALAN ARAŞTIRMASI

Çalışmamızın buraya kadar olan bölümlerinde TRT Kurdî kanalının kurulması yolunda atılan adımlar, yasal değişiklikler, kanalın kurulması ve “*Kullanımlar ve Doyumlar*” kuramı hakkında ayrıntılı bilgiler verildi. Çalışmamızın bu bölümünde ise TRT Kurdî kanalına yönelik Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde Malatya, Muş, Şırnak, Adıyaman, Diyarbakır ve Hakkâri illerinde yapılan alan araştırmasının sonuçları paylaşılacaktır.

3.1. METEDOLOJİ

Metodoloji bölümünde çalışmamıza cevap aranan araştırma soruları ve hipotezler, seçilen örneklem, veri toplama yöntemleri ve kullanılan istatistiksel yöntemler yer almaktadır.

3.1.1. Araştırmanın Amacı, Soruları ve Hipotezleri

Çalışmanın amacı, TRT Kurdî kanalının AB'nin “*farklı dil ve lehçelerde yayıncılık*” konusundaki görsel-işitsel yayıncılık politikaları ve amaçlarına uygun bir yayıncılık yapıp yapmadığını ortaya koymak ve bir Kürtçe kanal olarak Kürt kökenli televizyon izleyicilerinin ihtiyaçlarına cevap verip vermediğini saptamaktır. Eğer izleyicilerin ihtiyaçlarını karşılamıyorsa, karşılamasına yönelik önerilerde bulunmaktadır. Çalışmanın amacına yönelik olarak, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesindeki televizyon izleyicilerinin Kürtçe yayın yapan TRT Kurdî kanalının yayınlarına karşı tutumları, kanalın algılanışı, zihinlerde uyandırdığı izlenim, kanalı izleyenlerin beklentilerine karşılık verip vermediği ve kanalın izlenmemesinin nedenleri ile Kullanımlar ve Doyumlar kuramına göre televizyon izleyicilerinin televizyon izleme motivasyonları, kanal ve program tercihleri, araştırılmıştır. Bu bağlamda araştırma soruları ve hipotezler alttaki şekilde formüle edilmiştir;

Araştırma Sorusu 1: Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki televizyon izleyicilerinin televizyon izleme alışkanlıkları ve motivasyonları nelerdir?

Hipotez 1: Kadın izleyicilerin günlük televizyon izleme süresi erkek izleyicilerin televizyon izleme sürelerinden daha fazladır.

Hipotez 2: Eğitim düzeyi yükseldikçe televizyon izleme süresi azalmaktadır.

Hipotez 3: Yaş düzeyi arttıkça televizyon izleme süresi artmaktadır.

Hipotez 4: Televizyon izleme motivasyonları cinsiyete göre değişiklik göstermektedir.

Hipotez 5: Yaşa gruplarına göre televizyon izleme motivasyonları farklılaşmaktadır.

Hipotez 6: Erkek izleyiciler TRT Kurdî kanalını en çok akşam saatlerinde izlemektedir.

Hipotez 7: TRT Kurdî kanalında kullanılan Kürtçeyi anlama düzeyi cinsiyete göre değişmektedir.

Hipotez 8: Yaş gruplarına göre TRT Kurdî kanalında kullanılan Kürtçeyi anlama düzeyi farklılaşmaktadır.

Hipotez 9: TRT Kurdî kanalı haber programlarındaki haberlere olan güven cinsiyete göre farklılaşmaktadır.

Hipotez 10: TRT Kurdî kanalının Kürt kültürü, adet, gelenek ve göreneklere katkısı cinsiyete göre farklılaşmaktadır.

Hipotez 11: Yaş gruplarına göre TRT Kurdî kanalının izlenmemesinin nedeni değişmektedir.

Hipotez 12: TRT Kurdî kanalının izlenmemesinin nedeni cinsiyete göre farklılaşmaktadır.

Araştırma Sorusu 3: TRT Kurdî kanalı AB'nin "*farklı dil ve lehçelerde yayıncılık*" konusundaki görsel-işitsel yayıncılık politikaları ve amaçlarına uygun yayıncılık yapıyor mu?

Anket formu içinde TRT Kurdî kanalının AB'nin "*farklı dil ve lehçelerde yayıncılık*" konusundaki görsel-işitsel yayıncılık politikaları ve amaçlarına uygun bir yayıncılık yapıp yapmadığını saptamaya yönelik sorularla bu sorunun cevabına yanıt aranmıştır.

Araştırma Sorusu 2: TRT Kurdî bir Kürtçe televizyon kanalı olarak televizyon izleyicilerinin ihtiyaçlarına yeterli düzeyde cevap veriyor mu?

Araştırmamızın amaçlarından biride TRT Kurdî'nin bir Kürtçe kanal olarak Kürt kökenli televizyon izleyicilerinin ihtiyaçlarına cevap verip vermediğini saptamaktır. Anket formu içinde bu sorunun cevabını saptamaya yönelik sorular hazırlanmıştır.

3.1.2. Örneklem ve Yöntem

Televizyon izleme motivasyonları kapsamında, TRT Kurdî kanalına yönelik algıyı ölçmeye yönelik yaptığımız bu çalışmada Doğu Anadolu Bölgesi'nde Malatya, Muş, Hakkâri, Güneydoğu Anadolu bölgesinde ise Adıyaman, Diyarbakır ve Şırnak illeri örneklem olarak seçilmiştir. Anket yapılacak iller siyasi partilerin aldıkları oyların bölgedeki illerin dağılımına göre belirlenmiştir. Bunun içinde 24 Haziran 2018 tarihinde yapılan 27'nci Dönem Milletvekili Genel Seçimleri temel alınmıştır (Yüksek Seçim Kurulu, ysk.gov.tr). Yüksek Seçim Kurulu (YSK) resmi sonuçlarına göre Halkların Demokratik Partisi'nin (HDP) en yüksek oy aldığı Hakkâri, Muş, Diyarbakır, Şırnak, AK Parti'nin en yüksek oy aldığı Adıyaman ve yine AK Parti'nin en yüksek oy aldığı, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)'nin de ikinci en yüksek oy aldığı Malatya illeri örneklem olarak seçilmiştir. Bu illerde anket soru formu uygulamasıyla alan araştırması yapılmıştır. Anketler, Kürt kökenli, 18 yaşından büyük, Kürtçe bilen vatandaşlar üzerinde yüz yüze görüşme tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmamızda “*tesadüfi örneklem*” yoluyla seçilen 500 katılımcı üzerinde yüz yüze anket uygulanmış ve 480 anket analiz edilmiştir. Araştırmamızdaki katılımcıların 251'i kadın, 229'ı ise erkek izleyicilerden oluşmaktadır. Alanda araştırma, Aralık 2018 ve Ocak 2019 ayları arasında gerçekleştirilmiştir.

Çalışmamızda alan araştırmasının sonuçları 3 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki televizyon izleyicilerinin televizyon izleme alışkanlıkları ve motivasyonlarını ölçmeye yönelik yüz yüze görüşme ve anket sonuçlarını içermektedir. Bu bölümde 480 katılımcının tamamının görüşleri analize tabi tutulmuştur. İkinci bölüm ise TRT Kurdî kanalını izlediklerini ifade eden televizyon izleyicileriyle yapılan yüz yüze görüşme ve anketlere dayanmaktadır. Çalışmamızda TRT Kurdî kanalının izlediklerini ifade eden kişi sayısı 243'dür. Üçüncü bölüm ise TRT Kurdîyi izlemediklerini ifade eden Kürtlerle yapılan

yüz yüze görüşme ve anket sonuçlarını içermektedir. Bu bölümde TRT Kurdî'yi izlemediklerini ifade eden katılımcı sayısı ise 237'dir.

Soru formunun hazırlanması sırasında ise katılımcıların eğitim durumları göz önünde bulundurularak soruların sade ve anlaşılır olmasına dikkat edilmiştir. Ayrıca, gerek Türkçe bilmeyenlerin olabileceği gerekse daha iyi iletişim kurulması için araştırmada Kürtçe bilen anketörler yer almıştır. Anketi uygulayacak anketörler önceden seçilerek anket uygulama tekniği ve anket formu hakkında bilgiler verilmiştir.

Araştırmada kullanılan anket, üç bölüm ve 66 sorudan oluşmaktadır. Bunlar; *“İzleyicilerin televizyon izleme alışkanlıkları ve motivasyonları”*, *“TRT Kurdî kanalını izleyenler”* ve *“TRT Kurdî kanalını izlemeyenler”* dir.

Soru kâğıdının *“televizyon izleme alışkanlıkları ve motivasyonları”* ile ilgili bölümünde araştırmaya katılan televizyon izleyicilerinin televizyon izleme süreleri, izledikleri televizyon kanalları, izledikleri programlar ve program türlerinin izlenilme sıklıkları ile ilgili sorular yer almaktadır. Araştırmaya katılan izleyicilerin televizyon izleme motivasyonları ve doyumlarında etkili olan temel etkenleri ölçmek için hazırlanan tabloda 40 madde yer almaktadır. Deneklerin söz konusu motivasyonlara katılma derecelerini ölçmek için 5'li *“Likert”* tipi ölçek kullanıldı. Bu ölçeğin aralıkları da; *“Tamamen katılmıyorum (1)”*, *“Katılmıyorum (2)”*, *“Fikrim yok (3)”*, *“Katılıyorum (4)”* ve *“Tamamen katılıyorum (5)”*. 40 maddenin yer aldığı ölçek bu alanda yapılan çalışmaların incelenmesiyle oluşturulmuş bir ölçektir (Bk. Koçak, 2001). Bu maddelerin yüzey geçerliliklerinin test edilmesi için 4 uzmana gösterildi ve değişiklikler sonrasında 20 kişi üzerinde ön teste tabi tutuldu.

Soru kağıdının *“TRT Kurdî kanalını izleyenler”* ile ilgili bölümünde ise, 3'lü bir ölçek kullanılmıştır. Bu ölçeğin aralıkları da; *“Evet (1)”*, *“Hayır (2)”* ve *“Fikrim yok/Kısmen (3)”* dir.

“TRT Kurdî kanalını izlemeyenler” ile ilgili bölümünde ise 6'lı maddeden oluşan ölçek kullanılmıştır. Bu ölçeğin aralıkları da; *“TRT Kurdî kanalına erişimim yok”*, *“Evde izleyemiyorum (1)”*, *“Programlarını beğenmiyorum (2)”*, *“Kültürümü yansıtmıyor (3)”*, *“Konuşulan Kürtçeyi anlamıyorum (4)”*, *“Taraflı yayın yaptığını düşünüyorum (5)”*, *“Diğer (6)”* şeklindedir.

Soru kâğıdının sosyo-demografik değişkenleri kapsayan bölümünde araştırmaya katılan deneklerin; cinsiyet, yaş, eğitim düzeyleri ve meslekleriyle ilgili sorular yer almaktadır. Bu sorulardan yaş düzeyi açık uçlu, diğer sorular kategorik kapalı uçlu olarak hazırlanmıştır.

3.1.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmamızda Doğu Anadolu Bölgesi'nde Malatya, Muş, Hakkâri, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde ise Adıyaman, Diyarbakır ve Şırnak illeri örneklem olarak seçildi. Çalışma bu illerde anket soru formu uygulamasıyla 18 yaşından büyük Kürtçe bilen vatandaşlar üzerinde yüz yüze görüşme tekniği kullanılarak gerçekleştirildi. Araştırmamızda “*tesadüfi örneklem*” yoluyla seçilen 500 katılımcı üzerinde yüz yüze görüşülerek anket uygulandı ve 480 anket analize tabi tutuldu. Araştırmamızda katılımcıların 251'i kadın, 229'ı ise erkektir.

İstatistiksel analizler için ise “*NCSS (Number Cruncher Statistical System) 2007 (Kaysville, Utah, USA)*” programı kullanıldı. Çalışma verileri değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel metotların (Ortalama, Standart Sapma, Medyan, Frekans, Oran, Minimum, Maksimum), nicelikler verilerin normal dağılıma uyuyup uymadığı sınanmıştır. Niceliksel verilerin normal dağılım gösteren iki grup karşılaştırmalarında “*Student t*” testi, üç ve üzeri grup karşılaştırmalarında “*One-Way Anova*” testi kullanılmıştır. Niteliksel verilerin karşılaştırmalarında ise “*Pearson Chi-Square*” kullanılmıştır. Anlamlılık “ $p<0,01$ ve $p<0,05$ ” düzeylerinde değerlendirilmiştir.

3.2. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Çalışmamızın bu bölümünde TRT Kurdî kanalına yönelik Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde Malatya, Muş, Şırnak, Adıyaman, Diyarbakır ve Hakkâri illerinde anket soru formu uygulamasıyla 18 yaşından büyük, Kürtçe bilen televizyon izleyicileri üzerinde yüz yüze görüşme tekniği kullanılarak gerçekleştirilen alan araştırmasının sonuçları verilecektir.

3.2.1. Deneklerin Sosyo-Demografik Özellikleri

Çalışmamızın bu bölümünde araştırmamıza katılan televizyon izleyicilerinin sosyo-demografik özellikleri tablolar halinde yer almaktadır.

3.2.1.1. İllere Göre Dağılım

Araştırmamıza 6 ilden toplam 480 kişi katılmıştır. Araştırmamıza %24,8 (119 kişi) ile en fazla Hakkâri ilinden katılım gerçekleşmiştir. Hakkâri ilini sırasıyla %17,3 (83 kişi) ile Şırnak, %16,6 (80 kişi) ile Muş, %16,3 (78 kişi) ile Malatya, %15,6 (75 kişi) ile Diyarbakır ve %9,4 (45 kişi) ile Adıyaman ili takip etmektedir (Tablo 2).

Tablo 2: İllere Göre Dağılım

İller	Frekans	Yüzde
<i>Hakkâri</i>	119	24,8
<i>Malatya</i>	78	16,3
<i>Muş</i>	80	16,6
<i>Diyarbakır</i>	75	15,6
<i>Şırnak</i>	83	17,3
<i>Adıyaman</i>	45	9,4
Toplam	480	100,0

3.2.1.2. Cinsiyet

Araştırmamıza 480 kişi katılmıştır. Tablo 3’de görüldüğü üzere, araştırmaya katılanların 251’i (%52,3) kadın, 229’u (%47,7) erkek izleyicilerden oluşmaktadır. Bu sonuçlara göre, katılımcıların cinsiyete göre dağılımının dengeli olduğu ifade edilebilir.

Tablo 3: Cinsiyete Göre Dağılım

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
<i>Kadın</i>	251	52,3
<i>Erkek</i>	229	47,7
Toplam	480	100,0

3.2.1.3. Yaş

Araştırmaya katılan televizyon izleyicilerine yaşları açık uçlu soru olarak sorulmuştur. Elde edilen veriler üç gruba ayrılmıştır. Deneklerin yaş dağılımına bakıldığında, 35 yaş üstü (%38,3) en kalabalık kesimi oluşturmaktadır. İkinci sırada 18-24 (%34,0) yaş aralığı üçüncü sırada 25-34 (%27,7) yaş aralığı gelmektedir (Tablo 4).

Tablo 4: Yaş Gruplarına Göre Dağılım

Yaş Aralıkları	Frekans	Yüzde
18-24 yaş	163	34,0
25-34 yaş	133	27,7
35 yaş ve üzeri	184	38,3
Toplam	480	100,0

3.2.1.4. Eğitim Düzeyi

Araştırmaya katılanların eğitim durumu sorulduğunda çoğunluğun üniversite (%38,8) mezunu olduğu görülmektedir. Üniversite eğitimini alanları sırasıyla lise (%29,8) ve ilkokul (%12,1) mezunları takip etmektedir. Katılımcıların, %10,2'sinin herhangi bir eğitim almadığı görülmektedir. Ortaokul eğitimi alanların oranı %6,6, lisansüstü eğitimi alanların oranı ise %2,5'dir (Tablo 5).

Tablo 5: Eğitim Düzeyine Göre Dağılım

Eğitim Düzeyleri	Frekans	Yüzde
Eğitim Yok	49	10,2
İlkokul	58	12,1
Ortaokul	32	6,6
Lise	143	29,8
Üniversite	186	38,8
Lisansüstü	12	2,5
Toplam	480	100,0

3.2.1.5. Meslek

Tablo 6: Mesleklere Göre Dağılım

Meslek Grupları	Frekans	Yüzde
<i>İşsiz</i>	36	7,5
<i>Ev Hanımı</i>	97	20,2
<i>Devlet Memuru</i>	72	15,0
<i>Esnaf</i>	28	5,8
<i>Emekli</i>	8	1,7
<i>İşçi</i>	23	4,8
<i>Öğrenci</i>	150	31,2
<i>Serbest Meslek</i>	20	4,2
<i>Çiftçi</i>	12	2,5
<i>Özel Sektör Çalışanı</i>	34	7,1
Toplam	480	100,0

Deneklerin meslek grupları Tablo 6’da yer almaktadır. Buna göre; %31,2 oranı ile öğrenciler en üst sırada yer almaktadır. Öğrencileri sırasıyla ev hanımı (%20,2), devlet memuru (%15,0), işsiz (%7,5), özel sektör çalışanı (%7,1), esnaf (%5,8), işçi (%4,8), serbest meslek (%4,2) çalışanı takip etmektedir. Çifti (%2,5) meslek grubuna mensup katılımcılar en alt sırada yer almaktadır.

3.2.1.6. Günlük Hayatta Kullanılan Dil

Araştırmaya katılanların gündelik hayatta kullandıkları dile göre dağılımına baktığımızda katılımcıların %38,5’i günlük yaşamında hem Türkçe hem de Kürtçeyi kullanmaktadır. Katılımcıların %35,0’i günlük yaşamında daha çok Türkçeyi kullanırken, %26,5’i günlük yaşamında Kürtçeyi kullanmaktadır. Sonuçlara göre izleyicilerin çoğunluğu günlük yaşamlarında hem Türkçe hem de Kürtçeyi kullanmaktadır (Tablo 7).

Tablo 7: Günlük Hayatta Kullanılan Dile Göre Dağılım

Konuşulan Dil	Frekans	Yüzde
<i>Türkçe</i>	168	35,0
<i>Kürtçe</i>	127	26,5
<i>Her ikisi de</i>	185	38,5
Toplam	480	100,0

3.2.1.7. Kimlik Aidiyeti

Araştırmamızda katılımcılara hangi kimliğe aidiyet hissettikleri sorulmuştur. Tablo 8’de görüldüğü üzere katılımcıların %50’si kendisini Kürt olarak tanımlamaktadır. Katılımcıların %22,3’ü kendisini Türk ve Kürt kimliğine aynı yakınlıkta hissederken, %18,1’i kendisini Türk olarak tanımlamaktadır. Katılımcıları %9,6’sı ise herhangi bir kimliğe aidiyet hissetmemektedir.

Tablo 8: Kimlik Aidiyetine Göre Dağılım

Kimlik Aidiyeti	Frekans	Yüzde
<i>Türk kimliğine</i>	87	18,1
<i>Kürt kimliğine</i>	240	50,0
<i>İki Kimliğe Aynı Yakınlıkta Hissediyorum</i>	107	22,3
<i>Hiçbir Kimliğe Aidiyet Hissetmiyorum</i>	46	9,6
Toplam	480	100

3.2.2. Deneklerin Televizyon İzleme Alışkanlıkları

Bu bölümde araştırmaya katılan izleyicilerin televizyon izleme alışkanlıkları; izleyicilerin günlük ortalama televizyon izleme süreleri, televizyon kanalı ve program tercihleri başlıkları altında ele alınmıştır.

3.2.2.1. Günlük Televizyon İzleme Süresi

İzleyicilerin günlük ortalama televizyon izleme süreleriyle ilgili yapılan değerlendirmeler sonrasında Tablo 9’daki sonuçlar elde edilmiştir. Buna göre, katılımcıların %25,6’sı günde ortalama 1 saat televizyon izlerken yine deneklerin %25,6’sı günde ortalama 3 saat televizyon izlemektedir. Deneklerin %24,6’sı günde ortalama 2 saat, 15,2’si 4 saat, %9’u ise günde 5 saat ve daha fazla süre televizyon izlemektedir.

Tablo 9: Günlük Televizyon İzleme Süresi

	Frekans	Yüzde
1 saat	123	25,6
2 saat	118	24,6
3 saat	123	25,6
4 saat	73	15,2
5 saat ve üzeri	43	9,0
Toplam	480	100,0

3.2.2.2. Günlük Televizyon İzleme Süresi ve Yaş

Günlük ortalama televizyon izleme saatleri yaş gruplarına göre incelendiğinde “*istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p=0,002$; $p<0,01$)*”. Tablo 10’a göre, 18-24 ve 25-34 yaşındakiler daha çok ortalama 1 saat televizyon izlerken, 35 yaş ve üzerindekiiler daha çok ortalama 2-4 saat televizyon izlemektedir. Bu sonuç, “*Yaş düzeyi arttıkça televizyon izleme süresi artmaktadır.*” hipotezimizi doğrulamaktadır.

Tablo 10: Yaş Gruplarına Göre Günlük Televizyon İzleme Süresi

		Yaş						
		18-24 yaş		25-34 yaş		35 yaş ve üzeri		a _p
		n	%	n	%	n	%	
Günlük televizyon izleme süresi	1 saat	63	38,4	36	27,1	24	13,0	0,002**
	2 saat	39	24,4	38	28,6	41	22,2	
	3 saat	38	23,2	36	27,1	49	26,5	
	4 saat	17	10,4	14	10,5	42	23,2	
	5 saat ve üzeri	6	3,7	9	6,8	28	15,1	

^aPearson Chi-Square

3.2.2.3. Günlük Televizyon İzleme Süresi ve Cinsiyet

Günlük televizyon izleme saatleri cinsiyete göre “*istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p=0,002$; $p<0,01$)*”. Tablo 11’e göre kadınlar daha çok ortalama 3-4 saat televizyon izlerken, erkekler 1-2 saat televizyon izlemektedir. Bu sonuç “*Kadın izleyicilerin*

günlük televizyon izleme süresi erkek izleyicilerin televizyon izleme sürelerinden daha fazladır.” hipotezimizi doğrulamaktadır.

Tablo 11: Cinsiyete Göre Günlük Televizyon İzleme Süresi

		Cinsiyet				^a p
		Kadın		Erkek		
		n	%	n	%	
Günlük televizyon izleme süresi	1 saat	49	19,4	74	32,3	0,002**
	2 saat	57	22,9	61	26,6	
	3 saat	70	27,7	53	23,1	
	4 saat	45	18,2	28	12,2	
	5 saat ve üzeri	30	11,9	13	5,7	

^aPearson Chi-Square

3.2.2.4. Günlük Televizyon İzleme Süresi ve Eğitim Düzeyi

Günlük televizyon izleme süresi eğitim durumuna göre “istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p=0,001$; $p<0,01$)”. Sonuçlara göre, eğitim düzeyi yükseldikçe televizyon izleme süresi azalırken, eğitim düzeyi düştükçe televizyon izleme süresi artmaktadır. Tablo 12’ye baktığımızda, günlük 5 saatten fazla televizyon izleyenlerin oranı en yüksek herhangi bir eğitime sahip olmayan katılımcılar arasındadır. Herhangi bir eğitime sahip olmayan katılımcıların %32,6’sının günlük televizyon izleme süresi 5 saat ve üzerindedir. Eğitim düzeyi yükseldikçe izleyicilerin televizyon izleme süresi düşmektedir. Bu sonuca göre, “Eğitim düzeyi yükseldikçe televizyon izleme süresi azalmaktadır.” hipotezimiz doğrulanmaktadır.

Tablo 12: Eğitim Düzeyine Göre Günlük Televizyon İzleme Süresi

		Günlük Ortalama TV izleme saat										^a p
		1 saat		2 saat		3 saat		4 saat		5 saat ve üzeri		
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Eğitim Durumu	Eğitim Yok	3	2,4	7	5,9	9	7,3	16	21,6	14	32,6	0,001**
	İlkokul	6	4,9	10	8,4	18	14,6	16	21,6	8	18,6	
	Ortaokul	2	1,6	8	6,7	10	8,1	7	9,5	5	11,6	
	Lise	45	36,6	28	23,5	43	35,0	15	21,6	12	27,9	
	Üniversite	61	50,4	60	50,4	42	34,1	19	25,7	4	9,3	
	Lisansüstü	5	4,1	6	5,0	1	,8	0	,0	0	,0	

^aPearson Chi-Square

3.2.2.5. İzleyicilerin Televizyon Kanalı Tercihi

Televizyon izleme alışkanlıklarıyla ilgili katılımcılardan en çok izledikleri üç televizyon kanalını sıralamaları istendi. Araştırmaya katılanların televizyon kanallarını izleme düzeyleri Tablo 13’de yer almaktadır.

Tablo 13’e göre katılımcılara Türkçe ve Kürtçe yayın yapan tüm kanallar arasında en çok izledikleri TV kanalı sorulduğunda, 480 kişiden 235’i FOX TV yanıtını vermiştir. Bu kanalın ortalama izlenme oranı %48,8’dir. İkinci sırada %27,0 ile TV 8 kanalı yer almaktadır. Üçüncü sırada ise %24,9’luk oranı ile SHOW TV kanalı gelmektedir. TRT 1 kanalında %24,5’lik oranıyla SHOW TV’ye yakın bir izlenme oranına sahiptir. Araştırmamızda TRT Kurdî kanalı %11,8’lik oranıyla 9’uncu sırada yer almıştır.

FOX TV, TV 8, SHOW TV ve TRT 1 kanalının yayın akışı incelendiğinde bütün kitlelere yönelik programlara yer verdikleri görülmektedir. Popüler yayın politikası gütmeleri bu kanalların yüksek izlenirlik oranlarına sahip olmalarını açıklayabilmektedir.

Tablo 13: İzleyicilerin Televizyon Kanalı Tercihi

	Frekans	Yüzde
TRT 1	118	24,5
KANAL D	106	22,0
ATV	110	22,8
STAR	115	23,9
SHOW TV	120	24,9
FOX TV	235	48,8
KANAL 7	42	8,7
BEYAZ TV	9	1,9
TRT HABER	36	7,5
NTV	26	5,4
CNN TÜRK	53	11,0
A HABER	30	6,2
HABERTÜRK	53	11,0
HALK TV	6	1,2
KRAL TV	17	3,5
TV8	130	27,0
TRT KURDÎ	57	11,8
RUDAW	4	0,8
KURDSAT	8	1,7
KURDÎSTAN TV	37	7,7
STERK TV	19	3,9
NUÇE TV	12	2,5
NEWROZ TV	7	1,5
ZAGROS TV	58	12,0
DİĞER	118	24,5

Öte yandan tablo incelendiğinde Kürtçe yayın yapan kanalların izlenilme oranlarının düşük olduğu görülmektedir. Kürtçe yayın yapan kanallar arasında en çok izlenilme oranına sahip olan ZAGROS TV'dir (%12,0). ZAGROS TV'yi TRT KURDÎ (11,8) kanalı takip etmektedir.

3.2.2.6. İzleyicilerin Televizyon Programı Tercihi

İzleyicilerin, Türkçe ve Kürtçe yayın yapan tüm kanallar söz konusu olduğunda, sırasıyla en çok izledikleri televizyon program türleriyle ilgili tercihleri Tablo 14'de yer almaktadır. Buna göre en çok program tercihleri konusunda haberler (%61,2) ilk sırada yer almaktadır. İkinci sırada diziler ve serialler (%43,4) yer alırken, üçüncü sırada da yarışma programları (%27,0) gelmektedir. Dördüncü sırada eğlence (%26,3) programları, beşinci sırada ise belgesel (%23,4) programları gelmektedir. Sanat (%2,7) ve çocuk programları (%1,9) en az takip edilen program türleridir.

Tablo 14: İzleyicilerin Televizyon Programı Tercihi

	Frekans	Yüzde
Haber	295	61,2
<i>Tartışma</i>	85	17,6
<i>Spor</i>	96	19,9
<i>Magazin</i>	62	12,9
<i>Eğlence</i>	127	26,3
Yarışma	130	27,0
Dizi ve Serial	209	43,4
<i>Kültür-Sanat</i>	44	9,1
<i>Sinema</i>	82	17,0
<i>Belgesel</i>	113	23,4
<i>Yemek</i>	64	13,3
<i>Gezi</i>	24	5,0
<i>Çocuk</i>	9	1,9
<i>Ekonomi</i>	23	4,8
<i>Sanat</i>	13	2,7
<i>Diğer</i>	17	3,5

3.2.3. Deneklerin Televizyon İzleme Motivasyonları

Katılımcıların televizyon izleme motivasyonları ve doyumlarını belirlemek amacıyla 40 maddeden oluşan bir ölçek hazırlanmıştır. Söz konusu ölçekte bulunan maddelere deneklerin

ne oranda katılıp katılmadığını ölçmek amacıyla “5’li Likert” tipi ölçek kullanılmıştır. Bu ölçeğin aralıkları da; “*Tamamen katılmıyorum (1)*”, “*Katılmıyorum (2)*”, “*Fikrim yok (3)*”, “*Katılıyorum (4)*” ve “*Tamamen katılıyorum (5)*” şeklindedir. Çalışmamızda kullanılan bu ölçek bu alanda yapılan araştırmaların incelenmesiyle hazırlanmış bir ölçektir (Koçak, 2001). Bu maddelerin yüzey geçerliliklerinin test edilmesi için 4 uzmana gösterilmiş ve yapılan düzenlemelerin ardından ölçeğin son hali 20 kişi üzerinde ön teste (pre-test) tabi tutulmuştur. Yapılan anket sonucu, söz konusu 40 madde üzerinde metodoloji bölümünde ayrıntılı olarak açıklanan “*betimleyici (explanatory)*” faktör analizi uygulanmış, “*öz değer (eigen value)*” ve “*yamaç eğim grafiği (scree plot)*” incelemesi sonucu 5 faktör grubunun ele alınabileceği görülmüştür.

Tablo 15’de televizyon izleme motivasyonları ölçeği ile ilgili soruların dağılımı yer almaktadır. Frekans ‘n’ harfi ile gösterilirken, yüzdelik ise ‘%’ işaretiyle gösterilmektedir. Tablo 16’da ise televizyon izleme motivasyonlarıyla ilgili 5 faktör grubunun puanları ile ilgili istatistikleri gösterilmektedir.

Tablo 15: Televizyon İzleme Motivasyonları Ölçeği ile İlgili Soruların Dağılımı

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Ahlaki değerlerimi güçlendiriyor	213	44,2	98	20,3	63	13,1	60	12,4	48	10,0
Ailecek bir arada oluyoruz	95	19,7	78	16,2	73	15,1	158	32,8	78	16,2
Alacağım ürünlerin seçimini yapmamı sağlıyor	160	33,2	103	21,4	84	17,4	100	20,7	35	7,3
Alışkanlık oldu artık	103	21,4	89	18,5	83	17,2	132	27,4	75	15,6
Arkadaşlar arasında sohbet konularına yabancı kalmıyorum	91	18,9	108	22,4	90	18,7	126	26,1	67	13,9
Başkalarıyla ilgili nasıl düşüneceğim konusunda yol gösteriyor	137	28,4	120	24,9	92	19,1	76	15,8	57	11,8
Beni ilgilendiren konularda bilgi sahibi oluyorum	76	15,8	73	15,1	93	19,3	160	33,2	80	16,6
Beni rahatlatıyor	90	18,7	88	18,3	108	22,4	143	29,7	53	11,0
Beni sıkın insanlardan kurtuluyorum	93	19,3	105	21,8	92	19,1	111	23,0	81	16,8
Benim ilgilendiğim konulara yer veriyor	75	15,6	89	18,5	105	21,8	153	31,7	60	12,4
Benimle aynı sorunları olan insanlar olduğunu öğreniyorum	80	16,6	107	22,2	106	22,0	131	27,2	58	12,0
Boş zamanlarımı değerlendirmeme yardımcı oluyor	76	15,8	69	14,3	97	20,1	159	33,0	81	16,8
Çok canlı ve renkli	75	15,6	82	17,0	139	28,8	119	24,7	67	13,9
Dini duygularımı güçlendiriyor, dini bilgimi artırıyor	206	42,7	105	21,8	72	14,9	65	13,5	34	7,1

Dinlendiriyor	93	19,3	105	21,8	118	24,5	127	26,3	39	8,1
Dünyada neler olup bittiğini öğreniyorum	37	7,7	45	9,3	92	19,1	177	36,7	131	27,2
Eğlence ihtiyacımı gideriyor	77	16,0	84	17,4	116	24,1	137	28,4	68	14,1
Eğlence yerlerine gitmeye duyduğum ihtiyacı gideriyor	127	26,3	94	19,5	108	22,4	84	17,4	69	14,3
Ekonomik olarak (borsa, döviz) nasıl davranmam gerektiğini anlatıyor	141	29,3	75	15,6	64	13,3	97	20,1	105	21,8
Evdeki, okuldaki, işteki dertlerimi unutturuyor	90	18,7	105	21,8	114	23,7	118	24,5	55	11,4
Günün stresinden kurtarıyor	74	15,4	103	21,4	109	22,6	146	30,3	50	10,4
Hayata bakış açımı değiştiriyor	119	24,7	118	24,5	115	23,9	95	19,7	35	7,3
Heyecan veriyor	88	18,3	112	23,2	138	28,6	100	20,7	44	9,1
Hoşça vakit geçiriyor	74	15,4	87	18,0	112	23,2	161	33,4	48	10,0
İnsanları etkileyebiliyorum	138	28,6	134	27,8	88	18,3	86	17,8	36	7,5
İzlemesi zevk veriyor	67	13,9	76	15,8	95	19,7	185	38,4	59	12,2
Keyif veriyor	72	14,9	75	15,6	89	18,5	179	37,1	67	13,9
Konuşacak kimse olmadığında arkadaş oluyor	84	17,4	67	13,9	93	19,3	159	33,0	79	16,4
Neşelendiriyor	68	14,1	78	16,2	122	25,3	156	32,4	58	12,0
Orada açık duruyor ve izleniyor	104	21,6	85	17,6	106	22,0	114	23,7	73	15,1
Özellikle sıkıldığımda zamanın geçmesine yardım ediyor	62	12,9	62	12,9	97	20,1	178	36,9	83	17,2
Piyasadaki ürünlerden haberdar olmamı sağlıyor	98	20,3	91	18,9	83	17,2	148	30,7	62	12,9
Sıkıcı işlerden kurtuluyorum	94	19,5	107	22,2	103	21,4	128	26,6	50	10,4
Tanıdıklarımın yeni sohbet konuları bulmamı sağlıyor	101	21,0	118	24,5	114	23,7	106	22,0	43	8,9
Televizyon izlemekten hoşlanıyorum	77	16,0	72	14,9	100	20,7	162	33,6	71	14,7
Toplumdan uzaklaşmamış oluyorum	91	18,9	104	21,6	120	24,9	133	27,6	34	7,1
Uyuşukluktan kurtarıyor /10	137	28,4	123	25,5	108	22,4	90	18,7	24	5,0
Ülkemde neler olduğunu öğrenebiliyorum	50	10,4	38	7,9	105	21,8	174	36,1	115	23,9
Yalnız kalmıyorum	91	18,9	97	20,1	107	22,2	151	31,3	36	7,5
Yapacak daha iyi bir şeyim yok	188	39,0	110	22,8	75	15,6	69	14,3	40	8,3

Tablo 16: Televizyon İzleme Motivasyonları Puanları İle İlgili İstatistikler

	Ort±Ss	Min-Max (Medyan)	Cronbach's Alpha	Çarpıklık	Basıklık
EĞLENCE-RAHATLAMA	3,01±0,96	1-5 (3,18)	0,914	-0,342	-0,585
İzlemesi zevk veriyor					
Keyif veriyor					
Neşelendiriyor					
Heyecan veriyor					
Televizyon izlemekten hoşlanıyorum					
Çok canlı ve renkli					
Hoşca vakit geçiriyor					
Beni rahatlatıyor					
Eğlence ihtiyacımı gideriyor					
Eğlence yerlerine gitmeye duyduğum ihtiyacı gideriyor					
Dinlendiriyor					
	Ort±Ss	Min-Max (Medyan)	Cronbach's Alpha	Çarpıklık	Basıklık
KAÇIŞ-ARKADAŞLIK	2,95±0,93	1-5 (3)	0,883	-0,088	-0,477
Beni sıkın insanlardan kurtuluyorum					
Sıkıcı işlerden kurtuluyorum					
Konuşacak kimse olmadığında arkadaş oluyor					
Yalnız kalmıyorum					
Evdeki, okuldaki, işteki dertlerimi unutturuyor					
Günün stresinden kurtarıyor					
Özellikle sıkıldığımda zamanın geçmesine yardım ediyor					
Yapacak daha iyi bir şeyim yok					
Boş zamanlarımı değerlendirmeme yardımcı oluyor					
	Ort±Ss	Min-Max (Medyan)	Cronbach's Alpha	Çarpıklık	Basıklık
MORAL-DESTEK	2,6±0,88	1-5 (2,5)	0,874	0,186	-0,796
İnsanları etkileyebiliyorum					
Tanıdıklarımın yeni sohbet konuları bulmamı sağlıyor					
Arkadaşlar arasında sohbet konularına yabancı kalmıyorum					
Ahlâki değerlerimi güçlendiriyor					
Hayata bakış açımı değiştiriyor					
Benimle aynı sorunları paylaşan insanlar olduğunu öğreniyorum					
Dini duygularımı güçlendiriyor					
Başkaları hakkında nasıl düşüneceğim konusunda yol gösterici oluyor					
Toplumdan uzaklaşmamış oluyorum					
Uyuşukluktan kurtarıyor					

	Ort±Ss	Min-Max (Medyan)	Cronbach's Alpha	Çarpıklık	Basıklık
ENFORMASYON	3,23±0,95	1-5 (3,33)	0,809	-0,354	-0,611
Dünyada neler olup bittiğini öğreniyorum					
Ülkemde neler olup bittiğini öğreniyorum					
Beni ilgilendiren konularda bilgi sahibi oluyorum					
Ekonomik olarak (borsa-döviz) nasıl davranmam gerektiğini anlatıyor					
Piyasadaki ürünlerden haberdar olmamı sağlıyor					
Benim ilgilendiğim konulara yer veriyor					
Alacağım ürünlerin seçimini yapmamı sağlıyor					
	Ort±Ss	Min-Max (Medyan)	Cronbach's Alpha	Çarpıklık	Basıklık
ALİŞKANLIK	2,87±0,94	1-5 (3)	0,629	-0,254	-0,565
Orada açık duruyor ve izleniyor					
Alışkanlık oldu artık					
Ailece bir arada oluyoruz					

Televizyon izleme motivasyonlarına yönelik yapılan faktör analizi sonuçlarına göre, ilk faktör **“eğlence-rahatlama”** motivasyonudur. *“Eğlence/rahatlama”* motivasyonuna işaret eden maddeler; *“izlemesi zevk veriyor”, “keyif veriyor”, “neşelendiriyor”, “heyecan veriyor”, “televizyon izlemekten hoşlanıyorum”, “çok canlı ve renkli”, “hoşça vakit geçiriyor”, “eğlence ihtiyacımı gideriyor”* ve *“eğlence yerlerine gitmeye duyduğum ihtiyacı gideriyor”* olarak sıralanmaktadır. Öte yandan *“beni rahatlatıyor”* ve *“dinlendiriyor”* maddeleri ise, rahatlama faktörünün maddelerini oluşturmaktadır. **“Eğlence-rahatlama”** motivasyonu konusunda en yüksek motivasyon ifadesi olarak *“izlemesi zevk veriyor”* çıkmıştır. İkinci en yüksek katılım ifadesi ise *“keyif verdiği”* şeklindedir. Sonrasında ise *“hoşça vakit geçiriyor”* motivasyonu gelmektedir. *“Dinlendiriyor”, “heyecan veriyor”* ve *“eğlence yerlerine gitmeye duyduğum ihtiyacı gideriyor”* motivasyon ifadelerine izleyiciler katılmama yönünde görüş bildirmişlerdir. Bu durum televizyon izleme motivasyonları içinde bu ifadelerin katılımcılar tarafından kabul görmediğini göstermektedir.

İkinci faktör, **“kaçış-arkadaşlık”** motivasyonudur. İkinci faktörde kaçışı gösteren maddeler *“beni sıkı insanlardan kurtuluyorum”, “sıkıcı işlerden kurtuluyorum”, “evdeki, işteki, okuldaki dertlerimi unutturuyor”, “günün stresinden kurtarıyor”* ve *“yapacak daha iyi*

bir şey yok” olarak sıralanmaktadır. Arkadaşlığı gösteren maddeler ise; *“konuşacak kimse olmadığında arkadaş oluyor”, “yalnız kalmıyorum”, “özellikle sıkıldığımda zamanın geçmesine yardım ediyor”* ve *“boş zamanlarımı değerlendirmeme yardımcı oluyor”* olarak sıralanmaktadır. Bu sonuçlara göre kaçış ve arkadaşlık motivasyonu birlikte değerlendirildiğini göstermektedir. **“Kaçış-arkadaşlık”** motivasyonu içinde en yüksek katılım alan ifade *“özellikle sıkıldığımda zamanın geçmesine yardım ediyor”* olmuştur. Bu ifadeyi *“boş zamanlarımı değerlendirmeme yardımcı oluyor”* ifadeleri takip etmektedir. En düşük motivasyon ifadeleri; *“yapacak daha iyi bir şeyim yok”, “sıkıcı işlerden kurtuluyorum”* ve *“beni sıkan insanlardan kurtuluyorum”* olarak çıkmıştır. Bu motivasyon ifadelerine izleyiciler katılmama yönünde görüş bildirmişlerdir.

Üçüncü faktör, **“moral-destek”** motivasyonudur. Bu faktör altında toplanan maddeler *“insanları etkileyebiliyorum”, “uyuşukluktan kurtarıyor”* *“tanıdıklarımla yeni sohbet konuları bulmamı sağlıyor”, “arkadaşlar arasında sohbet konularına yabancı kalmıyorum”, “ahlâki değerlerimi güçlendiriyor”, “dini duygularımı güçlendiriyor”, “hayata bakış açımı değiştiriyor”, “benimle aynı sorunları paylaşan insanlar olduğunu öğreniyorum”, “başkaları hakkında nasıl düşüneceğim konusunda yol gösterici oluyor”* ve *“toplumdan uzaklaşmamış oluyorum”* olarak sıralanmaktadır. **“Moral-destek”** motivasyonunda *“toplumdan uzaklaşmamış oluyorum”, “benimle aynı sorunları paylaşan insanları olduğunu öğreniyorum”* ve *“arkadaşlarımla sohbet konularına yabancı katılmıyorum”* motivasyon ifadelerine izleyiciler katılma yönünde görüş bildirmişlerdir. En az katılım ise *“insanları etkileyebiliyorum”, “uyuşukluktan kurtarıyor”* ve *“başkaları hakkında nasıl düşüneceğim konusunda yol gösterici oluyor”* ifadelerine olmuştur.

Dördüncü faktör **“enformasyon”** motivasyonudur. Bu motivasyon insanların bilgi ihtiyacını göstermektedir. **“Enformasyon”** faktörü altında yer alan maddeler; *“dünyada neler olup bittiğini öğreniyorum”, “ülkemde neler olup bittiğini öğreniyorum”, “beni ilgilendiren konularda bilgi sahibi oluyorum”, “ekonomik olarak (borsa-döviz) nasıl davranmam gerektiğini anlatıyor”, “piyasadaki ürünlerden haberdar olmamı sağlıyor”, “benim ilgilendiğim konulara yer veriyor”, “alacağım ürünlerin seçimini yapmamı sağlıyor”* şeklinde sıralanmaktadır. **“Enformasyon”** motivasyonunda en fazla katılım sağlanan ifadeler *“dünyada neler olup bittiğini öğreniyorum”* ve *“ülkemde neler olup bittiğini öğreniyorum”* iken en az katılım sağlanan ifadeler *“alacağım ürünlerin seçimini yapmamı sağlıyor”* ve *“piyasadaki ürünlerden haberdar olmamı sağlıyor”* çıkmıştır.

Beşinci faktör “**alışkanlık**” faktörüdür. “*Alışkanlık*” faktörü altında yer alan maddeler; “*orada açık duruyor ve izleniyor*”, “*alışkanlık oldu artık*” ve “*ailece bir arada oluyoruz*” maddeleridir. “**Alışkanlık**” motivasyonunda en fazla katılım “*ailece bir arada oluyoruz*” ifadesine olmuştur.

3.2.3.1. Televizyon İzleme Motivasyonları ve Cinsiyet

Televizyon izleme motivasyonları ve katılımcıların cinsiyeti arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını araştırmak amacıyla “*Independent Samples T-Test*” kullanılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 17’de yer almaktadır.

Tablo 17: Cinsiyete Göre Televizyon İzleme Motivasyonları

		Cinsiyet		^b p
		Kadın (n=251)	Erkek (n=229)	
<i>Eğlence-Rahatlama</i>	<i>Ort±Ss</i>	3,14±0,94	2,87±0,96	0,001**
	<i>Min-Max</i>			
	<i>(Medyan)</i>	1-4,91 (3,36)	1-5 (3)	
<i>Kaçış-Arkadaşlık</i>	<i>Ort±Ss</i>	3,12±0,95	2,77±0,88	0,001**
	<i>Min-Max</i>			
	<i>(Medyan)</i>	1-5 (3,11)	1-5 (2,89)	
<i>Moral-Destek</i>	<i>Ort±Ss</i>	2,73±0,91	2,46±0,84	0,001**
	<i>Min-Max</i>			
	<i>(Medyan)</i>	1-4,6 (2,7)	1-5 (2,4)	
<i>Enformasyon</i>	<i>Ort±Ss</i>	3,34±0,94	3,1±0,94	0,005**
	<i>Min-Max</i>			
	<i>(Medyan)</i>	1-5 (3,5)	1-5 (3)	
<i>Alışkanlık</i>	<i>Ort±Ss</i>	2,99±0,94	2,74±0,93	0,004**
	<i>Min-Max</i>			
	<i>(Medyan)</i>	1-5 (3,25)	1-5 (3)	

^bIndependent sample t test

**p<0,01

Tabloya göre, “*eğlence-rahatlama*”, “*kaçış-arkadaşlık*”, “*moral-destek*”, “*enformasyon*” ve “*alışkanlık*” motivasyonları cinsiyete göre “*istatistiksel olarak anlamlı değişiklik göstermektedir*”.

Tabloya göre; kadınların “**eğlence-rahatlama**” motivasyonunun, erkeklerden yüksek olması “*istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0,001$; $p<0,01$)*”. Televizyon izleme motivasyonları açısından kadınların “*eğlence-rahatlama*” motivasyonu ortalaması 3,14 iken, erkeklerin “*eğlence-rahatlama*” motivasyonu ortalaması 2,87’dir. Bu sonuç, “*Kadınlar televizyonda eğlence-rahatlama motivasyonuna erkeklerden daha çok önem vermektedir*” hipotezinin doğrulandığını göstermektedir.

Tabloya göre, kadınların “**kaçış-arkadaşlık**” motivasyonunun, erkeklerden yüksek olması “*istatistiksel olarak anlamlıdır ($p=0,001$; $p<0,01$)*”. Kadınların televizyon izleme motivasyonları açısından “*kaçış-arkadaşlık*” motivasyonu ortalaması 3,12 iken erkeklerin kaçış-arkadaşlık motivasyonu ortalaması 2,77’dir. Buna göre, kadınlar televizyonu “*kaçış-arkadaşlık*” için erkeklerden daha çok tercih etmektedir.

Tabloya göre, kadınların “**moral-destek**” motivasyonunun, erkeklerden yüksek olması “*istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0,001$; $p<0,01$)*”. Televizyon izleme motivasyonları açısından kadınların “*moral-destek*” motivasyonu ortalaması 2,73 iken erkeklerin “*moral-destek*” motivasyonu ortalaması 2,46’dır. Buna göre, kadınlar televizyonu moral-destek için erkeklerden daha çok tercih etmektedir.

Tabloya göre kadınların “**enformasyon**” motivasyonunun, erkeklerden “*istatistiksel olarak yüksek olması anlamlıdır ($p=0,001$; $p<0,01$)*”. Kadınların “*enformasyon*” motivasyonu ortalaması 3,34 iken erkeklerin “*enformasyon*” motivasyonu ortalaması 3,10’dur. Buna göre, kadınlar televizyonu “*enformasyon*” için erkeklerden daha çok tercih etmektedir.

Kadınların “**alışkanlık**” motivasyonunun, erkeklerden yüksek olması “*istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0,001$; $p<0,01$)*”. Tabloya göre televizyon izleme motivasyonlarına göre kadınların “*alışkanlık*” ortalaması 2,99 iken erkeklerin ortalaması 2,74’tür. Buna göre, kadınlar televizyonu “*alışkanlık*” için erkeklerden daha çok tercih etmektedir.

Sonuç olarak kadın izleyicilerin “*eğlence-rahatlama*”, “*kaçış-arkadaşlık*”, “*moral-destek*”, “*enformasyon*” ve “*alışkanlık*” motivasyonları için televizyonu tercih etmeleri erkek izleyicilerden daha yüksek bulunmuştur. Buna göre, “*Televizyon izleme motivasyonları cinsiyete göre farklılaşmaktadır.*” hipotezi doğrulanmaktadır.

3.2.3.2. Televizyon İzleme Motivasyonları ve Yaş

Araştırmamızda yaşa göre televizyon izleme motivasyonları arasında bir değişiklik olup olmadığını belirlemek “One-Way Anova” testi kullanılmıştır. Sonuçları Tablo 18’de yer almaktadır.

Tablo 18: Yaş Gruplarına Göre Televizyon İzleme Motivasyonları

		Yaş			p
		18-24 yaş (n=163)	25-34 yaş (n=133)	35 yaş ve üzeri (n=184)	
<i>Eğlence rahatlama</i>	<i>Ort±Ss</i>	3,04±0,92	2,82±0,95	3,13±0,98	0,001**
	<i>Min-Max</i>				
	<i>(Medyan)</i>	1-5 (3,18)	1-4,82 (3)	1-5 (3,36)	
<i>Kaçış arkadaşlık</i>	<i>Ort±Ss</i>	2,91±0,92	2,78±0,88	3,12±0,97	0,001**
	<i>Min-Max</i>				
	<i>(Medyan)</i>	1-5 (3)	1-4,78 (2,8)	1-5 (3,11)	
<i>Moral destek</i>	<i>Ort±Ss</i>	2,64±0,83	2,54±0,89	2,61±0,93	0,001**
	<i>Min-Max</i>				
	<i>(Medyan)</i>	1-4,4 (2,7)	1-4,3 (2,4)	1-5 (2,4)	
<i>Enformasyon</i>	<i>Ort±Ss</i>	3,23±0,87	3,19±0,99	3,26±0,99	0,005**
	<i>Min-Max</i>				
	<i>(Medyan)</i>	1-5 (3,25)	1-5 (3,33)	1-5 (3,33)	
<i>Alışkanlık</i>	<i>Ort±Ss</i>	2,87±0,9	2,72±0,97	2,98±0,95	0,004**
	<i>Min-Max</i>				
	<i>(Medyan)</i>	1-5 (3)	1-4,75 (3)	1-5 (3)	

^cOne-Way Anova Testi

****p<0,01**

Tablo 18’e göre farklı yaş grupları arasındaki “**eğlence-rahatlama**” motivasyonu açısından “*istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır (p=0,001; p<0,01)*”. 35 yaş ve üstü olanların televizyon izleme motivasyonlarına göre “*eğlence-rahatlama*” motivasyonları 3,13 ortalamasıyla daha yüksek çıkmıştır. Buna göre 35 yaş üstünde olanlar televizyonda “*eğlence-rahatlama*” motivasyonuna daha fazla önem vermektedir.

Tabloya göre, deneklerin “**kaçış-arkadaşlık**” motivasyonu yaş gruplarına göre “*istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir (p=0,001; p<0,01)*”. 35 yaş ve üstü

olanların televizyon izlemede “kaçış-arkadaşlık” motivasyonları daha yüksek çıkmıştır. Ortalaması 3,12’dir. Buna göre 35 yaş üstünde olanlar televizyonda “kaçış-arkadaşlık” motivasyonuna daha fazla önem vermektedir.

Tabloda deneklerin “**moral-destek**” motivasyonu yaş gruplarına göre değerlendirildiğinde “*istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır ($p=0,001$; $p<0,01$)*”. 18-24 yaş aralığında olanların televizyon izlemede “*moral destek*” motivasyonları 2,64 ortalamayla yüksek çıkmıştır. Buna göre 18-24 yaş aralığındaki denekler diğer yaş gruplarına göre televizyonda “*moral-destek*” motivasyonuna daha fazla önem vermektedir.

Farklı yaş grupları arasındaki “**enformasyon**” motivasyonu açısından “*istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır ($p=0,001$; $p<0,01$)*”. 35 yaş ve üstü yaş grubunda olanların televizyon izleme motivasyonlarına göre “*enformasyon*” motivasyonu 3,26 ortalamayla daha yüksek çıkmıştır. Buna göre 35 yaş ve üstünde olanlar televizyonda “*enformasyon*” motivasyonuna diğer yaş gruplarına göre daha fazla önem vermektedir.

Tabloda “**alışkanlık**” motivasyonu farklı yaş grupları arasında “*istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p=0,001$; $p<0,01$)*”. 35 yaş ve üzeri olanların televizyonu “*alışkanlık*” motivasyonu için tercih etmesi yüksek çıkmıştır. Ortalaması 2,98’dir. Buna göre 35 yaş ve üstünde olanlar televizyonda “*alışkanlık*” motivasyonuna daha fazla önem vermektedir.

Sonuçlara göre, televizyon izleme motivasyonları yaşa gruplarına göre “*istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir*”. Bu durum “*Yaş gruplarına göre televizyon izleme motivasyonları yaşa göre farklılaşmaktadır.*” hipotezimizi doğrulamaktadır.

3.2.3.3. Televizyon İzleme Motivasyonları ve Eğitim Düzeyi

Televizyon izleme motivasyonlarının farklı eğitim grupları arasındaki istatistiksel sonuçları tablo 19’da verilmiştir.

Buna göre eğitim seviyesine göre “**eğlence-rahatlama**” motivasyonu “*istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p=0,001$; $p<0,01$)*”. Buna göre, ilkokul ve ortaokul eğitimine sahip olanların televizyonda “*eğlence-rahatlama*” motivasyonu 3,42 ortalamasıyla diğer eğitim gruplarına göre yüksek bulunmuştur.

Tablo 19: Eğitim Düzeyine Göre Televizyon İzleme Motivasyonları

		Eğitim Durumu				p
		Eğitim yok (n=49)	İlkokul & Ortaokul (n=90)	Lise (n=143)	Üniversite (n=198)	
<i>Eğlence rahatlama</i>	<i>Ort±Ss</i>	3,09±0,92	3,42±0,9	3,08±0,94	2,76±0,93	0,001**
	<i>Min-Max (Medyan)</i>	1,36-4,82 (3,18)	1,18-5 (3,5)	1-5 (3,27)	1-4,64 (3)	
<i>Kaçış arkadaşlık</i>	<i>Ort±Ss</i>	3,09±0,94	3,33±0,93	2,96±0,96	2,74±0,86	0,001**
	<i>Min-Max (Medyan)</i>	1,33-5 (3,22)	1,22-5 (3,33)	1-5 (2,89)	1-4,56 (2,89)	
<i>Moral destek</i>	<i>Ort±Ss</i>	2,72±0,96	2,89±0,92	2,61±0,83	2,43±0,85	0,001**
	<i>Min-Max (Medyan)</i>	1,1-4,6 (2,4)	1,3-5 (2,95)	1-4,4 (2,6)	1-4,3 (2,4)	
<i>Enformasyon</i>	<i>Ort±Ss</i>	3,11±0,99	3,71±0,83	3,14±0,89	3,1±0,96	0,001**
	<i>Min-Max (Medyan)</i>	1,17-4,67 (3,33)	1,33-5 (4)	1-5 (3,17)	1-5 (3,17)	
<i>Alışkanlık</i>	<i>Ort±Ss</i>	2,93±0,97	3,3±0,83	2,81±0,97	2,7±0,9	0,001**
	<i>Min-Max (Medyan)</i>	1-4,75 (3,25)	1-5 (3,5)	1-4,75 (3)	1-5 (3)	

^cOne-Way Anova Testi

**p<0,01

“**Kaçış-arkadaşlık**” motivasyonunun eğitim durumuna göre “*istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır (p=0,001; p<0,01)*”. İlkokul ve ortaokul eğitim seviyesine sahip deneklerin televizyon izlemede “*kaçış-arkadaşlık*” motivasyonu diğer eğitim seviyesine sahip olanlara göre yüksek çıkmıştır. Ortalaması 3,33’dir.

Farklı eğitim seviyesine göre “**Moral-destek**” motivasyonu açısından “*istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır (p=0,001; p<0,01)*”. İlkokul ve ortaokul eğitim seviyesine sahip deneklerin televizyon izleme motivasyonlarına göre “*moral-destek*” motivasyonu diğer eğitim seviyelerine göre yüksektir. Ortalaması 2,89’dur.

“**Enformasyon**” motivasyonu eğitim durumuna göre incelendiğinde ise “*istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır (p=0,001; p<0,01)*”. “*Enformasyon motivasyonu*” için

ilkokul ve ortaokul eğitim seviyesine sahip denekler 3,71 ortalamayla diğer eğitim gruplarına göre televizyonu daha fazla tercih etmektedir.

Tabloda “**alışkanlık**” motivasyonu eğitim durumuna göre “*istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p=0,001$; $p<0,01$)*”. “*Alışkanlık*” motivasyonu, ilkokul ve ortaokul eğitim seviyesine sahip deneklerde daha yüksek bulunmuştur. Ortalaması 3,3’tür.

Tablo 19’daki sonuçlara göre, **ilkokul ve ortaokul** eğitim seviyesine sahip olanların “*eğlence-rahatlama*”, “*kaçış-arkadaşlık*”, “*moral-destek*”, “*enformasyon*” ve “*alışkanlık*” motivasyonları diğer eğitim seviyesine sahip deneklerden yüksek bulunmuştur. Buna göre; ilkokul ve ortaokul seviyesine sahip katılımcılar televizyonu “*eğlence-rahatlama*”, “*kaçış-arkadaşlık*”, “*moral-destek*”, “*enformasyon*” ve “*alışkanlık*” motivasyonları için diğer eğitim seviyesine sahip katılımcılardan daha fazla tercih etmektedir.

3.2.4. TRT Kurdî Kanalını İzleyenlere İlişkin Araştırma Sonuçları

Çalışmamızın bu bölümünde “*TRT Kurdî kanalı izliyor musunuz?*” sorusuna “*EVET*” cevabı veren katılımcılara ilişkin araştırma sonuçları paylaşılacaktır.

Tablo 20’de de görüldüğü üzere anketimize katılan 480 denekten 243’ü TRT Kurdî kanalını izlediğini ifade etmiştir.

Tablo 20: İzleyicilerin TRT Kurdî Kanalını İzleme Durumuna Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde
<i>Evet</i>	243	50,6
<i>Hayır</i>	237	49,4
Toplam	480	100,0

3.2.4.1. Sosyo-Demografik Özellikler

Tablo 21’de yer alan bilgilere göre anketimizde “TRT Kurdî kanalı izliyor musunuz?” sorusuna “EVET” cevabı veren katılımcıların %51,0’i kadın, %49’u erkek izleyicilerden oluşmaktadır.

Tablo 21: TRT Kurdî Kanalını İzleyenlerin Demografik Özellikleri

		Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	124	51,0
	Erkek	119	49,0
Yaş	18-24 Yaş	78	32,1
	25-34 Yaş	67	27,6
	35 Yaş ve Üzeri	98	40,3
Eğitim durumu	Eğitim Yok	26	10,7
	İlkokul	34	14,0
	Ortaokul	17	7,0
	Lise	70	28,8
	Üniversite	90	37,0
	Lisansüstü	6	2,5
Meslek	İşsiz	19	7,8
	Ev Hanımı	49	20,2
	Devlet Memuru	37	15,2
	Esnaf	13	5,3
	Emekli	7	2,9
	İşçi	17	7,0
	Öğrenci	70	28,8
	Serbest Meslek	11	4,5
	Çiftçi	6	2,5
Günlük kullanılan dil	Özel Sektör Çalışanı	14	5,8
	Türkçe	71	29,2
	Kürtçe	65	26,7
Aidiyet tercihi	Her İkiside	107	44,1
	Türk Kimliğine	33	13,6
	Kürt Kimliğine	132	54,3
	İki Kimliğe Aynı Yakınlıkta	56	23,0
	Hissediyorum		
	Hiçbir Kimliğe Aidiyet Hissetmiyorum	22	9,1

Yaş aralığına baktığımızda katılımcıların %32,1’i 18-24, %27,6’sı 25-34 yaş aralığında yer alırken, %40,3’ü 35 yaş ve üstüdür.

Katılımcıların eğitim durumları farklılık göstermektedir. Katılımcıların %37,0'si üniversite eğitime sahip iken %28,8'i lise eğitimi almıştır. %14,0'ü ilkokul, %7'si ortaokul, %2,5'i lisansüstü mezunudur. %10,7'si ise herhangi bir eğitim almamıştır.

Katılımcıların meslek gruplarını değerlendirdiğimizde öğrenciler (%28,8) en fazla sayıyı oluşturmaktadırlar. Sırasıyla ev hanımı (%20,2), devlet memuru (%15,2), işsiz (7,8), işçi (%7,0), özel sektör çalışanı (%5,8), esnaf (%5,3), serbest meslek (%4,5), emekli (%2,9) ve çiftçi (%2,5) gelmektedir.

Gündelik yaşamda kullanılan dile baktığımızda katılımcıların %44,1'i gündelik yaşamında hem Türkçeyi hem de Kürtçeyi kullanmaktadır. Katılımcıların %29,2'si gündelik yaşamında Türkçeyi kullanırken, %26,7'si günlük yaşamında Kürtçeyi kullanmaktadır.

Katılımcıların hangi kimliğe aidiyet hissettiklerine baktığımızda, %54,3'ü kendisini Kürt olarak tanımlamaktadır. Katılımcıların %23,0'ü kendisini Türk ve Kürt kimliğine aynı yakınlıkta hissederken, %13,6'sı kendisini Türk olarak tanımlamaktadır. Katılımcıları %9,1'i ise herhangi bir kimliğe aidiyet hissetmemektedir.

3.2.4.2. TRT Kurdî Kanalının İzlenme Saatleri

Katılımcıların TRT Kurdî kanalını en çok hangi saatler arasında izledikleriyle ilgili verdikleri cevaplar Tablo 22'de gösterilmektedir.

Tablo 22: TRT Kurdî Kanalının İzlenme Saatleri

	İzlenme Saatleri	Frekans	Yüzde
<i>TRT Kurdî kanalını en çok hangi saatler arasında izliyorsunuz?</i>	07,00-12,00	6	2,5
	12,00-17,00	39	16,0
	17,00-22,00	145	59,7
	22,00'den Sonra	53	21,8

Tablo 22'ye göre izleyicilerin %59,7'si TRT Kurdî kanalını 17.00 – 22.00 saatleri arasında izlemektedir. İzleyicilerin %21,8'i kanalı saat 22.00'den sonra, %16,0'sı 12.00 – 17.00 saatleri arasında, %2,5'i ise 07.00 – 12.00 saatleri arasında izlemektedir.

TRT Kurdî kanalının izleme saatleri cinsiyete göre karşılaştırıldığında ise “*istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p=0,001$; $p<0,01$)*”. Tablo 23’e göre, erkek izleyicilerin kanalı izleme oranı 17.00 – 22.00 saatleri arasında ve saat 22.00’den sonra kadın izleyicilerden yüksek bulunmuştur. Buna göre, erkekler, TRT Kurdî kanalını daha çok akşam saatlerinde izlemektedir. Bu sonuca göre “*Erkek izleyiciler TRT Kurdî kanalını en çok akşam saatlerinde izlemektedir.*” hipotezimiz doğrulanmaktadır.

Tablo 23: Cinsiyete Göre TRT Kurdî Kanalının İzlenme Saatleri

		Cinsiyet				^a p
		Kadın		Erkek		
		Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	
İzlenilen Saat Aralığı	07,00-12,00	3	2,4	3	2,5	0,001**
	12,00-17,00	31	25,0	8	6,7	
	17,00-22,00	73	58,9	72	60,6	
	22,00'den Sonra	17	13,7	36	30,2	

^aPearson Chi-Square

Tablo 24’de izleyicilerin TRT Kurdî kanalını izleme saatlerinin yaşa göre değerlendirmesi yer almaktadır. TRT Kurdî kanalını izleme saatleri yaşa göre “*istatistiksel olarak anlamlı değişiklik göstermemektedir ($p>0,05$)*”.

Tablo 24: Yaş Gruplarına Göre TRT Kurdî Kanalının İzlenme Saatleri

		Yaş						
		18-24 yaş		25-34 yaş		35 yaş ve üzeri		a _p
		n	%	n	%	n	%	
İzlenilen Saat Aralığı	07,00-12,00	3	3,8	3	4,5	,0	,0	0,194
	12,00-17,00	8	10,3	10	15,2	21	21,2	
	17,00-22,00	47	60,3	39	59,1	59	59,6	
	22,00'den Sonra	20	25,6	14	21,2	19	19,2	

^aPearson Chi-Square ** $p<0,01$ * $p<0,05$

3.2.4.3. İzleyicilerin TRT Kurdî Kanalındaki Program Tercihleri

Araştırmamızda katılımcılara TRT Kurdî kanalında en çok izledikleri program türlerinden ilk üçünü sıralaması istendi. Araştırmaya katılanların program tercihleri Tablo 25’de yer almaktadır. Buna göre TRT Kurdî kanalında %24,5 ile en çok haber programları tercih edilmektedir. Haber programlarını sırasıyla eğlence promları (%16,2) ve dizi ve serialler (%14,7) takip etmektedir.

Tablo 25: İzleyicilerin TRT Kurdî Kanalındaki Program Tercihleri

	Frekans	Yüzde
Haber	118	24,5
Tartışma	34	7,1
Spor	26	5,4
Magazin	18	3,7
Eğlence	78	16,2
Yarışma	20	4,1
Dizi ve Serial	71	14,7
Kültür-Sanat	69	14,3
Sinema	9	1,9
Belgesel	46	9,5
Yemek	13	2,7
Gezi	29	6,0
Çocuk	15	3,1
Ekonomi	7	1,5
Sanat	18	3,7
Diğer	27	5,6

3.2.4.4. TRT Kurdî Kanalının Program Türlerinin İzlenme Sıklığı

Tablo 26’da izleyicilerin TRT Kurdî kanalında en çok izledikleri programları izleme sıklığı yer almaktadır.

Tablo 26: TRT Kurdî Kanalındaki Program Türlerinin İzlenme Sıklığı

	İzlenilme Sıklığı	Frekans	Yüzde
	Her Zaman	22	9,1
<i>En çok izlenilen program</i>	Sıklıkla	42	17,3
<i>türünün izlenilme sıklığı</i>	Bazen	122	50,2
	Nadiren	57	23,5

Tabloya göre katılımcıların %50,2’si bazen, %23,5’i nadiren, %17,3’ü sıklıkla, %9,1’i her zaman izlemektedir.

Tablo 27’deki istatistiklere göre izleyicilerin TRT Kurdî kanalındaki programları izleme sıklığı cinsiyete göre “*istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$)*”.

Tablo 27: Cinsiyete Göre TRT Kurdî Kanalındaki Program Türlerinin İzlenme Sıklığı

		Cinsiyet				^a p
		Kadın		Erkek		
		Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	
En çok izlenilen program türünün izlenilme sıklığı	Her Zaman	9	7,3	13	10,9	0,250
	Sıklıkla	27	21,8	15	12,6	
	Bazen	60	48,4	62	52,1	
	Nadiren	28	22,6	29	24,4	

^aPearson Chi-Square

Tablo 28’e göre deneklerin TRT Kurdî kanalındaki programları izleme sıklığı yaşa göre “*istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$)*”.

Tablo 28: Yaş Gruplarına Göre TRT Kurdî Kanalındaki Program Türlerinin İzlenme Sıklığı

		Yaş						^a p
		18-24 yaş		25-34 yaş		35 yaş ve üzeri		
		n	%	n	%	n	%	
En çok izlenilen program türünün izlenilme sıklığı	Her Zaman	7	9,0	5	7,5	10	10,2	0,993
	Sıklıkla	12	15,4	13	19,4	17	17,3	
	Bazen	40	51,3	34	50,7	48	49,0	
	Nadiren	19	24,4	15	22,4	23	23,5	

^aPearson Chi-Square

** $p<0,01$

* $p<0,05$

3.2.4.5. TRT Kurdî Kanalının Program İçeriğinin Yeterli Bulunması

Araştırmamızda izleyicilere “*TRT Kurdî kanalının program içeriğini yeterli buluyor musunuz? Yeteri kadar program var mı sizce?*” sorusu sorulmuştur. Buna göre (Tablo 29), deneklerin %42’si fikir beyan etmemişken, %35’i kanalın program içeriğini yeterli bulmamaktadır.

Yeterli program bulunduğunu ifade edenlerin oranı ise %23'tür. Tablodan çıkan sonuca göre katılımcılar TRT Kurdî kanalındaki program çeşitliliğini yeterli görmemektedir.

Tablo 29: TRT Kurdî Kanalının Program İçeriğinin Yeterli Bulunması

		Frekans	Yüzde
<i>TRT Kurdî kanalının program içeriğinin yeterli bulunması</i>	Evet	56	23,0
	Hayır	85	35,0
	Fikrim Yok	102	42,0

TRT Kurdî kanalındaki programlarının ve içeriklerinin yeterli bulunmasıyla ilgili cinsiyet karşılaştırması Tablo 30'da yer almaktadır. Kanalın programlarının yeterli bulunması cinsiyete göre herhangi bir şekilde “istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$)”.

Tablo 30: Cinsiyete Göre TRT Kurdî Kanalındaki Program İçeriğinin Yeterli Bulunması

		Cinsiyet				a)p
		Kadın		Erkek		
		Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	
TRT Kurdî kanalının program içeriğinin yeterli bulunması	Evet	28	22.6	28	23.5	0,389
	Hayır	39	31.5	46	38.7	
	Kısmen	57	46.0	45	37.8	

^aPearson Chi-Square

Farklı yaş düzeylerine göre TRT Kurdî kanalındaki program içeriğinin yeterli bulunmasıyla ilgili yapılan istatistiksel karşılaştırma Tablo 31'de yer almaktadır. Buna göre program içeriğinin yeterli bulunması yaşa göre “istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$)” (Tablo 31).

Tablo 31: Yaşa Gruplarına Göre TRT Kurdî Kanalındaki Program İçeriğinin Yeterli Bulunması

		Yaş						p
		18-24 yaş		25-34 yaş		35 yaş ve üzeri		
		Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	
Program içeriğinin yeterli bulunması	Evet	20	25,6	16	23,9	20	20,4	0,160
	Hayır	26	33,3	30	44,8	29	29,6	
	Kısmen	32	41,0	21	31,3	49	50,0	

^aPearson Chi-Square

TRT Kurdî kanalındaki program içeriğinin yeterli görme eğitim seviyesine göre de “istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$)” (Tablo 32).

Tablo 32: Eğitim Düzeyine Göre TRT Kurdî Kanalındaki Program İçeriğinin Yeterli Bulunması

		Program içeriğini yeterli görme						^a p
		Evet		Hayır		Fikrim yok		
		n	%	n	%	n	%	
Eğitim Durumu	Eğitim Yok	7	12,5	8	9,4	11	10,8	0,372
	İlkokul	11	19,6	9	10,6	14	13,7	
	Ortaokul	3	5,4	8	9,4	6	5,9	
	Lise	20	35,7	25	29,4	25	24,5	
	Üniversite	15	26,8	31	36,5	44	43,1	
	Lisansüstü	0	,0	4	4,7	2	2,0	

^aPearson Chi-Square

3.2.4.6. TRT Kurdî Kanalında Kullanılan Kürtçenin Anlaşılması

Çalışmamızda katılımcılara “TRT Kurdî kanalındaki Kürtçeyi anlıyor musunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Sonuçlar Tablo 33’de yer almaktadır. İzleyicilerin %51,4’i kullanılan Kürtçeyi anlarken, %16,9’u kullanılan Kürtçeyi anlamadığını ifade etmiştir. Katılımcıların %31,7’si ise fikir beyan etmemiştir.

Tablo 33: TRT Kurdî Kanalındaki Kürtçenin Anlaşılması

		Frekans	Yüzde
<i>TRT Kurdî kanalındaki Kürtçeyi anlama</i>	Evet	125	51,4
	Hayır	41	16,9
	Fikrim Yok	77	31,7

TRT Kurdî'deki Kürtçeyi anlama düzeyi cinsiyete göre “*istatistiksel olarak anlamlı değişiklik göstermektedir* ($p=0,042$; $p<0,05$)”. Kadınların %57,3’ü “EVET” yanıtını verirken erkeklerde bu oran %45,4’dür. Öte yandan yine sonuçlara göre erkeklerin %22,7’si “HAYIR” yanıtıyla kullanılan Kürtçeyi anlamadığını belirtirken bu oran kadınlarda %11,3. Buna göre, kadın izleyiciler erkek izleyicilere göre TRT Kurdî kanalında kullanılan Kürtçeyi daha fazla anlamaktadır (Tablo 34). Bu sonuç, “*TRT Kurdî kanalında kullanılan Kürtçeyi anlama düzeyi cinsiyete göre değişmektedir.*” hipotezimizi doğrulamaktadır.

Tablo 34: Cinsiyete Göre TRT Kurdî Kanalındaki Kürtçenin Anlaşılması

		Cinsiyet				^a p
		Kadın		Erkek		
		Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	
TRT Kurdî kanalındaki Kürtçeyi anlama	Evet	71	57.3	54	45.4	0,042*
	Hayır	14	11.3	27	22.7	
	Fikrim Yok	39	31.5	38	31.9	

^aPearson Chi-Square

* $p<0,05$

Farklı yaş gruplarına göre TRT Kurdî'deki Kürtçeyi anlama düzeyi “*istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir* ($p=0,010$; $p<0,05$)”. 18-24 yaş aralığındakiler daha çok fikir beyan etmemişken, 35 yaş ve üstü izleyiciler TRT Kurdî'deki Kürtçeyi daha iyi anlamaktadırlar. 35 yaş ve üstü katılımcıların dili anlama ortalaması %63,3 olarak çıkmıştır (Tablo 35). Bu sonuç, “*Yaş gruplarına göre TRT Kurdî kanalında kullanılan Kürtçeyi anlama düzeyi farklılaşmaktadır.*” hipotezimizi doğrulamaktadır.

Tablo 35: Yaş Gruplarına Göre TRT Kurdî Kanalındaki Kürtçenin Anlaşılması

		Yaş						
		18-24 yaş		25-34 yaş		35 yaş ve üzeri		
		n	%	n	%	n	%	
TRT Kurdî kanalındaki Kürtçeyi anlama	Evet	30	38,5	33	49,3	62	63,3	0,010*
	Hayır	13	16,7	14	20,9	14	14,3	
	Fikrim Yok	35	44,9	20	29,9	22	22,4	

^aPearson Chi-Square

* $p<0,05$

3.2.4.7. TRT Kurdî Kanalındaki Kürtçenin Doğru Kullanılması ve Programların Kaliteli Bulunması

TRT Kurdî izleyicilerinin “TRT Kurdî kanalında yer alan programları Kürtçe seslendirme, Kürtçeyi doğru kullanma, özgün içerik, ve Kürt kültürüne yönelik programlar konularında kaliteli buluyor musunuz?” sorusuna verdiği yanıtların istatistikleri Tablo 36’da yer almaktadır. Buna göre izleyicilerin %37’9’u fikir beyan etmemişken, %31,7’si “EVET”, %30,5’i “HAYIR” cevabını vermiştir.

Tablo 36: TRT Kurdî Kanalındaki Kürtçenin Doğru Kullanılması ve Program Kalitesi

		Frekans	Yüzde
TRT Kurdî kanalında yer alan programları	Evet	77	31,7
Kürtçe seslendirme, Kürtçeyi doğru kullanma, özgün içerik, ve Kürt kültürüne yönelik programlar konularında kaliteli buluyor musunuz?	Hayır	74	30,5
	Fikrim Yok	92	37,9

“TRT Kurdî’deki Kürtçe seslendirme, Kürtçeyi doğru kullanma, özgün içerik, ve Kürt kültürüne yönelik programlar konularında kaliteli buluyor musunuz?” sorusuna izleyicilerin verdiği cevaplar cinsiyete göre “istatistiksel olarak anlamlı değişiklik göstermemektedir ($p>0,05$)”. (Tablo 37)

Tablo 37: Cinsiyete Göre TRT Kurdî Kanalındaki Kürtçenin Doğru Kullanılması ve Program Kalitesi

		Cinsiyet				^a p
		Kadın		Erkek		
		n	%	n	%	
Kürtçenin doğru kullanılması ve programların kaliteli bulunması	Evet	37	29.8	40	33.6	0,160
	Hayır	33	26.6	41	34.5	
	Fikrim Yok	54	43.5	38	31.9	

^aPearson Chi-Square

“TRT Kurdî’deki Kürtçe seslendirme, Kürtçeyi doğru kullanma, özgün içerik, ve Kürt kültürüne yönelik programlar konularında kaliteli buluyor musunuz?” sorusuna katılımcıların cevabı farklı yaş gruplarına göre “istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$)” (Tablo 38).

Tablo 38: Yaş Gruplarına Göre TRT Kurdî Kanalındaki Kürtçenin Doğru Kullanılması ve Program Kalitesi

		Yaş						^a p
		18-24 yaş		25-34 yaş		35 yaş ve üzeri		
		n	%	n	%	n	%	
<i>Kürtçenin doğru kullanılması ve programların kaliteli bulunması</i>	Evet	25	32,1	19	28,4	33	33,7	0,854
	Hayır	21	26,9	23	34,3	30	30,6	
	Fikrim Yok	32	41,0	25	37,3	35	35,7	

^aPearson Chi-Square

3.2.4.8. TRT Kurdî Kanalının Haber Programlarındaki Bölgeyle İlgili Haberlerin Yeterli Bulunması

Araştırmamız kapsamında kanalı izlediklediklerini ifade eden izleyicilere “TRT Kurdî kanalındaki haber programlarında bulunduğunuz bölgeye ait yeteri kadar haber verildiğini düşünüyor musunuz?” sorusu sorulmuştur.

Katılımcıların bu soruya verdiği yanıtlar Tablo 39’da verilmektedir. Buna göre deneklerin %42,3’ü fikir beyan etmemişken, %36,2’si “HAYIR”, %21,4’i “EVET” cevabını vermiştir.

Tablo 39: TRT Kurdî Kanalındaki Haber Programlarında Bölgeyle İlgili Haberlerin Yeterli Bulunması

		Frekans	Yüzde
<i>TRT Kurdî kanalındaki haber programlarında bulunduğunuz bölgeye ait yeteri kadar haber verildiğini düşünüyor musunuz?</i>	Evet	52	21,4
	Hayır	88	36,2
	Fikrim Yok	103	42,4

Cinsiyete göre “TRT Kurdî kanalındaki haber programlarında bulunduğunuz bölgeye ait yeteri kadar haber verildiğini düşünüyor musunuz?” sorusuna verilen cevaplar “istatistiksel olarak anlamlı değişiklik göstermemektedir ($p>0,05$)” (Tablo 40).

Tablo 40: Cinsiyete Göre TRT Kurdî Kanalındaki Haber Programlarında Bölgeyle İlgili Haberlerin Yeterli Bulunması

		Cinsiyet				^a p
		Kadın		Erkek		
		n	%	n	%	
Yeterli bölgesel haber var mı?	Evet	27	21.8	25	21.0	0,253
	Hayır	39	31.5	49	41.2	
	Fikrim Yok	58	46.8	45	37.8	

^aPearson Chi-Square

“TRT Kurdî kanalındaki haber programlarında bulunduğunuz bölgeye ait yeteri kadar haber verildiğini düşünüyor musunuz?” sorusuna verilen cevaplar yaşa göre “istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$)”(Tablo 41).

Tablo 41: Yaş Gruplarına Göre TRT Kurdî Kanalındaki Haber Programlarında Bölgeyle İlgili Haberlerin Yeterli Bulunması

		Yaş						^a p
		18-24 yaş		25-34 yaş		35 yaş ve üzeri		
		n	%	n	%	n	%	
Yeterli bölgesel haber var mı?	Evet	21	26,9	15	22,4	16	16,3	0,280
	Hayır	22	28,2	24	35,8	42	42,9	
	Fikrim Yok	35	44,9	28	41,8	40	40,8	

^aPearson Chi-Square

3.2.4.9. TRT Kurdî Kanalının Haber Programlarındaki Haberlerin Güvenilir Bulunması

Araştırmamızın bir diğer sorusu olan “TRT Kurdî kanalındaki haber programlarındaki haberleri güvenilir buluyor musunuz?” sorusunu katılımcılar şu şekilde yanıtlamışlardır (Tablo 42). İzleyicilerin %48,6’sı “FİKRİM YOK” cevabını vermiştir. İzleyicilerin %25,9’u haberleri güvenilir bulurken, %25,5’i güvenilir bulmamaktadır.

Tablo 42: TRT Kurdî Kanalının Haber Programlarındaki Haberlere Güvenme

		Frekans	Yüzde
TRT Kurdî kanalındaki haber programlarındaki haberleri güvenilir buluyor musunuz?	Evet	63	25,9
	Hayır	62	25,5
	Fikrim Yok	118	48,6

TRT Kurdî kanalındaki haberlere güven cinsiyetlere göre karşılaştırıldığında “istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p=0,011$; $p<0,05$)”. Bu soruya kadın katılımcılar daha çok fikir beyan etmemişken, erkekler daha fazla haberlere güvenmemektedir (Tablo 43). Bu sonuç, “TRT Kurdî kanalı haber programlarındaki haberlere olan güven, cinsiyete göre farklılaşmaktadır.” hipotezimizi doğrulamaktadır.

Tablo 43: Cinsiyete Göre TRT Kurdî Kanalının Haber Programlarındaki Haberlere Güvenme

		Cinsiyet				^a p
		Kadın		Erkek		
		n	%	n	%	
Haberlere güven	Evet	30	24.2	33	27.7	0,011*
	Hayır	23	18.5	39	32.8	
	Fikrim Yok	71	57.3	47	39.5	

^aPearson Chi-Square

* $p<0,05$

Sonuçlara göre TRT Kurdî kanalındaki haberlere güven yaşa göre “istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p=0,050$; $p<0,05$)”. Verilen cevaplara göre her yaş grubundaki katılımcılar en fazla “FİKRİM YOK” cevabını vermiştir. Bu oran en yüksek 18-24 yaş aralığında görülmüştür (Tablo 44).

Tablo 44: Yaşa Gruplarına Göre TRT Kurdî Kanalının Haber Programlarındaki Haberlere Güvenme

		Yaş						
		18-24 yaş		25-34 yaş		35 yaş ve üzeri		a
		n	%	n	%	n	%	
Haberlere güven	Evet	13	16,7	19	28,4	31	31,6	0,050*
	Hayır	17	21,8	17	25,4	28	28,6	
	Fikrim Yok	48	61,5	31	46,3	39	39,8	

^aPearson Chi-Square

* $p<0,05$

TRT Kurdî’deki haberlere güven farklı eğitim seviyelerine göre ise “istatistiksel olarak anlamlı değişiklik göstermemektedir ($p=0,050$; $p<0,05$)”. (Tablo 45)

Tablo 45: Eğitim Düzeyine Göre TRT Kurdî Kanalının Haber Programlarındaki Haberlere Güvenme

		Haberlere Güven						^a p
		Evet		Hayır		Fikrim yok		
		n	%	n	%	n	%	
Eğitim Durumu	Eğitim Yok	10	15,9	6	9,7	10	8,5	0,229
	İlkokul	8	12,7	9	14,5	17	14,4	
	Ortaokul	7	11,1	4	6,5	6	5,1	
	Lise	20	31,7	16	25,8	34	28,8	
	Üniversite	17	27,0	23	37,1	50	42,4	
	Lisansüstü	1	1,6	4	6,5	1	,8	

^aPearson Chi-Square

3.2.4.10. TRT Kurdî Kanalındaki Haber Programlarının Bölgeyi Doğru Yansıtması

Araştırmamızda “TRT Kurdî kanalındaki haber programlarında yer alan bölgenize ait haberlerin bölgenizi doğru yansıttığını düşünüyor musunuz?” sorusunu katılımcılar şu şekilde

yanıtlamışlardır (Tablo 46). Katılımcıların %44,4'ü FİKRİM YOK cevabını vermiştir. Katılımcıların %28'i haber programlarında bölgenin doğru yansıtılmadığını ifade ederken, %27,6'sı güvenilir bulmaktadır.

Tablo 46: TRT Kurdi Kanalındaki Haber Programlarının Bölgeyi Doğru Yansıtması

		Frekans	Yüzde
<i>TRT Kurdi kanalındaki haber programlarında yer alan bölgenize ait haberlerin bölgenizi doğru yansıttığını düşünüyor musunuz?</i>	Evet	67	27,6
	Hayır	68	28,0
	Fikrim Yok	108	44,4

Cinsiyete göre haberlerin bölgeyi doğru yansıtma soruna verilen yanıtlar “istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$)”(Tablo 47).

Tablo 47: Cinsiyete Göre TRT Kurdi Kanalındaki Haber Programlarının Bölgeyi Doğru Yansıtması

		Cinsiyet				^a p
		Kadın		Erkek		
		n	%	n	%	
<i>Haberlerin bölgeyi doğru yansıtması</i>	Evet	34	27.4	33	27.7	0,505
	Hayır	31	25.0	37	31.1	
	Fikrim Yok	59	47.6	49	41.2	

^aPearson Chi-Square

Haberlerin bölgeyi doğru yansıtma soruna verilen yanıtlar farklı yaş gruplarına göre ise “istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$)”(Tablo 48).

Tablo 48: Yaş Gruplarına Göre TRT Kurdi Kanalındaki Haber Programlarının Bölgeyi Doğru Yansıtması

		Yaş						^a p
		18-24 yaş		25-34 yaş		35 yaş ve üzeri		
		n	%	n	%	n	%	
<i>Haberlerin bölgeyi doğru yansıtması</i>	Evet	23	29,5	20	29,9	24	24,5	0,290
	Hayır	17	21,8	16	23,9	35	35,7	
	Fikrim Yok	38	48,7	31	46,3	39	39,8	

^aPearson Chi-Square

Haberlerin bölgeyi doğru yansıtmaya soruna verilen yanıtlar eğitim seviyesine göre de “istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$)” (Tablo 49).

Tablo 49: Eğitim Düzeyine Göre TRT Kurdî Kanalındaki Haber Programlarının Bölgeyi Doğru Yansıtmaması

		Haberlerin bölgeyi doğru yansıtmaması						
		Evet		Hayır		Fikrim yok		a _p
		n	%	n	%	n	%	
Eğitim Durumu	Eğitim Yok	11	16,4	9	13,2	6	5,6	0,094
	İlkokul	7	10,4	14	20,6	13	12,0	
	Ortaokul	5	7,5	5	7,4	7	6,5	
	Lise	20	29,9	16	23,5	34	31,5	
	Üniversite	24	35,8	20	29,4	46	42,6	
	Lisansüstü	0	,0	4	5,9	2	1,9	

^aPearson Chi-Square

3.2.4.11. TRT Kurdî Kanalının Kürtçeye Katkısı

Araştırmamızda “TRT Kurdî kanalının Kürtçeye katkı sağladığını düşünüyor musunuz?” sorusunu katılımcıların verdiği yanıtlar Tablo 50’de yer almaktadır. Buna göre deneklerin %57,2’si “EVET” cevabını vermiştir. Katılımcıların %28,8’i “FİKRİM YOK”, %14’ü “HAYIR” yanıtını vermiştir.

Tablo 50: TRT Kurdî Kanalının Kürtçe’ye Katkısı

	Frekans	Yüzde
<i>TRT Kurdî kanalının Kürtçeye katkı sağladığını düşünüyor musunuz?</i>	Evet	139 57,2
	Hayır	34 14,0
	Fikrim Yok	70 28,8

TRT Kurdî kanalının Kürtçeye katkı sağlayıp sağlamadığını ölçmek için sorulan soruya verilen yanıtlar cinsiyete göre karşılaştırılmıştır. Cinsiyete göre “istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunamamıştır ($p>0,05$)” (Tablo 51).

Tablo 51: Cinsiyete Göre TRT Kurdî Kanalının Kürtçeye Katkısı

		Cinsiyet				^a p
		Kadın		Erkek		
		n	%	n	%	
TRT Kurdî kanalının Kürtçeye katkı sağladığını düşünüyor musunuz?	Evet	78	62.9	61	51.3	0,169
	Hayır	14	11.3	20	16.8	
	Fikrim Yok	32	25.8	38	31.9	

^aPearson Chi-Square

TRT Kurdî kanalının Kürtçeye katkı sağlayıp sağlamadığını ölçmek için sorulan soruya verilen yanıtlar yaşa göre ise “istatistiksel olarak anlamlı değişiklik göstermemektedir ($p>0,05$)” (Tablo 52).

Tablo 52: Yaşa Gruplarına Göre TRT Kurdî Kanalının Kürtçeye Katkısı

		Yaş						^a p
		18-24 yaş		25-34 yaş		35 yaş ve üzeri		
		n	%	n	%	n	%	
TRT Kurdî kanalının Kürtçeye katkı sağladığını düşünüyor musunuz?	Evet	42	53,8	44	65,7	53	54,1	0,149
	Hayır	14	17,9	10	14,9	10	10,2	
	Fikrim Yok	22	28,2	13	19,4	35	35,7	

^aPearson Chi-Square

3.2.4.12. TRT Kurdî Kanalının Kürt Kültürü, Adet, Gelenek ve Göreneklere Katkısı

Araştırmamızda Tablo 53'e göre TRT Kurdî kanalının Kürt kültürü, adet, gelenek ve göreneklerine katkı sağladığını düşünenlerin oranı %53,1'dir. Katkı sağlamadığını düşünenlerin oranı ise %15,2'dir. Katılımcıların %31,7'si ise FİKRİM YOK cevabını vermiştir.

Tablo 53: TRT Kurdî Kanalının Kürt Kültürü, Adet, Gelenek ve Göreneklere Katkısı

	Kültüre Katkı Sağlıyor Mu?	Frekans	Yüzde
TRT Kurdî kanalı kültürünüze, adet, gelenek ve göreneklerinize katkı sağlıyor mu?	Evet	129	53,1
	Hayır	37	15,2
	Fikrim Yok	77	31,7

“TRT Kurdî kanalı Kürt kültürü, adet, gelenek ve göreneklere katkı sağlıyor mu?” soruna verilen yanıtlar cinsiyete göre “istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p=0,012$; $p<0,05$)”. Cinsiyete göre kültür, adet, gelenek ve göreneklere katkı sağlıyor mu soruna verilen yanıtlarda kadın izleyicilerin %59,7'si “EVET” yanıtını verirken erkek izleyicilerde bu oran %46'dır. Tablo 54'deki sonuçlara göre kadın izleyiciler, erkek izleyicilere göre daha fazla TRT Kurdî kanalının Kürt kültürü, adet, gelenek ve göreneklere katkı sağladığını düşünmektedir. Bu sonuca göre, “TRT Kurdî kanalının Kürt kültürü, adet, gelenek ve göreneklere katkısı cinsiyete göre farklılaşmaktadır.” hipotezimiz doğrulanmaktadır.

Tablo 54: Cinsiyete Göre TRT Kurdî Kanalının Kürt Kültürü, Adet, Gelenek ve Göreneklere Katkısı

		Cinsiyet				^a p
		Kadın		Erkek		
		n	%	n	%	
TRT Kurdî kanalı kültürünüze, adet, gelenek ve göreneklerinize katkı sağlıyor mu?	Evet	74	59,7	55	46,2	0,012*
	Hayır	11	8,9	26	21,8	
	Fikrim Yok	39	31,5	38	31,9	

^aPearson Chi-Square * $p<0,05$

TRT Kurdî kanalının Kürt kültürü, adet, gelenek ve göreneklere katkısı konusunda verilen yanıtlar yaşa göre “istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$)”(Tablo 55).

Tablo 55: Yaş Gruplarına Göre TRT Kurdî Kanalının Kürt Kültürü, Adet, Gelenek ve Göreneklere Katkısı

		Yaş						^a p
		18-24 yaş		25-34 yaş		35 yaş ve üzeri		
		n	%	n	%	n	%	
TRT Kurdî kanalı kültürünüze, adet, gelenek ve göreneklerinize katkı sağlıyor mu?	Evet	44	56,4	37	55,2	48	49,0	0,843
	Hayır	12	15,4	10	14,9	15	15,3	
	Fikrim	22	28,2	20	29,9	35	35,7	
	Yok							

^aPearson Chi-Square

3.2.4.13. TRT Kurdî Kanalının Kürt Kültürünü Gelecek Nesillere Aktarması

Araştırmamızda Tablo 56'ya göre, “TRT Kurdî kanalının kültürünüzü doğru bir şekilde gelecek nesillere (çocuklarınıza, torunlarınıza) aktarmada katkı sağlayacağını düşünüyor musunuz?” sorusuna izleyicilerin %41,2’si “*FİKRİM YOK*” cevabını vermiştir. “*EVET*” cevabını verenler %35,4, “*HAYIR*” cevabını verenler ise %23,5’dir.

Tablo 56: TRT Kurdî Kanalının Kürt Kültürünü Gelecek Nesillere Aktarmaya Katkısı

	Kültürü Geleceğe Aktarma	Frekans	Yüzde
TRT Kurdî kanalının kültürünüzü doğru bir şekilde gelecek nesillere (çocuklarınıza, torunlarınıza) aktarmada katkı sağlayacağını düşünüyor musunuz?	Evet	86	35,4
	Hayır	57	23,5
	Fikrim Yok	100	41,2

TRT Kurdî kanalının Kürt kültürünü doğru bir şekilde gelecek nesillere aktarmadaki katkısını ölçmeye yönelik cevaplar cinsiyete göre “istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p=0,037$; $p<0,05$).” (Tablo 57)

Tablo 57: Cinsiyete Göre TRT Kurdî Kanalının Kürt Kültürünü Gelecek Nesillere Aktarmaya Katkısı

		Cinsiyet				^a p
		Kadın		Erkek		
		n	%	n	%	
Gelecek nesillere katkı sağlama	Evet	45	36.3	41	34.5	0,037*
	Hayır	21	16.9	36	30.3	
	Fikrim Yok	58	46.8	42	35.3	

^aPearson Chi-Square

* $p<0,05$

Tablo 58’e göre, TRT Kurdî kanalının Kürt kültürünü doğru bir şekilde gelecek nesillere aktarmada katkı sağlayıp sağlamayacağı sorusuna verilen cevaplar yaşa göre “istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$)”.

Tablo 58: Yaş Gruplarına Göre TRT Kurdî Kanalının Kürt Kültürünü Gelecek Nesillere Aktarmaya Katkısı

		Yaş						^a p
		18-24 yaş		25-34 yaş		35 yaş ve üzeri		
		n	%	n	%	n	%	
Gelecek nesillere katkı sağlama	Evet	26	33,3	28	41,8	32	32,7	0,082
	Hayır	12	15,4	15	22,4	30	30,6	
	Fikrim Yok	40	51,3	24	35,8	36	36,7	

^aPearson Chi-Square

Tablo 59'a göre, TRT Kurdî kanalının Kürt kültürünü doğru bir şekilde gelecek nesillere aktarmada katkı sağlayıp sağlamayacağı sorusuna verilen cevaplar eğitim durumuna göre “istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$)”.

Tablo 59: Eğitim Düzeyine Göre TRT Kurdî Kanalının Kürt Kültürünü Gelecek Nesillere Aktarmaya Katkısı

		Gelecek nesillere katkı sağlama						^a p
		Evet		Hayır		Fikrim yok		
		n	%	n	%	n	%	
Eğitim Durumu	Eğitim Yok	11	12,8	9	15,8	6	6,0	0,381
	İlkokul	15	17,4	6	10,5	13	13,0	
	Ortaokul	7	8,1	5	8,8	5	5,0	
	Lise	23	26,7	14	24,6	33	33,0	
	Üniversite	30	34,9	21	36,8	39	39,0	
	Lisansüstü	0	,0	2	3,5	4	4,0	

^aPearson Chi-Square

3.2.4.14. TRT Kurdî Kanalındaki Dizi ve Karakterlere Yakınlık Duyma

Araştırmamızda “TRT Kurdî kanalındaki dizilerde yer alan karakterleri kendinize yakın hissediyor musunuz?” sorusu cevap aradığımız bir diğer konu oldu. Tablo 60'a göre, katılımcıların %31,7'si TRT Kurdî kanalındaki dizilerdeki karakterleri kendilerine yakın hissetmemektedir. %20,6'sı izlediği dizilerdeki karakterleri kendisine yakın bulmaktadır. Bu soru da yüksek oranda katılımcılar fikir beyan etmemişlerdir.

Tablo 60: TRT Kurdî Kanalındaki Dizi Karakterlerine Yakınlık Duyma

		Frekans	Yüzde
<i>TRT Kurdî kanalındaki dizilerde yer alan karakterleri kendinize yakın hissediyor musunuz?</i>	Evet	50	20,6
	Hayır	77	31,7
	Fikrim Yok	116	47,7

TRT Kurdî kanalındaki dizilerde yer alan karakterlere yakınlık duyma yaşa göre “istatistiksel olarak anlamlı farklılık yoktur ($p>0,05$)” (Tablo 61). Cevaplara göre farklı yaş düzeyleri arasında farklılık tespit edilememiştir.

Tablo 61: Yaşa Gruplarına Göre TRT Kurdî Kanalındaki Dizi Karakterlerine Yakınlık Duyma

		Yaş						^a p
		18-24 yaş		25-34 yaş		35 yaş ve üzeri		
		n	%	n	%	n	%	
Karakterlere yakınlık hissetme	Evet	13	16,7	14	20,9	23	23,5	0,298
	Hayır	31	39,7	22	32,8	24	24,5	
	Fikrim Yok	34	43,6	31	46,3	51	52,0	

^aPearson Chi-Square

TRT Kurdî kanalındaki dizilerde yer alan karakterlere yakınlık duymak cinsiyete göre “istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$)” (Tablo 62).

Tablo 62: Cinsiyete Göre TRT Kurdî Kanalındaki Dizi Karakterlerine Yakınlık Duyma

		Cinsiyet				^a p
		Kadın		Erkek		
		n	%	n	%	
Karakterlere yakınlık hissetme	Evet	32	25.8	18	15.1	0,066
	Hayır	33	26.6	44	37.0	
	Fikrim Yok	59	47.6	57	47.9	

^aPearson Chi-Square

3.2.4.15. TRT Kurdî Kanalındaki Programların Kürtçeyi ve Kürt Kimliğini Doğru Yansıtması

Tablo 63: TRT Kurdî Kanalındaki Programların Kürtçe ve Kürt Kimliğini Doğru Yansıtması

	Frekans	Yüzde
TRT Kurdî kanalında yer alan gerek diziler gerekse diğer programlarda Kürt kimliğinin, Kürt kültürünün ve Kürtlerin yaşam tarzının doğru yansıtıldığını düşünüyor musunuz?	Evet	63 25,9
	Hayır	55 22,6
	Fikrim Yok	125 51,4

TRT Kurdî kanalının izlediklerini ifade eden izleyicilerin “TRT Kurdî kanalında yer alan gerek diziler gerekse diğer programlarda Kürt kimliği, Kürt kültürü ve Kürtlerin yaşam

tarzının doğru yansıtıldığını düşünüyor musunuz?” sorusuna %51.4’u “FİKRİM YOK” cevabı vermiştir. %25.9’u “EVET” cevabı verirken, %22,6’sı “HAYIR” cevabını vermiştir (Tablo 63).

Cinsiyete göre TRT Kurdî kanalında yer alan diziler ve diğer programlarda Kürt kimliği, Kürt kültürü ve Kürtlerin yaşam tarzının doğru yansıtıldığına verilen cevaplar “istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$)” (Tablo 64).

Tablo 64: Cinsiyete Göre TRT Kurdî Kanalındaki Programların Kürtçe ve Kürt Kimliğini Doğru Yansıtması

		Cinsiyet				^a p
		Kadın		Erkek		
		n	%	n	%	
Kürtçe ve kimliği doğru yansıtma	Evet	40	32.3	23	19.3	0,071
	Hayır	26	21.0	29	24.4	
	Fikrim Yok	58	46.8	67	56.3	

^aPearson Chi-Square

Farklı yaş gruplarına göre TRT Kurdî kanalında yer alan diziler ve diğer programlarda Kürt kimliği, Kürt kültürüne Kürtlerin yaşam tarzının doğru yansıtıldığına verilen yanıtlar “istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$)” (Tablo 65).

Tablo 65: Yaş Gruplarına Göre TRT Kurdî Kanalındaki Programların Kürtçe ve Kürt Kimliğini Doğru Yansıtması

		Yaş						^a p
		18-24 yaş		25-34 yaş		35 yaş ve üzeri		
		n	%	n	%	n	%	
Kürtçe ve kimliği doğru yansıtma	Evet	15	19,2	23	34,3	25	25,5	0,295
	Hayır	17	21,8	14	20,9	24	24,5	
	Fikrim Yok	46	59,0	30	44,8	49	50,0	

^aPearson Chi-Square

TRT Kurdî kanalında yer alan diziler ve diğer programlarda Kürt kimliği, Kürt kültürü ve Kürtlerin yaşam tarzının doğru yansıtıldığına verilen cevaplar eğitim seviyesine göre “istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$)” (Tablo 66).

Tablo 66: Eğitim Düzeyine Göre TRT Kurdî Kanalındaki Programların Kürtçe ve Kürt Kimliğini Doğru Yansıtması

		Kürt kimliği ve yaşamını doğru yansıtma						^a p
		Evet		Hayır		Fikrim yok		
		n	%	n	%	n	%	
Eğitim Durumu	Eğitim Yok	7	11,1	6	10,9	13	10,4	0,139
	İlkokul	16	25,4	7	12,7	11	8,8	
	Ortaokul	3	4,8	6	10,9	8	6,4	
	Lise	17	27,0	19	34,5	34	27,2	
	Üniversite	19	30,2	16	29,1	55	44,0	
	Lisansüstü	1	1,6	1	1,8	4	3,2	

^aPearson Chi-Square

3.2.4.16. TRT Kurdî Kanalının Kürtçe Kanal Olarak Beklentiyi Karşılması

Araştırmamızda Tablo 67’ye göre “TRT Kurdî, bir Kürtçe kanal olarak beklentilerinizi karşılıyor mu?” sorusuna katılımcıların %41,2’si “FİKRİM YOK” cevabı vermiştir. İzleyicilerin %34,6’sı “HAYIR”, %24,3’ü “EVET” cevabını vermiştir.

Tablo 67: TRT Kurdî Kanalının Kürtçe Kanal Olarak Beklentiyi Karşılması

	Frekans	Yüzde
<i>TRT Kurdî, bir Kürtçe kanal olarak beklentilerinizi karşılıyor mu?</i>	Evet	59 24,3
	Hayır	84 34,6
	Fikrim Yok	100 41,1

“TRT Kurdî, bir Kürtçe kanal olarak beklentilerinizi karşılıyor mu?” sorusuna verilen cevaplar cinsiyete göre “istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$)” (Tablo 68).

Tablo 68: Cinsiyete Göre TRT Kurdî Kanalının Kürtçe Kanal Olarak Beklentiyi

^aPearson Chi-Square

Karşılması

		Cinsiyet				^a p
		Kadın		Erkek		
		n	%	n	%	
Beklentiyi karşılama	Evet	36	29.0	23	19.3	0,065
	Hayır	35	28.2	49	41.2	
	Fikrim Yok	53	42.7	47	39.5	

TRT Kurdî, bir Kürtçe kanal olarak beklentilerinizi karşılıyor mu?” sorusuna verilen cevaplar farklı yaşa gruplarına göre “istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$)” (Tablo 69).

Tablo 69: Yaş Gruplarına Göre TRT Kurdî Kanalının Kürtçe Kanal Olarak Beklentiyi Karşılama

		Yaş						^a p
		18-24 yaş		25-34 yaş		35 yaş ve üzeri		
		n	%	n	%	n	%	
<i>Beklentiyi karşılama</i>	Evet	18	23,1	18	26,9	23	23,5	0,970
	Hayır	26	33,3	23	34,3	35	35,7	
	Fikrim Yok	34	43,6	26	38,8	40	40,8	

^aPearson Chi-Square

Eğitim durumuna göre “TRT Kurdî, bir Kürtçe kanal olarak beklentilerinizi karşılıyor mu?” sorusuna verilen cevaplar “istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$)” (Tablo 70).

Tablo 70: Eğitim Düzeyine Göre TRT Kurdî Kanalının Kürtçe Kanal Olarak Beklentiyi Karşılama

		Beklentiyi karşılama						^a p
		Evet		Hayır		Fikrim yok		
		n	%	n	%	n	%	
Eğitim Durumu	Eğitim Yok	9	15,3	10	11,9	7	7,0	0,324
	İlkokul	12	20,3	10	11,9	12	12,0	
	Ortaokul	3	5,1	7	8,3	7	7,0	
	Lise	20	33,9	23	27,4	27	27,0	
	Üniversite	15	25,4	31	36,9	44	44,0	
	Lisansüstü	0	,0	3	3,6	3	3,0	

^aPearson Chi-Square

3.2.5. TRT Kurdî Kanalını İzlemeyenlere İlişkin Araştırma Sonuçları

Tablo 71’de belirtildiği gibi anketimize katılan 480 denekten 237’si TRT Kurdî kanalını izlemediğini ifade etmiştir. Çalışmamızın bu bölümünde “*TRT Kurdî kanalı izliyor musunuz?*” sorusuna ‘HAYIR’ cevabı veren katılımcılara ilişkin araştırma sonuçları paylaşılacaktır.

Tablo 71: İzleyicilerin TRT Kurdî Kanalını İzlenme Durumuna Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde
<i>Evet</i>	243	50,6
<i>Hayır</i>	237	49,4
Toplam	480	100,0

3.2.5.1. Sosyo-Demografik Özellikler

Anketimizde “*TRT Kurdî kanalı izliyor musunuz?*” sorusuna “*HAYIR*” cevabı veren katılımcıların %53,6’sı kadın, %46,4’i erkeklerden oluşmaktadır (Tablo 72).

Yaş aralığına baktığımızda katılımcıların %33,9’u 18-24, %27,8’i 25-34 yaş aralığında yer alırken, katılımcıların %36,3’ü 35 yaş ve üstündedir.

Katılımcıların eğitim durumları farklılık göstermektedir. Katılımcıların %40,5’i üniversite eğitime sahip iken %30,8’i lise eğitimi almıştır. Katılımcıların %10,1’i ilkokul, %6,3’ü ortaokul, %2,5’i lisansüstü mezunudur. Katılımcıların %9,7’si ise herhangi bir eğitim almamıştır.

TRT Kurdî kanalını izlemeyen katılımcıların meslek gruplarına baktığımızda şu şekilde sıralanmaktadır; Öğrenci (%33,8), ev hanımı (%20,3), devlet memuru (%14,8), özel sektör çalışanı (%8,4), işsiz (%7,2), esnaf (%6,3), serbest meslek (%3,8), çiftçi (%2,5) ve emekli (%0,4).

Gündelik yaşamda kullanılan dile baktığımızda katılımcıların %40,9’u gündelik yaşamında Türkçeyi kullanırken, %26,2’si günlük yaşamında Kürtçeyi kullanmaktadır. Katılımcıların %32,9’u gündelik yaşamında hem Türkçeyi hem de Kürtçeyi kullanmaktadır.

Katılımcıların %45,6’sı kendisini Kürt olarak tanımlarken, %22,8’i kendisini Türk olarak tanımlamaktadır. Katılımcıların %21,5’i kendisini Türk ve Kürt kimliğine aynı yakınlıkta hissederken, %10,1’i ise herhangi bir kimliğe aidiyet hissetmemektedir.

Tablo 72: TRT Kurdî Kanalını İzlemeyenlerin Sosyo-Demografik Özellikleri

		<i>n</i>	%
<i>Cinsiyet</i>	<i>Kadın</i>	127	53,6
	<i>Erkek</i>	110	46,4
<i>Yaş</i>	<i>18-24 Yaş</i>	85	35,9
	<i>25-34 Yaş</i>	66	27,8
	<i>35 Yaş Ve Üzeri</i>	86	36,3
<i>Eğitim durumu</i>	<i>Eğitim Yok</i>	23	9,7
	<i>İlkokul</i>	24	10,1
	<i>Ortaokul</i>	15	6,3
	<i>Lise</i>	73	30,8
	<i>Üniversite</i>	96	40,5
	<i>Lisansüstü</i>	6	2,5
<i>Meslek</i>	<i>İşsiz</i>	17	7,2
	<i>Ev Hanımı</i>	48	20,3
	<i>Devlet Memuru</i>	35	14,8
	<i>Esnaf</i>	15	6,3
	<i>Emekli</i>	1	0,4
	<i>İşçi</i>	6	2,5
	<i>Öğrenci</i>	80	33,8
	<i>Serbest Meslek</i>	9	3,8
	<i>Çiftçi</i>	6	2,5
	<i>Özel Sektör Çalışanı</i>	20	8,4
<i>Günlük kullanılan dil</i>	<i>Türkçe</i>	97	40,9
	<i>Kürtçe</i>	62	26,2
	<i>Her İkiside</i>	78	32,9
<i>Aidiyet tercihi</i>	<i>Türk Kimliğine</i>	54	22,8
	<i>Kürt Kimliğine</i>	108	45,6
	<i>İki Kimliğe Aynı Yakınlıkta</i>	51	21,5
	<i>Hissediyorum</i>		
	<i>Hiçbir Kimliğe Aidiyet Hissetmiyorum</i>	24	10,1

3.2.5.2. İzleyicilerin Günlük Televizyon İzleme Süresi

TRT Kurdî kanalını izlemeyen katılımcıların günlük ortalama televizyon izleme süreleriyle ilgili alınan cevaplar sonrasında yapılan değerlendirmeler sonrasında Tablo 73'deki sonuçlar elde edilmiştir. Buna göre, izleyicilerin %29,5'i günde ortalama 1 saat televizyon izlerken, %25,3'ü günde ortalama 2 saat televizyon izlemektedir. İzleyicilerin

%24,5'i günde ortalama 3 saat, %11,8'i 4 saat, 8,9'u ise günde 5 saat ve üzerinde televizyon izlemektedir.

Tablo 73: Günlük Televizyon İzleme Süresi

		Frekans	Yüzde
Televizyon izleme süresi	1 Saat	70	29,5
	2 Saat	60	25,3
	3 Saat	58	24,5
	4 Saat	28	11,8
	5 Saat ve üzeri	21	8,9

Günlük televizyon izleme süresi cinsiyete göre “*istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p=0,030$; $p<0,05$)*”. Kadın izleyiciler ortalama 3-4 saat televizyon izlerken, erkek izleyiciler 1-2 saat TV izlemektedir (Tablo 74). Buna göre kadınlar erkeklerden daha fazla televizyon karşısında vakit geçirmektedir.

Tablo 74: Cinsiyete Göre Günlük Televizyon İzleme Süresi

		Cinsiyet				^a p
		Kadın		Erkek		
		n	%	n	%	
Günlük televizyon izleme süresi	1 saat	30	23.6	40	36.4	0,030*
	2 saat	30	23.6	30	27.3	
	3 saat	33	26.0	25	22.7	
	4 saat	17	13.4	11	10.0	
	5 saat ve üzeri	17	13.4	4	3.6	

^aPearson Chi-Square

Farklı yaş gruplarına göre günlük ortalama televizyon süresi yaşa göre “istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p=0,001$; $p<0,01$)”. 18-24 ve 25-34 yaş aralığındakiler ortalama 1 saat televizyon izlerken, 35 yaş ve üstündekiler ortalama 2-4 saat televizyon izlemektedir (Tablo 75).

Tablo 75: Yaş Gruplarına Göre Günlük Televizyon İzleme Süresi

		Yaş						^a p
		18-24 yaş		25-34 yaş		35 yaş ve üzeri		
		n	%	n	%	n	%	
Günlük televizyon izleme süresi	1 saat	39	45,9	21	31,8	10	11,6	0,001**
	2 saat	20	23,5	17	25,8	23	26,7	
	3 saat	16	18,8	19	28,8	23	26,7	
	4 saat	9	10,6	6	9,1	13	15,1	
	5 saat ve üzeri	1	1,2	3	4,5	17	19,8	

^aPearson Chi-Square

Tablo 76’ya göre, günlük ortalama televizyon izleme süresi eğitim durumuna göre “istatistiksel olarak anlamlı değişiklik göstermektedir ($p=0,001$; $p<0,01$)”. Eğitim seviyesi yükseldikçe televizyon izleme süresi azalırken, eğitim seviyesi düştükçe televizyon izleme süresi artmaktadır.

Tablo 76: Eğitim Düzeyine Göre Günlük Televizyon İzleme Süresi

		Günlük Ortalama TV İzleme Saati										^a p
		1 saat		2 saat		3 saat		4 saat		5 saat ve üzeri		
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Eğitim Durumu	Eğitim Yok	3	2,4	7	5,9	9	7,3	16	21,6	14	32,6	0,001**
	İlkokul	6	4,9	10	8,4	18	14,6	16	21,6	8	18,6	
	Ortaokul	2	1,6	8	6,7	10	8,1	7	9,5	5	11,6	
	Lise	45	36,6	28	23,5	43	35,0	16	21,6	12	27,9	
	Üniversite	62	50,4	60	50,4	42	34,1	19	25,7	4	9,3	
	Lisansüstü	5	4,1	6	5,0	1	,8	0	,0	0	,0	

^aPearson Chi-Square

3.2.5.2. TRT Kurdî Kanalının İzlenmeme Nedenleri

Araştırmamızda TRT Kurdî kanalını izlemeyen katılımcılara “*Neden TRT Kurdî kanalını izlemiyorsunuz?*” sorusu yöneltilmiştir. Alınan cevapların sonuçları Tablo 77’de yer almaktadır. Buna göre, katılımcıların %28,9’u TRT Kurdî’nin programlarını beğenmediği için kanalı izlememektedir. Katılımcıların %24,2’si TRT Kurdî kanalının kendi kültürünü yansıtmadığını ifade ederken, %15,1 kanalda kullanılan Kürtçeyi anlamadığı için TRT Kurdî’yi izlememektedir. Katılımcıların %15,0’i TRT Kurdî kanalına erişimi olmadığı için kanalı izleyemiyorken, %10,5’i kanalın taraflı yayın yaptığını düşünmektedir. Katılımcıların %6,3’ü ise farklı nedenler sıralamıştır.

Tablo 77: TRT Kurdî Kanalının İzlenmeme Nedenlerine Göre Dağılımı

	<i>Frekans</i>	<i>Yüzde</i>
<i>TRT Kurdî kanalına erişimim yok, Evde izleyemiyorum</i>	35	15,0
<i>Programlarını beğenmiyorum</i>	69	28,9
<i>Kültürümü yansıtmıyor</i>	57	24,2
<i>Konuşulan Kürtçeyi anlamıyorum</i>	36	15,1
<i>Taraflı yayın yaptığını düşünüyorum</i>	25	10,5
<i>Diğer</i>	15	6,3

Cinsiyete göre TRT Kurdî kanalının izlememesinin nedeni “*istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$)*” (Tablo 78). Bu sonuç, “*TRT Kurdî kanalının izlenmemesinin nedeni cinsiyete göre farklılaşmaktadır.*” hipotezimizi doğrulamamaktadır.

Tablo 78: Cinsiyete Göre TRT Kurdî Kanalının İzlenmeme Nedeni

		Cinsiyet				^a p
		Kadın		Erkek		
		n	%	n	%	
TRT Kurdî kanalının izlenilmeme nedenleri	TRT Kurdî Kanalına Erişimim Yok	20	15.7	15	13.6	0,067
	Programlarını Beğenmiyorum	43	33.9	26	23.6	
	Kültürümü Yansıtmıyor	27	21.3	30	27.3	
	Konuşulan Kürtçeyi Anlamıyorum	23	18.1	13	11.8	
	Taraflı Yayın Yaptığını Düşünüyorum	9	7.1	16	14.5	
	Diğer	5	3.9	10	9.1	

^aPearson Chi-Square

TRT Kurdî kanalının izlenmemesinin nedeni yaşa göre “istatistiksel olarak anlamlı değişiklik göstermektedir ($p=0,010$; $p<0,05$)”. 18-24 ve 25-34 yaş grubundakiler kanalın programlarını beğenmiyorken, 35 yaş ve üzerindekiiler ise kanalın Kürt kültürünü yansıtmadığı için kanalı izlemediğini aktarmaktadır. (Tablo 79). Bu sonuç, “Yaş gruplarına göre TRT Kurdî kanalının izlenmeme nedeni değişmektedir.” hipotezimizi doğrulamaktadır.

Tablo 79: Yaş Gruplarına Göre TRT Kurdî Kanalının İzlenmeme Nedeni

		Yaş						^a p
		18-24 yaş		25-34 yaş		35 yaş ve üzeri		
		n	%	n	%	n	%	
TRT Kurdî kanalının izlenilmeme nedenleri	TRT Kurdî Kanalına Erişimim Yok	19	22,4	3	4,5	13	15,1	0,001**
	Programlarını Beğenmiyorum	25	29,4	19	28,8	25	29,1	
	Kültürümü Yansıtmıyor	11	12,9	17	25,8	29	33,7	
	Konuşulan Kürtçeyi Anlamıyorum	20	23,5	9	13,6	7	8,1	
	Tarafı Yayın Yaptığını Düşünüyorum	6	7,1	12	18,2	7	8,1	
	Diğer	4	4,7	6	9,1	5	5,8	

^aPearson Chi-Square

**** $p<0,01$**

TRT Kurdî izlenmemesinin nedeni eğitim durumuna göre ise (Tablo 80) “istatistiksel olarak anlamlı değişiklik göstermemektedir ($p>0,05$).”

Tablo 80: Eğitim Düzeyine Göre TRT Kurdî Kanalının İzlenmeme Nedeni

		Eğitim Durumu								^a p
		Eğitim yok		İlkokul & ortaokul		Lise		Üniversite		
		n	%	n	%	n	%	n	%	
TRT Kurdî kanalının izlenilmeme nedenleri	TRT Kurdî Kanalına Erişimim Yok	2	8,7	6	15,4	13	17,6	15	14,6	0,067
	Programlarını Beğenmiyorum	2	8,7	9	23,1	21	28,4	37	35,9	
	Kültürümü Yansıtmıyor	14	60,9	9	23,1	16	21,6	19	18,4	
	Konuşulan Kürtçeyi Anlamıyorum	1	4,3	7	17,9	12	16,2	16	15,5	
	Tarafı Yayın Yaptığını Düşünüyorum	2	8,7	5	12,8	7	9,5	11	10,7	
	Diğer	2	8,7	3	7,7	5	6,8	5	4,9	

SONUÇ

Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT) bünyesinde kurulan, ilk adı TRT 6 (ŞEŞ) olan TRT Kurdî kanalı 1 Ocak 2019 tarihinde yayın hayatına başladı. TRT Kurdî kanalıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda bu yana ilk defa devlet eliyle “*farklı dil ve lehçelerde*” yayın yapan bir televizyon kuruldu. Bu nedenle kanalın kuruluşunu Türkiye’deki dönüm noktalarından biri olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Kürtçe’nin günümüzde devletin resmi kanalında 24 saat kesintisiz kullanılmaya başlanması hiç şüphesiz incelenmeye değer bir konudur. Ayrıca yapılan literatür taraması sonrasında TRT Kurdî kanalına yönelik araştırma ve çalışmaların oldukça az olması bu araştırmanın çıkış noktasını oluşturdu. Sonuçta da TRT Kurdî kanalının Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da yaşayan izleyiciler tarafından nasıl algılandığını ortaya koyan bu çalışma ortaya çıktı. Bu çalışmanın ana amacı TRT Kurdî kanalının AB’nin “*farklı dil ve lehçelerde yayıncılık*” konusundaki görsel-işitsel yayıncılık politikalarına uygun bir yayın yapıp yapmadığını ve TRT Kurdî’nin Kürtçe televizyon kanalı olarak Kürt kökenli televizyon izleyicilerinin ihtiyaçlarına yeterli düzeyde cevap verip vermediğini ortaya koymaktır. Çalışmamızın sonuç bölümünde Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yapılan anket sonuçları tartışılarak sonuçların daha iyi anlaşılması amaçlanmaktadır.

“*Farklı dil ve lehçelerde yayıncılık*” konusu ilk defa AB’ye üyelik yolunda gündeme geldi. AB ilerleme raporlarında sık sık farklı dil ve lehçelerde yayıncılığa atıf yapıldı ve Türkiye’nin de bu yönde adım atması gerektiği vurgulandı. AB’nin bu dayatmalarının ardından ilk olarak Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda ardından da yasalarda değişikliklere gidildi. Yasalara uygun yönetmeliklerin çıkarılmasının ardından Türkçe dışındaki dil ve lehçelerde yayıncılığın önü açıldı. 1 Ocak 2009 tarihinde ise devlet televizyonu olan TRT bünyesinde TRT Kurdî kanalı kurularak 24 saat kesintisiz Kürtçe yayına geçildi. Böylece Kürtçe, devletin resmi kanalında kullanılmaya başladı.

TRT Kurdî kanalına yönelik bu çalışma Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki televizyon izleyicilerinin televizyon izleme motivasyonları, televizyon izleme alışkanlıkları, TRT Kurdî kanalıyla ilgili düşünceleri, TRT Kurdî kanalına yönelik eleştirileri ve kanalın neden izlenmediği konusunda çeşitli veriler ortaya koymakta ve bölge insanının televizyon izleme alışkanlıklarını çeşitli açılardan analiz etme imkânı sağlamaktadır.

Çalışmamız için Doğu Anadolu bölgesinde Malatya, Muş ve Hakkâri illeri, Güneydoğu Anadolu bölgesinde ise Adıyaman, Diyarbakır ve Şırnak illeri örneklem olarak seçilmiştir. Araştırmamızda tesadüfî örneklem yoluyla seçilen 500 katılımcı üzerinde yüz yüze anket uygulanmış ve incelemelerin ardından 480 anket analiz edilmiştir. Anket, 18 yaşından yaşından büyük, Kürtçe bilen televizyon izleyicilerine Aralık 2018 – Ocak 2019 tarihleri arasında uygulanmıştır. Araştırmamızda katılımcıların 251'i kadın, 229'ı ise erkek izleyicilerden oluşmaktadır.

Araştırmamızda katılımcılara günlük yaşamlarında Türkçeyi mi yoksa Kürtçeyi mi daha çok konuştukları sorusunu yönelttiğimizde; katılımcıların %38,5'i günlük yaşamında hem Türkçe hem de Kürtçeyi, %35'i Türkçeyi, %26,5'i ise Kürtçeyi kullandığını ifade etmiştir. Sonuçlara göre katılımcıların büyük çoğunluğu iki dili de günlük hayatlarında kullanmaktadır. Katılımcılar, bölgede eğitim oranının yükselmesi, üniversitelerin açılmasıyla kentlerinin göç alması, televizyon ve internetin yaygınlaşmasıyla birlikte Türkçeyi günlük hayatta daha fazla kullandıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar Kürtçeyi en çokta aile büyükleri (baba, anne, dede, büyükanne) ve yakınlarıyla bir araya geldiklerinde kullandıklarını ifade etmişlerdir. Bu duruma neden olarak ta aile büyükleri ve yakınlarının Türkçe bilmediklerini yâda çok az bildiklerini vurgulamışlardır.

Araştırmamızda katılımcılara “*Hangi kimliğe aidiyet hissediyorsunuz?*” sorusuyla kendi kimlik aidiyetlerini tanımlamaları istenmiştir. Katılımcıların yarısı kendisini “*Kürt kimliği*”yle tanımlamaktadır. Katılımcıların %22,3'ü kendisini Türk ve Kürt kimliğine aynı yakınlıkta hissederken, %18,1'i “*Türk kimliği*”ne aidiyet hissetmektedir. Katılımcıların %9,6'sı ise herhangi bir kimliğe aidiyet duymamaktadır. Katılımcıların yarısının kendisini Kürt kimliğiyle tanımlaması kendi etnik kökenlerine olan bağlılıklarını göstermesi açısından önemlidir. Bölgede Kürt etnik kimliği önemli bir yer tutmaktadır. AB'nin dil ve görsel medya politikalarının amaçları da anadil dışındaki dillerinin desteklenmesi, korunması ve medya konusunda da gerekli desteğin verilmesidir. TRT Kurdî kanalının da kurulmasını, AB'nin dil politikaları doğrultusunda atılmış bir adım olduğunu gösteren bir gelişme olduğunu söyleyebiliriz.

Araştırmamızda katılımcılara demografik özellikleri ve kimliklerine yönelik soruların ardından televizyon izleme alışkanlıkları ve motivasyonlarını ölçmeye yönelik sorular sorulmuştur. Söz konusu alışkanlıklar ve motivasyonların demografik özelliklere göre değişiklik gösterdiği tespit edilmiştir.

İzleyicilerin günlük televizyon izleme süresi yaş, cinsiyet ve eğitim durumuna göre incelendiğinde farklı sonuçlar ortaya çıkmıştır. Araştırmamızın sonuçlarına göre, 18-24 ve 25-34 yaş aralığındaki izleyiciler ortalama 1 saat televizyon izlerken, 35 yaş ve üstü izleyiciler ortalama 2-4 saat televizyon izlemektedir. İstatistiklere göre yaş düzeyi arttıkça televizyon izleme süresi de artmaktadır. Bu sonuçla “*Yaş düzeyi arttıkça televizyon izleme süresi artmaktadır.*” hipotezimiz doğrulanmaktadır. Günlük televizyon izleme süresi cinsiyete göre incelendiğinde ise kadın izleyiciler ortalama 3-4 saat televizyon izlerken, erkek izleyiciler 1-2 saat televizyon izlemektedir. Bu verilere göre, “*Kadın izleyicilerin televizyon izleme süresi erkek izleyicilerin televizyon izleme sürelerinden daha fazladır.*” hipotezimiz doğrulanmıştır.

Televizyon izleyicilerinin Türkçe ve Kürtçe yayın yapan tüm kanallar arasında en çok izledikleri ilk üç televizyon kanalının sırasıyla FOX TV, TV8 ve SHOW TV olduğu saptanmıştır. TRT 1 kanalı da SHOW TV’ye yakın bir izlenme oranına sahiptir. Araştırmamızda TRT Kurdî kanalı 9’uncu sırada yer almıştır. Kürtçe yayın yapan kanalların izlenme oranlarının Türkçe yayın yapan televizyon kanallarından daha düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Kürtçe yayın yapan kanallar arasında en çok izlenme oranına sahip olan ise Zagros TV’dir. Zagros TV’yi TRT Kurdî kanalı takip etmektedir. FOX TV, TV8, SHOW TV ve TRT 1 kanalının yayın akışı incelendiğinde bütün kitlelere yönelik programlara yer verdikleri görülmektedir. Popüler yayın politikası gütmeleri bu kanalların yüksek izlenirlik oranlarına sahip olmalarını açıklayabilmektedir. Bu sonuçlar ayrıca “*Kullanımlar ve Doyumlar*” kuramının önemli kavramlarından biri olan “*aktif izleyici*” kavramı konusunda da önemli sonuçlar ortaya koymaktadır. İzleyiciler, televizyon kanalı tercihini daha çok Türkçe yayın yapan kanallardan yana kullanmaktadırlar. “*Kullanımlar ve Doyumlar*” kuramına göre izleyici, kitle iletişim araçları ve içeriklerinin seçimi konusunda aktif konumdadır. Doğu ve Güneydoğulu izleyicilerde çeşitli ihtiyaçlarını gidermek için kendi anadilinde yani Kürtçe yayın yapan kanallar yerine Türkçe yayın yapan kanalları izlemeyi daha çok tercih etmektedirler. Bu sonuç izleyicilerin kanal tercihi konusunda “*aktif izleyici*” konumda olduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırmamızın ikinci bölümde ayrıntılı açıklamasını yaptığımız televizyonun etkilerine yönelik araştırmalar sonrasında ortaya çıkan “*Kullanımlar ve Doyumlar*” kuramıyla “*İnsanlar neden televizyon izler?*” sorusuna cevap aranmıştır. Ortaya çıkan sonuçlara göre bireylerin bir takım ihtiyaçları vardır ve bireyler bu ihtiyaçlarını doyuma ulaştırmak için kitle iletişim araçlarına yönelir ve içeriklerini tüketmektedirler. Bu amaçla yaptığımız bu çalışmada

da Doğu ve Güneydoğu Anadolu izleyicilerin neden televizyon izledikleri ve televizyon izleme motivasyonlarının neler olduğunu açıklamaya yönelik önemli sonuçlar ortaya çıkmıştır.

İzleyicilerin Türkçe ve Kürtçe yayın yapan tüm kanallar söz konusu olduğunda, sırasıyla en çok izledikleri televizyon program türleriyle ilgili tercihleri konusunda haberler ilk sırada yer almaktadır. İkinci sırada dizi ve seriallar yer alırken, üçüncü sırada da yarışma programları gelmektedir. İzleyiciler, televizyon izleme motivasyonları konusunda en çok enformasyon (bilgi) ve eğlence-rahatlama motivasyonları için televizyona yönelmekte ve buna göre programlar seçmektedirler. Enformasyon motivasyonu bireyin kendisiyle ilgili konularda bilgi sahibi olması, ülkesi ve dünyada olup bitenler hakkında neler olup bittiğini öğrenme ihtiyaçlarıyla, eğlence-rahatlama motivasyonu ise izleyicilerin keyif, neşe ve hoşça vakit geçirme ihtiyaçlarıyla açıklanabilir.

İstatistiklerin sonuçlarına göre, “eğlence-rahatlama”, “kaçış-arkadaşlık”, “moral-destek”, “enformasyon” ve “alışkanlık” motivasyonları ile izleyicilerin cinsiyeti arasında anlamlı bir farklılık olduğu ortaya çıkmıştır. Kadın izleyiciler televizyonu “eğlence-rahatlama”, “kaçış-arkadaşlık”, “moral-destek”, “enformasyon” ve “alışkanlık” için erkek izleyicilerden daha fazla tercih etmektedirler. Bu durumun nedeni olarak kadınların televizyon karşısında geçirdiği sürenin erkeklerden daha fazla olması, daha farklı türde programları izlemesi gösterilebilir.

Araştırmamızda, televizyon izleme motivasyonları ile deneklerin yaşı arasında da anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. 35 yaş ve üzeri olanlar televizyonu daha çok “eğlence-rahatlama”, “kaçış-arkadaşlık”, “enformasyon” ve “alışkanlık” motivasyonları için tercih ederken, 18-24 yaş aralığında olanların ise “moral-destek” motivasyonları yüksek bulunmuştur.

Eğitim seviyesindeki farklılıklarda televizyon izleme motivasyonlarını etkilediği ortaya çıkmıştır. İlkokul ve ortaokul eğitim seviyesine sahip katılımcıların “eğlence-rahatlama”, “kaçış-arkadaşlık”, “moral-destek”, “enformasyon” ve “alışkanlık” motivasyonları diğer eğitim seviyesine sahip deneklerden yüksek bulunmuştur. Buna göre; ilkokul ve ortaokul seviyesine sahip katılımcılar televizyonu “eğlence-rahatlama”, “kaçış-arkadaşlık”, “moral-destek”, “enformasyon” ve “alışkanlık” motivasyonları için diğer eğitim seviyesine sahip katılımcılardan daha fazla tercih etmektedir.

Bu sonuçlar izleyicilerin yaş, cinsiyet ve eğitim durumu gibi sosyo-demografik özelliklerinin televizyon izleme motivasyonlarında farklılıklara neden olduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırmamızda televizyon izleyicilerinin sosyo-demografik özellikleri, televizyon izleme tercihleri ve televizyon izleme motivasyonlarının sonuçlarının ardından TRT Kurdî kanalıyla ilgili sonuçlara yer verilmiştir. TRT Kurdî kanalıyla ilgili sonuçlar iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, TRT Kurdî kanalını izleyenlere yönelik araştırma sonuçları, ikinci bölüm ise TRT Kurdî kanalını izlemeyenlere yönelik araştırma sonuçlarını içermektedir.

Araştırmamıza katılan 480 katılımcıdan 243'ü TRT Kurdî kanalını izlediğini ifade etmiştir. Katılımcıların %51,0'i kadın, %49,0'u erkek izleyicilerden oluşmaktadır. TRT Kurdî kanalını izleyenlere ilişkin araştırma sonuçlarını incelediğimizde karşımıza şu sonuçlar çıkmaktadır:

TRT Kurdî'nin izlenme saatlerine baktığımızda kanal en çok 17.00-22.00 saatleri arasında izlenmektedir. Kanalin izlenme saatleri ile cinsiyet grupları karşılaştırıldığında erkekler izleyiciler TRT Kurdî kanalını daha çok akşam saatlerinde izlemektedirler. Bu durumun nedeni ise erkeklerin gün içinde çalışıyor olmaları, TRT Kurdî kanalını ancak akşam saatlerinde eve geldiklerinde izleyebildikleri gösterilebilir. Bu sonuç ayrıca *“Erkekler, TRT Kurdî kanalını en çok akşam saatlerinde izlemektedir.”* hipotezimizi doğrulamaktadır.

Araştırmamızda katılımcılara TRT Kurdî kanalında izledikleri program türlerinden ilk üçünü sıralaması istenmiştir. Buna göre TRT Kurdî kanalında en çok haber programları tercih edilmektedir. Haber programlarını sırasıyla eğlence ve dizi ve seriallar takip etmektedir. İzleyiciler televizyon izleme motivasyonları konusunda en çok enformasyon (bilgi) ve eğlence-rahatlama motivasyonları için TRT Kurdî kanalına yönelmekte ve bu yönde programlar seçmektedirler.

“TRT Kurdî kanalının program içeriğini yeterli buluyor musunuz? Yeteri kadar program var mı sizce?” sorusu TRT Kurdî kanalının izleyicilerin ihtiyaçlarına cevap verip vermediğini saptamaya yönelik sorulan sorulardan biridir. İzleyicilerin TRT Kurdî kanalının program içeriğini yeterli bulma düzeyleri ölçüldüğünde izleyicilerin çoğu fikirlerini beyan etmekte çekimser kalmıştır. Bu soruya verilen yanıtta *“FİKRİM YOK”* seçeneğini tercih eden katılımcı sayısı yüksektir. Fikrini açıklayan katılımcıların çoğunluğu ise TRT Kurdî kanalının

program içeriğini yeterli bulmamaktadır. Katılımcılar program yelpazesinin artırılması, müzik, eğitim ve kültür-sanat programlarına daha fazla ağırlık verilmesi ve bölgeye dair daha fazla program yapılması beklentisi içindedirler.

İzleyicilerin TRT Kurdî kanalında kullanılan Kürtçeyi anlama düzeyleri ölçüldüğünde ise izleyicilerin büyük çoğunluğu kullanılan Kürtçeyi anlamaktadırlar. Fakat katılımcılar bazı programlarda kullanılan Kürtçe kelimeleri anlamakta zorlandıklarını, lehçe farklılıkları olduğunu, Türkçe kelimelerin sıklıkla kullanıldığını ifade etmektedirler. Öte yandan kanalda kullanılan Kürtçeyi kadın izleyiciler erkek izleyicilere göre daha fazla anlamaktadır. Yine yaşa gruplarına göre 35 yaş ve üstündeki izleyiciler TRT Kurdî'deki Kürtçeyi daha iyi anlamaktadır.

Televizyon izleyicilerinin, *“TRT Kurdî kanalında yer alan programları Kürtçe seslendirme, Kürtçeyi doğru kullanma, özgün içerik, ve Kürt kültürüne yönelik programlar konularında kaliteli buluyor musunuz?”* sorusuna verdiği yanıtlarda izleyicilerin çoğunluğu *“FİKRİM YOK”* yanıtını vermiştir. Sonuçlara göre *“EVET”* ve *“HAYIR”* diyenlerin oranı birbirine yakındır. İzleyiciler en çok itiraz ettiği konusu ise Kürtçe seslendirme ve dublajların basit ve sık olması. İzleyiciler, özellikle Kürtçe dublaj yapılan Türkçe dizilerde ve programlarda dublajın belli olduğunu, bu durumda komik bir duruma yol açtığını ifade etmektedirler. İzleyiciler, seslendirme ve dublajların profesyonel bir şekilde yapılması beklentisi içindedir. İzleyiciler ayrıca Türkçe programlara dublaj yapılması yerine Kürtçe programların yapılması gerektiğini vurgulamaktadırlar.

Araştırmamızda *“TRT Kurdî kanalındaki haber programlarında bulunduğunuz bölgeye ait yeteri kadar haber verildiğini düşünüyor musunuz?”* sorusuna *“HAYIR”* cevabı veren izleyicilerin oranı *“EVET”* yanıtını verenlerden fazla çıkmıştır. İzleyiciler bölgenin haber programlarında yeterli ölçüde verilmediğini düşünmektedir. TRT Kurdî kanalı izleyicilerin bu konudaki ihtiyaçlarına yeterli düzeyde cevap verememektedir.

TRT Kurdî kanalının haberciliğine, haberlerin güvenilirliğine, haberlerin bölgeyi doğru yansıtmasına ilişkin sorulara ise katılımcılar fikir beyan etmekte çekimser kalmıştır. Bu sorulara verilen yanıtlarda *“FİKRİM YOK”* cevabını veren katılımcı sayısı yüksektir. Deneklerin kanaldan beklentilerini ise, bölgenin doğru yansıtılması, doğru ve tarafsız yayıncılık şeklinde sıralayabiliriz.

Kanalın izleyicilerine göre TRT Kurdî kanalı Kürtçe'ye katkı sağlamaktadır. İzleyiciler, TRT Kurdî'nin Kürt kültürü, adet, gelenek ve göreneklere katkı sağladığını düşünmektedir. İzleyiciler *“TRT Kurdî kanalının kültürünüzü doğru bir şekilde gelecek nesillere (çocuklarınıza, torunlarınıza) aktarmada katkı sağlayacağını düşünüyor musunuz?”* sorusuna kanalın bu konuda da katkı sağlayacağı görüşündedirler. Ayrıca izleyiciler, TRT Kurdî kanalındaki programların Kürtçeyi ve Kürt kimliğini doğru yansıttığını belirtmektedir.

TRT Kurdî, bir Kürtçe kanal olarak beklentilerinizi karşılıyor mu? sorusuna ise izleyiciler fikir beyan etmekte çekimser kalmıştır. Bu sorulara verilen yanıtlarda *“FİKRİM YOK”* cevabını veren izleyici sayısı yüksektir. Araştırma sonuçlarına göre *“HAYIR”* yanıtı verenlerin sayısı *“EVET”* yanıtını verenlerden daha fazladır. Buna göre TRT Kurdî'nin bir Kürtçe kanal olarak izleyicilerin beklentilerini karşılamakta yetersiz kaldığı sonucu çıkmaktadır.

TRT Kurdî kanalını izleyenlere yönelik anket sorularımızda son soru olan *“TRT Kurdî kanalından beklentiniz nedir?”* sorusu açık uçlu olarak sorulmuştur. İzleyiciler, TRT Kurdî kanalından objektif ve tarafsız bir yayıncılık beklentisi içindedir. Özellikle haber programlarında bölgenin doğru yansıtılması, bölge ve bölgenin sorunlarının daha fazla dile getirilmesini istemektedirler. Katılımcıların ifade ettiği bir diğer konuda Kürt kültürüne yönelik müzik, eğitim ve kültür-sanat programlarının artırılması, bölgeye dair daha çok programların olması ve Kürt kültürünün saklı kalmış kültürel hazinelerinin ortaya çıkaran programların yapılmasıdır. İzleyicilerin bir diğer vurguladığı konusu ise Kürtçe seslendirme ve dublajların daha profesyonel şekilde yapılması, Türkçe programlara dublaj yapılması yerine Kürtçe yapılan programlara ağırlık verilmesidir.

TRT Kurdî kanalını izlemeyenlere ilişkin araştırma sonuçlarını incelediğimizde ise karşımıza şu sonuçlar çıkmaktadır;

Araştırmamıza katılan 480 denekten 237'si TRT Kurdî kanalını izlemediğini ifade etmiştir. Katılımcıların %53.6'sı kadın izleyicilerden, %46.4'ü erkek izleyicilerden oluşmaktadır.

Araştırmamızda TRT Kurdî kanalını izlemeyen katılımcılara *“Neden TRT Kurdî kanalını izlemiyorsunuz?”* sorusu yöneltilmiştir. Sonuçlara göre, TRT Kurdî kanalının en fazla izlenmemesinin nedeni programlarının beğenilmemesidir. Katılımcılar yapılan programların sıradan ve kendilerine hitap etmediği görüşündedir. İzlenilmeme nedenlerinden

ikinci sırada kanalın kültürü yansıtmadığı sonucu çıkmıştır. Kanalda kullanılan Kürtçe'nin katılımcılar tarafından anlaşılmaması izlenilmeme nedenlerinden üçüncü sırada gelmektedir. Özellikle kanalda kullanılan lehçenin izleyicilerin kendi lehçelerinden farklı olduğu görüşü ağır basmaktadır. Bir diğer neden ise katılımcıların TRT Kurdî kanalına erişim olmaması. İzlenilmeme nedenleri arasında katılımcıların bir bölümü kanalın taraflı yayın yaptığı düşüncesi içindedir. Kurdî kanalının izlenilmemesinin nedenleri televizyon izleyicilerinin seçici olduğunu ve izleyicilerin kitle iletişim araçlarının içeriğinin seçiminde aktif olduğunu ortaya bir kez daha koymaktadır. Ayrıca izleyiciler, tercihlerine uymayan, program içerikleri konusunda gereksinimlerine cevap vermeyen, doyum sağlamayan kanalları ve programları izlememektedirler.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde Malatya, Muş Hakkâri, Adıyaman, Diyarbakır ve Şırnak illerinde gerçekleştirilen anket çalışmasının sonuçları sonuç bölümünde ayrıntılı olarak tartışılmıştır.

“Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki televizyon izleyicilerinin televizyon izleme alışkanlıkları ve motivasyonları nelerdir?” sorusu araştırmamızın birinci sorusudur. Sonuçlara göre, izleyicilerin belirlediği ihtiyaçlarını gidermek için televizyon kanalları ve programları konusunda seçici olduklarını ortaya koymaktadır. İzleyiciler, ihtiyaçlarına cevap vermeyen, doyuma ulaştırmayan televizyon kanalları ve programları izlememektedir. Bu durum izleyicilerin kitle iletişim araçları ve içeriklerini kullanmada aktif olduğunu savunan Kullanımlar ve Doyumlar kuramının bu iddiasını desteklemektedir.

Doğu ve Güneydoğulu izleyiciler kanal ve program tercihi konusunda seçici davranmaktadır. Bu duruma, TRT Kurdi kanalının izlememesindeki en yüksek oranın programlarının beğenilmemesi gösterilebilir. Programların yeterli doyum sağlamaması izleyicilerin kanaldan kaçmasına, kanalın izlenilmemesine neden olabilmektedir.

İzleyiciler televizyon kanallarına ve TRT Kurdî kanalına televizyon izleme motivasyonları konusunda en çok enformasyon (bilgi) ve eğlence-rahatlama motivasyonları için yönelmekte ve buna göre programlar seçmektedirler.

Kullanımlar ve Doyumlar kuramına yönelik çalışmalarda olduğu gibi araştırmamızda da yaş, cinsiyet ve eğitim düzeyi gibi sosyo-demografik özelliklerin izleyicilerin televizyon izleme motivasyonları konusunda farklılıkların ortaya çıkmasına neden olduğu saptanmıştır.

“TRT Kurdî kanalı AB’nin “farklı dil ve lehçelerde yayıncılık” konusundaki görsel-işitsel yayıncılık politikaları ve amaçlarına uygun yayıncılık yapmakta mıdır?” sorusu araştırmamızda cevabını aradığımız ikinci sorudur. AB’nin görsel-işitsel medya politikaları oluşturmasındaki öncelikli amaçlarından biri anadil dışındaki farklı dil ve lehçelerin ülkeler için bir zenginlik olarak görülmesini sağlamak, ülkelerin bu dillerin korunmasına ve gelecek nesillere aktarılmasına katkıda bulunmak bu amaçla da azınlıklar ve etnik yapıların kendi dillerinde yayın yapacakları radyo ve televizyonların kurulmasını teşvik etmektir. TRT Kurdî’nin bu amaçlar doğrultusunda yayın yapıp yapmadığını ölçmek için izleyicilere bu yönde sorular sorulmuştur. TRT Kurdî kanalını izlediklerini ifade eden izleyiciler TRT Kurdî’nin bir televizyon kanalı olarak Kürtçeye, Kürt kültürü, adet, gelenek ve göreneklere katkı sağladığı görüşündedirler. İzleyiciler, kanalın Kürt kültürünü doğru bir şekilde gelecek nesillere aktarmada katkı sağlayacağını düşünmektedirler. Ayrıca TRT Kurdî’nin Kürtçeyi ve Kürt kimliğini doğru yansıttığını ifade eden izleyiciler çoğunluktadır. Buna göre, TRT Kurdî kanalının AB’nin *“farklı dil ve lehçelerde yayıncılık”* konusundaki görsel-işitsel yayıncılık politikaları ve amaçlarına uygun yayınlar yaptığı sonucu çıkmaktadır. Bu bağlamda da TRT Kurdî’nin AB medya politikalarının esas gereği olan farklı etnik kökene sahip vatandaşların toplumun geneliyle bütünleşmesi, farklı dil ve lehçelerin varlığını koruması ve sürdürmesi yönünde katkı sağladığı sonucuna varılabilir.

“TRT Kurdî bir Kürtçe televizyon kanalı olarak televizyon izleyicilerinin ihtiyaçlarına yeterli düzeyde cevap vermekte midir?” sorusu araştırmamızda cevap aradığımız bir diğer sorudur. Araştırma sonuçlarına göre katılımcıların yarısı kendisini Kürt etnik kimliğiyle tanımlamışlardır. Buna rağmen Kürtçe yayın yapan televizyon kanalları ve TRT Kurdî kanalının izlenme oranı Türkçe yayın yapan kanallardan düşüktür. Kürtçe yayın yapan televizyon kanalları izlenme sırası bakımından Türkçe televizyon kanallarında sonra gelmektedir. TRT Kurdî, en çok izlenilen kanal sıralamasında 9’uncu sırada yer almaktadır. Kanalın Doğu ve Güneydoğulu izleyiciler arasında izlenme oranı düşük çıkmıştır. TRT Kurdî’yi izleyenlerin çoğunluğu kanalın programlarını, programların içerik ve kalitesini yeterli bulmamaktadır. İzleyicilere göre, TRT Kurdî kanalındaki haber programlarında bulundukları bölgeye ait yeteri kadar haber verilmemektedir. TRT Kurdî izleyicileri ayrıca, TRT Kurdî’nin bir Kürtçe kanal olarak beklentilerini karşılamadığı görüşündedirler. Öte yandan TRT Kurdî’yi izlemeyen izleyicilerin çoğunluğu da kanalın programlarının kalitesini ve içeriğini beğenmediği için kanalı izlememektedir. Buna göre, TRT Kurdî, Kürtçe bir

televizyon kanalı olarak izleyicilerin ihtiyaçlarına yeterli düzeyde cevap veremediği sonucu çıkmıştır.

TRT Kurdi kanalını izlemeyenlerle, izlediklerini ifade eden izleyiciler arasında kanalın programlarını değerlendirmede benzerlikler vardır. TRT Kurdî'yi izlemeyen izleyicilerin çoğunluğu kanalın programlarının kalitesini ve içeriğini beğenmediği için kanalı izlememektedir. Benzer şekilde TRT Kurdî kanalını izleyenlerde kanalın program içeriğini yeterli görmemektedir. Bunun da Doğu ve Güneydoğulu televizyon izleyicilerinin TRT Kurdî'ye olan ilgisinin azalmasına neden olmaktadır. İzleyiciler, TRT Kurdî kanalının programlarının nitelik ve nicelik olarak geliştirilmesi görüşünü dile getirmektedirler. Bu sonuçlara göre, TRT Kurdî kanalının daha geniş bir izleyici kitlesine sahip olabilmesi ve izleyicilerin ihtiyaçlarına cevap verebilmesi için program içerikleri ve kalitesinin artırılması gerektiği sonucuna ulaşabiliriz. Bu nedenle bazı öneriler sunmak yerinde olacaktır;

- 1- TRT Kurdî kanalında yer alan programların kalite ve içerik olarak geliştirilmesi, Kürt kültürüne yönelik müzik, eğitim, kültür-sanat programlarının sayısının artırılması, geniş bir program yelpazesine sahip olması ve bölgenin sorunlarını gündeme getiren programların yapılması önerilmektedir.
- 2- TRT Kurdî kanalındaki programlarda Kürtçe seslendirme ve dublajların daha profesyonel şekilde yapılması, Türkçe programlara dublaj yapılması yerine Kürtçe programlar hazırlanması daha uygun olacaktır.

TRT Kurdî kanalının kurulması ve yayın hayatına başlaması bölge insanı tarafından gecikmiş de olsa olumlu bir adım olarak görülmektedir. Bir dönem görmezden gelinen Kürtçe, 2009 yılına gelindiğinde devletin kanalında resmen kullanılmaya başlanmıştır. Bu duruma gelinmesinde hiç kuşkusuz Kürtlerin varlıklarını ve dillerini koruma gayreti, dönem hükümetlerinin adımları ve Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinde AB'nin dayatmaları sonucu yapılan yasal düzenlemelerin büyük etkisi vardır. TRT Kurdî kanalın yayın hayatına başlaması, Türkiye'nin önemli bir bölümünü oluşturan Kürt kökenli vatandaşlar için önemli bir kazanım olduğunu ve Türkiye Cumhuriyeti'nin de Kürtçe özelinde farklı kimliklere sahip vatandaşların kullandığı dil ve lehçeler konusunda adımlar attığını göstermesi bakımından önemli bir gelişme olduğunun altını çizmek gerekir.

KAYNAKÇA

- Anık, Cengiz: **Bilgi Fabrikaları ve Müşteriler**, Altın Küre Yayınları, Ankara, 2003.
- Arsan, Esra: **Türkiye Kürtlerinde TRT Şeş Algısı: Anadilde Yayıncılık Üzerine Bir Araştırma**, AB: Raoul Wallenberg Enstitüsü, 2015
- Avrupa Birliği Genel Sekreterliği: **Avrupa Birliği Anlaşması ve Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Anlaşma**, Ankara, 2011
- Ay, Aysel: **Çokkültürlülük ve Kültürel Kimlik İnşası Bağlamında Türkiye'deki Çokkültürcü Medya Uygulaması: TRT Kûrdi**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo TV ve Sinema Anabilim Dalı İletişim Bilimleri Bilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2017.
- Ayhan, Bünyamin, Selahattin Çavuş: "İzleyici Araştırmalarında Değişim: Kullanımlar ve Doyumlardan Bağımlılığa", **Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, Cilt 8, Sayı.2, 2014, ss. 32-60.
- Aziz, Aysel: **Radyo ve Televizyon Yasal Düzenlemeler**, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Basın Yayın Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları No:1, Ankara. 1995.
- Aziz, Aysel: **3984 Sayılı Radyo Televizyon Yasası**, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları/2, Ankara, 1994.
- Barchard, David: **Turkey and the European Union, Centre for European Reform**, London, 1998.
- Bek, Mine Gencil: **Avrupa Birliği ve Türkiye'de İletişim Politikaları**, Ankara, Ümit Yayıncılık, 2003.
- Bila, Fikret: **RTÜK Başkanı Gül'le Aynı Fikirde Değil: 'Kürtçe Yayını TRT Yapmalı'**, Milliyet, 17 Haziran 2003.
- Blumler, Jay G: "The Role of Theory in Uses and Gratifications Studies", **Communication Research**, 6(1), 1979, 9-36.

- Borchardt, Klaus Dieter: **European Integration - The Origins and Growth of The European Union, Luxembourg:** Office for Official Publications of the European Communities, 1995.
- Bozkurt, Veysel: **Türkiye ve Avrupa Topluluğu**, Ağaç Yayınları, İstanbul, 1992.
- Bulduklu, Yasin: **Televizyonda Yayınlanan Sağlık Programları Ve İzleyicileri Üzerine Ampirik Bir Çalışma**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler Ve Tanıtım Anabilim Dalı Araştırma Yöntemleri Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Konya, 2010.
- Canöz, Kadir: "Yerel Televizyon İzleme Alışkanlıkları ve Motivasyonlar: Konya Örneği", **İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi**, 2011, s.s.113-136.
- Cemal, Hasan: **Kürtler**, Everest Yayınları, İstanbul, 2015.
- Ceyhan, Ayşe: **Avrupa Topluluğu Terimleri Sözlüğü**, Afa Yayınları, İstanbul, 1991.
- Conway Joseph C. and Rubin Alan M: "Psychological Predictions of Television Viewing Motivation", **Communication Research**, 18(4), 1991, s.s.443-463.
- Çakır, Vedat: "Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Türkiye'de Televizyon Reklamlarına Yönelik Düzenlemeler", **Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, Cilt 5, 2007, Sayı 1.
- Çakır Vedat, Birol Gülnar: "Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Televizyon Yayıncılığına Yönelik Düzenlemeler", **Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, 2010, Sayı 18.
- Çayhan, E. Güney Ateşoğlu, N: **Avrupa'da Yeni Güvenlik Arayışları: NATO-AB-Türkiye**, İstanbul, Afa Yayınları, Tüses Vakfı, 1996.
- Dağcı, Kenan: "Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinin Tarihsel Evrimi", C.Sancaktar (Ed), **Tekirdağ Valiliği Stratejik Vizyon Geliştirme Konferansları-Stratejik Rapor-2: Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri ve Bu İlişkilerin Türkiye'ye Yansımaları** içinde, İstanbul: Tasam Yayınları, 2008.

- Dağdemir, Elif: **Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyeliklerinin Avrupa Birliği'nin Bütünleşme ve Genişleme Dinamikleri Yönüyle Değerlendirilmesi**, İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, No: 150, 1998.
- Erdem, Ayhan: "İletişim Fakültesi Öğrencilerinin Medyaya Bakışı ve Medya Kullanımı Üzerine Bir Araştırma", **e-Journal of New World Sciences Academy**, Volume: 5, Number: 1, 2010, s.s.101.113.
- Erdem, F. Hüsnü: "Radyo ve Televizyon Yayınlarının Dili Hakkında Yönetmelik'in Anayasa ve Yasaya Aykırılık Sorunu", **Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Sayı 7, Diyarbakır, 2003.
- Erdoğan, İrfan, Alemdar Korkmaz: **Öteki Kuram: Kitle İletişim Kuram ve Araştırmalarının Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi**, Erk Yayınları, Ankara, 2010.
- Esman Milton J: "The State and Language Policy", **International Political Science Review**, Volume: 13, Number: 4, 1992.
- Geçer, Ekmel: **Türkiye Medyasını Anlamak Demokratik Bir Yapı Mümkün Mü?** İletişim Yayınları, İstanbul, 2013.
- Gökçe, Orhan: **İletişim Bilimine Giriş**, Ankara: Turhan Kitabevi, 2002.
- İnan, Ayşe Afet: **Medeni Bilgiler, Türk Milleti'nin El Kitabı**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 2010.
- Karadağ, Gökmen: **AB'nin Medyası Medyanın AB'si**, Güncel Yayıncılık, İstanbul, 2006
- Karagül, Soner: "Avrupa Bölgesel ve Azınlıklar Dilleri Şartı", Zerrin Toprak, Hikmet Yavaş, Mustafa Görün (der.), **Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Anlaşmalarında Avrupa Konseyi**, İzmir, Birleşik Yayınları, 2004.
- Kars, Neşe: **Televizyon Programı Yapalım, Herkes İzlesin**, İstanbul: Derin Yayınları, 2003.

- Katz, Elihu.,
Jay G. Blumler: "Utilization of Mass Communication, In, J. Blumler, & E. Katz (Eds.) The Uses of Mass Communications: Current Perspectives on Gratification Research", Beverly Hills: **Sage Annual Reviewss of Communication Research** Volume III 1974, (ss. 19-34).
- Kaye, Barbara K.
Thomas Jonshon: "Online and in the Know: Uses and Gratifications of the Web for Political Information", **Journal of Broadcasting & Electronic Media**, 46(1), 2002, ss.54-71.
- Kennedy, Paul: **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri**, (Çeviren: Birtane Karanakçı), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2001.
- Kihtir, Arzu: "Avrupa Birliği Programları: Medya Programı Medya Plus", **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, Sayı 21, 2005.
- Kihtir, Arzu: "Avrupa Birliği Görsel-İşitsel Politikası Bağlamında AB Medya Hukukunun Temel Çerçevesi", **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, Sayı 26, 2006.
- Koçak, Abdullah: **Televizyon İzleyici Davranışları Televizyon İzleyicilerinin Tercihleri ve Doyumları Üzerine Teorik ve Uygulamalı Bir Çalışma**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı Araştırma Yöntemleri Bilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi, Konya, 2001.
- Köseoğlu, Özgür: "Sosyal Ağ Sitesi Kullanıcılarının Motivasyonu: Facebook Üzerine Bir Araştırma", **Selçuk Üniversitesi İletişim Dergisi**, Cilt 7, Sayı 2, 2012, s. 58-81.
- Kurban, Dilek: **Bir Eşitlik Arayışı: Türkiye’de Azınlıklar**, Rapor: Minority Rights Group International,
<http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opensslpdf.pdf?reldoc=y&docid=47665e892>
Erişim Tarihi:02.10.2018
- Kubilay, Çağla: "Türkiye'de Anadillere Yönelik Düzenlemeler ve Kamusal Alan: Anadil ve Resmi Dil Eşitlemesinin Kırılması", **İletişim Araştırmaları Dergisi**, Yıl: 2004, Sayı:2, Ankara.

- Kuyucu, Mihalıs: "Kullanımlar Ve Doyumlar Perspektifinden Radyo Dinleme Alışkanlıkları ve Doyumları", 3rd International Conference On Education, **Social Sciences And Humanities Abstracts & Proceedings**, Edt. Ferit Uslu, İstanbul, 2016.
- Küçükkurt, Mehmet, Ç. Murat Hazar, Muharrem Çetin, Hasan Topbaş: "Kullanımlar ve Doyumlar Yaklaşımı Perspektifinden Üniversite Öğrencilerinin Medyaya Bakışı", **Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi**, Cilt:6, Sayı:1, 2009, s.37-50.
- Levy, Mark R., Sven Windahl: "The Concept of Audience Activity", In, K. Rosengreen, P.Palmgreen & L. Wenner (Eds.) **The Uses of Mass Communications: Current Perspectives**, CA: Sage Pub. 1985, pp. 109- 122.
- Lull, James: **Medya İletişim Kültür**, Çeviren: Nazife Güngör. Ankara: Vadi Yayınları, 2001.
- McQuail, Denis: **A Mass Communication Theory: An Introduction**, 3. Edition, London, Sage Publications Ltd., 1994.
- McQuail, Denis: **Audience Analysis**, London, Sage Publications Ltd., 1997.
- McQuail, Denis, Sven Windahl: **İletişim Modelleri – Kitle İletişim Çalışmalarında**, Çev. Konca Yumlu, Ankara, İmge Kitapevi, 2005.
- McQuail, D., J.G. Blumler, J.R.Brown: **The Television Audience: A Revised Perspective, Sociology of Mass Communications**, Penguin, 1972, p.135-165
- Mee, L Charles: **The Marshall Plan: The Launching Of The Pax Americana**, New York, Simon and Schuster, 1984.
- Mor, Hasan: "Avrupa (Birliği) Bütünleşme Süreci ve Sorunları", Ankara: **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt XIV, 2010, Sayı:1.
- Morley, David, Kevin Robins: **Kimlik Mekânları**, Çev: Emrehan Zeybekoğlu, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1997.
- Mutlu, Erol: **Televizyon ve Toplum**, Ankara, TRT Yayınları, 1999.
- O'Donohoe, Stephanie: "Advertising Uses and Gratifications", **European Journal of Marketing**, 28(8/9), (1994) ss. 52-75.

- Oran, Baskın: “Ulusal Egemenlik Kavramının Dönüşümü, Azınlıklar ve Türkiye”, **Anayasa Yargısı Anayasa Mahkemesi'nin 41. Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan Bildiriler**, Ankara, 2003.
https://baskinoran.com/makale/Anayasa_Yargisi_2003.pdf
Erişim Tarihi: 30.11.2018
- Özakgün, Kaya: **Yaygın Çiftçi Eğitimi Projesi: Kullanımlar Ve Doyumlar Yaklaşımı Açısından Bir Alan Çalışması**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 1995
- Özülker, Uluç: "Avrupa Bütünleşmesinin Kısa Tarihi", C.Sancaktar (Ed), **Tekirdağ Valiliği Stratejik Vizyon Geliştirme Konferansları-Stratejik Rapor-2: Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri ve Bu İlişkilerin Türkiye'ye Yansımaları** içinde, İstanbul, Tasam Yayınları, 2008,
- Papacharissi, Zizi, Alan M.,Rubin: "Predictors of Internet Use", **Journal of Broadcasting & Electronic Media**, 44(2), 2000, 175-196.
- Redmond, John: **The Next Mediterranean Enlargement of the EC, Turkey, Malta and Cyprus**, Aldershot, Dartmouth Publishers, 1993.
- Rosengren, K. E.: "Uses and Gratifications: A Paradigm Outlined". In J. G. Blumler & E. Katz (Eds.), **The uses of mass communications: Current perspectives on gratifications research**, 1974, (pp.269-286).
- Ruggiero, Thomas E.: Uses and Gratifications Theory in the 21 st Century, Mass Communion and Socaitey, 2000, 3(1), 3-37
https://www.researchgate.net/publication/233138016_Uses_and_Gratifications_Theory_in_the_21st_Century
Erişim Tarihi: 23.03.2019,
- Sadoğlu, Hüseyin: **Türkiye’de Ulusçuluk ve Dil Politikaları**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2003.
- Sarıahmetoğlu N. ve İ. Kemaloğlu (Ed): "İkinci Dünya Savaşı ve Türk Dünyası", İstanbul: **Türk Dünyası Belediyeler Birliği Yayınları**, 2016
- Sarp, Aydilge: **Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi'ne Yansıyan Avrupa Birliği Kültür Politikası ve Türkiye'ye Etkileri**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bastırılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2004.

- Sönmezoğlu, Faruk: **Türk Dış Politikası**, Der yayınları, İstanbul, 2006.
- Tekinalp G, Ü. Tekinalp: **Avrupa Birliği Hukuku**, İstanbul, Beta Yayınları, 2. Baskı, 2000.
- Timisi, Nilüfer: "Anadilde Yayıncılık: Avrupa Birliği ve Türkiye", **Avrupa Birliği Medya Politikaları ve Türkiye**, der., Mine Gencel Bek, 97-134, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2003.
- Toprak, Zerrin: "Avrupa Yerel Topluluklar Yönetimler veya Sözleşmesi", Zerrin Toprak, Hikmet Yavaş, Mustafa Görün (der.), **Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Anlaşmalarında Avrupa Konseyi**, Birleşik Yayınları, İzmir, 2004.
- Turhan, Turgut: "Ortak Pazar'dan İç Pazara", Ankara: **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi** Cilt: 40 Sayı: 1, 1988.
- Tursun, Hasan T.: **Avrupa Birliği'nin Kültür ve Görsel-İşitsel Politikası ve Türkiye'nin Uyum**, İstanbul, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, 2004.
- Ulusay, Nejat: "Avrupa Merkezli Görsel-İşitsel Kuruluşlar ve Türk Sineması", **Avrupa Birliği ve Türkiye'de İletişim Politikaları**. (der) içinde. Mine Gencel Bek. Ankara, 2003, 59-96.
- Webster, James G. and Shu-Fang Lin: "The Internet Audience: Web Use as Mass Behavior", **Journal of Broadcasting and Electronic Media**, 46(1), 2002, 1-12.
- Yaylagül, Levent: **Kitle İletişim Kuramları-Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar**, 1.Baskı, Ankara: Dipnot Yayınları, 2006.
- Yayman, Hüseyin: **Sessiz Devrim: TRT Kürtçe**, Yeni Şafak, 1 Ocak 2009.
- Yayman, Hüseyin: **Şark Meselesinden Demokratik Açılıma Türkiye'nin Kürt Sorunu Hafızası**, Seta Yayınları XII, Ankara, 2011.
- Yeğen, Mesut: **Devlet Söyleminde Kürt Sorunu**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.
- Zhang, Lingzi and Weiyu Zhang: "Real-Time Internet News Browsing: Information vs. Experience-related Gratifications and Behaviour", **Computers in Human Behavior**, (29), 2013, 2712–2721.

Zhang, Yin, Tang,
Leo Shing-Tung Tang,
and Louise Leung:

"Gratifications, Collective Self-Esteem, Online Emotional Openness, and Traitlike Communication Apprehension as Predictors of Facebook Uses", **Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking**, 2011.

Audiovisual Media
Service Directive:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32010L0013&from=EN>
Erişim Tarihi: 08.04.2018

Avrupa İnsan Hakları
Sözleşmesi:

<https://www.danistay.gov.tr/upload/avrupainsanhaklarisozlesmesi.pdf>
Erişim Tarihi: 09.04.2018

Avrupa Sınırötesi
Televizyon
Sözleşmesinin
Onaylanmasının
Uygun Bulunduğuna
Dair Kanun:

T.C. Resmi Gazete, Kanun No: 3915, Sayı:21751, 04.11.1993.
https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc077/kanuntbmmc077/kanuntbmmc07703915.pdf
Erişim Tarihi: 11.06.2018

Basın Kanunu:

T.C. Resmi Gazete, Kanun No: 5680, Sayı: 2950, Tarih: 10.11.1983
<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18220.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18220.pdf>
Erişim Tarihi: 06.12.2018

Çeşitli Kanunlarda
Değişiklik
Yapılmasına İlişkin
Kanun:

T.C. Resmi Gazete, Kanun No: 4748, Sayı 24721, Tarih: 09.04.2002
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2002/04/20020409.htm#1>
Erişim Tarihi: 06.12.2018

Çeşitli Kanunlarda
Değişiklik
Yapılmasına İlişkin
Kanun:

T.C. Resmi Gazete, Kanun No: 4771, Sayı 24841, 09.08.2002.
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2002/08/20020809.htm#1>
Erişim Tarihi: 20.06.2018

Çeşitli Kanunlarda
Değişiklik
Yapılmasına İlişkin
Kanun

T.C. Resmi Gazete, Kanun No: 4928, Sayı 25173, 15.07.2003.
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/07/20030719.htm#1>
Erişim Tarihi: 21.06.2018

Çeşitli Kanunlarda
Değişiklik
Yapılmasına İlişkin
Kanun:

T.C. Resmi Gazete, Kanun No: 4963, Kabul Tarihi: 30.07.2003, <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4963.html>
Erişim Tarihi: 06.12.2018

- CoE Thematic-3: Concil of Europe, Thematic Commentary no. 3, The Language Rights of Persons Belonging to National Minorities Under the Framework Convention, 2012.
<https://rm.coe.int/16800c108d>
Erişim Tarihi: 06.04.2018
- Council of Foreign Relations: **The Time Of Kurds,**
<https://www.cfr.org/interactives/time-kurds#!/p36547>
Erişim Tarihi: 02.10.2018
- European Charter for Regional or Minority Languages: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/0900001680695175>
Erişim Tarihi: 27 Mart 2017
- European Convention on Transfrontier Television: <https://rm.coe.int/168007b0d8>
Erişim Tarihi: 03.04.2018
- Framework Convention For The Protection Of National Minorities And Explanatory Report: <https://rm.coe.int/16800c10cf>
Erişim Tarihi: 02.04.2018
- Hürriyet Gazetesi: **Diyarbakır'da TRT 6'ya İlgi,** (2009).
<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/diyarbakirda-trt-6ya-ilgi-10683406>
Erişim Tarihi: 10 Ocak 2016
- Hürriyet Gazetesi: **Şanlıurfa'da Kürtçe Kurs 40 Öğrenciyle Başladı,** (2004).
<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/sanliurfada-kurtce-kurs-40-ogrenciyle-basladi-215230>
Erişim Tarihi: 06.12.2018
- Hürriyet Gazetesi: **Yerel Kürtçe Yayın 16.30'da Başlıyor,** (2006).
<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/yerel-kurtce-yayin-16-30da-basliyor-4130903>
Erişim Tarihi: 03.07.2018
- Kopenhag Kriterleri: https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/AB/kopenhag_kriter.pdf
Erişim Tarihi: 17.02.2018
- MEDIA Plus (2001-2006): **Programme to Encourage the Development, Distribution and Promotion of European Works,**
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:l24224>
Erişim Tarihi: 17.05.2018

- Radikal Gazetesi: **TRT Bizi Kandırıyormuş**, (2003).
<http://www.radikal.com.tr/turkiye/trt-bizi-kandiriyormus-673145/>
Erişim Tarihi: 30.03.2018
- Radyo ve Televizyon Yayınlarının Dili Hakkında Yönetmelik: **T.C. Resmi Gazete**, Sayı 24967, 18.12.2002.
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2002/12/20021218.htm#3>
7 Erişim Tarihi: 25.06.2018
- Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun: **T.C. Resmi Gazete, Kanun No: 3984**, Sayı:21911, 13.04.1994.
<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21911.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21911.pdf>
Erişim Tarihi: 18.06.2018
- Radyo ve Televizyonların Kuruluş Ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun: **T.C Resmi Gazete, Kanun No: 6112**, Sayı 27863, 03.03.2011
<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/03/20110303.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/03/20110303.htm>
Erişim Tarihi: 11.07.2018
- State Parties to the Framework Convention for the Protection of National Minorities: <https://www.coe.int/en/web/minorities/etats-partie>
Erişim Tarihi: 02.04.2018
- Terörle Mücadele Kanunu: **T.C. Resmi Gazete, Kanun No: 3713** Tarih: 12.01.1991.
http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/20843_1.pdf
Erişim Tarihi: 14.11.2018
- Treaty On European: https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf
Erişim Tarihi: 04.09.2017
- Türk Vatandaşlarının Günlük Yaşamlarında Geleneksel Olarak Kullandıkları Farklı Dil ve Lehçelerde Yapılacak Radyo ve Televizyon Yayınları Hakkında Yönetmelik: **T.C. Resmi Gazete**, Sayı: 25357 Tarih: 25.01.2004
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/01/20040125.htm#9>
Erişim Tarihi: 03.07.2018

Türk Vatandaşlarının
Günlük Yaşamlarında
Geleneksel Olarak
Kullandıkları Farklı
Dil ve Lehçelerde
Yapılacak Radyo ve
Televizyon Yayınları
Hakkında Yönetmelik:

T.C. Resmi Gazete, Sayı: 27405 Tarih: 13.11.2009.
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/11/20091113-13.htm>
Erişim Tarihi: 03.07.2018

Türkçeden Başka
Dillerle Yapılacak
Yayınlar Hakkında
Kanun:

T.C. Resmi Gazete, Kanun No: 2932, Tarih: 19.10.1983
https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc066/kanundmc066/kanundmc06602932.pdf
Erişim Tarihi: 13.11.2018

Türkiye Cumhuriyeti
Anayasasının Bazı
Maddelerinin
Değiştirilmesi
Hakkında Kanun:

T.C Resmi Gazete, Kanun No: 4079, Sayı 24556 (Mükerrer),
17.10.2001.
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2001/10/20011017m1.htm>
Erişim Tarihi: 20.06.2018

Türkiye-AB
İlişkilerinin Tarihçesi:

<http://www.ab.gov.tr/index.php?p=111&l=1>
Erişim Tarihi: 09 Ocak 2016

Türkiye'nin Katılım
Yönünde İlerlemesi
Üzerine Komisyon'un
Düzenli Raporu-1998:

https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_1998.pdf
Erişim tarihi: 29.05.2018

Türkiye'nin Katılım
Yönünde İlerlemesi
Üzerine Komisyon'un
Düzenli Raporu-1999:

https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_1999.pdf
Erişim tarihi: 29.05.2018

Türkiye'nin Katılım
Yönünde İlerlemesi
Üzerine Komisyon'un
Düzenli Raporu-2000:

https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2000.pdf
Erişim tarihi: 29.05.2018

Türkiye'nin Katılım
Yönünde İlerlemesi
Üzerine Komisyon'un
Düzenli Raporu-2001:

https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2001.pdf
Erişim tarihi: 29.05.2018

Türkiye'nin Katılım
Yönünde İlerlemesi
Üzerine Komisyon'un
Düzenli Raporu-2002:

https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2002.pdf
Erişim tarihi: 29.05.2018

Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Komisyon'un Düzenli Raporu-2003:	https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2003.pdf Erişim tarihi: 29.05.2018
Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Komisyon'un Düzenli Raporu-2004:	https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2004.pdf Erişim tarihi: 30.05.2018
Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Komisyon'un Düzenli Raporu-2005:	https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2005.pdf Erişim tarihi: 01.06.2018
Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Komisyon'un Düzenli Raporu-2006:	https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2006.pdf Erişim tarihi: 01.06.2018
Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Komisyon'un Düzenli Raporu-2007:	https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2007.pdf Erişim tarihi: 01.06.2018
Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Komisyon'un Düzenli Raporu-2008:	https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2008.pdf Erişim tarihi: 01.06.2018
Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Komisyon'un Düzenli Raporu-2009:	https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2009.pdf Erişim tarihi: 02.06.2018
Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Komisyon'un Düzenli Raporu-2010:	https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2010.pdf Erişim tarihi: 02.06.2018
Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Komisyon'un Düzenli Raporu-2011:	https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2011_ilerleme_raporu_tr.pdf Erişim tarihi: 02.06.2018
Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Komisyon'un Düzenli Raporu-2012:	https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2012_ilerleme_raporu_tr.pdf Erişim tarihi: 02.06.2018

- YÖK Tez Merkezi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>
Erişim Tarihi: 20.04.2019
- Yüksek Seçim Kurulu: Cumhurbaşkanını ve 27'nci Dönem Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları,
<http://www.ysk.gov.tr/tr/24-haziran-2018-secimleri/77536>
Erişim Tarihi: 19.10.2018
- 1982 Anayasası: **Resmi Gazete**, Kanun No: 2709, 18.10.1982
<http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17844.pdf>
Erişim Tarihi: 01.12.2018

EKLER

Ek-1: Anket Formu Örneği

TRT KURDÎ ANKET FORMU

İyi günler. Doktora tez çalışması kapsamında, TRT Kurdî kanalına yönelik izleme tercihleri konusunda bir anket çalışması yapıyoruz. Size, TRT Kurdî kanalıyla alakalı sorular soracağız. Yardımlarınız için şimdiden teşekkür ediyoruz.

Kürtçe biliyor musunuz?

Evet Ankete devam edin.

Hayır Anketi bitirin.

Cinsiyet (Sormadan isaretleyin)

1 - Kadın () 2 - Erkek ()

1 -Yaşınız kaç?

2 - Eğitim durumunuz nedir?

- 1) Eğitimim yok ()
- 2) İlkokul ()
- 3) Ortaokul ()
- 4) Lise ()
- 5) Üniversite ()
- 6) Lisansüstü ()

3 - Mesleğiniz nedir?

- 1) İşsiz ()
- 2) Ev Hanımı ()
- 3) Devlet Memuru ()
- 4) Esnaf ()
- 5) Emekli ()
- 6) İşçi ()
- 7) Öğrenci ()
- 8) Serbest Meslek ()
- 9) Çiftçi ()
- 10) Özel Sektör Çalışanı ()

4 - Günlük yaşamınızda en çok hangi dili kullanıyorsunuz?

- 1) Türkçe ()
- 2) Kürtçe ()
- 3) Her ikisini de ()

5 - Günlük ortalama kaç saat televizyon izlersiniz?

- 1) 1 saat ()
- 2) 2 saat ()
- 3) 3 saat ()
- 4) 4 saat ()
- 5) 5 saatten fazla

6-Altındaki tabloda televizyon izleme nedenleriyle ilgili yargılar yer almaktadır. Siz ne derece katılırsınız?

	Televizyon izliyorum çünkü;	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1	Ahlaki değerlerimi güçlendiriyor	5	4	3	2	1
2	Ailecek bir arada oluyoruz	5	4	3	2	1
3	Alacağım ürünlerin seçimini yapmamı sağlıyor	5	4	3	2	1
4	Alışkanlık oldu artık	5	4	3	2	1
5	Arkadaşlar arasında sohbet konularına yabancı kalmıyorum	5	4	3	2	1
6	Başkalarıyla ilgili nasıl düşüneceğim konusunda yol gösteriyor	5	4	3	2	1
7	Beni ilgilendiren konularda bilgi sahibi oluyorum	5	4	3	2	1
8	Beni rahatlatıyor	5	4	3	2	1
9	Beni sıkın insanlardan kurtuluyorum	5	4	3	2	1
10	Benim ilgilendiğim konulara yer veriyor	5	4	3	2	1
11	Benimle aynı sorunları olan insanlar olduğunu öğreniyorum	5	4	3	2	1
12	Boş zamanlarımı değerlendirmeme yardımcı oluyor	5	4	3	2	1
13	Çok canlı ve renkli	5	4	3	2	1
14	Dini duygularımı güçlendiriyor, dini bilgimi artırıyor	5	4	3	2	1
15	Dinlendiriyor	5	4	3	2	1
16	Dünyada neler olup bittiğini öğreniyorum	5	4	3	2	1
17	Eğlence ihtiyacımı gideriyor	5	4	3	2	1
18	Eğlence yerlerine gitmeye duyduğum ihtiyacı gideriyor	5	4	3	2	1
19	Ekonomik olarak (borsa, döviz) nasıl davranmam gerektiğini anlatıyor	5	4	3	2	1
20	Evdeki, okuldaki, işteki dertlerimi unutturuyor	5	4	3	2	1
21	Günün stresinden kurtarıyor	5	4	3	2	1
22	Hayata bakış açımı değiştiriyor	5	4	3	2	1
23	Heyecan veriyor	5	4	3	2	1
24	Hoşça vakit geçiriyor	5	4	3	2	1
25	İnsanları etkileyebiliyorum	5	4	3	2	1
26	İzlemesi zevk veriyor	5	4	3	2	1
27	Keyif veriyor	5	4	3	2	1
28	Konuşacak kimse olmadığında arkadaş oluyor	5	4	3	2	1
29	Neşelendiriyor	5	4	3	2	1
30	Orada açık duruyor ve izleniyor	5	4	3	2	1
31	Özellikle sıkıldığımda zamanın geçmesine yardım ediyor	5	4	3	2	1
32	Piyasadaki ürünlerden haberdar olmamı sağlıyor	5	4	3	2	1
33	Sıkıcı işlerden kurtuluyorum	5	4	3	2	1
34	Tanıdıklarımın yeni sohbet konuları bulmamı sağlıyor	5	4	3	2	1
35	Televizyon izlemekten hoşlanıyorum	5	4	3	2	1
36	Toplumdan uzaklaşmamış oluyorum	5	4	3	2	1
37	Uyuşukluktan kurtarıyor	5	4	3	2	1
38	Ülkemde neler olduğunu öğrenebiliyorum	5	4	3	2	1
39	Yalnız kalmıyorum	5	4	3	2	1
40	Yapacak daha iyi bir şeyim yok	5	4	3	2	1

7 - Altındaki listede yer alan televizyon kanallarından en çok izledikleriniz hangisi? İlk üçünü sıralayınız. (Kanalları gösteriniz. Kanalın yanında yer alan numarayı alta yazınız)

.....
.....
.....

1	TRT 1		14	HALK TV
2	KANAL D		15	KRAL TV
3	ATV		16	TV8
4	STAR		17	TRT KURDÎ
5	SHOW TV		18	RUDAW
6	FOX TV		19	KURDSAT
7	KANAL 7		20	KURDISTAN TV
8	BEYAZ TV		21	STERK TV
9	TRT HABER		22	NUÇE TV
10	NTV		23	NEWROZ TV
11	CNN TÜRK		24	ZAGROS TV
12	A HABER		25	DİĞER
13	HABERTÜRK			

8 - Altındaki listede yer alan programlardan en çok hangisini izliyorsunuz? İlk üçünü sıralayınız. (Programları gösteriniz. Programın yanında yer alan numarayı alta yazınız)

.....
.....
.....

1	HABER		9	SİNEMA
2	TARTIŞMA		10	BELGESEL
3	SPOR		11	YEMEK
4	MAGAZİN		12	GEZİ
5	EĞLENCE		13	ÇOCUK
6	YARIŞMA		14	EKONOMİ
7	DİZİ ve SERİAL		15	SANAT
8	KÜLTÜR-SANAT		16	DİĞER

9 - Kendinizi hangi kimliğe daha yakın hissediyorsunuz?

- 1) Türk Kimliğine ()
- 2) Kürt Kimliğine ()
- 3) İki Kimliğe Aynı Yakınlıkta Hissediyorum ()
- 4) Hiçbir Kimliğe Aidiyet Hissetmiyorum ()

10 - TRT Kurdî kanalını izler misiniz?

- 1) Evet () **12. soruya geçiniz.**
- 2) Hayır () **11. soruyu sorup anketi bitiriniz.**

11 - TRT Kurdî Kanalını neden izlemiyorsunuz?

- 1) TRT Kurdî kanalına erişimim yok. Evde izleyemiyorum ()
- 2) Programlarını beğenmiyorum ()
- 3) Kültürümü yansıtmıyor ()
- 4) Konuşulan Kürtçeyi anlamıyorum ()
- 5) Taraflı yayın yaptığını düşünüyorum ()
- 6) Diğer (Açıklayınız)...

TRT Kurdî Kanalını İzlemeyenler İçin Anketi Burada Bitirin

12- TRT Kurdî kanalını en çok hangi saatler arasında izliyorsunuz?

1) 07.00-12.00 () 2) 12.00-17.00 () 3) 17.00-22.00 () 4) 22.00'den sonra ()

13 - TRT Kurdî kanalındaki en çok hangi tür programları izliyorsunuz?

1).....

2).....

3).....

1	HABER		9	SİNEMA
2	TARTIŞMA		10	BELGESEL
3	SPOR		11	YEMEK
4	MAGAZİN		12	GEZİ
5	EĞLENCE		13	ÇOCUK/ÇİZGİ FİLM
6	YARIŞMA		14	EKONOMİ
7	DİZİ ve SERİAL		15	SANAT
8	KÜLTÜR-SANAT		16	DİĞER

14 - En çok izlediğiniz program türünü izleme sıklığınız nedir?

1) Her zaman () 2) Sıklıkla () 3) Bazen () 4) Nadiren ()

15 - TRT Kurdî kanalının program içeriğini yeterli buluyor musunuz? Yeteri kadar program var mı sizce?

1) Evet () 2) Hayır () 3) Fikrim Yok ()

16 - TRT Kurdî kanalında kullanılan Kürtçeyi anlıyor musunuz?

1) Evet () 2) Hayır () 3) Fikrim Yok ()

Cevap 'Hayır'sa nedenini yazınız

--

17 - TRT Kurdî kanalında yer alan programları Kürtçe seslendirme, Kürtçeyi doğru kullanma, özgün içerik, ve Kürt kültürüne yönelik programlar konularında kaliteli buluyor musunuz?

1) Evet () 2) Hayır () 3) Fikrim Yok ()

Cevap 'Evet/Hayır'sa nedenini yazınız.

--

18 - TRT Kurdî kanalındaki haber programlarında bulunduğunuz bölgeye ait yeteri kadar haber verildiğini düşünüyor musunuz?

1) Evet () 2) Hayır () 3) Fikrim Yok ()

19 - TRT Kurdî kanalındaki haber programlarındaki haberleri güvenilir buluyor musunuz?

1) Evet () 2) Hayır () 3) Fikrim Yok ()

Cevap 'Evet/Hayır'sa nedenini yazınız

--

20 - TRT Kurdî kanalındaki haber programlarında yer alan bölgenize ait haberlerin bölgenizi doğru yansıttığını düşünüyor musunuz?

1) Evet () 2) Hayır () 3) Fikrim Yok ()

21 - TRT Kurdî kanalının Kürtçeye katkı sağladığını düşünüyor musunuz?

1) Evet () 2) Hayır () 3) Fikrim Yok ()

22 - TRT Kurdî kanalı kültürünüze, adet, gelenek ve göreneklerinize katkı sağlıyor mu?

1) Evet () 2) Hayır () 3) Fikrim Yok ()

23 - TRT Kurdî kanalının kültürünüzü doğru bir şekilde gelecek nesillere (çocuklarınıza, torunlarınıza) aktarmada katkı sağlayacağını düşünüyor musunuz?

1) Evet () 2) Hayır () 3) Fikrim Yok ()

Cevap 'Evet/Hayır'sa nedenini yazınız

24 - TRT Kurdî kanalındaki dizi ve seriallerde yer alan karakterleri kendinize yakın hissediyor musunuz?

1) Evet () 2) Hayır () 3) Fikrim Yok ()

25 - TRT Kurdî kanalında yer alan gerek dizi ve serialler gerekse diğer programlarda Kürt kimliği, Kürt kültürü ve Kürtlerin yaşam tarzının doğru yansıtıldığını düşünüyor musunuz?

1) Evet () 2) Hayır () 3) Fikrim Yok ()

Cevap 'Evet/Hayır'sa nedenini yazınız

26 - TRT Kurdî, bir Kürtçe kanal olarak beklentilerinizi karşılıyor mu?

1) Evet () 2) Hayır () 3) Fikrim Yok ()

27 - TRT Kurdî kanalından beklentiniz nedir?

Açıklayınız...

Anketin yapıldığı:

İL.....

ÖZGEÇMİŞ

MUSTAFA AK

Mustafa AK, 1984 yılında Malatya’da doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Malatya’da tamamladı. 2002 yılında kazandığı Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon ve Sinema bölümünden 2007 yılında mezun oldu. 2013 yılında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim dalında yüksek lisans yaptı. 2019 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon Sinema Anabilim dalında doktora eğitimini tamamlayarak “*Bilim Doktoru*” unvanını aldı.

